

Αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης και τη προώθηση του ψηφιακού γραμματισμού μέσω εκπαίδευσης και κατάρτισης στις Ευρωπαϊκές Σχολικές Τάξεις.

Πρόγραμμα Σπουδών

www.teachers4digitalage.eu

   @teachers4digitalage

Με τη χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι απόψεις και οι γνώμες που διατυπώνονται εκφράζουν αποκλειστικά τις απόψεις των συντακτών και δεν αντιπροσωπεύουν κατ'ανάγκη τις απόψεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή του Ευρωπαϊκού Εκτελεστικού Οργανισμού Εκπαίδευσης και Πολιτισμού (EACEA). Η Ευρωπαϊκή Ένωση και ο EACEA δεν μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνοι για τις εκφραζόμενες απόψεις.

Με τη συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

Αυτό το Πρόγραμμα Σπουδών κυκλοφορεί υπό την άδεια [Creative Commons Attribution 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Είστε ελεύθεροι να:

το μοιραστείτε: να αντιγράψετε και να αναδιανείμετε το υλικό σε οποιοδήποτε μέσο ή μορφή,

το προσαρμόσετε: αναμίξη, μετατροπή και αξιοποίηση του υλικού για οποιονδήποτε σκοπό, ακόμη και για εμπορικούς σκοπούς. Ο νόμιμος πάροχος δεν μπορεί να ανακαλέσει αυτές τις ελευθερίες εφόσον ακολουθείτε τους όρους της άδειας.

Σύμφωνα με τους ακόλουθους όρους:

Αναφορά: Πρέπει να δίνετε την κατάλληλη αναφορά, να παρέχετε σύνδεσμο προς την άδεια χρήσης και να αναφέρετε εάν έγιναν αλλαγές. Μπορείτε να το κάνετε με οποιονδήποτε λογικό τρόπο, αλλά όχι με τρόπο που να υποδηλώνει ότι ο νόμιμος πάροχος υποστηρίζει εσάς ή τη χρήση που θα κάνετε.

Share Alike - Εάν αναμειγνύετε, μετασχηματίζετε ή αξιοποιείτε το υλικό, πρέπει να διανέμετε τις αλλαγές σας υπό την ίδια άδεια με το πρωτότυπο.

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΑ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

<https://teachers4digitalage.eu/el/>

ΕΤΑΙΡΟΙ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

SOFIA UNIVERSITY
ST. KLIMENT OHRIDSKI

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικό και Καποδιστριακό
Πανεπιστήμιο Αθηνών

MINISTERUL EDUCAȚIEI

Με τη χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι απόψεις και οι γνώμες που διατυπώνονται εκφράζουν αποκλειστικά τις απόψεις των συντακτών και δεν αντιπροσωπεύουν κατ'ανάγκη τις απόψεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή του Ευρωπαϊκού Εκτελεστικού Οργανισμού Εκπαίδευσης και Πολιτισμού (EACEA). Η Ευρωπαϊκή Ένωση και ο EACEA δεν μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνοι για τις εκφραζόμενες απόψεις.

Με τη συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Το Πρόγραμμα Σπουδών για την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης και την προώθηση του Γραμματισμού στα Ψηφιακά Μέσα στις ευρωπαϊκές σχολικές τάξεις είναι μια συντονισμένη πρωτοβουλία που υλοποιείται από μια κοινοπραξία στο πλαίσιο του συγχρηματοδοτούμενου ευρωπαϊκού έργου μεγάλης κλίμακας: [Teachers 4.0 Digital Age](#). Στόχος του είναι να εφοδιάσει τους εκπαιδευτικούς πριν και μετά την εκπαίδευση με την ικανότητα να προωθήσουν την κατανόηση της ψηφιακής παιδείας στα Μέσα, δίνοντάς τους τη δυνατότητα να εμπλέξουν τους νεαρούς μαθητές και τις νεαρές μαθήτριές τους αξιοποιώντας αποτελεσματικές μεθόδους αξιολόγησης των πληροφοριών και διάκρισης μεταξύ παραπληροφόρησης, εσφαλμένης πληροφόρησης, κακόβουλης πληροφόρησης και παρόμοιων προκλήσεων.

Το Πρόγραμμα Σπουδών για την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης και την προώθηση του Γραμματισμού στα Ψηφιακά Μέσα στις ευρωπαϊκές τάξεις αξιοποιεί τα δύο κύρια παραδοτέα της Ομάδας Εμπειρογνομητών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης και την προώθηση του ψηφιακού γραμματισμού:

- [Κατευθυντήριες γραμμές για διδάσκοντες και εκπαιδευτικούς σχετικά με την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης και την προώθηση του ψηφιακού γραμματισμού μέσω της εκπαίδευσης και της κατάρτισης](#), και
- [Τελική έκθεση για την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης και την προώθηση του ψηφιακού αλφαριθμητισμού μέσω της εκπαίδευσης και της κατάρτισης](#).

Το Πρόγραμμα Σπουδών για την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης και την προώθηση του Γραμματισμού στα Ψηφιακά Μέσα στις ευρωπαϊκές τάξεις αντιστοιχεί σε συνολικά εξήντα (60) ώρες κατάρτισης (30 ώρες για άμεση διδασκαλία + 30 ώρες για ατομική μελέτη) και (εμπνευσμένο από το περιεχόμενο των προαναφερθέντων βασικών εγχειριδίων από την Ε.Ε.) αποτελείται από τις ακόλουθες δέκα ενότητες:

1. Εισαγωγή
2. Παραπληροφόρηση: Για ποιο πράγμα μιλάμε;
3. Περισσότεροι βασικοί όροι και ορισμοί
4. Καθορίζοντας το Πλαίσιο:: Διδασκαλία και μάθηση στο ψηφιακό σχολικό περιβάλλον
5. Αξιολόγηση και εκτίμηση του κριτικού ψηφιακού γραμματισμού στα σχολεία
6. Διερευνώντας τις βασικές πρακτικές των παιδιών στα Ψηφιακά Μέσα
7. Διδασκαλία του Κριτικού Ψηφιακού Γραμματισμού και της παραπληροφόρησης
8. Ανάπτυξη ικανοτήτων Γραμματισμού στα Ψηφιακά Μέσα στην τάξη: Ας γίνουμε πολίτες της ψηφιακής κοινωνίας

9. Οι μαθητές/μαθήτριες σε όλη τους την ποικιλομορφία
10. Πρακτικά παραδείγματα σχεδίων μαθήματος.

Όλες οι ενότητες συνοδεύονται από σχετικό συμπληρωματικό υλικό διδασκαλίας, μάθησης και αξιολόγησης. Η ανάπτυξη συμπληρωματικού διδακτικού και μαθησιακού υλικού θεωρείται κεντρικής σημασίας, δεδομένου ότι μπορεί να συμβάλει ουσιαστικά στη διδακτική διαδικασία, στην εμπλοκή των συμμετεχόντων και συμμετεχουσών σε πολυδιάστατη μάθηση και στην ανάπτυξη των ικανοτήτων των συμμετεχόντων/συμμετεχουσών, ώστε να εφαρμόζουν τις γνώσεις τους. Όλο το φάσμα του συμπληρωματικού διδακτικού και μαθησιακού υλικού περιλαμβάνει μεταξύ άλλων:

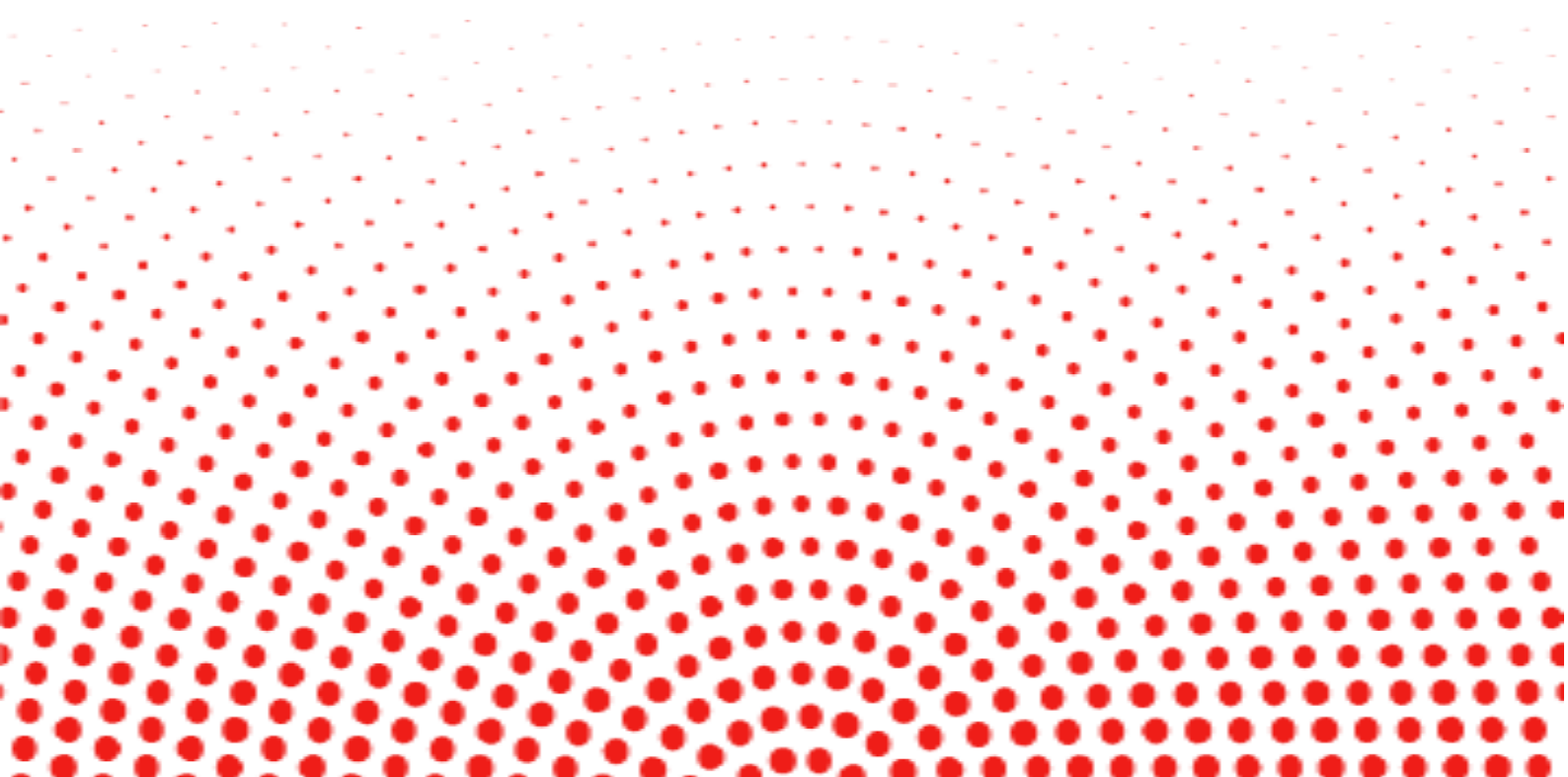
- Έτοιμες διαφάνειες PowerPoint
- Υποθετικά σενάρια για παιχνίδι ρόλων
- Ταινίες και βίντεο
- Πρόσθετη βιβλιογραφία
- Δραστηριότητες σχετικά με το phishing
- Έτοιμες, διαδραστικές ερωτήσεις αυτοαξιολόγησης, π.χ. με τη χρήση του 'mentimeter' και
- Ρουμπρίκες αξιολόγησης.

Το Πρόγραμμα Σπουδών για την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης και την προώθηση του Γραμματισμού στα Ψηφιακά Μέσα στις ευρωπαϊκές σχολικές τάξεις είναι μια ηλεκτρονική έκδοση που αναπτύχθηκε στα αγγλικά, ελληνικά, βουλγαρικά, ρουμανικά, ιταλικά και πολωνικά.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
2. ΠΑΡΑΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ: ΓΙΑ ΠΟΙΟ ΠΡΑΓΜΑ ΜΙΛΑΜΕ;	15
3. ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟΙ ΒΑΣΙΚΟΙ ΟΡΟΙ ΚΑΙ ΟΡΙΣΜΟΙ.....	35
4. ΚΑΘΟΡΙΖΟΝΤΑΣ ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ: ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΚΑΙ ΜΑΘΗΣΗ ΣΤΟ ΨΗΦΙΑΚΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	61
5. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΟΥ ΨΗΦΙΑΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ ΣΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ	88
6. ΔΙΕΡΕΥΝΩΝΤΑΣ ΤΙΣ ΒΑΣΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΤΑ ΨΗΦΙΑΚΑ ΜΕΣΑ	114
7. ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΚΡΙΤΙΚΟΥ ΨΗΦΙΑΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΑΡΑΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ	143
8. ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ ΣΤΑ ΨΗΦΙΑΚΑ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ: ΑΣ ΓΙΝΟΥΜΕ ΠΟΛΙΤΕΣ ΤΗΣ ΨΗΦΙΑΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ	165
9. ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ/ΡΙΕΣ ΣΕ ΌΛΗ ΤΟΥΣ ΤΗΝ ΠΟΙΚΙΛΟΜΟΡΦΙΑ.....	198
10. ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΣΧΕΔΙΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ	234

1. Εισαγωγή

1. Εισαγωγή

Διάρκεια: 30-35 λεπτά

Αυτή η εισαγωγή είναι το πρώτο βήμα του Προγράμματος Σπουδών. Στόχος της είναι να δώσει στους εκπαιδευόμενους και τις εκπαιδευόμενες μια γενική κατανόηση τόσο του Έργου Teachers 4.0 Digital στο σύνολό του όσο και της θεωρητικής και μεθοδολογικής προσέγγισης που προνοεί το Πρόγραμμα.

Το Έργο “ Teachers 4.0 Digital Age”

Το Έργο “*Teachers 4.0 Digital Age*” είναι ένα πρόγραμμα Erasmus+, με τριετή διάρκεια, από το 2023 έως το 2026, το οποίο στοχεύει να εφοδιάσει προūπηρεασιακούς/ές και εν ενεργεία εκπαιδευτικούς με τα εργαλεία, τις δεξιότητες και τις γνώσεις, ώστε να βοηθήσουν τους/τις μαθητές/μαθήτριές τους να αντιμετωπίσουν την παραπληροφόρηση, καθώς και να προωθήσουν τον Γραμματισμό στα Ψηφιακά Μέσα, την κριτική σκέψη και την ανθεκτικότητα των μαθητών και μαθητριών τους. Σε αυτό το έργο μεγάλης κλίμακας για την ανάπτυξη ικανοτήτων συμμετείχαν δύο χιλιάδες εκατό (2.100) φοιτητές/φοιτήτριες παιδαγωγικών σχολών και εν ενεργεία εκπαιδευτικοί από την Ευρωπαϊκή Ένωση και συγκεκριμένα από τη Βουλγαρία, την Κύπρο, την Ελλάδα, την Ιταλία, την Πολωνία και τη Ρουμανία.

Η σύμπραξη για το Έργο “*Teachers 4.0 Digital Age*” έχει αναπτύξει ένα ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Σπουδών, το οποίο περιλαμβάνει δέκα ενότητες που αντιστοιχούν σε εξήντα (60) ώρες κατάρτισης (30 ώρες για άμεση διδασκαλία + 30 ώρες για ατομική μελέτη). Κατά τη διάρκεια του Έργου, το Πρόγραμμα Σπουδών παραδόθηκε τόσο ως πανεπιστημιακό μάθημα σε έξι (6) ευρωπαϊκά πανεπιστήμια, όσο και ως διαδικτυακό μάθημα μέσω της πλατφόρμας ηλεκτρονικής μάθησης που ετοιμάστηκε στο πλαίσιο του Έργου “*Teachers 4.0 Digital Age*”. Η πλατφόρμα ηλεκτρονικής μάθησης προσφέρει ευκαιρίες μικτής μάθησης σε χιλιάδες εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, παρέχοντάς τους πρακτικά εργαλεία, σχέδια μαθήματος και χρήσιμες πηγές.

Επενδύοντας στην ικανότητα των εκπαιδευτικών, το Έργο στοχεύει στη δημιουργία ενός πιο ανθεκτικού και ενημερωμένου σχολικού περιβάλλοντος, το οποίο μεταφράζεται αντίστοιχα σε μαθητές ικανούς και μαθήτριες ικανές να χρησιμοποιούν κριτική σκέψη και να υιοθετούν μια ασφαλή, υπεύθυνα συμπεριφορά κατά την αλληλεπίδρασή τους με τα σύγχρονα Μέσα. Παρόλο που οι δραστηριότητες του Έργου απευθύνονταν κυρίως στο διδακτικό προσωπικό, ο πληθυσμός-στόχος του αποτελείται κυρίως από παιδιά και νέους/νέες, στους/στις οποίους/οποίες βασίζεται το μέλλον της Ευρώπης.

Η κοινοπραξία του Έργου περιλαμβάνει δεκαέξι (16) μέλη, προερχόμενα από επτά (7) κράτη μέλη της ΕΕ, κυρίως από τη Νότια και Ανατολική Ευρώπη. Αυτή η γεωγραφική προσέγγιση επιλέχθηκε με βάση το γεγονός ότι οι χώρες αυτών των περιοχών

παρουσιάζουν ένα περιορισμένο επίπεδο ψηφιακών δεξιοτήτων γενικότερα και δεξιοτήτων στα Ψηφιακά Μέσα ειδικότερα, και για τον λόγο αυτό χρειάζεται να υλοποιούνται και να προωθούνται πρωτοβουλίες όπως το Έργο Teachers 4.0 Digital Age.

Οι χώρες-εταίροι είναι οι εξής:

- Βουλγαρία
- Πολωνία
- Ρουμανία
- Κύπρος
- Ελλάδα
- Ιταλία
- Βέλγιο.

Η σύμπραξη του Έργου διατηρεί μια τριπλή δομή, με εταίρους που προέρχονται από διαφορετικά υπόβαθρα και επιδεικνύουν τεχνογνωσία σε διάφορους σχετικούς τομείς:

1. Δημόσιες Αρχές: Τρία (3) μέλη της κοινοπραξίας που δραστηριοποιούνται στον τομέα της δημόσιας εκπαίδευσης, με σημαντικές δυνατότητες προβολής στο αντίστοιχο εθνικό τους πλαίσιο.

- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου, Κύπρος
- Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΙΕΠ), Ελλάδα
- Υπουργείο Παιδείας και Έρευνας, Ρουμανία

2. Ευρωπαϊκά Πανεπιστήμια - Παιδαγωγικές Σχολές που προέρχονται από τις χώρες εταίρους: Έξι (6) μέλη της κοινοπραξίας που ασχολούνται με την επιμόρφωση του μελλοντικού διδακτικού προσωπικού και των εκπαιδευτικών της Ευρώπης:

- Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου
- Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Ελλάδα
- Πανεπιστήμιο Σόφιας St. Kliment Ohridski, Βουλγαρία
- West University Timisoara, Ρουμανία
- Πανεπιστήμιο του Lodz, Πολωνία
- Πανεπιστήμιο του Παλέρμο, Ιταλία

3. Πάροχοι εκπαίδευσης ενηλίκων: Τέσσερα (4) μέλη της κοινοπραξίας με μακρόχρονη εμπειρία, οι οποίοι δραστηριοποιούνται στον τομέα της κατάρτισης εκπαιδευτικών:

- Athens Lifelong Learning Institute (ALLI), Ελλάδα
- MediaWise, Ρουμανία

- Κέντρο Lodz για την κατάρτιση των εκπαιδευτικών και την πρακτική εκπαίδευση, Πολωνία
- CESIE, Ιταλία.

Εκτός από τους 14 εταιρείους που αναφέρθηκαν προηγουμένως, η σύμπραξη περιλαμβάνει ακόμα δύο (2) ιδρύματα που βρίσκονται στην πρώτη γραμμή της αντιμετώπισης της παραπληροφόρησης και της προώθησης της παιδείας στα Ψηφιακά Μέσα, τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε διεθνές πλαίσιο. Η EAVI (European Association for Viewers Interests) και η All Digital, από τις Βρυξέλλες οι οποίοι αποτελούν δύο κορυφαία ευρωπαϊκά δίκτυα με σημαντικές δυνατότητες να επηρεάσουν τα επίπεδα ψηφιακής και μιντιακής παιδείας σε ολόκληρη την Ευρώπη, διαμορφώνοντας παράλληλα το τοπίο πολιτικής στον σχετικό τομέα.

Τέλος, η σύμπραξη "Teachers 4.0 Digital Age", περιλαμβάνει τη ReadLab εξ Ελλάδος, έναν οργανισμό με εξειδίκευση στην παροχή καινοτόμων εργαλείων, όπως λύσεις ηλεκτρονικής μάθησης.

Αυτός ο πλουραλισμός της εμπειρογνωμοσύνης, σε συνδυασμό με τη γεωγραφική κατανομή των εταιριών του Έργου, επιτρέπει μια στοχευμένη προσέγγιση όσον αφορά στην επιμόρφωση των ατόμων με σχετικά περιορισμένες ψηφιακές γνώσεις, διασφαλίζοντας παράλληλα την αποτελεσματικότητα και τη βιωσιμότητα των όσων παρήχθησαν στο πλαίσιο του Έργου.

Οι Στόχοι του Έργου

Σκοπός του Έργου είναι να προσφέρει μια σημαντική ευκαιρία επιμόρφωσης σε παιδαγωγούς και εκπαιδευτικούς σε όλη την Ευρώπη, ώστε να βελτιώσουν την ικανότητά τους να αντιμετωπίζουν θέματα παραπληροφόρησης στις ευρωπαϊκές σχολικές τάξεις και να συμβάλουν συλλογικά στο να βοηθήσουν τους νέους/τις νέες να σκέφτονται κριτικά, να κάνουν ενημερωμένες επιλογές στο διαδίκτυο και να παραμένουν ασφαλείς, ενισχύοντας παράλληλα και συνεχώς την ανθεκτικότητά τους.

Τα δύο (2) κύρια συμπληρωματικά συστατικά στοιχεία που αποτελούν τη βάση για την υλοποίηση αυτής της παρέμβασης μεγάλης κλίμακας για την ανάπτυξη ικανοτήτων είναι:

1 [Το Πρόγραμμα Σπουδών για αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης και την προώθηση του Γραμματισμού στα Ψηφιακά Μέσα στις ευρωπαϊκές τάξεις]

Το Πρόγραμμα Σπουδών για αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης και την προώθηση του Γραμματισμού στα Ψηφιακά Μέσα στις ευρωπαϊκές τάξεις, σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, και συγκεκριμένα τις "[Κατευθυντήριες γραμμές για διδάσκοντες και εκπαιδευτικούς σχετικά με την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης και την προώθηση του ψηφιακού γραμματισμού μέσω της εκπαίδευσης και της κατάρτισης](#)" [βλ. § 1.3 παρακάτω], προάγει την κατανόηση των εκπαιδευτικών για το πώς μπορεί να επιτευχθεί ο ψηφιακός γραμματισμός και τους/τις βοηθά να εμπλέξουν τους νέους και τις νέες με αποτελεσματικούς τρόπους όσον αφορά στην αξιολόγηση των πληροφοριών και στον εντοπισμό της παραπληροφόρησης.

2 [Η πλατφόρμα ηλεκτρονικής μάθησης και το εξ αποστάσεως μάθημα]

Η πλατφόρμα και το μάθημα ηλεκτρονικής μάθησης Teachers 4.0 Digital Age είναι ένας υψηλής ποιότητας διαδικτυακός μαθησιακός χώρος, διαθέσιμος σε έξι (6) ευρωπαϊκές γλώσσες, που παρέχει σε όλους τους/τις εν ενεργεία εκπαιδευτικούς την ευκαιρία να εξοικειωθούν με την ενσωμάτωση του ψηφιακού αλφαριθμητισμού σε διάφορα γνωστικά αντικείμενα.

Οι κατευθυντήριες γραμμές για εκπαιδευτικούς και παιδαγωγούς σχετικά με την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης και την προώθηση του ψηφιακού γραμματισμού

Οι "Κατευθυντήριες γραμμές για διδάσκοντες και εκπαιδευτικούς σχετικά με την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης και την προώθηση του ψηφιακού γραμματισμού μέσω της εκπαίδευσης και της κατάρτισης," που εισήχθησαν το 2022 από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, αποτελούν τη βάση του σχεδίου "Teachers' 4.0 Digital Age". Αυτές οι κατευθυντήριες γραμμές αποσκοπούν στην αναβάθμιση των εκπαιδευτικών και στην παροχή των εργαλείων και των τεχνικών που χρειάζονται για την ενίσχυση του ψηφιακού γραμματισμού στα Μέσα ενημέρωσης στο (ευρωπαϊκό) σχολικό περιβάλλον και την καταπολέμηση της παραπληροφόρησης μέσω διδακτικών πρακτικών. Αυτό σημαίνει ότι το έμμεσο επακόλουθο αυτού του πρωτοποριακού εργαλείου θα είναι η ενδυνάμωση των μαθητών/μαθητριών, ώστε να είναι σε θέση να εξερευνήσουν τον ψηφιακό κόσμο, αλλά και η προώθηση της δημοκρατικής συμμετοχής.

Το κοινό-στόχος των κατευθυντήριων γραμμών είναι εκπαιδευτικοί που προέρχονται τόσο από την πρωτοβάθμια όσο και από τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ανεξάρτητα από την προ-υπάρχουσα εμπειρία τους στην ψηφιακή εκπαίδευση. Οι παρούσες κατευθυντήριες γραμμές παρέχουν στους/στις εκπαιδευτικούς μια δομημένη προσέγγιση για να βοηθήσουν τους/τις μαθητές/ριές τους να καλλιεργήσουν κριτική σκέψη και υπεύθυνη διαδικτυακή συμπεριφορά. Η πρακτική και προσιτή μορφή τους περιλαμβάνει διάφορες πηγές που μπορούν να ενσωματωθούν απρόσκοπτα στο διδακτικό υλικό. Οι Κατευθυντήριες Γραμμές περιλαμβάνουν απλές επεξηγήσεις τεχνικών εννοιών, ασκήσεις αξιολόγησης που επικεντρώνονται στον έλεγχο των γεγονότων και μπορούν να εφαρμοστούν σε περιβάλλον τάξης, καθώς και συμβουλές για την υιοθέτηση θετικών διαδικτυακών συνθηκών.

Εκτός από τα προαναφερθέντα, οι κατευθυντήριες γραμμές παρέχουν στους/στις εκπαιδευτικούς μια σειρά από λεπτομερή σχέδια δραστηριοτήτων που μπορούν να αποτελέσουν πηγή έμπνευσης και υποστήριξης για την ανάπτυξη ελκυστικών μαθημάτων. Οι δραστηριότητες αυτές συμπληρώνονται, επίσης, από μια σειρά από εφαρμόσιμες συμβουλές και προειδοποιητικές σημειώσεις που μετατοπίζουν την εστίαση σε πιο δύσκολα θέματα και προσφέρουν καθοδήγηση για την αποτελεσματική αντιμετώπισή τους. Αυτή η ολοκληρωμένη προσέγγιση διασφαλίζει ότι οι εκπαιδευτικοί είναι καλά προετοιμασμένοι/ες να αντιμετωπίσουν τις πολυπλοκότητες της ψηφιακής παιδείας στα Μέσα ενημέρωσης με ελκυστικό τρόπο.

Γενικά, ο σκοπός των κατευθυντήριων γραμμών είναι να υποστηρίξουν τους/τις εκπαιδευτικούς στη δημιουργία ενός περιβάλλοντος στην τάξη όπου οι μαθητές/ριες θα είναι εξίσου ενημερωμένοι/ες για τις ψηφιακές προκλήσεις, ενώ παράλληλα θα έχουν τη δυνατότητα να σκέφτονται κριτικά και να ενεργούν υπεύθυνα στις

διαδικτυακές τους αλληλεπιδράσεις. Προσφέροντας πρακτικά εργαλεία, παραδείγματα από την πραγματική ζωή και παιδαγωγικές στρατηγικές, οι κατευθυντήριες γραμμές έχουν ως στόχο να βελτιώσουν την ποιότητα της ψηφιακής εκπαίδευσης σε ολόκληρη την Ευρώπη και να βοηθήσουν τους μαθητές και τις μαθήτριες να γίνουν πολίτες ψηφιακά ενημερωμένοι/ες και ενεργοί/ές.

Το Πανεπιστημιακό Μάθημα

Στόχος του *Προγράμματος Σπουδών* είναι να εφοδιάσει τους φοιτητές και φοιτήτριες (κυρίως παιδαγωγικών τμημάτων) με την ικανότητα να προωθήσουν την κατανόηση του ψηφιακού γραμματισμού στα Μέσα και να τους δώσει τη δυνατότητα να εμπλέξουν τους νέους μαθητές και νέες μαθήτριες με αποτελεσματικές μεθόδους αξιολόγησης των πληροφοριών και διάκρισης μεταξύ παραπληροφόρησης (disinformation), εσφαλμένης πληροφόρησης (misinformation), κακόβουλης πληροφόρησης (malinformation) και παρόμοιων προκλήσεων.

Συγκεκριμένα, αυτό το πανεπιστημιακό μάθημα αναπτύχθηκε μέσω της συνεργασίας έξι (6) μεγάλων πανεπιστημίων από όλη την Ευρώπη και τριών (3) οργανισμών εμπειρογνομώνων. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι συμμετέχουσες χώρες δεν επιλέχθηκαν τυχαία –αντίθετα, επιλέχθηκαν επειδή το Έργο είχε ως στόχο να επικεντρωθεί σε χώρες που κατατάσσονται χαμηλά στον Δείκτη Παιδείας στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, άρα εκεί που υπάρχουν οι μεγαλύτερες ανάγκες στον ψηφιακό γραμματισμό και τον γραμματισμό στα Μέσα. Ως εκ τούτου, τα πανεπιστήμια και οι οργανισμοί από αυτές τις χώρες επιλέχθηκαν για την εκτεταμένη εμπειρογνομοσύνη τους στον τομέα αυτό. Τα μέλη της κοινοπραξίας που ήταν υπεύθυνα για την ανάπτυξη των ενοτήτων ήταν τα εξής

- Πανεπιστήμιο του Παλέρμο
- Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
- Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου
- Athens Lifelong Learning Institute
- Οργάνωση Mediawise από Ρουμανία (Βουκουρέστι)
- Πανεπιστήμιο της Σόφιας
- Ευρωπαϊκή Ένωση για τα Ενδιαφέροντα των Θεατών AISBL (EAVI), με έδρα τις Βρυξέλλες
- Πανεπιστήμιο του Lodz στην Πολωνία
- Δυτικό Πανεπιστήμιο της Τιμισοάρα στη Ρουμανία.

Ανάλυση αναγκών της αρχικής κατάρτισης των εκπαιδευτικών

Η έρευνα για τον Γραμματισμό στα Μέσα ενημέρωσης και την πληροφόρηση στην Ευρώπη διαπίστωσε ότι στα περισσότερα κράτη μέλη της ΕΕ υπάρχει μηδενική έως ελάχιστη παροχή επίσημης κατάρτισης εκπαιδευτικών στον γραμματισμό στα Μέσα ενημέρωσης ή στην εκπαίδευση στα Μέσα ενημέρωσης (Frau-Meigs et al. 2017). Οι εκπαιδευτικοί σε κάποιες περιπτώσεις δεν έχουν την απαραίτητη εμπειρία ή γνώση για

να αξιολογήσουν κριτικά τις παιδαγωγικές επιπτώσεις ενός συγκεκριμένου εργαλείου, την εξοικείωση με τα ηθικά ζητήματα που μπορεί να εγείρουν οι ψηφιακές πλατφόρμες για την προστασία της ιδιωτικής ζωής των δεδομένων των μαθητών/μαθητριών, ή απλώς τον χρόνο και τους πόρους για την οικοδόμηση συμμετοχικών ψηφιακών γραμματισμών (Foulger et al. 2019).

Εντούτοις, τα ιδρύματα αρχικής κατάρτισης εκπαιδευτικών μπορούν να θέσουν στέρεες βάσεις για τις δεξιότητες ψηφιακού γραμματισμού των εκπαιδευτικών στα Μέσα, παρόλο που ο εφοδιασμός των εκπαιδευτικών με τις απαραίτητες ικανότητες είναι μια διά βίου άσκηση σε ένα διαρκώς εξελισσόμενο περιβάλλον (Wilson et al. 2013). Η ανάπτυξη του Γραμματισμού στα Ψηφιακά Μέσα αναμένεται να είναι πιο αποτελεσματική εάν όλοι/όλες οι εκπαιδευτικοί, και όχι μόνο οι εξειδικευμένοι/ες εκπαιδευτικοί, λάβουν κατάρτιση, μια διαδικασία που θα πρέπει να ξεκινήσει από το επίπεδο της προϋπηρεσίας/φοίτησης. Η ικανότητα αναζήτησης σχετικών και αξιόπιστων πληροφοριών, αξιολόγησης της εγκυρότητάς τους και εντοπισμού μεροληπτικών πληροφοριών είναι ζωτικής σημασίας για όλα τα γνωστικά αντικείμενα (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2022).

Περιεχόμενο του μαθήματος

Το Έργο Teachers 4.0 Digital Age δεν είχε σκοπό να αναπτύξει το σχετικό Πρόγραμμα Σπουδών από το μηδέν. Αντίθετα, αξιοποίησε τις δύο (2) κύριες πηγές της Ομάδας Εμπειρογνομόνων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης και την προώθηση του ψηφιακού γραμματισμού:

- Τις [Κατευθυντήριες γραμμές για διδάσκοντες και εκπαιδευτικούς σχετικά με την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης και την προώθηση του ψηφιακού γραμματισμού μέσω της εκπαίδευσης και της κατάρτισης](#), [βλ. παράγραφο 1.3. ανωτέρω], και
- την [Τελική έκθεση για την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης και την προώθηση του ψηφιακού αλφαριθμητισμού μέσω της εκπαίδευσης και της κατάρτισης](#).

Το Πρόγραμμα Σπουδών για την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης και την προώθηση του Γραμματισμού στα Ψηφιακά Μέσα στις ευρωπαϊκές τάξεις αντιστοιχεί σε συνολικά εξήντα (60) ώρες κατάρτισης (30 ώρες για άμεση διδασκαλία + 30 ώρες για ατομική μελέτη). Είναι εμπνευσμένο από το περιεχόμενο των προαναφερθέντων εγγράφων και περιλαμβάνει τις ακόλουθες δέκα ενότητες:

1. Εισαγωγή
2. Παραπληροφόρηση: Για ποιο πράγμα μιλάμε;
3. Περισσότεροι βασικοί όροι και ορισμοί
4. Καθορίζοντας το Πλαίσιο: Διδασκαλία και μάθηση στο ψηφιακό σχολικό περιβάλλον
5. Αξιολόγηση και εκτίμηση του κριτικού ψηφιακού γραμματισμού στα σχολεία
6. Διερευνώντας τις βασικές πρακτικές των παιδιών στα Ψηφιακά Μέσα
7. Διδασκαλία του Κριτικού Ψηφιακού Γραμματισμού και της παραπληροφόρησης

8. Ανάπτυξη ικανοτήτων κριτικού ψηφιακού γραμματισμού στην τάξη: ας γίνουμε πολίτες της ψηφιακής κοινωνίας
9. Οι μαθητές/ριες σε όλη τους την ποικιλομορφία
10. Πρακτικά παραδείγματα σχεδίων μαθήματος

Όλες οι προαναφερθείσες ενότητες συνοδεύονται από προτεινόμενες μεθόδους διδασκαλίας και εργαλεία κατάλληλα για την ομάδα-στόχο μας και σύμφωνα με τους στόχους του μαθήματος.

Σχεδιασμός του μαθήματος

Επί του παρόντος, τα μαθήματα αρχικής εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών που εστιάζουν στον Γραμματισμό στα Ψηφιακά Μέσα είναι συχνά ανύπαρκτα ή προαιρετικά. Δεδομένου του κρίσιμου ρόλου του Γραμματισμού στα Ψηφιακά Μέσα στη σύγχρονη κοινωνία, είναι σημαντικό τα μαθήματα ψηφιακού γραμματισμού να ενσωματωθούν σε περίβλεπτη θέση στην αρχική εκπαίδευση των εκπαιδευτικών. Εκτός από την ενσωμάτωση στοιχείων του Γραμματισμού στα Ψηφιακά Μέσα σε όλα τα μαθήματα αρχικής εκπαίδευσης εκπαιδευτικών, ένα ειδικό μάθημα για την καταπολέμηση της παραπληροφόρησης, την οικοδόμηση ανθεκτικότητας, καθώς και τον Γραμματισμό στα Μέσα και στην πληροφορία αναπτύχθηκε από τα έξι (6) Παιδαγωγικά Τμήματα των Πανεπιστημίων που συμμετείχαν στο Έργο. Όλα τα Πανεπιστήμια συμμετείχαν σε μια αυστηρή διαδικασία επικύρωσης που περιελάμβανε επιστημονική εξέταση και έλεγχο του περιεχομένου του μαθήματος πριν από την οριστικοποίηση και τη μετάφρασή του. Το μάθημα αναπτύχθηκε αρχικά στα αγγλικά και, ακολούθως, μεταφράστηκε σε όλες τις γλώσσες των εταίρων: Ελληνικά, Ιταλικά, Ρουμανικά, Βουλγαρικά και Πολωνικά.

Απώτερος στόχος αυτού του πανεπιστημιακού μαθήματος είναι να γίνει υποχρεωτικό μέρος όλων των προγραμμάτων σπουδών εκπαίδευσης εκπαιδευτικών. Για αρχή, και με βάση τα αποτελέσματα του Έργου, συνολικά χίλιοι πενήντα (1.050) μελλοντικοί/ές εκπαιδευτικοί αναμένεται να συμμετάσχουν σε αυτό το μάθημα μεταξύ του χειμερινού εξαμήνου του 2024 και του εαρινού εξαμήνου του 2025, βελτιώνοντας έτσι την ικανότητά τους να εξοικειώσουν τα παιδιά και τους/τις νέους/ες με τη δυναμική και τις εκδηλώσεις της παραπληροφόρησης και να βελτιώσουν τον Γραμματισμό τους στα Ψηφιακά Μέσα στην Κύπρο, την Ελλάδα, τη Βουλγαρία, τη Ρουμανία, την Πολωνία και την Ιταλία.

Συμπληρωματικό υλικό διδασκαλίας, μάθησης και αξιολόγησης

Παράλληλα με την ανάπτυξη του πανεπιστημιακού μαθήματος, οι εννέα (9) εταίροι που συμμετείχαν ανέπτυξαν, επίσης, σχετικό συμπληρωματικό υλικό διδασκαλίας, μάθησης και αξιολόγησης για κάθε μία από τις δέκα (10) ενότητες. Η ανάπτυξη συμπληρωματικού διδακτικού και μαθησιακού υλικού θεωρήθηκε κεντρικής σημασίας, καθώς μπορεί να συμβάλει ουσιαστικά στη διδακτική διαδικασία, να εμπλέξει τους/τις εκπαιδευόμενους/ες σε πολυδιάστατη μάθηση και να αναπτύξει τις ικανότητες των συμμετεχόντων και συμμετεχουσών να εφαρμόζουν τις γνώσεις τους. Στο Έργο αυτό καταβλήθηκε μια συστηματική προσπάθεια, ώστε το μαθησιακό υλικό να περιλαμβάνει τους ακόλουθους τρεις (3) τύπους αλληλεπίδρασης:

1. μαθητής/μαθήτρια-μαθητής/μαθήτρια
2. μαθητής/μαθήτρια-εκπαιδευτής/εκπαιδεύτρια
3. μαθητής/μαθήτρια-περιεχόμενο.

Ως εκ τούτου, η σύμπραξη έχει αναπτύξει όλο το υλικό που απαιτείται για την προσφορά του πανεπιστημιακού μαθήματος. Όλο το φάσμα του συμπληρωματικού διδακτικού και μαθησιακού υλικού περιλαμβάνει μεταξύ άλλων:

- Έτοιμες διαφάνειες PowerPoint
- Υποθετικά σενάρια για παιχνίδι ρόλων
- Ταινίες και βίντεο
- Πρόσθετη βιβλιογραφία
- Δραστηριότητες σχετικά με το phishing
- Έτοιμες, διαδραστικές ερωτήσεις αυτοαξιολόγησης, π.χ. με τη χρήση του 'mentimeter' και
- Ρουμπρίκες αξιολόγησης.

ΓΙΑ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΕΠΙΣΚΕΦΘΕΙΤΕ ΤΗΝ ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΑ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ:
<https://teachers4digitalage.eu/el/project/>

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Εκπαίδευσης, Νεολαίας, Αθλητισμού και Πολιτισμού (2002), *Τελική έκθεση της ομάδας εμπειρογνομώνων της Επιτροπής για την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης και την προώθηση του ψηφιακού αλφαριθμητισμού μέσω της εκπαίδευσης και της κατάρτισης: τελική έκθεση*, Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, <https://data.europa.eu/doi/10.2766/283100> .

Foulger, T. S., Wetzel, K., & Buss, R. R. (2019). Moving toward a Technology Infusion Approach: Considerations for Teacher Preparation Programs. *Journal of Digital Learning in Teacher Education*, 35(2), 79-91. <https://doi.org/10.1080/21532974.2019.1568325>

Frau-Meigs, D., Velez, I. & Flores, J. (2017). *Public Policies in Media and Information Literacy in Europe Cross-Country Comparisons*, Routledge.

Wilson, C. Alton, G. Ramon, T., Kwame A., and Chi K. C. (2013). *Media and Information Literacy Curriculum for Teachers*. UNESCO.

2. Παραπληροφόρηση: Για ποιο πράγμα μιλάμε;

Η ενότητα σε μια ματιά

2. Παραπληροφόρηση: Για ποιο πράγμα μιλάμε;	
<i>Περίληψη</i>	<p>Αυτή η ενότητα αφορά στην παραπληροφόρηση. Προσφέρει έναν επίσημο ορισμό, τον οποίο και εμπλουτίζει μέσω συγκεκριμένων παραδειγμάτων και μελετών περίπτωσης. Μελετά την παραπληροφόρηση σε σχέση με την εσφαλμένη πληροφόρηση, την κακόβουλη πληροφόρηση και τις ψευδείς ειδήσεις. Επιπλέον, συσχετίζει την παραπληροφόρηση με συναφείς έννοιες όπως η συμμετοχική κουλτούρα και εξετάζει φαινόμενα που σχετίζονται με την παραπληροφόρηση, όπως οι θάλαμοι αντήχησης (echo chambers) και οι φυσαλίδες φίλτρων (filter bubbles), ενώ συζητά τις επιζήμιες συνέπειές της για τη δημοκρατία, τους δημοκρατικούς θεσμούς, τις αξίες και την ισότιμη συμμετοχή στον ψηφιακό κόσμο.</p>
<i>Μαθησιακά αποτελέσματα</i>	<p>Με την ολοκλήρωση αυτής της ενότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Να ορίζουν την παραπληροφόρηση (disinformation), την εσφαλμένη πληροφόρηση (misinformation) και την κακόβουλη πληροφόρηση (malinformation), και να τις διακρίνουν μεταξύ τους. - Να προσδιορίζουν τις διάφορες μορφές και πηγές παραπληροφόρησης, συμπεριλαμβανομένων των κοινωνικών μέσων επικοινωνίας, των παραδοσιακών μέσων ενημέρωσης και της πολιτικής προπαγάνδας. - Να αναλύουν τον αντίκτυπο της παραπληροφόρησης στα άτομα, τις κοινωνίες και τις δημοκρατικές διαδικασίες. - Να αναπτύξουν δεξιότητες κριτικής σκέψης για τη διάκριση αξιόπιστων πηγών πληροφόρησης και την επαλήθευση της ακρίβειας των πληροφοριών που συναντούν στο διαδίκτυο.
<i>Πόροι & εξοπλισμός</i>	<p><i>Πόροι:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - <u><i>Κατευθυντήριες γραμμές για διδάσκοντες και εκπαιδευτικούς σχετικά με την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης και την προώθηση του ψηφιακού γραμματισμού μέσω της εκπαίδευσης και της κατάρτισης</i></u> - <u><i>Nayirah Μαρτυρία κοριτσιού από το Κουβέιτ</i></u> - <u><i>Βίντεο SNAKES HAVE LEGS - Πρωτότυπο κινούμενο σχέδιο</i></u> - Παρουσίαση PowerPoint (ΣΥ2.2) <p><i>Εξοπλισμός:</i></p>

	<ul style="list-style-type: none"> - Πρόσβαση στο Διαδίκτυο, διαδραστική οθόνη ή πίνακας και βιντεοπροβολέας - Ψηφιακές συσκευές (φορητοί υπολογιστές, ή/και ταμπλέτες ή κινητά τηλέφωνα) για τους/τις εκπαιδευόμενους/ες - Μεγάλο χαρτί και μαρκαδόροι για ομαδικές δραστηριότητες
<i>Συνολική διάρκεια</i>	195 λεπτά

Εισαγωγή

Διάρκεια: 15 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να σκεφτούν σχετικά με το θέμα της παραπληροφόρησης
- Να σκεφτούν τους μηχανισμούς που χρησιμοποιούνται για τη διάδοση της παραπληροφόρησης και τι οδηγεί στη διάδοση της παραπληροφόρησης.

Πόροι και εξοπλισμός:

- Παρουσίαση PowerPoint [ΣΥ2.2](#) (συμπεριλαμβανομένης της δραστηριότητας για "σπάσιμο του πάγου", χρήσιμοι ορισμοί, βίντεο)

Περιγραφή:

Η προώθηση της κριτικής σκέψης αποτελεί ουσιαστική πτυχή του ψηφιακού γραμματισμού στην εποχή της πληροφορίας. Ο Γραμματισμός στα Ψηφιακά Μέσα ενημέρωσης και επικοινωνίας είναι σήμερα μία από τις σημαντικότερες δεξιότητες για την ενεργό συμμετοχή των πολιτών και τη δημοκρατική συμμετοχή στην ψηφιακή εποχή. Κανένα άτομο δεν μπορεί να θεωρηθεί σήμερα ψηφιακά εγγράμματο ή ότι είναι σε θέση να ασκήσει ενεργά τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του ως ενημερωμένος/η πολίτης, αν δεν έχει αναπτύξει δεξιότητες κριτικής σκέψης παράλληλα με τις "τεχνικές" ψηφιακές δεξιότητες. Ένα ψηφιακά εγγράμματο άτομο (νοείται ότι) έχει την ικανότητα να πλοηγείται στο διαδίκτυο, να αποκτά πρόσβαση, να αναλύει και να αξιολογεί πληροφορίες. Στόχος αυτής της ενότητας είναι να ευαισθητοποιήσει τους/τις εκπαιδευόμενους/ες, σχετικά με τους τρόπους που λειτουργεί η παραπληροφόρηση και να προωθήσει την κριτική σκέψη, ειδικά όταν τα άτομα "καταναλώνουν" (προσλαμβάνουν) και διαδίδουν πληροφορίες στον ψηφιακό κόσμο. Επίσης, στόχος της ενότητας είναι να εφοδιάσει τους/τις εκπαιδευόμενους/ες με τις απαραίτητες δεξιότητες ώστε να αποφεύγουν τυχόν χειραγώγηση από άτομα ή οργανώσεις που διαδίδουν ψευδείς πληροφορίες, υπονομεύοντας έτσι τη δημοκρατία, τους δημοκρατικούς θεσμούς, τις αξίες, καθώς και την ισότιμη συμμετοχή στη δημόσια σφαίρα, τόσο online όσο και offline.

Σε αυτή την ενότητα εισάγουμε τον όρο "**παραπληροφόρηση**" και άλλους συναφείς όρους (εσφαλμένη πληροφόρηση, κακή πληροφόρηση, ψευδείς ειδήσεις, θάλαμοι αντήχησης (echo chambers), φυσαλίδες φίλτρων (filter bubbles)), μεταξύ άλλων και

τους συσχετίζουμε με σημαντικές έννοιες για τη συζήτηση διαφόρων θεμάτων που σχετίζονται με την παραπληροφόρηση, όπως αυτά θα εξεταστούν και αναλυθούν στις λοιπές ενότητες.

Οι εκπαιδευόμενοι/ες παρακολουθούν το σύντομο βίντεο "[Τα φίδια έχουν πόδια](#)" (ΣΥ2.1).

Χρησιμοποιήστε το βίντεο για να ξεκινήσετε τη συζήτηση και να παρουσιάσετε τις ιδέες που συζητήθηκαν στην ενότητα. Στόχος της δραστηριότητας είναι να επιτρέψετε στην ομάδα να εξετάσει τους τρόπους με τους οποίους διαδίδεται σήμερα η παραπληροφόρηση (το διαδίκτυο είναι μια κύρια πηγή), να προβληματιστείτε σχετικά με τον λόγο για τον οποίο προκαλείται (τί επιτρέπει τη διάδοση της παραπληροφόρησης), να εξετάσετε τον παραλογισμό ορισμένων ισχυρισμών (τα φίδια έχουν πόδια) και την πίστη σε ψεύδη που αποκτούν αξιοπιστία επειδή η πληροφορία ανακτήθηκε στο διαδίκτυο ("το διάβασα στο διαδίκτυο"). Ερωτήσεις όπως οι ακόλουθες μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να εγείρουν συζήτηση:

- Εντοπίζετε κάποιο πρόβλημα με την πληροφορία που δίνεται εδώ (τα φίδια έχουν πόδια);
- Πώς διαδόθηκε αυτή η πληροφορία σύμφωνα με το βίντεο και γιατί την πιστεύει ο ομιλητής;
- Σκεφτείτε τη δυσπιστία του ομιλητή όταν συναντά ένα πραγματικό φίδι και τις αμφιβολίες του σχετικά με την πραγματική ταυτότητα του ερπετού που συνάντησε, επειδή δεν ταιριάζει με τις πληροφορίες που έχει λάβει για τα φίδια στο διαδίκτυο. Τι μας λέει αυτό για τις πληροφορίες που λαμβάνουμε στο διαδίκτυο;

Θεωρητικό Πλαίσιο

Διάρκεια: 55 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να ορίζουν την παραπληροφόρηση (disinformation), την εσφαλμένη πληροφόρηση (misinformation) και την κακόβουλη πληροφόρηση (malinformation) και να τις διακρίνουν μεταξύ τους.
- Να προσδιορίζουν τις διάφορες μορφές και πηγές παραπληροφόρησης, συμπεριλαμβανομένων των κοινωνικών μέσων επικοινωνίας, των παραδοσιακών μέσων ενημέρωσης και της πολιτικής προπαγάνδας.
- Να αναλύουν τον αντίκτυπο της παραπληροφόρησης στα άτομα, τις κοινωνίες και τις δημοκρατικές διαδικασίες.
- Να αναπτύξουν δεξιότητες κριτικής σκέψης για τη διάκριση αξιόπιστων πηγών πληροφόρησης και την επαλήθευση της ακρίβειας των πληροφοριών που συναντούν στο διαδίκτυο.

Πόροι και εξοπλισμός: PowerPoint (ΣΥ2.2), ηλεκτρονικός υπολογιστής με πρόσβαση στο διαδίκτυο, βιντεοπροβολέας και ηχεία.

Περιγραφή:

Παραπληροφόρηση, συναφείς όροι και “παθογόνα” φαινόμενα

Η διάδοση της παραπληροφόρησης έχει γίνει όλο και πιο συχνή στην ψηφιακή εποχή, υποβοηθούμενη από την ταχεία διάδοση των πληροφοριών μέσω διαδικτυακών πλατφορμών και μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Ο αντίκτυπός της μπορεί να είναι εκτεταμένος, επηρεάζοντας τον δημόσιο διάλογο, τις πολιτικές διαδικασίες και τους κοινωνικούς κανόνες.

Η παραπληροφόρηση (disinformation) αναφέρεται σε ψευδείς ή παραπλανητικές πληροφορίες που διαδίδονται εσκεμμένα και με σκοπό να εξαπατήσουν ή να χειραγωγήσουν άλλους και μπορεί να προκαλέσουν δημόσια βλάβη. Είναι “επαληθεύσιμα ψευδείς ή παραπλανητικές πληροφορίες που δημιουργούνται, παρουσιάζονται και διαδίδονται για οικονομικό όφελος ή για να εξαπατήσουν σκόπιμα το κοινό” (*Κατευθυντήριες γραμμές για διδάσκοντες και εκπαιδευτικούς σχετικά με την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης και την προώθηση του ψηφιακού γραμματισμού μέσω της εκπαίδευσης και της κατάρτισης*). Διαφέρει από την **εσφαλμένη πληροφόρηση (misinformation)** που αφορά αποδεδειγμένα ψευδείς πληροφορίες οι οποίες συχνά κοινοποιούνται επειδή οι χρήστες πιστεύουν ότι είναι αληθινές, και την **κακόβουλη πληροφόρηση (disinformation)** που βασίζεται σε γεγονότα, αλλά η πληροφορία αφαιρείται από το αρχικό της πλαίσιο με σκοπό να παραπλανήσει, να βλάψει ή να χειραγωγήσει, ή όπως το θέτουν οι Wardle και Hossein Derakhshan, συμβαίνει όταν “οι γνήσιες πληροφορίες κοινοποιούνται για να προκαλέσουν ζημιά, συχνά μεταφέροντας πληροφορίες που έχουν σχεδιαστεί για να παραμείνουν ιδιωτικές στη δημόσια σφαίρα” (*Πληροφοριακή διαταραχή προς ένα διεπιστημονικό πλαίσιο για την έρευνα και τη χάραξη πολιτικής*). Σε αντίθεση με την εσφαλμένη πληροφόρηση, η οποία μπορεί να διαδοθεί ακούσια ή αθέλητα, η παραπληροφόρηση δημιουργείται και διαδίδεται με σκοπό τον επηρεασμό πεποιθήσεων, απόψεων ή συμπεριφορών. Συχνά περιλαμβάνει τη διαστρέβλωση ή την κατασκευή γεγονότων, τη χειραγώγηση αφηγήσεων ή την επιλεκτική παρουσίαση πληροφοριών για την εξυπηρέτηση συγκεκριμένης ατζέντας.

Η παραπληροφόρηση μπορεί να λάβει διάφορες μορφές, όπως ψευδή ειδησεογραφικά άρθρα, παραπλανητικές αναρτήσεις στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, παραποιημένες εικόνες ή βίντεο, κατασκευασμένα αποσπάσματα και παραπλανητικά στατιστικά στοιχεία. Συνήθως χρησιμοποιείται για πολιτική προπαγάνδα, για να σπείρει διχόνοια ή σύγχυση, για να δυσφημίσει τους αντιπάλους ή για να προωθήσει συγκεκριμένες ιδεολογίες ή συμφέροντα.

Ορισμένα παραδείγματα που καταδεικνύουν τους ποικίλους τρόπους με τους οποίους η παραπληροφόρηση μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τη χειραγώγηση της κοινής γνώμης, την προώθηση πολιτικών προγραμμάτων ή την υπονόμευση της εμπιστοσύνης στους θεσμούς περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, την προπαγάνδα που διαδίδεται σε καιρό πολέμου, π.χ. τη ρωσική ανάμειξη στις προεδρικές εκλογές του 2016 στις ΗΠΑ, την αντιεμβολιαστική παραπληροφόρηση, την ψευδή πληροφόρηση κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19, τη χειραγώγηση πληροφοριών σχετικά με τους μετανάστες και τους πρόσφυγες στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ή στα μέσα

ενημέρωσης, τις ψευδείς διαφημίσεις με τη μορφή άρθρων που προωθούν προϊόντα για την απώλεια βάρους, ακόμη και τη διάδοση εσφαλμένων ή εντελώς ψευδών πληροφοριών σχετικά με τη διδακτέα ύλη της σεξουαλικής αγωγής με στόχο τη δημιουργία ηθικού πανικού και την αποτροπή της διδασκαλίας της στα σχολεία. Όπως γίνεται αντιληπτό, το εύρος της παραπληροφόρησης είναι τεράστιο και οι συνέπειές της μπορεί να είναι επιζήμιες για τη δημοκρατία, τη συμμετοχή των πολιτών, την ισότητα ή ακόμη και την ειρήνη, για να αναφέρουμε μόνο μερικά από τα προβλήματα που προκαλούνται. Τα παραδείγματα αυτά υπογραμμίζουν τη σημασία της κριτικής σκέψης, της ψηφιακής παιδείας στα μέσα ενημέρωσης και της επαγρύπνησης για την αξιολόγηση των πηγών πληροφόρησης και την καταπολέμηση της διάδοσης ψευδών ή παραπλανητικών πληροφοριών. Η καταπολέμηση της παραπληροφόρησης απαιτεί δεξιότητες κριτικής σκέψης, εκπαίδευση στον Γραμματισμό στα Μέσα ενημέρωσης και προσπάθειες για την προώθηση της διαφάνειας και της λογοδοσίας στη διάδοση των πληροφοριών.

Η παραπληροφόρηση διαφέρει από την εσφαλμένη πληροφόρηση λόγω της σκόπιμης πρόθεσής της (Bennett & Livingston 2018; Fallis 2015; Weedon et al., 2017). Όπως αναφέρει ο Fallis (2015), "σε αντίθεση με ένα ειλικρινές λάθος, η παραπληροφόρηση προέρχεται από κάποιον που συμμετέχει ενεργά σε μια προσπάθεια παραπλάνησης" (σ. 402). Η εσφαλμένη πληροφόρηση αφορά στην ποιότητα των πληροφοριών, περιλαμβάνοντας ελαττωματικές, παραπλανητικές ή ανακριβείς λεπτομέρειες (Tucker et al. 2018; Weeks & Gil de Zúñiga 2019), και συμβαίνει ακούσια. Ουσιαστικά, η εσφαλμένη πληροφόρηση είναι "παραπλανητική ή ανακριβής πληροφορία", ενώ η παραπληροφόρηση είναι σκόπιμη και "περιλαμβάνει όλες τις μορφές ψευδών, ανακριβών ή παραπλανητικών πληροφοριών που έχουν σχεδιαστεί, παρουσιαστεί και προωθηθεί για να προκαλέσουν ζημιά σκόπιμα ή με σκοπό το κέρδος" (Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2018, σ. 10).

Πώς και γιατί εξαπλώνεται η παραπληροφόρηση

Η παραπληροφόρηση εξαπλώνεται μέσω διαφόρων μηχανισμών, κυρίως λόγω της συναισθηματικής ελκυστικότητάς της, της εύκολης πρόσβασης και της αλγοριθμικής φύσης των διαδικτυακών πλατφορμών. Οι άνθρωποι είναι πιο πιθανό να μοιραστούν περιεχόμενο που προκαλεί έντονες αντιδράσεις, είτε πρόκειται για φόβο, είτε για θυμό, είτε για επικύρωση των πεποιθήσεών τους. Οι αλγόριθμοι των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης ενισχύουν αυτό το περιεχόμενο, δημιουργώντας θαλάμους αντήχησης (echo chambers), όπου ευδοκιμεί η παραπληροφόρηση. Επιπλέον, η παραπληροφόρηση μπορεί να διαδοθεί στρατηγικά από κακόβουλους παράγοντες, όπως εκστρατείες που χρηματοδοτούνται από κυβερνήσεις ή ομάδες με ιδεολογικά κίνητρα, που σκοπό έχουν να επηρεάσουν την κοινή γνώμη, να διαταράξουν τις κοινωνίες ή να επιτύχουν πολιτικούς στόχους.

Η παραπληροφόρηση, η οποία περιλαμβάνει τη διάδοση ψευδών ή παραπλανητικών πληροφοριών με σκοπό την εξαπάτηση, χρησιμοποιείται συχνά από άτομα ή ομάδες με στόχο τη χειραγώγηση της δημόσιας αντίληψης και την προώθηση συγκεκριμένων προγραμμάτων. Σύμφωνα με τους Doowan Lee και Adean Mills Golub, δύο ειδικούς στην ανάλυση της παραπληροφόρησης και συνιδρυτές της Veracity Authentication

Systems Technology (VAST), η παραπληροφόρηση διαδίδεται με τέσσερις σημαντικούς τρόπους:

“Κοινωνική μηχανική” (Social engineering): Παροχή ενός πλαισίου για την παραχάραξη/στρέβλωση και τη χειραγώγηση γεγονότων, περιστατικών, θεμάτων και δημόσιου λόγου. Η κοινωνική μηχανική έχει συχνά ως στόχο να επηρεάσει την κοινή γνώμη υπέρ μιας συγκεκριμένης ατζέντας.

“Μη αυθεντική ενίσχυση” (Inauthentic amplification): Χρήση trolls, spam bots, λογαριασμών με ψεύτικη ταυτότητα, γνωστών ως sock puppets, πληρωμένων λογαριασμών και εντυπωσιακών επιρροών για την αύξηση του όγκου του κακόβουλου περιεχομένου.

“Μικρο-στόχευση” (Micro-targeting): Εκμετάλλευση εργαλείων στόχευσης που έχουν σχεδιαστεί για την τοποθέτηση διαφημίσεων και την εμπλοκή χρηστών σε πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης για τον εντοπισμό και την εμπλοκή των πιο πιθανών (στοχευμένων) ομάδων που θα μοιραστούν και θα ενισχύσουν την παραπληροφόρηση.

“Παρενόχληση και κακοποίηση” (Harassment and abuse): Χρήση κινητοποιημένου κοινού, ψεύτικων λογαριασμών και trolls για τη συσκότιση, την περιθωριοποίηση και την εξόντωση δημοσιογράφων, αντίθετων απόψεων και διαφανούς περιεχομένου” (Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ, 2022).

Μία από τις κοινές πτυχές των εκστρατειών παραπληροφόρησης είναι η απαξίωση έγκυρων πηγών. Σύμφωνα με τη Ruth Ben-Ghiat, ιστορικό στο Πανεπιστήμιο της Νέας Υόρκης, όσοι διαδίδουν την παραπληροφόρηση έχουν συχνά ως στόχο να υπονομεύσουν την εμπιστοσύνη στις ελίτ και τις αξιόπιστες πηγές, συνδέοντάς τες με υποτιθέμενες συνωμοσίες και παρουσιάζοντάς τες ως διεφθαρμένες ομάδες. Η ίδια σημειώνει ότι οι αντιεπιστημονικές και αντιπαγκοσμιοποιητικές αφηγήσεις είναι αλληλένδετες (Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ, 2022). Επιπλέον, σύμφωνα με τους εμπειρογνώμονες, η αναφορά της αλήθειας είναι συχνά μια δαπανηρή, χρονοβόρα και ριψοκίνδυνη προσπάθεια. Στην εποχή της άμεσης επικοινωνίας, η παραπληροφόρηση εξαπλώνεται γρήγορα, ξεπερνώντας την αργή, σχολαστική διαδικασία επαλήθευσης των γεγονότων. Σημαντικές ιστορίες, ιδίως εκείνες με σημαντικές συνέπειες, μπορεί να χρειαστούν εβδομάδες ή και μήνες για να αποκαλυφθούν, όπως έδειξε η έρευνα του #MeToo. Επιπλέον, η κάλυψη ρεπορτάζ από ζώνες συγκρούσεων ή υπό αυταρχικά καθεστώτα εγκυμονεί σημαντικούς κινδύνους για τους/τις δημοσιογράφους, καθιστώντας δύσκολη την παροχή ακριβών, από πρώτο χέρι αναφορών που είναι απαραίτητες για την ευαισθητοποίηση του κοινού και τη λογοδοσία (Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ, 2022).

Θάλαμοι αντήχησης (echo chambers) και φυσαλίδες φίλτρων (filter bubbles) στην υπηρεσία της παραπληροφόρησης

Αν και η παραπληροφόρηση έχει θεωρηθεί από την έρευνα ως στρατηγικό ψέμα και το κοινό ως θύμα, μπορεί επίσης να υποστηριχθεί ότι "οι άνθρωποι μερικές φορές αναμασούν παραπληροφόρηση που θέλουν να πιστέψουν επειδή επιβεβαιώνει την κοσμοθεωρία τους και προωθεί τα συμφέροντά τους" (Ruiz and Nilsson, 2023, σ. 20), μια τάση γνωστή και ως επιβεβαίωση της προκατάληψης (confirmation bias), η οποία αναφέρεται στην ερμηνεία, την προτίμηση και την ανάκληση πληροφοριών με τρόπο που επιβεβαιώνει ή υποστηρίζει τις προηγούμενες πεποιθήσεις ή αξίες κάποιου. Όπως υποστηρίζει ο O'Shaughnessy (2020), "το "θύμα" της παραπληροφόρησης δεν είναι κατ' ανάγκη αφελές: η διαδικασία θα μπορούσε να περιγραφεί πιο εύστοχα ως συμπαραγωγή, με στόχο τη συμμετοχή σε μια κοινή φαντασίωση" (σ. 55). Αυτή είναι η λογική πίσω από **τους θαλάμους αντήχησης (echo chambers)** (Nguyen 2020), "ένα επιστημικό περιβάλλον στο οποίο οι συμμετέχοντες συναντούν πεποιθήσεις και απόψεις που συμπίπτουν με τις δικές τους" (Ruiz and Nilsson, 2023, σ. 18) - δηλαδή, "ένας αυτοενισχυόμενος μηχανισμός που κινεί ολόκληρη την ομάδα προς πιο ακραίες θέσεις" (Cinelli et al. 2021, σ. 1), οδηγώντας στη ριζοσπαστικοποίηση. Επειδή στο διαδίκτυο, οι άνθρωποι τείνουν να συναναστρέφονται περισσότερο με άλλους που μοιράζονται τα ίδια ενδιαφέροντα και απόψεις, δημιουργούνται εικονικές κοινότητες όπου τα άτομα ανταλλάσσουν πληροφορίες που ευθυγραμμίζονται με τις δικές τους πεποιθήσεις. Αυτές οι κοινότητες ονομάζονται "θάλαμοι αντήχησης", επειδή οι απόψεις κάθε ατόμου ουσιαστικά ενισχύονται από τις απόψεις των άλλων μελών της ομάδας. Λειτουργώντας τόσο ως καθρέφτες όσο και ως ενισχυτές των προσωπικών κοσμοθεωριών, οι θάλαμοι αντήχησης δημιουργούν ένα περιβάλλον που ευνοεί τη ριζοσπαστικοποίηση ([Filter bubbles and echo chambers - Fondation Descartes](#)) ενισχύοντας έτσι την παραπληροφόρηση συνολικά και αποτελώντας έδαφος για την ανάπτυξη θεωριών συνωμοσίας, καθώς οι συμμετέχοντες/ουσες 'φυλακίζονται' σε μια **φυσαλίδα φίλτρου (filter bubble)**.

Οι "φυσαλίδες φίλτρου" αναφέρονται στη διαδικασία με την οποία οι πληροφορίες προσαρμόζονται πριν φτάσουν σε έναν χρήστη του διαδικτύου. Ο εμπειρογνώμονας του διαδικτύου Eli Pariser εξηγεί ότι οι φυσαλίδες φίλτρου προκύπτουν από την εξατομίκευση του διαδικτυακού περιεχομένου, η οποία πιστεύεται ότι απομονώνει διανοητικά τους χρήστες και μειώνει την ποικιλία των πληροφοριών που συναντούν (Pariser, 2012). Για παράδειγμα, στο Facebook, ένα άτομο με έντονο ενδιαφέρον για τις γάτες θα δει μια σημαντική ποσότητα περιεχομένου που σχετίζεται με τις γάτες στην ροή ειδήσεών του. Αυτό οφείλεται στους αλγόριθμους που χρησιμοποιούν οι ψηφιακές πλατφόρμες, οι οποίοι καθορίζουν τα ενδιαφέροντα των χρηστών αναλύοντας τη διαδικτυακή τους συμπεριφορά. ([Φυσαλίδες Φίλτρων και θάλαμοι αντήχησης - Fondation Descartes](#)).

Η συμμετοχική κουλτούρα και η άνοδος της παραπληροφόρησης

Ο όρος "συμμετοχική κουλτούρα" έχει αποκτήσει μεγάλη σημασία με την άνοδο των τεχνολογιών Web 2.0. Σηματοδοτεί την ανάδυση του "παραναλωτή" (prosumer), ενός ατόμου που δεν είναι απλώς παθητικός/ή καταναλωτής/καταναλώτρια του πολιτισμού αλλά και ενεργός/ή παραγωγός. Αυτή η αλλαγή επιτρέπει στα άτομα να συμμετέχουν στη δημιουργία και την αρχειοθέτηση περιεχομένου, μοιραζόμενα το περιεχόμενο μέσω του ιστολογίου και πλατφορμών όπως το Facebook, το X (Twitter), το Tik-Tok και το YouTube, για να αναφέρουμε μόνο μερικά από αυτά. Ο Henry Jenkins, κορυφαίος θεωρητικός των Μέσων ενημέρωσης, υποστηρίζει ότι η συμμετοχική κουλτούρα αντιπροσωπεύει μια σημαντική μεταμόρφωση στον τρόπο με τον οποίο τα άτομα αλληλεπιδρούν με τα Μέσα ενημέρωσης και μεταξύ τους. Σε αντίθεση με την παραδοσιακή κατανάλωση Μέσων ενημέρωσης, όπου το κοινό απορροφά παθητικά το περιεχόμενο, η συμμετοχική κουλτούρα δίνει τη δυνατότητα στα άτομα να συμμετέχουν ενεργά στη δημιουργία, την ανταλλαγή και την ερμηνεία του περιεχομένου των Μέσων ενημέρωσης (Jenkins, 2009). Ο/Η παραναλωτής (prosumer) αναδεικνύεται ως ένα άτομο που έχει την ελευθερία και τις δεξιότητες (τόσο εργαλεία όσο και γραμματισμό) να συμβάλει στη συνεχή επέκταση της πολιτιστικής παραγωγής που επιτρέπει το διαδίκτυο. Η άποψη αυτή παρουσιάζει μια ιδιαίτερα αισιόδοξη εικόνα της συμμετοχής, υποθέτοντας ότι τα άτομα έχουν πλέον πρόσβαση σε μορφές αυτοέκφρασης που προηγουμένως δεν ήταν διαθέσιμες, ότι όλες οι εκφράσεις είναι πολύτιμες και επιθυμητές και ότι οι συνεισφορές συνεπάγονται συμμετοχή και επιβεβαιώνουν την παρουσία και την ταυτότητα του ατόμου στον κόσμο.

Ωστόσο, μπορούν να διατυπωθούν διάφορες αντιρρήσεις κατά της άποψης αυτής. Πρώτον, η άποψη ότι τα νέα Μέσα ενημέρωσης και οι τεχνολογίες Web 2.0 έχουν επιτρέψει με μοναδικό τρόπο στα άτομα να ασχοληθούν περισσότερο με τη δημιουργία περιεχομένου είναι υπό αμφισβήτηση. Αν και τα παραδοσιακά Μέσα δεν προσέφεραν τόσες πολλές ευκαιρίες για τη δημιουργία και την ανταλλαγή περιεχομένου, δεν απέκλειαν εντελώς τη διαδραστική εμπλοκή. Η ιδέα ότι τα ακροατήρια (το κοινό) ήταν κάποτε αναλφάβητα στα μέσα ενημέρωσης, παθητικοί αποδέκτες πληροφοριών και τώρα έχουν γίνει ενημερωμένα άτομα στα Μέσα ενημέρωσης, ενεργητικά επικοινωνούντα, είναι παραπλανητική και κάπως προσβλητική. Αν και ο "τεχνικός" γραμματισμός στα Μέσα αυξάνεται σε ορισμένες χώρες, ο κριτικός γραμματισμός στα Μέσα –η ικανότητα κριτικής αξιολόγησης των πληροφοριών και των πηγών τους– υστερεί. Οι διαδικασίες της διαμεσολάβησης, της παγκοσμιοποίησης και της εμπορευματοποίησης καθιστούν την επάρκεια των Μέσων ενημέρωσης (τόσο την τεχνική όσο και την κριτική) κρίσιμη για τη διαμόρφωση της ταυτότητας και την ατομική ανάπτυξη (Xinaris, 2016).

Δεύτερον, η ίδια η έννοια της συμμετοχής χρήζει εξέτασης. Ο Fuchs (2014) ασκεί κριτική στη χρήση του όρου για την περιγραφή των διαδικτυακών αλληλεπιδράσεων και του διαμοιρασμού περιεχομένου, υποστηρίζοντας ότι προέρχεται από την πολιτική επιστήμη και συνδέεται με τη συμμετοχική δημοκρατία με μαρξιστικές συνδηλώσεις. Σύμφωνα με τον Fuchs, πραγματική συμμετοχή σημαίνει να έχεις το δικαίωμα και στην πραγματικότητα να συμμετέχεις στις δομές λήψης αποφάσεων και ελέγχου που επηρεάζουν τα άτομα. Επομένως, δεν μπορούν να θεωρηθούν όλες οι συνεισφορές ως γνήσια συμμετοχή, ιδίως από μαρξιστική σκοπιά.

Η συμμετοχική κουλτούρα μπορεί να ενισχύσει σημαντικά την παραπληροφόρηση μέσω διαφόρων μηχανισμών. Οι ψηφιακές πλατφόρμες επιτρέπουν σε οποιονδήποτε να δημιουργεί και να μοιράζεται περιεχόμενο χωρίς τους παραδοσιακούς φύλακες, επιτρέποντας στην εντυπωσιακή και ελκυστική παραπληροφόρηση να γίνει viral. Οι αλγόριθμοι των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης προωθούν περιεχόμενο που ευθυγραμμίζεται με τις υπάρχουσες πεποιθήσεις των χρηστών, σχηματίζοντας "θαλάμους αντήχησης" που ενισχύουν την παραπληροφόρηση, αποκλείοντας παράλληλα τις αντιφατικές πληροφορίες. Η κοινωνική επικύρωση μέσω θετικής ανταπόκρισης (likes), κοινοποιήσεων και σχολίων καθιστά τους/τις χρήστες πιο πρόθυμους/ες να αποδεχθούν και να διαδώσουν ψευδείς πληροφορίες. Επιπλέον, η κουλτούρα των μιμιδίων (meme culture) απλοποιεί πολύπλοκα ζητήματα σε παραπλανητικές δηλώσεις, ενώ η δημοσιογραφία των πολιτών συχνά δεν διαθέτει την απαραίτητη εκπαίδευση για την αποφυγή της ακούσιας παραπληροφόρησης. Οι φορείς επιρροής με μεγάλο αριθμό ακολούθων μπορούν να ενισχύσουν περαιτέρω την παραπληροφόρηση, λόγω της αξιοπιστίας τους και των πιθανών χρηματικών τους κινήτρων. Ως αποτέλεσμα, η συμμετοχική κουλτούρα μπορεί να καλλιεργήσει ένα περιβάλλον όπου η παραπληροφόρηση ευδοκιμεί, υπογραμμίζοντας την ανάγκη για κριτική σκέψη, ψηφιακή παιδεία στα Μέσα ενημέρωσης και υπεύθυνη διαχείριση των πλατφορμών.

Ενδυνάμωση των χρηστών, καταπολέμηση της παραπληροφόρησης

Ευρωπαϊκές και διεθνείς οργανώσεις έχουν θέσει επανειλημμένα το ζήτημα της ανησυχητικής αύξησης της διασποράς παραπληροφόρησης. Σε δήλωσή της προς το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, η επικεφαλής των Ηνωμένων Εθνών για τα ανθρώπινα δικαιώματα Μισέλ Μπατσελέτ, τόνισε ότι η παραπληροφόρηση αποτελεί σύμπτωμα βαθύτερων παγκόσμιων ζητημάτων, όπως η συστημική ανισότητα, η πολιτική απογοήτευση και η κοινωνική αναταραχή. Η Μπατσελέτ τόνισε την ανάγκη να αποκατασταθεί η εμπιστοσύνη του κοινού με την αντιμετώπιση αυτών των βαθύτερων αιτιών και προειδοποίησε κατά της λογοκρισίας ως λύση. Τάχθηκε υπέρ πολιτικών υποστήριξης της ανεξάρτητης δημοσιογραφίας, του πλουραλισμού των Μέσων ενημέρωσης και του ψηφιακού αλφαριθμητισμού, καθώς και μεγαλύτερης διαφάνειας και λογοδοσίας από τις εταιρείες Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης ([Η άνοδος της παραπληροφόρησης αποτελεί σύμπτωμα των "παγκόσμιων ασθενειών" που υπονομεύουν τη δημόσια εμπιστοσύνη: Bachelet | UN News](#)). Στην ίδια κατεύθυνση, η πολιτική της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την ηλεκτρονική παραπληροφόρηση στοχεύει στην αντιμετώπιση της διάδοσης ψευδών πληροφοριών μέσω διαφόρων στρατηγικών. Αυτές περιλαμβάνουν την προώθηση της διαφάνειας, τη βελτίωση της ποιότητας των πληροφοριών, την ενδυνάμωση των χρηστών και την προώθηση μιας συνεργατικής προσέγγισης με διαδικτυακές πλατφόρμες και ενδιαφερόμενους φορείς. Η Επιτροπή υποστηρίζει επίσης πρωτοβουλίες έρευνας και ελέγχου των γεγονότων για την καταπολέμηση της παραπληροφόρησης. Αυτό το πλαίσιο πολιτικής επιδιώκει να προστατεύσει τις δημοκρατικές διαδικασίες και τη δημόσια υγεία, ιδίως σε περιόδους κρίσης, διασφαλίζοντας ότι οι πολίτες έχουν πρόσβαση σε αξιόπιστες και ακριβείς πληροφορίες (<https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/online-disinformation>). Αναγνωρίζοντας ότι η παραπληροφόρηση αποτελεί τεράστια απειλή

για τη δημοκρατία, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενίσχυσε τον Κώδικα Πρακτικής για την παραπληροφόρηση. Αυτός θεσπίστηκε το 2022 και ενισχύει τα μέτρα για την καταπολέμηση της διαδικτυακής παραπληροφόρησης. Τα βασικά στοιχεία περιλαμβάνουν ισχυρότερες δράσεις για την απονομιμοποίηση της παραπληροφόρησης, αυξημένη διαφάνεια στην πολιτική διαφήμιση, ολοκληρωμένη κάλυψη των συμπεριφορών χειραγώγησης και βελτιωμένα εργαλεία για την ενδυνάμωση των χρηστών και τον έλεγχο των γεγονότων. Ο κώδικας αποσκοπεί στην προστασία των δημοκρατικών διαδικασιών και της δημόσιας υγείας με την προώθηση της διαφάνειας, της λογοδοσίας και της συνεργασίας μεταξύ πλατφορμών, διαφημιστών και ενδιαφερομένων. Περιλαμβάνει επίσης ένα ισχυρό πλαίσιο παρακολούθησης και τη δημιουργία ενός Κέντρου Διαφάνειας και μιας μόνιμης ομάδας εργασίας (https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/new-push-european-democracy/protecting-democracy/strengthened-eu-code-practice-disinformation_en).

Επιπλέον, οι National Regulatory Authorities (NRAs) -Εθνικές Ρυθμιστικές Αρχές (ΕΡΑ)- διαδραματίζουν καίριο ρόλο στην καταπολέμηση της παραπληροφόρησης διασφαλίζοντας την πολυφωνία των Μέσων ενημέρωσης, διασφαλίζοντας την ελευθερία της έκφρασης και προωθώντας τον γραμματισμό στα ψηφιακά μέσα με γνώμονα αυτά να λειτουργούν ανεξάρτητα, εξισορροπώντας τη ρύθμιση και το δημόσιο συμφέρον. Οι ΕΡΑ εφαρμόζουν προγράμματα γραμματισμού στα Μέσα ενημέρωσης για να ενδυναμώσουν τους πολίτες με δεξιότητες κριτικής σκέψης, απαραίτητες για τον εντοπισμό και την απόρριψη της παραπληροφόρησης (Themistokleous, 2019). Η Αρχή Ραδιοτηλεόρασης Κύπρου αποτελεί παράδειγμα, εκπαιδεύοντας μαθητές και μαθήτριες στην αξιολόγηση του περιεχομένου των Μέσων ενημέρωσης. Η προσέγγιση αυτή μετατοπίζει τις ΕΡΑ από εποπτικές αρχές της αγοράς σε βασικούς παράγοντες για την προώθηση των δημοκρατικών αξιών και της ενημέρωσης των πολιτών ([Ο ρόλος των εθνικών ρυθμιστικών αρχών στην αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης - Κέντρο για την πολυφωνία και την ελευθερία των μέσων ενημέρωσης \(eui.eu\)](#))

Ένα σημαντικό εργαλείο που έχουν σήμερα στη διάθεσή τους οι Ευρωπαίοι πολίτες είναι η ανάπτυξη και η θέσπιση της Πράξης για τις ψηφιακές υπηρεσίες -Digital Services Act (DSA). Από τις 17 Φεβρουαρίου 2024, οι κανόνες της DSA ισχύουν για όλες τις πλατφόρμες. Με τη θέσπιση της DSA, "[οι] ρόλοι των χρηστών, των πλατφορμών και των δημόσιων αρχών εξισορροπούνται σύμφωνα με τις ευρωπαϊκές αξίες, θέτοντας τους πολίτες στο επίκεντρο" ([The EU's Digital Services Act](#)).

"Η DSA ρυθμίζει τους διαδικτυακούς διαμεσολαβητές και τις πλατφόρμες, όπως οι αγορές, τα κοινωνικά δίκτυα, οι πλατφόρμες διαμοιρασμού περιεχομένου, τα ψηφιακά καταστήματα ψηφιακών λογισμικών και εφαρμογών (app stores) και οι διαδικτυακές πλατφόρμες ταξιδιών και διαμονής. Κύριος στόχος της είναι να αποτρέψει παράνομες και επιβλαβείς δραστηριότητες στο διαδίκτυο και τη διάδοση της παραπληροφόρησης. Εξασφαλίζει την ασφάλεια των χρηστών, προστατεύει τα θεμελιώδη δικαιώματα και δημιουργεί ένα δίκαιο και ανοικτό περιβάλλον διαδικτυακών πλατφορμών." ([Η πράξη της ΕΕ για τις ψηφιακές υπηρεσίες](#)).

Ο νόμος για τις ψηφιακές υπηρεσίες (DSA) θεσπίστηκε για να αντιμετωπίσει διάφορες σημαντικές προκλήσεις που προέκυψαν με την ταχεία εξάπλωση των ψηφιακών υπηρεσιών και πλατφορμών. Στην ουσία, η DSA αναπτύχθηκε για να βελτιώσει την

ασφάλεια των χρηστών, να δημιουργήσει ένα πιο διαφανές και δίκαιο ψηφιακό περιβάλλον και να διασφαλίσει ότι οι μεγάλες πλατφόρμες αναλαμβάνουν μεγαλύτερη ευθύνη για το περιεχόμενο και τις υπηρεσίες που προσφέρουν.

Λαμβάνοντας υπόψη την αυξανόμενη παρουσία επιβλαβούς περιεχομένου, συμπεριλαμβανομένης της εκτεταμένης κυκλοφορίας παράνομου και επιβλαβούς υλικού, όπως η ρητορική μίσους, η παραπληροφόρηση και τα προϊόντα απομίμησης, η DSA στοχεύει στο να διασφαλίσει ότι οι διαδικτυακές πλατφόρμες είναι υπεύθυνες για την αποτελεσματική διαχείριση του περιεχομένου αυτού. Επιπλέον, πριν από τη θέσπισή της, η περιορισμένη ρύθμιση σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο οι ψηφιακές πλατφόρμες μετρούσαν το περιεχόμενο, χειρίζονταν τα δεδομένα των χρηστών ή χρησιμοποιούσαν αλγόριθμους για την ιεράρχηση των πληροφοριών, οδήγησε σε έλλειψη λογοδοσίας και διαφάνειας στις διαδικασίες που χρησιμοποιούσαν οι πλατφόρμες για τα θέματα αυτά. Με την DSA, οι πλατφόρμες λογοδοτούν για τις πρακτικές τους και η διάδοση περιεχομένου σε μαζική κλίμακα μέσω μεγάλων πλατφορμών διέπεται από σαφέστερους κανονισμούς για τη διαχείριση της αυξανόμενης επιρροής και του ρόλου τους στη διάδοση περιεχομένου σε μεγάλη κλίμακα. Η DSA ενισχύει τα δικαιώματα των χρηστών παρέχοντας καλύτερα εργαλεία για την αναφορά παράνομου περιεχομένου, αυξάνοντας τη διαφάνεια στη διαδικτυακή διαφήμιση και προσφέροντας σαφέστερη εικόνα του τρόπου με τον οποίο οι πλατφόρμες χρησιμοποιούν αλγόριθμους για να διαμορφώνουν τις διαδικτυακές εμπειρίες των χρηστών και την πρόσβασή τους σε πληροφορίες, ενισχύοντας έτσι την ανάπτυξη "φουσαλίδων φίλτρου" (filter bubbles).

Ο νόμος για τις ψηφιακές υπηρεσίες (DSA) ενισχύει τις προσπάθειες για την καταπολέμηση της διάδοσης της παραπληροφόρησης μέσω πολλών σημαντικών μέτρων. Θέτει τις ψηφιακές πλατφόρμες, ιδίως τις μεγάλες, προ των ευθυνών τους για τη διαχείριση παράνομου και επιβλαβούς περιεχομένου, συμπεριλαμβανομένης της παραπληροφόρησης, απαιτώντας από αυτές να εφαρμόζουν μέτρα για τον γρήγορο εντοπισμό, την αξιολόγηση και την απομάκρυνσή του. Οι πλατφόρμες υποχρεούνται, επίσης, να διενεργούν εκτιμήσεις κινδύνου σχετικά με τον αντίκτυπο της παραπληροφόρησης και να υιοθετούν στρατηγικές, όπως η προσαρμογή αλγορίθμων, για την πρόληψη της διάδοσης ψευδούς ή παραπλανητικού περιεχομένου. Η αυξημένη διαφάνεια είναι ένα άλλο βασικό χαρακτηριστικό, καθώς η DSA παρέχει στους χρήστες πληροφορίες σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο τα συστήματα συστάσεων και οι αλγόριθμοι δίνουν προτεραιότητα στο περιεχόμενο και υποχρεώνει τις πλατφόρμες να αποκαλύπτουν περισσότερο σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο προβάλλονται οι στοχευμένες διαφημίσεις, οι οποίες συχνά χρησιμοποιούνται για τη διάδοση της παραπληροφόρησης. Οι ενισχυμένοι μηχανισμοί αναφοράς χρηστών επιτρέπουν στα άτομα να επισημαίνουν ευκολότερα παραπλανητικό περιεχόμενο, ενώ οι πλατφόρμες υποχρεούνται να ανταποκρίνονται άμεσα. Ενθαρρύνεται η συνεργασία μεταξύ των πλατφορμών, των φορέων ελέγχου των γεγονότων και των αρχών για τον καλύτερο εντοπισμό και την αντιμετώπιση των εκστρατειών παραπληροφόρησης. Τέλος, οι πολύ μεγάλες διαδικτυακές πλατφόρμες -very large online platforms (VLOP)- αντιμετωπίζουν αυστηρότερη εποπτεία, με ετήσιους ελέγχους από εθνικές και ευρωπαϊκές αρχές για να διασφαλίζεται η συμμόρφωση με τις απαιτήσεις της DSA. Μέσω αυτών των μέτρων, η DSA ενισχύει σημαντικά την καταπολέμηση της διάδοσης και της επιρροής της παραπληροφόρησης.

Ενώ η καλύτερη προσέγγιση για την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης συζητείται, οι ειδικοί συμφωνούν στην ανάγκη συνεργασίας μεταξύ του κοινού, των ρυθμιστικών αρχών και των πλατφορμών κοινωνικής δικτύωσης για τον περιορισμό της εξάπλωσής της, καθώς η παραπληροφόρηση κυριαρχεί όλο και περισσότερο σε ό,τι αφορά στο περιεχόμενο.

Δραστηριότητες

1. Αναγνωρίζοντας τη λειτουργία της παραπληροφόρησης: η μαρτυρία της Nariyah

Διάρκεια: 35 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Με την ολοκλήρωση αυτής της δραστηριότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να εφαρμόζουν την κατανόηση της παραπληροφόρησης σε πραγματικά παραδείγματα, εντοπίζοντας και εξηγώντας τις στρατηγικές παραπληροφόρησης που χρησιμοποιούνται.
- Να εξηγούν τις ηθικές επιπτώσεις της διάδοσης της παραπληροφόρησης και τη σημασία της προώθησης της ακριβούς πληροφόρησης.

Πόροι και εξοπλισμός: χαρτί και μαρκαδόροι για ομαδικές δραστηριότητες.

Περιγραφή:

1. Οι εκπαιδευόμενοι/ες παρακολουθούν ένα απόσπασμα διάρκειας 6 λεπτών από ένα περιστατικό που είναι πλέον γνωστό ως [μαρτυρία της Nariyah \(ΣΥ2.3\)](#).
2. Οι εκπαιδευόμενοι/ες χωρίζονται σε μικρές ομάδες (4/5 συμμετέχοντες/ουσες σε κάθε μία).
3. Οι εκπαιδευόμενοι/ες συζητούν σε μικρές ομάδες και προετοιμάζουν απαντήσεις για τις ακόλουθες ερωτήσεις:
  - Ποια συναισθήματα σας δημιουργεί η μαρτυρία (*μην αναφέρετε καμία άλλη πληροφορία εκτός από το ότι η μαρτυρία αφορά φρικαλεότητες που διέπραξαν Ιρακινοί στρατιώτες κατά τη διάρκεια του πολέμου του Κόλπου*);
  - Ποιες τεχνικές και στοιχεία της μαρτυρίας υποστηρίζουν τη δημιουργία αυτών των συναισθημάτων;
  - Τι αντίκτυπο φαντάζεστε ότι είχε στην κοινή γνώμη;
4. Οι εκπαιδευόμενοι/ες παρουσιάζουν τις απαντήσεις τους σε όλη την ομάδα.
5. Μόλις ολοκληρωθεί η συζήτηση, ο/η εκπαιδευτής/εκπαιδύτρια προχωρά στην κοινοποίηση ορισμένων σημαντικών πληροφοριών σχετικά με την υπόθεση αυτή.

Η "μαρτυρία της Nariyah" αναφέρεται σε ένα αμφιλεγόμενο και σημαίνον περιστατικό που συνέβη το 1990 και αφορούσε ένα 15χρονο κορίτσι από το Κουβέιτ, γνωστό μόνο με το μικρό της όνομα, Nariyah. Η μαρτυρία αυτή

διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης και της πολιτικής των ΗΠΑ κατά τη διάρκεια της προετοιμασίας για τον πόλεμο του Κόλπου.

Η μαρτυρία της Nariyah παραμένει μια βασική μελέτη περίπτωσης στις σπουδές των Μέσων ενημέρωσης, τις δημόσιες σχέσεις και τις πολιτικές επιστήμες, αναδεικνύοντας την πολυπλοκότητα και τις πιθανές συνέπειες της παραπληροφόρησης και της προπαγάνδας. Αργότερα αποκαλύφθηκε ότι η Nariyah ήταν η κόρη του Saud Al-Sabah, του πρεσβευτή του Κουβέιτ στις Ηνωμένες Πολιτείες, γεγονός που δεν είχε αποκαλυφθεί κατά τη στιγμή της κατάθεσής της και ότι η κατάθεση ήταν μέρος μιας εκστρατείας που οργανώθηκε από την εταιρεία δημοσίων σχέσεων Hill & Knowlton, η οποία είχε προσληφθεί από την κυβέρνηση του Κουβέιτ για να συγκεντρώσει υποστήριξη για τη στρατιωτική επέμβαση.

Μόλις ο/η εκπαιδευτής/ρια αποκαλύψει την αλήθεια σχετικά με αυτή τη μαρτυρία, οι εκπαιδευόμενοι/ες καλούνται να αντιδράσουν και να απαντήσουν στις ακόλουθες ερωτήσεις, ως ομάδα:

- Πρόκειται για περίπτωση παραπληροφόρησης; Γιατί;
- Εάν το κοινό εξαπατήθηκε σε αυτή την περίπτωση, ποια ηθικά ζητήματα προκύπτουν;
- Ποιες είναι οι δεοντολογικές επιπτώσεις της χρήσης παραπλανητικών πρακτικών στην υπεράσπιση και τις δημόσιες σχέσεις;
- Συνοψίστε με ποιους τρόπους αυτό αποτελεί παράδειγμα του τρόπου με τον οποίο η παραπληροφόρηση χειραγωγεί την κοινή γνώμη με συχνά καταστροφικές συνέπειες.

2. Κατανόηση των θεωριών συνωμοσίας και των θαλάμων αντήχησης

Διάρκεια: 35 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Με την ολοκλήρωση αυτής της δραστηριότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να κατανοήσουν τη φύση των θεωριών συνωμοσίας και των θαλάμων αντήχησης.
- Να αναπτύξουν δεξιότητες για την ανάλυση και τον εντοπισμό του τρόπου διάδοσης των θεωριών συνωμοσίας.

Πόροι και εξοπλισμός: υπολογιστές ή τάμπλετ με πρόσβαση στο διαδίκτυο, παραδείγματα πραγματικών και φανταστικών θεωριών συνωμοσίας, μεγάλο χαρτί και μαρκαδόροι για ομαδικές δραστηριότητες.

Περιγραφή:

1. Οι εκπαιδευόμενοι/ες χωρίζονται σε μικρές ομάδες των 4-5 ατόμων.

2. Ο/Η εκπαιδευτής/ρια δίνει σε κάθε ομάδα παραδείγματα συζητήσεων σχετικά με "Θεωρίες συνωμοσίας", πραγματικές και φανταστικές, ([ΣΥ2.4.1](#), [ΣΥ2.4.2](#), [ΣΥ2.4.3](#)) και μια σύντομη επισκόπηση ενός θαλάμου αντήχησης (σύνδεση μεταξύ της εξάπλωσης του COVID 19 και του 5G·σύνδεση μεταξύ εμβολίων και αυτισμού· η διδασκαλία σεξουαλικής αγωγής στα παιδιά θα τα κάνει ομοφυλόφιλα).
3. Κάθε ομάδα αναλύει ένα παράδειγμα θεωρίας συνωμοσίας και απαντά στις ακόλουθες ερωτήσεις σε γενικές προτάσεις:
  - Πώς ταιριάζει αυτή η θεωρία συνωμοσίας σε έναν θάλαμο αντήχησης;
  - Ποια είναι τα κοινά χαρακτηριστικά του θαλάμου αντήχησης για αυτή τη θεωρία;
  - Πώς ενισχύεται η θεωρία συνωμοσίας σε αυτή την ομάδα;
4. Οι ομάδες θα πρέπει να εντοπίσουν συγκεκριμένες διαδικτυακές συμπεριφορές, πλατφόρμες και μεθόδους επικοινωνίας που συμβάλλουν στη διάδοση της θεωρίας συνωμοσίας (π.χ. αποκλεισμός διαδικτυακών συμμετεχόντων με τις απόψεις των οποίων διαφωνείτε, από μια διαδικτυακή συζήτηση στο Facebook· αυτό σημαίνει ότι δεν έχετε τη δυνατότητα να εξετάσετε διαφορετικές απόψεις και γνώμες που μπορεί να εμπλουτίσουν την κατανόηση μιας κατάστασης).
5. Κάθε ομάδα παρουσιάζει την ανάλυσή της, εξηγώντας πώς η θεωρία συνωμοσίας που της ανατέθηκε εξαπλώνεται μέσω ενός θαλάμου αντήχησης.

3. Πώς η συμμετοχική κουλτούρα μπορεί να ενισχύσει την παραπληροφόρηση

Διάρκεια: 30 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Με την ολοκλήρωση αυτής της δραστηριότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να ορίζουν τη συμμετοχική κουλτούρα, την παραπληροφόρηση, τους θαλάμους αντήχησης, τις φυσαλίδες φίλτρου και την κοινωνική επικύρωση.
- Να εξηγούν πώς οι ψηφιακές πλατφόρμες επιτρέπουν τη δημιουργία και τη διάδοση περιεχομένου που δημιουργείται από τους χρήστες.
- Να αξιολογούν μελέτες περιπτώσεων παραπληροφόρησης που διαδίδονται μέσω της συμμετοχικής κουλτούρας, όπως το Pizzagate ή οι θεωρίες συνωμοσίας COVID-19.

Εξοπλισμός: μεγάλο χαρτί και μαρκαδόροι για ομαδικές δραστηριότητες.

Περιγραφή:

Ο/Η εκπαιδευτής/ρια ζητά από την ομάδα να εξηγήσει με δικά της λόγια και να δώσει παραδείγματα σε τι αναφέρεται η συμμετοχική κουλτούρα με βάση τη συζήτηση από το πρώτο μέρος (Θεωρητικό Υπόβαθρο). Αφού οι εκπαιδευόμενοι/ες κατανοήσουν σε τι αναφέρεται η συμμετοχική κουλτούρα, ο/η εκπαιδευτής/εκπαιδύτρια συνοψίζει τα γεγονότα και τις πληροφορίες σχετικά με την περίπτωση Pizza Gate (βλ. [ΣΥ2.5](#)) και

στη συνέχεια προχωράει στο να ζητήσει από τους/τις εκπαιδευόμενους/ες, στις ομάδες τους, να συντάξουν έναν κατάλογο με τους τρόπους με τους οποίους πιστεύουν ότι διαδόθηκε η παραπληροφόρηση (βλ. [ΣΥ2.5](#) για πιθανές απαντήσεις). Αφού τα σημεία αυτά μοιραστούν στην τάξη, ο/η εκπαιδευτής/ρια οργανώνει συζήτηση σχετικά με το περιστατικό αυτό, συμπληρώνοντας πληροφορίες και καθοδηγώντας, όταν και εφόσον χρειάζεται, ώστε να οδηγήσει τους/τις εκπαιδευόμενους/ες να κατανοήσουν πώς η ανεύθυνη χρήση της δυνατότητας συμμετοχής στον διαδικτυακό κόσμο μπορεί να έχει άμεσες υλικές συνέπειες στην κοινωνία.

Πιθανές ερωτήσεις που μπορούν να χρησιμοποιηθούν στη συζήτηση είναι, μεταξύ άλλων, οι ακόλουθες:

- Ποιοι θα ήταν οι (πιο) υπεύθυνοι τρόποι για να αξιολογήσουν και να εκτιμήσουν οι χρήστες τη διάδοση των (παρα)πληροφοριών;
- Υπάρχουν τεχνικά μέσα που θα μπορούσαν να είχαν χρησιμοποιήσει;
- Έχουν οι πλατφόρμες την ευθύνη να ελέγχουν τα γεγονότα;
- Είναι οι χρήστες "αθώοι" στον τρόπο με τον οποίο έχει εξαπλωθεί η παραπληροφόρηση;
- Πρόκειται για περίπτωση παραπληροφόρησης (dis-information) ή εσφαλμένης πληροφόρησης (mis-information); Εξηγήστε γιατί.

Αξιολόγηση

1. Πώς να παραπληροφορείτε και να χειραγωγείτε την κοινή γνώμη: ετοιμάστε το δικό σας κομμάτι παραπληροφόρησης

Διάρκεια: 25 λεπτά στην τάξη πριν το τέλος του μαθήματος και ασύγχρονη εργασία μετά το μάθημα

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Με την ολοκλήρωση αυτής της δραστηριότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να προσδιορίζουν κοινές τακτικές και τεχνικές που χρησιμοποιούνται σε εκστρατείες παραπληροφόρησης, όπως ψευδείς ειδήσεις, χειραγώγηση γεγονότων και επιλεκτική παρουσίαση πληροφοριών.
- Να κατανοούν πόσο εύκολο είναι να χειριστούν τις πληροφορίες μέσω αναπαραστάσεων (εικόνες, κείμενα, ήχος κ.λπ.).
- Να εξερευνούν τα κίνητρα πίσω από τις εκστρατείες παραπληροφόρησης, συμπεριλαμβανομένων πολιτικών, οικονομικών και ιδεολογικών παραγόντων.
- Να σκεφτούν τις ηθικές επιπτώσεις της δημιουργίας και της διάδοσης της παραπληροφόρησης, συμπεριλαμβανομένης της πιθανής βλάβης που μπορεί να προκαλέσει σε άτομα, κοινότητες και δημοκρατικούς θεσμούς.

Εξοπλισμός: Ψηφιακές συσκευές (φορητοί υπολογιστές, ταμπλέτες ή smartphones)

Περιγραφή:

Οι εκπαιδευόμενοι/ες χωρίζονται σε ομάδες των 5-6 ατόμων και καλούνται να προσπαθήσουν να παραπληροφορήσουν σκόπιμα ένα κοινό, δηλαδή να αναπτύξουν το δικό τους παράδειγμα παραπληροφόρησης με οποιοδήποτε μέσο επιλέξουν: να γράψουν ένα άρθρο, να αναπτύξουν ένα σύντομο βίντεο-κολάζ εικόνων, να δημιουργήσουν μια φτηνή απομίμηση κ.τ.λ. Στόχος είναι να τους δοθεί η δυνατότητα να διερευνήσουν τα κίνητρα, να κατανοήσουν πόσο εύκολο είναι να τύχουν χειραγώγησης οι πληροφορίες με σκοπό να παραπλανήσουν ένα κοινό και να το οδηγήσουν σε μια λανθασμένη πεποίθηση και να προβληματιστούν σχετικά με τις ηθικές συνέπειες μιας τέτοιας ενέργειας.

Ο/Η εκπαιδευτής/ρια αφήνει τους/τις εκπαιδευόμενους/ες να πάνε στις ομάδες τους, προσφέρει λίγα λεπτά για να συζητήσουν την εργασία μεταξύ τους και στη συνέχεια αφιερώνει περίπου 10-15 λεπτά για να συζητήσει μαζί τους την εργασία και να απαντήσει σε τυχόν ερωτήσεις. Τονίζει τα μαθησιακά αποτελέσματα αυτής της δραστηριότητας (βλ. παραπάνω), αφιερώνοντας λίγο χρόνο για να εξηγήσει ότι ο στόχος είναι να δουν ότι η παραπληροφόρηση είναι εύκολο να δημιουργηθεί και να διαδοθεί, αλλά η ζημιά που προκαλείται από αυτήν μπορεί να είναι δύσκολο να αναστραφεί.

Πρόκειται για μια σύνθετη αλλά και δημιουργική εργασία, γι' αυτό και η δραστηριότητα αυτή περιλαμβάνει πολλά βήματα, ως εξής:

- Καθορίστε το κοινό ή την πληθυσμιακή ομάδα, π.χ. γονείς παιδιών γυμνασίου, το ευρύ κοινό, έφηβοι κ.λπ.
- Αποφασίστε ένα θέμα, π.χ. μετανάστευση, COVID-19, σεξουαλική διαπαιδαγώγηση στα σχολεία, θαυματουργές θεραπείες για την παχυσαρκία κ.τ.λ.
- Αποφασίστε τι θέλετε να καταλάβει ή να πιστέψει το κοινό σας, π.χ. ότι το COVID-19 και το 5G σχετίζονται, ότι η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση στα σχολεία προωθεί την ομοφυλοφιλία, ότι η προώθηση της γυμναστικής και της υγιεινής διατροφής είναι μέρος ενός σχεδίου για την εμπορευματοποίηση κάθε πτυχής της υγείας και της ευεξίας, ότι υπάρχει μια εκστρατεία κατά του γάλακτος πουμποϊκοτάρει τα γαλακτοκομικά προϊόντα, η οποία έχει οργανωθεί από τις ίδιες τις αγελάδες κ.λπ.
- Αποφασίστε τον τρόπο επικοινωνίας, π.χ. βίντεο-κολάζ, ένα άρθρο, ένα προϊόν φθηνοπαραποίησης (cheapfake).
- Αναπτύξτε το υλικό σας και οργανώστε τις πληροφορίες με τρόπο που να υποστηρίζει τον στόχο σας να παραπληροφορήσετε το κοινό σας, χρησιμοποιώντας στρατηγικές που συζητήθηκαν σε αυτή την ενότητα.
- Μετά την ολοκλήρωση αυτής της εργασίας, γράψτε ένα σύντομο κείμενο αναστοχασμού περίπου 600 λέξεων σχετικά με τις ηθικές επιπτώσεις της εργασίας σας: ποιες συνέπειες μπορεί να έχει η διάδοση αυτού του κομματιού παραπληροφόρησης στο κοινό-στόχο σας και όχι μόνο, πώς και σε ποιον μπορεί να προκαλέσει βλάβη, τι θα κάνατε αν ήσασταν ο αποδέκτης αυτού του κομματιού;

Μια ρουμπρίκα αξιολόγησης για αυτή την εργασία είναι διαθέσιμη για χρήση από τον/την εκπαιδευτή/ρια. Σκοπός της είναι να προσφέρει καθοδήγηση στον/στην εκπαιδευτή/ρια για την αξιολόγηση της εργασίας. Ο/Η εκπαιδευτής/ρια μπορεί να επιλέξει να μοιραστεί τη ρουμπρίκα αξιολόγησης με την τάξη πριν από την ολοκλήρωση της εργασίας, ώστε να επιτρέψει διαφανείς διαδικασίες αξιολόγησης και να βοηθήσει τους εκπαιδευόμενους/ες να κατανοήσουν πώς αξιολογείται αυτή η εργασία.

Ρουμπρίκα αξιολόγησης

Για τη ρουμπρίκα αξιολόγησης βλέπε [ΣΥ2.6](#)

Αυτή η ρουμπρίκα καλύπτει διάφορες πτυχές της εργασίας, από την επιλογή του ακροατηρίου και του θέματος μέχρι τον ηθικό προβληματισμό και την τεχνική ποιότητα της εργασίας. Παρέχει ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο για την αξιολόγηση της κατανόησης και της εκτέλεσης της εργασίας παραπληροφόρησης από τους/τις εκπαιδευόμενους/ες.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Bennett, W. L., & Livingston, S. (2018). The disinformation order: Disruptive communication and the decline of democratic institutions. *European Journal of Communication*, 33(2), 122-139. <https://doi.org/10.1177/0267323118760317>

Cinelli, M., Morales, G., Galeazzi, A., Quattrocioni, W., & Starnini, M. (2021). The echo chamber effect on social media. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 118, e2023301118. <https://doi.org/10.1073/pnas.2023301118>

Diaz Ruiz, C., & Nilsson, T. (2023). Disinformation and Echo Chambers: How Disinformation Circulates on Social Media Through Identity-Driven Controversies. *Journal of Public Policy & Marketing*, 42(1), 18-35. <https://doi.org/10.1177/07439156221103852>

European Commission (2018). *Final report of the High Level Expert Group on Fake News and Online Disinformation*. Directorate-General for Communication Networks, Content and Technology. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/final-report-high-level-expert-group-fake-news-and-online-disinformation>

European Commission (2022a). *Guidelines for teachers on tackling disinformation and promoting digital literacy through education and training*. European Union. [Guidelines for teachers and educators on tackling disinformation and promoting digital literacy through education and training - Publications Office of the EU \(europa.eu\)](#)

European Commission (2022b). *The Strengthened Code of Practice on Disinformation*. European Union. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/2022-strengthened-code-practice-disinformation>

European Commission (n.d.). *The Digital Services Act (DSA) overview*. European Union. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/digital-services-act_en

- Fuchs, C. (2014). Social media as participatory culture. In *Social Media: A Critical Introduction* (pp. 52-68). SAGE Publications Ltd, <https://doi.org/10.4135/9781446270066>
- Fallis, D. (2015). What Is Disinformation? *Library Trends* 63(3), 401-426. <https://doi.org/10.1353/lib.2015.0014>
- Jenkins, H. (2006). *Convergence Culture: Where Old and New Media Collide*. NYU Press. <http://www.jstor.org/stable/j.ctt9qffwr>
- Jenkins, H., Purushotma, R., Weigel, M., Clinton, K., & Robison, A. J. (2009). *Confronting the Challenges of Participatory Culture: Media Education for the 21st Century*. MIT Press.
- Jenkins, H. (2009). What is Participatory Culture? In H. Jenkins (Ed), *Confronting the Challenges of Participatory Culture: Media Education for the 21st Century* (Part 2., pp. 3-12). MIT Press. <https://doi.org/10.7551/mitpress/8435.001.0001>
- Nguyen, C. T. (2020). Echo Chambers and Epistemic Bubbles. *Episteme*, 17(2), 141–161. <http://doi:10.1017/epi.2018.32>
- O’Shaughnessy Nicholas. (2020). From Disinformation to Fake News: Forwards into the Past. In P, Baines, N, O’Shaughnessy & N, Snow (Eds.), *The SAGE Handbook of Propaganda*. (1st ed., pp.55–70). SAGE Publications. DOI: <https://doi.org/10.4135/9781526477170>
- Pariser, E. (2012). *The Filter Bubble: What the Internet is Hiding from You*. Penguin Books.
- Themistokleous, A. (2019, August 2). [The role of National Regulatory Authorities in tackling disinformation](https://owl.purdue.edu/owl/research_and_citation/apa_style/apa_formatting_and_style_guide/reference_list_electronic_sources.html). Centre for Media Pluralism and Freedom.
- Tucker, J., Guess, A., Barbera, P., Vaccari, C., Siegel, A., Sanovich, S., Stukal, D., & Nyhan, B. (2018). Social Media, Political Polarization, and Political Disinformation: A Review of the Scientific Literature. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3144139>
- Wardle, C. & Derakhshan, H, (2017). *Information disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policymaking*, Council of Europe. <https://firstdraftnews.org/glossary-items/pdf-wardle-c-derakhshan-h-2017-information-disorder-toward-an-interdisciplinary-framework-for-research-and-policy-making-council-of-europe/>
- Weedon, J., Nuland, W., & Stamos, A. (2017). *Information operations and Facebook*.
- Weeks, Brian & Gil de Zúñiga, Homero. (2019). What’s Next? Six Observations for the Future of Political Misinformation Research. *American Behavioral Scientist*, 65(2), 000276421987823. <https://doi.org/10.1177/0002764219878236>
- Xiniris, C. (2016). The individual in an ICT world. *European Journal of Communication*, 31(1), 58-68. <https://doi.org/10.1177/0267323115614487>

Πολυμέσα

[Nayirah Μαρτυρία κοριτσιού από το Κουβέιτ](#)

[SNAKES HAVE LEGS - Πρωτότυπο κινούμενο σχέδιο](#)

[Υπερασπίζοντας την αλήθεια | Νταβός 2024 | Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ](#)

Ευρωπαϊκή Ένωση. (n.d.). *Αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης*. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/online-disinformation>

Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ (2022, 6 Αυγούστου). *Οι τέσσερις βασικοί τρόποι διάδοσης της παραπληροφόρησης στο διαδίκτυο*. <https://www.weforum.org/agenda/2022/08/four-ways-disinformation-campaigns-are-propagated-online/>

Πρόσθετες Βιβλιογραφικές Αναφορές

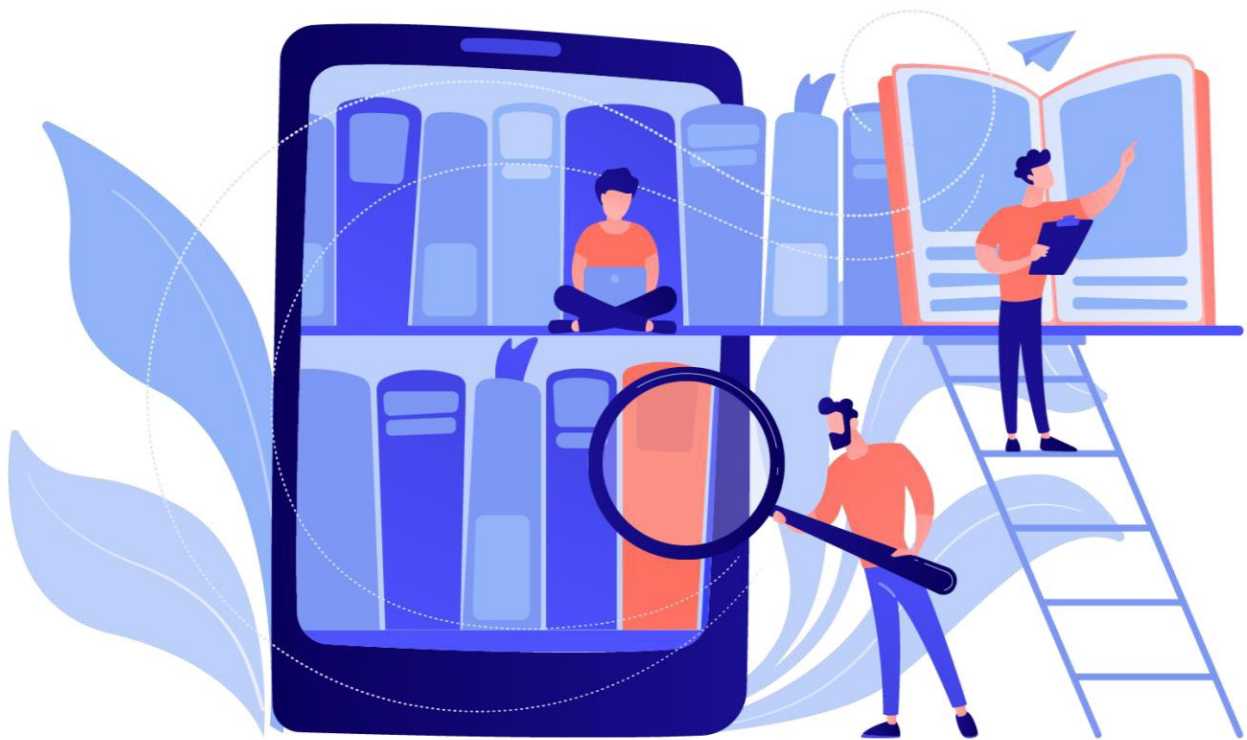
Fondation Descartes. (n.d). Filter Bubbles and Echo Chambers. Retrieved August 22, 2024. From <https://www.fondationdescartes.org/en/2020/07/filter-bubbles-and-echo-chambers/>

United Nations. (2022). Rise of disinformation a symptom of 'global diseases' undermining public trust: Bachelet. <https://news.un.org/en/story/2022/06/1121572>

World Economic Forum (2024). Disinformation is a threat to our trust ecosystem. Experts explain how to curb it. <https://www.weforum.org/agenda/2024/03/disinformation-trust-ecosystem-experts-curb-it/>

World Economic Forum. (2024, Feb 25). *Defending Truth*. [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=H7eLpPFOVns>

3. Περισσότεροι βασικοί όροι και ορισμοί

Η ενότητα με μια ματιά

3. Περισσότεροι βασικοί όροι και ορισμοί	
<i>Περίληψη</i>	<p>Στόχος αυτής της ενότητας είναι να προσεγγίσει βασικούς όρους που σχετίζονται με τον ψηφιακό γραμματισμό και την παραπληροφόρηση, σε θεωρητικό και πρακτικό επίπεδο. Αρχικά, παρέχεται ένα γλωσσάρι, το οποίο περιλαμβάνει μια εννοιολογική αποσαφήνιση των βασικών όρων και ενδεικτικά παραδείγματα του καθενός. Ακολουθούν δραστηριότητες οι οποίες, μέσω της ενεργού συμμετοχής των εκπαιδευομένων, αποσκοπούν στην περαιτέρω εξοικείωσή τους με τους όρους αυτούς, όπως troll, ηλεκτρονικό ψάρεμα (phishing), φθηγοπαραποίηση (cheapfake), βαθυπαραποίηση (deepfake) και επαλήθευση (verification).</p>
<i>Μαθησιακά αποτελέσματα</i>	<p>Με την ολοκλήρωση αυτής της ενότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Να αναπτύσσουν δεξιότητες για την κριτική αξιολόγηση της αξιοπιστίας και της αξιοπιστίας των διαδικτυακών πηγών, - Να επικοινωνούν με σεβασμό και αποτελεσματικότητα σε διάφορα ψηφιακά περιβάλλοντα, συμπεριλαμβανομένων των ηλεκτρονικών μηνυμάτων, των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και των φόρουμ, - Να κατανοούν τη σημασία της προστασίας των προσωπικών πληροφοριών και τους κινδύνους που συνδέονται με την κοινοποίηση προσωπικών δεδομένων στο διαδίκτυο, - Να αναγνωρίζουν διάφορες μορφές απειλών στον κυβερνοχώρο, όπως ηλεκτρονικό ψάρεμα (phishing), troll, κακόβουλο λογισμικό.
<i>Πόροι & εξοπλισμός</i>	<p><i>Πόροι:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Παρουσίαση Powerpoint (ΣΥ3.1, ΣΥ3.2) - https://spotthetroll.org/start - https://www.youtube.com/ - 20 types of phishing attacks + phishing examples - Norton - What is Phishing? How Does it Work, Prevention, Examples (techtarget.com) - What is phishing? Examples & Prevention (terranovasecurity.com) - What Is Phishing? Examples and Phishing Quiz - Cisco

	<ul style="list-style-type: none"> - What Is Phishing and How to Avoid the Bait (youtube.com) - https://www.youtube.com/watch?v=3wVpVH0Wa6E - https://www.youtube.com/watch?v=sDOo5nDJwgA&t=84s&ab_channel=WashingtonPost - https://medium.com/@efim.lerner/authenticating-identity-methods-to-confirm-the-real-person-behind-a-name-2037d9bd716e - https://dashdevs.com/blog/account-verification-practices/ - https://www.criipto.com/blog/what-is-authentication - https://iguru.gr/einai-elegchos-taftotitas-dyo-paragonton-giati-prepei-chrisimopoeite/ - https://doubleoctopus.com/security-wiki/authentication/single-factor-authentication/ - https://mshelton.medium.com/two-factor-authentication-for-beginners-b29b0eec07d7 - https://doubleoctopus.com/security-wiki/authentication/multi-factor-authentication/ - https://www.elprocus.com/biometric-authentication-system-applications/ <p>Εξοπλισμός:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Σύνδεση στο Διαδίκτυο, διαδραστική οθόνη ή πίνακας και βιντεοπροβολέας - Ψηφιακές συσκευές (φορητοί υπολογιστές, σημειωματάρια, ταμπλέτες ή smartphones) για τους/τις εκπαιδευόμενους/ες.
<p><i>Συνολική διάρκεια</i></p>	<p>195 λεπτά</p>

Εισαγωγή

Διάρκεια: 20 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να κατανοούν την ψηφιακή πολιτιότητα και τον ακτιβισμό καθώς και την σημασία της για την ουσιαστική συμμετοχή στην ψηφιακή κοινωνία.
- Να μάθουν για τα ψηφιακά τους δικαιώματα, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος στην ιδιωτικότητα και την ελευθερία της έκφρασης.

- Να κατανοούν τις ευθύνες που συνοδεύουν τα ψηφιακά τους δικαιώματα, όπως ο σεβασμός των δικαιωμάτων των άλλων.

Πόροι και εξοπλισμός:

- PowerPoint Παρουσίαση_Ψηφιακός Πολίτης ([ΣΥ3.1](#))
- Σύνδεση στο Διαδίκτυο και διαδραστική οθόνη ή πίνακας και βιντεοπροβολέας.
- Ψηφιακές συσκευές (BYOD, φορητοί υπολογιστές, tablets ή smartphones + σύνδεση στο διαδίκτυο) για τους/τις εκπαιδευόμενους/ες.

Περιγραφή:

- α) Ο/Η εκπαιδευτής/ρια εισάγει το θέμα και τις δραστηριότητες της ενότητας.
- β) Οι εκπαιδευόμενοι/ες παρακολουθούν ένα σύντομο βίντεο "[How to be a Responsible Digital Citizen? \(youtube.com\)](#)" για να ξεκινήσετε τη συζήτηση και να παρουσιάσετε τις ιδέες που συζητήθηκαν στην ενότητα. Στη συνέχεια, ο/η εκπαιδευτής/τρια διδάσκει για την ψηφιακή πολιτειότητα χρησιμοποιώντας επίσης την παρουσίαση ([ΣΥ3.1](#))

A. Ψηφιακή Πολιτειότητα

Ο κόσμος έχει αλλάξει δραματικά τα τελευταία 30 χρόνια. Η άνοδος του διαδικτύου σημαίνει ότι μεγάλο μέρος της ζωής μας πραγματοποιείται πλέον διαδικτυακά, και η διαδικασία ψηφιοποίησης της κοινωνίας φαίνεται να επιταχύνεται. Με αυτή την ταχεία αλλαγή έρχεται η ανάγκη να γνωρίζουμε για την ψηφιακή πολιτειότητα - τους ρόλους, τις ευθύνες και τις δεξιότητες για την πλοήγηση στην ψηφιακή ζωή.

Τι είναι η ψηφιακή πολιτειότητα;

Η Susan Halfpenny from the University of York ορίζει την έννοια ως εξής: «Ωστόσο, πρέπει επίσης να εξετάσουμε και να κατανοήσουμε τις πολυπλοκότητες της ιδιότητας του πολίτη καθώς αρχίζουμε να γινόμαστε ψηφιακοί πολίτες, χρησιμοποιώντας τα ψηφιακά μέσα για να συμμετέχουμε ενεργά στην κοινωνία και την πολιτική ζωή».

Έτσι, η ψηφιακή πολιτειότητα είναι η ικανότητα πρόσβασης στις ψηφιακές τεχνολογίες με ασφάλεια και υπευθυνότητα, καθώς και το να είσαι ενεργό και με σεβασμό μέλος της κοινωνίας, τόσο online όσο και offline.

Τι είναι ο ψηφιακός πολίτης;

Οι ψηφιακοί πολίτες είναι άτομα που αναπτύσσουν τις δεξιότητες και τις γνώσεις για την αποτελεσματική χρήση του διαδικτύου και των ψηφιακών τεχνολογιών. Είναι επίσης άνθρωποι που χρησιμοποιούν τις ψηφιακές τεχνολογίες και το διαδίκτυο με κατάλληλους και υπεύθυνους τρόπους για να εμπλακούν και να συμμετάσχουν στην κοινωνία και την πολιτική. Ουσιαστικά, οποιοσδήποτε χρησιμοποιεί τη σύγχρονη ψηφιακή τεχνολογία μπορεί να θεωρηθεί ψηφιακός πολίτης. Ωστόσο, ένας καλός ψηφιακός πολίτης είναι ενημερωμένος για τα διάφορα ζητήματα που συνοδεύουν τα απίστευτα οφέλη της τεχνολογίας. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο είναι τόσο σημαντικό να διδάσκεται η ψηφιακή πολιτειότητα στα σχολεία και σε άλλα εκπαιδευτικά ιδρύματα.

Γιατί είναι σημαντική η έννοια του ψηφιακού πολίτη;

Αν αναλογιστούμε ότι ουσιαστικά όλοι/ες όσοι έχουν σύνδεση στο διαδίκτυο είναι ψηφιακοί πολίτες, η έννοια της ψηφιακής πολιτειότητας γίνεται κρίσιμο μέρος της ζωής μας. Όποια κι αν είναι η ηλικία ενός ατόμου, το να γνωρίζει πώς να παραμένει ασφαλής, να σέβεται τους/τις άλλους/ες και να συμμετέχει ουσιαστικά στην ψηφιακή μας κοινωνία καθίσταται απαραίτητο.

1. Επειδή είμαστε μια παγκόσμια κοινότητα: Τα τελευταία στατιστικά δείχνουν ότι περίπου 4,66 δισεκατομμύρια άτομα παγκοσμίως είναι ενεργοί χρήστες/τριες του διαδικτύου, δηλαδή περίπου το 65,6% του συνολικού πληθυσμού του κόσμου. Ως εκ τούτου, υπάρχει μια παγκόσμια κοινότητα ανθρώπων, ο/η καθένας/μία από τους/τις οποίους/ες περιηγείται στον ψηφιακό κόσμο. Με αυτό το απίστευτο επίπεδο διασύνδεσης, μπορούμε να επικοινωνούμε με ανθρώπους που μπορεί να μην συναντήσουμε ποτέ φυσικά, να μοιραζόμαστε περιεχόμενο και ιστορίες σε ευρύ κοινό και να έχουμε πρόσβαση σε πληροφορίες, ειδήσεις και μέσα ενημέρωσης κατά παραγγελία. Ωστόσο, αυτή η πρόσβαση συνεπάγεται και πιθανούς κινδύνους.

2. Επειδή η ψηφιακή τεχνολογία ενέχει κινδύνους: Οι κίνδυνοι της τεχνολογίας είναι πολυάριθμοι και ποικίλοι. Είτε πρόκειται για απειλές κυβερνοασφάλειας για τα προσωπικά μας δεδομένα, τον πλούτο και την ταυτότητά μας είτε για τη διάδοση παραπληροφόρησης ή παράνομου υλικού, το διαδίκτυο μπορεί να είναι ένα επικίνδυνο μέρος. Τα στοιχεία δείχνουν ότι το 80% της απάτης στο Ηνωμένο Βασίλειο βασίζεται στον κυβερνοχώρο, ενώ το 25% όλων των επιχειρήσεων του Ηνωμένου Βασιλείου έπεσε θύμα ηλεκτρονικού εγκλήματος το 2019. Επιπλέον, το, [Europol's Internet Organised Crime Threat Assessment \(IOCTA\) 2024](#) περιγράφει ότι το έγκλημα στον κυβερνοχώρο αποτελεί πλέον σημαντική απειλή για τα θεμελιώδη δικαιώματα και την ασφάλεια των πολιτών της ΕΕ. Υπογραμμίζει επίσης ότι οι κυβερνοεπιθέσεις και η επιγραμμική απάτη έχουν γίνει όλο και πιο εξελιγμένες, γεγονός που καθιστά δυσκολότερο τον εντοπισμό και την αποτελεσματική καταπολέμησή τους.

3. Επειδή οι νέοι/ες είναι όλο και περισσότερο online: Ιδιαίτερα οι νέοι/ες [αντιμετωπίζουν κινδύνους στο διαδίκτυο](#). Το 2020 μόνο στο Ηνωμένο Βασίλειο, [περίπου ένα στα πέντε παιδιά](#) 10 έως 15 ετών στην Αγγλία και την Ουαλία (19%, ή περίπου 764.000 παιδιά) βίωσαν τουλάχιστον ένα είδος εκφοβιστικής συμπεριφοράς στο διαδίκτυο. Όταν συνδυάσετε αυτά τα στατιστικά στοιχεία με το γεγονός ότι τα παιδιά περνούν πάνω από 20 ώρες την εβδομάδα στο διαδίκτυο μέχρι την εφηβεία τους, γίνεται εμφανής η ανάγκη κατανόησης και διδασκαλίας της ψηφιακής πολιτειότητας.

4. Επειδή υπάρχει χάσμα ψηφιακών δεξιοτήτων: Σύμφωνα με μια πρόσφατη έκθεση στο επιστημονικό περιοδικό Nature, η πανδημία COVID-19 προκάλεσε την εσπευσμένη ψηφιοποίηση της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας (K12) εκπαίδευσης των μαθητών/ριών. Οι μαθητές/ριες σε όλο τον κόσμο έπρεπε να μάθουν διαδικτυακά, και το ταχέως μεταβαλλόμενο ψηφιακό τοπίο έκανε τη μετάβαση δύσκολη για πολλούς εκπαιδευόμενους/ες (και τους/τις εκπαιδευτές/ριες τους) (Jackman et al., 2021).

Το άρθρο του Nature συνεχίζει τονίζοντας ότι ζητήματα, όπως οι περιορισμένες ψηφιακές δεξιότητες, η πρόσβαση στην τεχνολογία, η ανισότητα και ο συστημικός ρατσισμός εμπόδιζαν την πρόοδο.

Ποια είναι τα στοιχεία της ψηφιακής πολιτειότητας;

1. Ισότιμη πρόσβαση: Παραπάνω, αναφέρθηκε ότι η πανδημία COVID-19 ανέδειξε ένα ζήτημα σχετικά με την πρόσβαση στην ψηφιακή εκπαίδευση. Υπάρχουν μερικά σημεία που πρέπει να ληφθούν υπόψη σε σχέση με αυτό το ζήτημα. Το πρώτο είναι να αναγνωρίσουμε ότι δεν έχουν όλοι/ες οι μαθητές/ριες την ίδια πρόσβαση σε υπολογιστές, κινητά ή στο διαδίκτυο. Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να έχουν επίγνωση αυτού του γεγονότος, διασφαλίζοντας ότι υπάρχουν κατάλληλες εναλλακτικές λύσεις που ανταποκρίνονται στις ανάγκες των μαθητών/ριών. Είναι επίσης σημαντικό να βοηθήσουν τους/τις εκπαιδευόμενους/ες να κατανοήσουν ότι οι μαθητές/ριες, τόσο οι ντόπιοι όσο και αυτοί/ες που βρίσκονται σε όλο τον κόσμο, μπορεί να έχουν διαφορετική πρόσβαση στην τεχνολογία, είτε στην τάξη είτε στο σπίτι. Υπάρχει ένα συγκεκριμένο προνόμιο και ευθύνη για όσους έχουν πρόσβαση.

2. Ψηφιακές δεξιότητες : Όσοι/ες μεγαλώνουν στην ψηφιακή εποχή θα πρέπει να έχουν την ψηφιακή ευχέρεια, να μπορούν να χρησιμοποιούν και να κατανοούν την τελευταία λέξη της τεχνολογίας. Αυτό όχι μόνο τους/τις βοηθάει να περιηγηθούν με ασφάλεια και σιγουριά στον ψηφιακό κόσμο, αλλά και να κατανοήσουν πώς η τεχνολογία διαμορφώνει την κοινωνία μας. Η σημερινή γενιά μαθητών/τριων θα διαμορφώσει το μέλλον του ψηφιακού κόσμου, οπότε η βαθιά κατανόησή του μπορεί να βοηθήσει να διασφαλιστεί ότι όλοι θα έχουν φωνή σε ό,τι πρόκειται να συμβεί.

3. Διαδικτυακή επικοινωνία: Οι περισσότεροι/ες από εμάς επικοινωνούμε με κάποιο τρόπο στον ψηφιακό χώρο, είτε μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, είτε μέσω άμεσων μηνυμάτων, είτε μέσω άλλων μορφών. Ωστόσο, η διαδικτυακή επικοινωνία είναι συχνά πολύ διαφορετική από τις προσωπικές αλληλεπιδράσεις. Οι αποχρώσεις, ο τόνος της φωνής, η γλώσσα του σώματος και άλλες μη λεκτικές ενδείξεις δεν είναι εμφανείς. Επιπλέον, η φυσική απόσταση, η σχετική ανωνυμία και η έλλειψη συνεπειών μπορεί να κάνουν ορισμένους ανθρώπους να είναι λιγότερο ενσυναισθητικοί. Η εργασία στη συναισθηματική νοημοσύνη μπορεί να βοηθήσει στην αυτογνωσία, την αυτοδιαχείριση, την κοινωνική ευαισθητοποίηση και τη διαχείριση των σχέσεων, τα οποία μπορούν να μας κάνουν να επικοινωνούμε καλύτερα στον ψηφιακό χώρο. Ο/Η καθένας/μία μας έχει ευθύνη για τις ενέργειές του/της στο διαδίκτυο και είναι σημαντικό να διδάσκουμε για τις συνέπειες της κακής συμπεριφοράς σε έναν εικονικό χώρο.

4. Ασφάλεια δεδομένων: Μία από τις συνέπειες του να έχουμε την ψηφιακή μας προσωπικότητα στο διαδίκτυο είναι ότι καταλήγουμε να δημιουργούμε ένα ψηφιακό αποτύπωμα των δεδομένων μας. Είτε πρόκειται για τη δημιουργία αναρτήσεων στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, είτε για την παράδοση προσωπικών στοιχείων, είτε για τη μεταφόρτωση του περιεχομένου μας σε αποθηκευτικό χώρο cloud, ο καθένας και η καθεμία από εμάς δημιουργεί τεράστιες ποσότητες δεδομένων. Η γνώση για την ασφάλεια των δεδομένων μπορεί να σας βοηθήσει να διατηρήσετε τα δικαιώματά και τις ελευθερίες σας, να αποτρέψετε την απάτη και το έγκλημα στον κυβερνοχώρο και, τελικά, να σας δώσει τον έλεγχο του ποιος χρησιμοποιεί τα δεδομένα σας και πώς. Παρόλο που υπάρχουν νόμοι και κανονισμοί όπως ο GDPR για την προστασία των ανθρώπων στο διαδίκτυο, ο/η καθένας/μία μας είναι υπεύθυνος/η για το τι μοιράζεται. Η διδασκαλία της ψηφιακής πολιτειότητας έχει να κάνει με τη διασφάλιση ότι οι μαθητές/τριες γνωρίζουν πόσες πληροφορίες παράγουν και πώς χρησιμοποιούνται αυτά τα δεδομένα, για καλό και για κακό.

5. Ελευθερία του λόγου: Το διαδίκτυο δίνει σε όλους/ες τη δυνατότητα να εκφράζονται. Αυτό μπορεί να φέρει τόσο θετικά όσο και αρνητικά αποτελέσματα. Η ελευθερία του λόγου είναι πρωταρχικής σημασίας για τη δημοκρατία. Αν δεν μπορούμε να μιλήσουμε ελεύθερα, αυτό συχνά σημαίνει ότι οι ελευθερίες μας περιορίζονται με κάποιο τρόπο. Ωστόσο, η ελευθερία του λόγου δεν σημαίνει ότι έχουμε την ελευθερία να λέμε οτιδήποτε χωρίς συνέπειες. Για παράδειγμα, είναι συχνά ακατάλληλο να μιλάμε ελεύθερα αν αυτό παραβιάζει τις ελευθερίες κάποιου άλλου. Η κατανόηση της έννοιας της ελευθερίας του λόγου και της εφαρμογής της στην ψηφιακή εποχή είναι απαραίτητη για να γίνει κάποιος καλός ψηφιακός πολίτης. Μπορείτε να μάθετε περισσότερα σχετικά με τις ποικίλες χρήσεις των μέσων κοινωνικής δικτύωσης σε όλο τον κόσμο και τις συνέπειές τους στις σχέσεις, την πολιτική και την καθημερινή ζωή στην ανθρωπολογία των μέσων κοινωνικής δικτύωσης.

6. Ψηφιακή ευημερία: Μια άλλη σκέψη είναι πώς η ψηφιακή τεχνολογία επηρεάζει την υγεία, τις σχέσεις και την κοινωνία μας. Κατά τη διδασκαλία της ψηφιακής πολιτειότητας, είναι σημαντικό να βάζουμε τους/τις μαθητές/ιες μας να αναλογιστούν πόσο χρόνο περνούν αλληλεπιδρώντας με την τεχνολογία, πώς τους κάνει να αισθάνονται και πώς μπορούν να παραμείνουν σωματικά και εικονικά ασφαλείς.

7. Ασφάλεια στον κυβερνοχώρο: Εκτός από τον έλεγχο των δικών μας δεδομένων, πρέπει επίσης να προσέχουμε τις απειλές για την ασφάλεια στον κυβερνοχώρο σε έναν ψηφιακό χώρο. Μέρος της ψηφιακής πολιτειότητας είναι η κατανόηση του τρόπου με τον οποίο οι άνθρωποι μπορούν να χρησιμοποιήσουν την τεχνολογία για να εκμεταλλευτούν τα τρωτά σημεία, να κλέψουν δεδομένα και να απειλήσουν συσκευές. Είναι επίσης σημαντικό να γνωρίζουμε πώς να παραμείνουμε ασφαλείς στο διαδίκτυο και να αποτρέπουμε τέτοιες απειλές.

Πώς μπορούμε να διδάξουμε την ψηφιακή πολιτειότητα;

1. Χρήση μικτής μάθησης: Ίσως ένας από τους πιο χρήσιμους τρόπους για τη διδασκαλία της ψηφιακής πολιτειότητας είναι η χρήση μικτής μάθησης - ένας συνδυασμός παραδοσιακών εμπειριών μάθησης πρόσωπο με πρόσωπο και διαδικτυακών και κινητών τεχνολογιών. Ο στόχος είναι κάθε στοιχείο να ενισχύει το άλλο τη μικτή μάθηση μπορούν να βοηθήσουν τους/τις εκπαιδευόμενους/ες να χρησιμοποιήσουν και να κατακτήσουν ορισμένες από τις τεχνολογίες και τα λογισμικά που διαμορφώνουν τον σύγχρονο κόσμο, και όλα αυτά μέσα από έναν δομημένο και εποπτευόμενο τρόπο. Φυσικά, έχει ήδη αναφερθεί το γεγονός ότι οι εκπαιδευόμενοι/ες μπορεί να μην έχουν την ίδια πρόσβαση στην τεχνολογία εκτός της τάξης, οπότε είναι σημαντικό να λαμβάνεται υπόψη όταν σχεδιάζεται υλικό μελέτης.

2. Συζήτηση βασικών θεμάτων: Με θέματα όπως η ελευθερία του λόγου, ο διαδικτυακός εκφοβισμός και η ψηφιακή ευημερία να συνδέονται με την ψηφιακή πολιτειότητα, υπάρχουν πολλά περιθώρια για συζήτηση. Φυσικά, ορισμένα από αυτά τα θέματα θα μπορούσαν να προκαλέσουν δυσφορία ή αντιπαράθεση, γι' αυτό είναι σημαντικό να προετοιμαζόμαστε κατάλληλα. Συζητώντας τα αποτελέσματα με τους/τις εκπαιδευόμενους/ες σας, μπορείτε να προωθήσετε την κριτική σκέψη και την ενσυναίσθηση, καθώς και να ευαισθητοποιήσετε για τα θέματα που καλύπτονται.

3. Εργασίες για τον γραμματισμό στα ψηφιακά μέσα: Ανάλογα με το περιβάλλον, οι ψηφιακές δεξιότητες μπορεί να αποτελούν ήδη μέρος του

προγράμματος σπουδών. Ακόμα και αν είναι, μπορείτε να εργαστείτε σε τρόπους για να διδάξετε στους μαθητές σας πώς να κατανοούν και να χρησιμοποιούν την τεχνολογία. Για παράδειγμα, θα μπορούσε να δημιουργηθεί ένας χώρος δημιουργίας για τους/τις νέους/ες, όπου μπορούν να χρησιμοποιήσουν τις ψηφιακές τους δεξιότητες στον πραγματικό κόσμο. Μπορείτε επίσης να μάθετε πώς να ξεκινήσετε τη διδασκαλία της πληροφορικής σε διάφορες ηλικιακές ομάδες. Είτε πρόκειται για διδασκαλία των βασικών στοιχείων στο δημοτικό σχολείο είτε για διδασκαλία με μαθητές/ριες δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σε δεξιότητες προγραμματισμού, μπορείτε να βελτιώσετε την κατανόηση των μαθητών σας για την τεχνολογία που αλλάζει την κοινωνία μας.

4. Να είστε συμπεριληπτικοί: Η συμμετοχικότητα αποτελεί κεντρικό στοιχείο της διδασκαλίας της ψηφιακής πολιτειότητας. Εξάλλου, ο καθένας μας έχει να διαδραματίσει έναν ρόλο στην ψηφιακή εποχή που ζούμε. Για παράδειγμα, μπορεί να θέλετε να σχεδιάζουν μαθήματα που είναι πιο ενταξιακά για μαθητές/ριες με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και αναπηρίες. Δημιουργώντας μια τάξη χωρίς αποκλεισμούς, είτε αυτοπροσώπως είτε διαδικτυακά, συμβάλλει στην καθιέρωση ορισμένων από τα βασικά θέματα της ψηφιακής πολιτειότητας, καθώς και στην παροχή σε όλους/ες τους/τις εκπαιδευόμενους/ες της δυνατότητας να αξιοποιήσουν τις δυνατότητές τους.

B. ΑΚΤΙΒΙΣΜΟΣ

Μέχρι πρόσφατα, οι περισσότερες προσπάθειες για την ψηφιακή πολιτειότητα επικεντρώνονταν κυρίως στη διδασκαλία των νέων για την προστασία τους στο διαδίκτυο. Αλλά αυτό είναι μόνο η αρχή: τα ψηφιακά μέσα παρέχουν μοναδικές ευκαιρίες στους/στις νέους/ες να συμμετάσχουν, να μιλήσουν και να επιφέρουν αλλαγές τόσο online όσο και offline.

Ενώ οι νέοι/ες πιστεύουν ότι οι διαδικτυακοί χώροι θα πρέπει να είναι απαλλαγμένοι από ρατσισμό, σεξισμό και παρενόχληση (Steeves, 2014), οι νέοι/ες συχνά διστάζουν να μιλήσουν κατά των προκαταλήψεων και του εκφοβισμού στο διαδίκτυο (Li et al., 2015).

Η παροχή βοήθειας στους/στις νέους/ες για να κατανοήσουν τα δικαιώματά τους - ως καταναλωτές, ως μέλη μιας κοινότητας, ως πολίτες και ως ανθρώπινα όντα - έχει κεντρική σημασία για την ενδυνάμωσή τους να αντιμετωπίσουν τον διαδικτυακό εκφοβισμό, τη ρητορική μίσους και τη διαδικτυακή παρενόχληση. Για να αντιμετωπίσουν, όμως, το μίσος και την παρενόχληση στο διαδίκτυο, οι νέοι/ες πρέπει όχι μόνο να εκπαιδευτούν σε δεξιότητες γραμματισμού στα ψηφιακά μέσα, αλλά και να τους δοθεί η δυνατότητα να μιλήσουν και να ασκήσουν πλήρως τα δικαιώματά τους ως ψηφιακοί πολίτες.

Καθώς αναπτύσσουμε τους ορισμούς για τον γραμματισμό στα ψηφιακά μέσα και την ψηφιακή πολιτειότητα, είναι σημαντικό να θυμόμαστε ότι η ιθαγένεια συνεπάγεται όχι μόνο ευθύνες, αλλά και δικαιώματα.

Η ψηφιακή πολιτειότητα μπορεί να περιλαμβάνει τη χρήση ψηφιακών μέσων για την ενασχόληση με θέματα της τοπικής κοινότητας ή της πολιτειακής πολιτικής. Αν μπορεί να δοθεί στους νέους/ες η δυνατότητα να επηρεάσουν τις διαδικτυακές κουλτούρες,

έτσι ώστε ο σεβασμός να είναι ο κανόνας, μπορούμε να δώσουμε τη δυνατότητα στις διάφορες ομάδες να δράσουν.

Οι νέοι/ες πρέπει επίσης να γνωρίζουν ότι το να μιλήσουν μπορεί να κάνει τη διαφορά: έρευνες έχουν δείξει ότι αν μόνο το δέκα τοις εκατό των μελών μιας ομάδας έχουν μια ακλόνητη πεποίθηση, αυτή η πεποίθηση θα εξαπλωθεί στην πλειοψηφία (Xie et al., 2011). Στην πραγματικότητα, ακόμη και μικρότεροι αριθμοί μπορούν να επηρεάσουν τις αξίες της κουλτούρας τους: άλλες μελέτες έχουν διαπιστώσει ότι τα μέλη της ομάδας είναι πολύ λιγότερο πιθανό να συμμορφωθούν με τις στάσεις της ομάδας, αν έστω και ένα άτομο εκφράσει διαφορετική άποψη (Dean, 2023).

Η ψηφιακή πολιτειότητα μπορεί επίσης να εστιάζει ειδικά στον επηρεασμό των διαδικτυακών κοινοτήτων, όπως εκστρατείες που αποσκοπούν στη βελτίωση του κλίματος των μέσων κοινωνικής δικτύωσης (Boldt, 2012). Λόγω του εταιρικού χαρακτήρα σχεδόν όλων των διαδικτυακών περιβαλλόντων στα οποία συχνάζουν οι νέοι/ες, είναι επίσης σημαντικό να συμπεριλάβουμε τον καταναλωτικό ακτιβισμό στον ορισμό μας για την ψηφιακή πολιτειότητα. Αυτό περιλαμβάνει την αναγνώριση της εταιρικής φύσης των περισσότερων διαδικτυακών «κοινοτήτων» και «δημόσιων χώρων», καθώς και την κατανόηση των δικαιωμάτων που έχουν οι νέοι/ες ως καταναλωτές και του τρόπου άσκησής τους, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης των μηχανισμών καταγγελιών/αναφορών των πλατφορμών και της οργάνωσης εκστρατειών δημόσιας πίεσης (όπως η προσπάθεια να γίνει το Facebook πιο ευέλικτο στις καταγγελίες για υλικό μίσους) (Chemaly, 2013; Steeves et al., 2020).

Προκειμένου οι νέοι/ες να ασκήσουν τα δικαιώματά τους ως καταναλωτές, ωστόσο, πρέπει να κατανοήσουν τις εμπορικές εκτιμήσεις των μέσων ενημέρωσης που χρησιμοποιούν - ιδίως εκείνων που χρησιμοποιούν τα δεδομένα και τις προσωπικές πληροφορίες τους ως πηγή εσόδων.

Αυτή η προσέγγιση παρέχει τον ουσιαστικό σύνδεσμο μεταξύ της διδασκαλίας των νέων, τι μπορούν να κάνουν για να επηρεάσουν τις αξίες των διαδικτυακών και μη διαδικτυακών τους χώρων και της ενδυνάμωσής τους να το κάνουν. Οι νέοι/ες πρέπει να γνωρίζουν ότι δεν παραιτούνται από τα δικαιώματά τους όταν μπαίνουν στο διαδίκτυο και, στην πραγματικότητα, μπορεί να έχουν δικαιώματα που δεν γνωρίζουν. Για παράδειγμα, η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού παρέχει στους/στις νέους/ες βασικά δικαιώματα στην ιδιωτική ζωή, στην ελεύθερη έκφραση, στην εκπαίδευση και στην πρόσβαση στην πληροφόρηση, καθώς και στην απαλλαγή από διακρίσεις, φόβο, βία και παρενόχληση. Εάν οι νέοι/ες δεν γνωρίζουν αυτά τα δικαιώματα, μπορεί να επιλέξουν να μην ασχοληθούν πλήρως με τα ψηφιακά μέσα, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε περιορισμένες ευκαιρίες και, ως ειρωνικό αποτέλεσμα, σε χαμηλότερα επίπεδα αυτοπεποίθησης, ανθεκτικότητας και δεξιοτήτων ασφάλειας (Third et al., 2014).

Θεωρητικό Πλαίσιο

Διάρκεια: 25 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να γνωρίζουν τη βασική ορολογία που σχετίζεται με τον γραμματισμό στα ψηφιακά μέσα
- Να αξιολογούν την αξιοπιστία των ψηφιακών πηγών και να εντοπίζουν προκαταλήψεις
- Να κατανοούν πώς τα ψηφιακά μέσα μπορούν να διαμορφώνουν και να αντανακλούν πολιτιστικές, κοινωνικές και πολιτικές προοπτικές.

Πόροι & εξοπλισμός:

- Παρουσίαση Powerpoint ([ΣΥ3.2](#))
- Υπολογιστής με πρόσβαση στο Διαδίκτυο, βιντεοπροβολέας και ηχεία.

Περιγραφή: Ο/Η εκπαιδευτής/τρια παρουσιάζει τη βασική ορολογία αυτής της ενότητας και για κάθε έννοια κάνει μια μικρή συζήτηση με τους/τις εκπαιδευόμενους/ες για τη σημασία της. Στη συνέχεια μέσω της παρουσίασης παρουσιάζεται η έννοια και ο/η εκπαιδευτής/τριας την εξηγεί καλύτερα.

Ορισμοί Βασικών Όρων και Παραδείγματα/Εικόνες

A. Λίστα βασικών όρων

1. Ψηφιακή επανάσταση / Digital revolution	13. Φυσαλίδες φίλτρων / Filter Bubbles
2. Ψηφιακό αποτύπωμα / Digital Footprint	14. Φθηνοπαραποίηση / Cheap Fake
3. Ψηφιακό χάσμα/Κοινωνία των Δικτύων / Digital Divide/Network Society	15. Βαθυπαραποίηση / Deep Fak
4. Παραγωχρήστης (produser)/ παραναλωτής (prosumer)	
5. Πληροφοριακή υπερφόρτωση / Information Overload	
6. Επαλήθευση / Verification	
7. Τρολ / Troll	
8. Βαθύς ιστός/ Deep Web/ Σκοτεινό διαδίκτυο / Dark Web	
9. Ηλεκτρονικό ψάρεμα / Phishing	
10. Κυβερνοακτιβισμός / Cyberactivism	
11. Ψηφιακός Εκφοβισμός / Cyber Bullying	
12. Μασκάρωμα / Cloaking	

B. Εννοιολογική Οριοθέτηση Βασικών Όρων

1. Ψηφιακή επανάσταση: Η ψηφιακή επανάσταση αναφέρεται στη ριζική αλλαγή που επέφερε η ανάπτυξη και διάδοση της ψηφιακής τεχνολογίας τις τελευταίες δεκαετίες, η οποία έχει επηρεάσει σχεδόν κάθε τομέα της ανθρώπινης δραστηριότητας, από την οικονομία και την εκπαίδευση έως την επικοινωνία και την καθημερινή ζωή. Χαρακτηρίζεται από την ταχύτητα, την έκταση και τον αντίκτυπο της τεχνολογικής αλλαγής, η οποία συχνά αναφέρεται ως 4η βιομηχανική επανάσταση. Η ψηφιακή επανάσταση συνεχίζει σήμερα να αλλάζει ταχύτατα το τοπίο σε πολλούς τομείς και η συνεχής εξέλιξή της επηρεάζει και μετασχηματίζει διάφορες πτυχές της ανθρώπινης δραστηριότητας. Η συνεχής εξέλιξη της τεχνολογίας δημιουργεί νέες προκλήσεις και ευκαιρίες σε όλους τους τομείς της κοινωνίας. Σημαίνει επίσης μια διαφορετική εξέλιξη της μετα-ψηφιακής εποχής (Jandrić et al., 2018; Schwab, 2016).

2. Ψηφιακό αποτύπωμα: Ως ψηφιακό αποτύπωμα μπορεί να οριστεί κάθε ίχνος (π.χ. δεδομένα ή πληροφορίες) που δημιουργείται από τη διαδικτυακή δραστηριότητα και συμπεριφορά ενός/μιας χρήστη/τριας. Το ψηφιακό αποτύπωμα μπορεί να περιλαμβάνει τις αναρτήσεις ενός/μιας χρήστη/τριας στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, όπως κείμενα, φωτογραφίες, βίντεο, τις ομάδες στις οποίες συμμετέχει και του/τις αρέσουν, καθώς και τις αναζητήσεις στο διαδίκτυο. Ένα ψηφιακό αποτύπωμα μπορεί να είναι παθητικό ή ενεργό. Ένα παθητικό ψηφιακό αποτύπωμα δημιουργείται εν αγνοία του/της χρήστη/στριας και χωρίς τη θέλησή του, για παράδειγμα κατά τη χρήση μιας μηχανής αναζήτησης. Ένα ενεργό ψηφιακό αποτύπωμα αναφέρεται στα δεδομένα ή τις πληροφορίες που ένας/μια χρήστης/στρια εν γνώσει του παράγει, δημοσιεύει και μοιράζεται στο διαδίκτυο με το πραγματικό του όνομα. Παράδειγμα ενεργού ψηφιακού αποτυπώματος είναι μια ανάρτηση στο Facebook ή το Instagram, ένα σχόλιο σε έναν ιστότοπο, μια αντίδραση σε ένα βίντεο στο YouTube (Chen et al., 2019; Nawi et al., 2020).

3. Ψηφιακό χάσμα/ Κοινωνία των Δικτύων: Το ψηφιακό χάσμα είναι το φαινόμενο της ανισότητας στην πρόσβαση και στις δεξιότητες χρήσης των ψηφιακών μέσων και τεχνολογιών. Στην αρχή, το ψηφιακό χάσμα συνδεόταν με το κριτήριο της πρόσβασης ή μη στο διαδίκτυο. Ωστόσο, οι μεταγενέστερες έρευνες επικεντρώθηκαν σε ζητήματα όχι μόνο πρόσβασης αλλά και δεξιοτήτων που πρέπει να διαθέτουν οι χρήστες/τριες των ψηφιακών μέσων. Προκειμένου να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα του ψηφιακού χάσματος, είναι απαραίτητο να εξεταστεί η ανισότητα όχι μόνο όσον αφορά την πρόσβαση αλλά και όσον αφορά τις γνώσεις και τις δεξιότητες χρήσης αυτών των τεχνολογιών. Η προσέγγιση αυτή επιτρέπει μια πιο ολοκληρωμένη κατανόηση και αντιμετώπιση του φαινομένου, διασφαλίζοντας ότι όλοι/ες οι χρήστες/στριες διαθέτουν τις απαραίτητες ικανότητες για την πλήρη αξιοποίηση των ψηφιακών μέσων στην καθημερινή τους ζωή (Van Dijk, 2020; 2017).

4. Παραγωγής / παραναλωτής: Ο όρος χρησιμοποιείται για να υποδηλώσει ένα υβρίδιο παραγωγού-χρήστη, επειδή στο διαδίκτυο οι έννοιες του παραγωγού, του καταναλωτή και του τελικού χρήστη είναι δύσκολο να διακριθούν η μία από την άλλη. Ουσιαστικά περιγράφει τη συγχώνευση παραγωγού-καταναλωτή, καθώς ο ιστός συχνά δημιουργείται από χρήστες με έμφαση στη διαδραστικότητα, τη

συνεργασία και την κοινή χρήση. Παράδειγμα αποτελούν οι μεγάλες βάσεις δεδομένων, π.χ. Wikipedia, οι οποίες δημιουργούνται με τη συμμετοχή των χρηστών (Barker & Jane, 2016).

5. Υπερφόρτωση πληροφοριών: Ο όρος «υπερφόρτωση πληροφοριών» αναφέρεται στον κατακλυσμό πληροφοριών στο διαδίκτυο, ο οποίος μπορεί να αποπροσανατολίσει έναν/μία χρήστη/στρια που δεν έχει την ικανότητα να διαχειρίζεται κριτικά τον όγκο των πληροφοριών. Απαραίτητη προϋπόθεση για την αποφυγή των αρνητικών πτυχών της υπερφόρτωσης πληροφοριών είναι ο κριτικός ψηφιακός γραμματισμός και η ανάπτυξη κουλτούρας αναζήτησης (Barker & Jane, 2016- Savage & Barnett, 2015).

6. Επαλήθευση: Είναι η διαδικασία με την οποία επαληθεύεται η αυθεντικότητα ή η ύπαρξη ενός ιστότοπου, μιας διεύθυνσης, ενός λογαριασμού ή μιας πληροφορίας. Οι τύποι ελέγχου ταυτότητας ποικίλλουν (π.χ. έλεγχος ταυτότητας ενός παράγοντα, έλεγχος ταυτότητας δύο παραγόντων, έλεγχος ταυτότητας πολλαπλών παραγόντων και βιομετρικός έλεγχος ταυτότητας). Οι μεγάλες πλατφόρμες και υπηρεσίες υποχρεούνται από το νόμο να χρησιμοποιούν αυστηρή αυθεντικοποίηση του/της χρήστη/τριας (π.χ. εισαγωγή ενός κωδικού που λαμβάνεται μέσω τηλεφώνου, σάρωση δακτυλικών αποτυπωμάτων) (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2022; Parker, 2022).

7. Τρολ: Το «τρολ» είναι ένας όρος που χρησιμοποιείται συχνά στο διαδίκτυο για να περιγράψει ένα άτομο που προσπαθεί να προσβάλει ή να προκαλέσει άλλους/ες χρήστες/ριες προκειμένου να τους/τις εξοργίσει, να κυριαρχήσει σε οποιαδήποτε συζήτηση ή να προσπαθήσει να χειραγωγήσει τις απόψεις άλλων χρηστών. Τα προβλήματα που προκύπτουν από τέτοιου είδους συμπεριφορές έχουν αυξηθεί σημαντικά με την εξάπλωση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Συγκεκριμένα, ένα «τρολ» χρησιμοποιεί συχνά επιθετική ή προσβλητική γλώσσα, με σκοπό να επιβραδύνει την κανονική εξέλιξη μιας διαδικτυακής συζήτησης και ενδεχομένως να τη διακόψει. Οι ενέργειες αυτών των ατόμων μπορούν να υπονομεύσουν τη συνοχή και τη γόνιμη ανταλλαγή απόψεων σε διαδικτυακές κοινότητες, δημιουργώντας ένα εχθρικό και δυσάρεστο περιβάλλον για τους/τις υπόλοιπους/ες συμμετέχοντες/ουσες (Tomaiuolo et al., 2020).

8. Βαθύς ιστός / Σκοτεινό διαδίκτυο: Ο βαθύς ιστός είναι το τεράστιο τμήμα του ιστού που δεν είναι ταξινομημένο και δεν μπορεί να βρεθεί από τις παραδοσιακές μηχανές αναζήτησης, αλλά το περιεχόμενο μπορεί να προσπελαστεί με τους συνήθεις φυλλομετρητές. Το σκοτεινό διαδίκτυο, ένα υποσύνολο του βαθύ ιστού, απαιτεί ειδικό λογισμικό για την πρόσβαση και μπορεί να αποτελέσει τη βάση για παράνομες δραστηριότητες (Barker & Jane, 2016).

9. Ηλεκτρονικό ψάρεμα: Οι επιθέσεις ηλεκτρονικού «ψαρέματος» χρησιμοποιούν δόλια μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, μηνύματα κειμένου, τηλεφωνήματα ή ιστότοπους για να εξαπατήσουν τους ανθρώπους ώστε να μοιραστούν ευαίσθητα δεδομένα, να κατεβάσουν κακόβουλο λογισμικό ή να εκτεθούν με άλλο τρόπο σε εγκλήματα στον κυβερνοχώρο. Το «ψάρεμα» είναι ένας ολοένα και πιο συνηθισμένος τύπος κυβερνοεπιθέσεων. Μια επίθεση ηλεκτρονικού ψαρέματος βασίζεται σε μια προσπάθεια κοινωνικής μηχανικής, όπου οι χάκερς δημιουργούν μια ψεύτικη επικοινωνία που εμφανίζεται νόμιμη και φαίνεται να προέρχεται από μια αξιόπιστη πηγή. Τα κίνητρα για τις επιθέσεις του ηλεκτρονικού ψαρέματος

ποικίλλουν, αλλά κυρίως οι επιτιθέμενοι αναζητούν πολύτιμα δεδομένα χρηστών, όπως πληροφορίες προσωπικής ταυτοποίησης (PII) ή διαπιστευτήρια σύνδεσης που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη διάπραξη απάτης με πρόσβαση στους οικονομικούς λογαριασμούς του θύματος. Μόλις οι επιτιθέμενοι αποκτήσουν πληροφορίες σύνδεσης, προσωπικά δεδομένα, πρόσβαση σε διαδικτυακούς λογαριασμούς ή δεδομένα πιστωτικών καρτών, μπορούν να λάβουν άδεια για να τροποποιήσουν ή να υπονομεύσουν περισσότερα συστήματα που συνδέονται με το νέφος και, σε ορισμένες περιπτώσεις, να παραβιάσουν ολόκληρα δίκτυα υπολογιστών. Οι πρώτες μορφές επιθέσεων ηλεκτρονικού ψαρέματος εμφανίστηκαν πριν από δεκαετίες σε δωμάτια συνομιλίας. Έκτοτε, το ηλεκτρονικό ψάρεμα έχει εξελιχθεί σε πολυπλοκότητα και έχει γίνει ένα από τα μεγαλύτερα συστήματα κυβερνοπειρατείας στο Διαδίκτυο που οδηγεί σε παραβίαση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου επιχειρήσεων (BEC), κατάληψη λογαριασμού ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (ATO) και κακόβουλο λογισμικό (ransomware). Πιο πρόσφατα, η τεχνητή νοημοσύνη (AI) διευκόλυνε αυτό το φαινόμενο, με τους χάκερ να συλλέγουν πληροφορίες αναγνώρισης για ομάδες ή άτομα που θα στοχεύσουν και στη συνέχεια να χρησιμοποιούν διάφορες τεχνικές phishing (Alanezi, 2021- Alkhalil et al., 2021- Alsharnouby et al., 2015- Arandi et al., 2020).

10. Κυβερνοακτιβισμός: Η χρήση του διαδικτύου, ιδιαίτερα του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, των ιστοσελίδων και των ιστολογίων, ως μέσων πολιτικής παρέμβασης και πολιτικού ακτιβισμού. Πρόκειται για τη δυνατότητα που προσφέρει το διαδίκτυο να επιτρέψει νέες μορφές πολιτικού ακτιβισμού μέσω της συνεργασίας με ομάδες που προηγουμένως ήταν περιθωριοποιημένες από τη δημόσια σφαίρα και με μικρή ή καθόλου πρόσβαση στο δημόσιο διάλογο. Είναι το αποτέλεσμα του ανοίγματος της δημόσιας σφαίρας σε αποκλεισμένες ομάδες για την επιδίωξη της κοινωνικής δικαιοσύνης. Ένα παράδειγμα αυτού του είδους κυβερνοακτιβισμού είναι το κίνημα «Occupy Wall Street», με βασική οργανωτική αρχή τις οριζόντιες και μη ιεραρχικές σχέσεις μεταξύ των συμμετεχόντων. Μπορεί να υποστηριχθεί ότι τα διεκδικητικά κινήματα αποτελούν πλέον υβρίδια διαδικτυακής και μη διαδικτυακής δραστηριότητας (Barker & Jane, 2016- Dahlgren, 2013- McCaughey, 2014).

11. Ψηφιακός Εκφοβισμός: Ο ψηφιακός εκφοβισμός είναι μια επαναλαμβανόμενη, επιθετική, σκόπιμη πράξη ή συμπεριφορά που πραγματοποιείται με τη χρήση ψηφιακών τεχνολογιών από ένα άτομο ή μια ομάδα εναντίον ενός ατόμου-στόχου που δεν μπορεί εύκολα να υπερασπιστεί τον εαυτό του. Ωστόσο, τα τρία βασικά κριτήρια που ορίζουν τον παραδοσιακό εκφοβισμό (επανάληψη, πρόθεση και ανισορροπία δύναμης) συχνά μπορεί να μην αντιστοιχούν στον κυβερνοεκφοβισμό. Τα μέσα που χρησιμοποιούνται για τον τελευταίο είναι το τηλέφωνο, το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, τα γραπτά μηνύματα, τα ψηφιακά μηνύματα κειμένου ή εικόνας, τα διαδικτυακά δωμάτια συνομιλίας, τα ιστολόγια, οι ιστότοποι, οι ιστοσελίδες, οι ομάδες συζήτησης, τα διαδικτυακά παιχνίδια, οι ιστότοποι κοινωνικής δικτύωσης. Παραδείγματα διαδικτυακού εκφοβισμού περιλαμβάνουν την αποστολή επιβλαβών, καταχρηστικών ή απειλητικών μηνυμάτων, εικόνων ή βίντεο μέσω πλατφορμών ανταλλαγής μηνυμάτων ή τη μίμηση κάποιου, τον κοινωνικό αποκλεισμό και την αποστολή κακόβουλων μηνυμάτων σε άλλους για λογαριασμό τους ή μέσω ψεύτικων λογαριασμών (Beam, 2019- Hinduja & Patchin, 2014- Smith et al., 2013- Sprague & Walker, 2021).

12. Μασκάρωμα: Ως μασκάρωμα ορίζεται η διαδικτυακή παραπλάνηση που αποσκοπεί στην απόκρυψη του πραγματικού σκοπού ή της ταυτότητας των διαχειριστών ενός ιστότοπου. Πρόκειται για μια κοινή τεχνική «δολώματος» που χρησιμοποιείται για την απόκρυψη της πραγματικής φύσης ενός δικτυακού τόπου παρέχοντας φαινομενικά διαφορετικό σημασιολογικό περιεχόμενο σε διαφορετικά τμήματα χρηστών. Είναι μια τεχνική βελτιστοποίησης μηχανών αναζήτησης (SEO) για την παράνομη απόκτηση επισκεψιμότητας χρηστών για απάτες. Στην περίπτωση της απόκρυψης, το περιεχόμενο που παρουσιάζεται στις μηχανές αναζήτησης είναι διαφορετικό από αυτό που βλέπουν οι χρήστες/τριες, όταν επισκέπτονται τον ιστότοπο. Οι δημοφιλείς όροι αναζήτησης χρησιμοποιούνται συνήθως για να κατευθύνουν τους/τις χρήστες/τριες σε σελίδες με άσχετο περιεχόμενο, προκειμένου να τους/τις εξαπατήσουν.

Ο όρος χρησιμοποιείται επίσης για να περιγράψει ιστότοπους που δημιουργούνται από άτομα ή ομάδες που αποκρύπτουν την πραγματική τους ταυτότητα προκειμένου να συγκαλύψουν μια κρυφή πολιτική ατζέντα. Το πρόβλημα έγκειται κυρίως στο ότι οι ιστότοποι μεταμφίεσης βρίσκονται σε ένα πλαίσιο στο οποίο γίνεται όλο και πιο δύσκολο να διακρίνει κανείς τα γεγονότα από την προπαγάνδα (Barker & Jane, 2016- Daniels, 2009- Wang et al., 2011).

13. Φυσαλίδες φίλτρων: Το φαινόμενο της φυσαλίδας περιγράφει καταστάσεις στις οποίες οι χρήστες/τριες του διαδικτύου συναντούν μόνο πληροφορίες και απόψεις που συμμορφώνονται και ενισχύουν τις δικές τους πεποιθήσεις. Πρόκειται για στρατηγικές εξατομίκευσης των πληροφοριών και οφείλονται σε αλγόριθμους που οδηγούν στο διαχωρισμό των πληροφοριών με τις οποίες ο/η χρήστης/τρια είναι πιθανό να συμφωνεί και εκείνων με τις οποίες διαφωνεί, προσαρμόζοντας τα αποτελέσματα που προσφέρουν οι μηχανές αναζήτησης στην προηγούμενη διαδικτυακή του δραστηριότητα. Με την πάροδο του χρόνου, αυτός ο ιδεολογικός διαχωρισμός ενισχύεται, καθώς ο αλγόριθμος προωθεί τις πληροφορίες που προτιμά ο/η χρήστης/τρια, οι οποίες αντιστοιχούν στα ενδιαφέροντα, το μορφωτικό επίπεδο, τις πολιτικές πεποιθήσεις και τις αγοραστικές του συνήθειες. Με αυτόν τον τρόπο, βρίσκεται σε μια οικεία φούσκα πεποιθήσεων και υπαγωγής και δεν εκτίθεται σε άλλους τρόπους σκέψης. Το φαινόμενο της φούσκας προκαλεί ανησυχία, διότι οι φούσκες είναι αόρατες, τα χαρακτηριστικά τους είναι αδιαφανή και δεν αποτελούν προσωπική επιλογή του χρήστη, οπότε θα μπορούσε να έχει αντίκτυπο στις δημοκρατικές και επικοινωνιακές δυνατότητες του διαδικτύου (Barker & Jane, 2016; Christian, 2023; Pariser, 2011).

14. Φθηνοπαραποίηση: Η φθηνοπαραποίηση είναι η τροποποίηση ενός ψηφιακού περιεχομένου, κυρίως εικόνας και βίντεο. Παράδειγμα φθηνοπαραποίησης μπορεί να είναι η αλλαγή του προσώπου σε μια φωτογραφία, η προσθήκη διαφορετικής φωνής ή διαφορετικού περιεχομένου της ομιλίας ενός ατόμου σε ένα βίντεο. Το αποτέλεσμα της φθηνοπαραποίησης υλοποιείται συνήθως με τη χρήση συμβατικής και προσιτής τεχνολογίας και είναι σχετικά εύκολο να εντοπιστεί (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2022).

15. Βαθυπαραποίηση: Η βαθυπαραποίηση είναι η παραποίηση ενός ψηφιακού περιεχομένου σχετικά με ανθρώπους ή γεγονότα που δεν υπήρχαν/συμβαίνουν στην πραγματικότητα. Είναι προϊόν τεχνητής νοημοσύνης και είναι πολύ δύσκολο να εντοπιστεί η παραποίησή του. Το περιεχόμενο βαθυπαραποίησης μπορεί να χωριστεί

σε τέσσερις κύριες κατηγορίες: εικόνα, ήχος, βίντεο και ήχος/βίντεο. Η εικόνα βαθυπαραποίησης συνήθως απεικονίζει σε αυτήν το σώμα ή το πρόσωπο ενός ατόμου στο πρόσωπο ή το σώμα ενός άλλου ατόμου αντίστοιχα. Στον ήχο, η μεταγλώττιση αντικαθιστά το περιεχόμενο της φωνής ή της ομιλίας ενός ατόμου με ένα άλλο ή δημιουργεί νέο ήχο με τη φωνή του ίδιου ατόμου. Σε βίντεο ή ήχο/βίντεο που έχουν μεταγλωττιστεί, απεικονίζουν πρόσωπα στα πρόσωπα άλλων ατόμων στο βίντεο. Επίσης, η κίνηση του σώματος ενός ατόμου μπορεί να μεταφερθεί στο σώμα ενός άλλου ατόμου. Τέλος, το περιεχόμενο της σκίασης μπορεί να συγχρονιστεί με την κίνηση του στόματος ενός ατόμου και να κάνει να φαίνεται ότι το πραγματικό πρόσωπο μιλάει για ένα θέμα για το οποίο δεν έχει μιλήσει ποτέ (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2022- Whittaker et al., 2023).

Δραστηριότητες για τον όρο Τρολ (Troll)

1. Προσδιορισμός λογαριασμών Τρολ και των επιπτώσεών τους στην ψηφιακή δημοκρατία

Διάρκεια: 20 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Με την ολοκλήρωση αυτής της δραστηριότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να εντοπίζουν ψεύτικα προφίλ στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.
- Να διακρίνουν μεταξύ γνήσιων και ψεύτικων λογαριασμών στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.
- Να κατανοούν τους κινδύνους των ψεύτικων προφίλ.
- Να εξετάζουν τις συνέπειες του διαδικτυακού «τρολαρίσματος» για την διαδικτυακή επικοινωνία και την ψηφιακή δημοκρατία.
- Να εξηγούν τους κινδύνους του «τρολαρίσματος» για την ψηφιακή δημοκρατία.

Πόροι και εξοπλισμός: Υπολογιστής με πρόσβαση στο Διαδίκτυο, βιντεοπροβολέας και ηχεία.

Περιγραφή: Για την επίτευξη των μαθησιακών αποτελεσμάτων ακολουθείται το μοντέλο της διαδικτυακής συνεργατικής μάθησης (Harasim, 2017), σύμφωνα με το οποίο η οικοδόμηση της γνώσης πραγματοποιείται μέσα από τρεις φάσεις:

Φάση 1: Καταιγισμός ιδεών (διάρκεια 5 λεπτά) : Ο/Η εκπαιδευτής/ρια ενημερώνει τους/τις εκπαιδευόμενους/ες σχετικά με το υπό μελέτη θέμα, το οποίο είναι το τρολάρισμα. Αρχικά, ο/η διδάσκων/ούσα ρωτά τους/τις εκπαιδευόμενους/ες αν έχουν ακούσει ποτέ για τα τρολ και αν έχουν παραδείγματα ψεύτικων προφίλ. Συζητούν για λίγα λεπτά για τις προϋπάρχουσες γνώσεις και τις απόψεις τους σχετικά με παραδείγματα τρολ. Στη συνέχεια, με την τεχνική του καταιγισμού ιδεών, οι εκπαιδευόμενοι/ες προσπαθούν να απαντήσουν στην ερώτηση: «Γνωρίζετε παραδείγματα ψεύτικων προφίλ στα κοινωνικά δίκτυα;»

Φάση 2: Οργάνωση ιδεών - Φάση 3: Σύγκλιση ιδεών (διάρκεια 10 λεπτά):

Στη συνέχεια, ο/η εκπαιδευτής/ριας μοιράζεται τον σύνδεσμο <https://spotthetroll.org/start> (ΣΥ3.3), οι εκπαιδευόμενοι/ες επισκέπτονται τον ιστότοπο και ενημερώνονται για τον σκοπό της δραστηριότητας. Ο/η διδάσκων/ούσα ζητά από τους/τις εκπαιδευόμενους/ες να εξετάσουν τα οκτώ (8) προφίλ μέσων κοινωνικής δικτύωσης που παρουσιάζονται στον ιστότοπο, διαβάζοντας τις αναρτήσεις και τα χαρακτηριστικά του κάθε λογαριασμού. Στη συνέχεια, οι εκπαιδευόμενοι/ες καλούνται να αποφασίσουν, αν κάθε προφίλ είναι αυθεντικό ή τρολ με βάση τις αναρτήσεις και τις πληροφορίες που παρέχονται.

Ο/Η εκπαιδευτής/ρια παρουσιάζει στους/ις εκπαιδευόμενους/ες την έννοια της «Ψηφιακής Δημοκρατίας». Στη συνέχεια, οι εκπαιδευόμενοι/ες χωρίζονται σε ομάδες και ο/η διδάσκων/ούσα και τους ζητείται να αναπτύξουν επιχειρήματα σχετικά με το ερώτημα: «Διαδικτυακό τρολάρισμα: Διασκέδαση ή εμπόδιο στην ψηφιακή δημοκρατία;» χρησιμοποιώντας ένα συνεργατικό έγγραφο (Berg & Hofmann, 2021; Sgueo, 2020).

Φάση 4: Κλείσιμο (διάρκεια 5 λεπτά): Κάθε ομάδα παρουσιάζει τα επιχειρήματά της και τα συζητά με όλη την τάξη.

Δραστηριότητα για το ηλεκτρονικό ψάρεμα (phishing)

1. Κατανόηση και αποτροπή επιθέσεων ηλεκτρονικού ψαρέματος

Διάρκεια: 25 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Με την ολοκλήρωση αυτής της δραστηριότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να ορίζουν τι είναι το ηλεκτρονικό ψάρεμα και να εντοπίζουν κοινές τακτικές ηλεκτρονικού ψαρέματος.
- Να αναγνωρίζουν μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, μηνύματα και ιστότοπους ηλεκτρονικού ψαρέματος.
- Να εφαρμόζουν στρατηγικές για αποφυγή θυματοποίησης εξαιτίας επιθέσεων ηλεκτρονικού ψαρέματος.

Πηγές:

- Παρουσίαση Powerpoint ([ΣΥ3.4](#) and [ΣΥ3.5](#))
- [20 types of phishing attacks + phishing examples - Norton](#)
- [What is Phishing? How Does it Work, Prevention, Examples \(techtarget.com\)](#)
- [What is phishing? | Examples & Prevention \(terranovasecurity.com\)](#)
- [What Is Phishing? Examples and Phishing Quiz - Cisco](#)
- [What Is Phishing and How to Avoid the Bait \(youtube.com\)](#)
- Υπολογιστής με πρόσβαση στο Διαδίκτυο, βιντεοπροβολέας και ηχεία.

Περιγραφή: Για την επίτευξη των μαθησιακών αποτελεσμάτων ακολουθείται το μοντέλο της διαδικτυακής συνεργατικής μάθησης (Harasim, 2017), σύμφωνα με το οποίο η οικοδόμηση της γνώσης πραγματοποιείται μέσω τριών φάσεων:

Φάση 1: Καταιγισμός ιδεών (διάρκεια 5 λεπτά): Ο/Η εκπαιδευτής/ρια ενημερώνει τους/τις εκπαιδευόμενους/ες για το υπό μελέτη θέμα, το οποίο είναι το ηλεκτρονικό ψάρεμα. Αρχικά, ο/η εκπαιδευτής/ρια ρωτά τους/τις εκπαιδευόμενους/ες αν έχουν ακούσει ποτέ τι είναι το ηλεκτρονικό ψάρεμα και αν έχουν λάβει κάποιο μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ή μήνυμα που μοιάζει με επίθεση phishing. Συζητούν για λίγα λεπτά σχετικά με τις προϋπάρχουσες απόψεις και γνώσεις τους στο συγκεκριμένο θέμα. Στη συνέχεια, με την τεχνική του καταιγισμού ιδεών, οι εκπαιδευόμενοι/ες προσπαθούν να απαντήσουν στην ερώτηση: «Με ποιους τρόπους μπορούμε να αναγνωρίσουμε μια απόπειρα ηλεκτρονικού ψαρέματος;». Στη συνέχεια, παρακολουθούν το εκπαιδευτικό βίντεο σχετικά με το ηλεκτρονικό ψάρεμα [What Is Phishing and How to Avoid the Bait \(youtube.com\)](#) και την παρουσίαση (ΣΥ3.4).

Φάση 2: Οργάνωση ιδεών - Φάση 3: Σύγκλιση ιδεών (διάρκεια 15 λεπτά): Στη συνέχεια, ο/η εκπαιδευτής/ρια παραθέτει στους/ις εκπαιδευόμενους/ες τρία παραδείγματα ηλεκτρονικού ψαρέματος (ΣΥ3.5). Το πρώτο είναι ένα ηλεκτρονικό μήνυμα ηλεκτρονικού ψαρέματος από έναν τραπεζικό λογαριασμό. Το δεύτερο είναι ένα email ηλεκτρονικού ψαρέματος από το Netflix και το τρίτο είναι ένα smishing (μήνυμα phishing) από μια υποθετική παραγγελία. Στην τελευταία περίπτωση υπάρχουν δύο μηνύματα. Το ένα είναι νόμιμο και το άλλο είναι smishing. Διαβάζουν τις τρεις περιπτώσιολογικές μελέτες, την κάθε μία ξεχωριστά, και προσπαθούν μέσω συζήτησης να εντοπίσουν τις κόκκινες σημαίες και να ανιχνεύσουν τις επιθέσεις phishing με βάση το βίντεο που έχουν παρακολουθήσει προηγουμένως.

Οι εκπαιδευόμενοι/ες χωρίζονται σε ομάδες και συνοψίζουν τα στοιχεία που συνθέτουν τις τεχνικές ψαρέματος για κάθε ένα από τα παραδείγματα phishing. Επιπλέον, αναφέρουν μεθόδους πρόληψης και στρατηγικές αντιμετώπισης.

Φάση 4: Κλείσιμο (διάρκεια 5 λεπτά): Οι ομάδες παρουσιάζουν στρατηγικές που πρέπει να υιοθετηθούν για να αποφευχθεί το φαινόμενο του ηλεκτρονικού ψαρέματος.

Δραστηριότητες στη φθηνο/βαθυπαραποίηση (Cheap/DeepFake)

1. Εντοπισμός και αντιμετώπιση περιεχομένου φθηνοπαραποίησης και βαθυπαραποίησης

Διάρκεια: 25 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Με την ολοκλήρωση αυτής της δραστηριότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να αναγνωρίζουν περιεχόμενο φθηνο/βαθυπαραποίησης.

- Να εντοπίζουν τους κινδύνους της φθηνό/βαθυπαραποίησης.
- Να προσδιορίζουν τους κινδύνους του περιεχομένου της φθηνό/βαθυπαραποίησης για τη δημοκρατία και τα άτομα.
- Να προτείνουν δράσεις που θα τους επιτρέψουν να αναγνωρίζουν περιεχόμενο φθηνό/βαθυπαραποίησης.
- Να προτείνουν ενέργειες για να αποφύγουν να γίνουν θύματα περιεχομένου φθηνό/βαθυπαραποίησης.

Πηγές και εξοπλισμός:

Παρουσίαση Powerpoint (ΣΥ3.6)

- https://www.youtube.com/watch?v=sDOo5nDJwgA&t=84s&ab_channel=WashingtonPost
- <https://www.youtube.com/watch?v=3wVpVH0Wa6E>
- <https://www.youtube.com/watch?v=cQ54GDm1eL0>
- <https://www.bloomberg.com/news/newsletters/2023-04-06/pope-francis-white-puffer-coat-ai-image-sparks-deep-fake-concerns>
- [How to Protect Yourself Against Deepfakes - National Cybersecurity Alliance \(staysafeonline.org\)](https://www.staysafeonline.org/How-to-Protect-Yourself-Against-Deepfakes)
- Υπολογιστής με πρόσβαση στο Διαδίκτυο, βιντεοπροβολέας και ηχεία.

Περιγραφή: Για την επίτευξη των μαθησιακών αποτελεσμάτων, ακολουθείται το μοντέλο της διαδικτυακής συνεργατικής μάθησης (Harasim, 2017), σύμφωνα με το οποίο η οικοδόμηση της γνώσης πραγματοποιείται μέσω τριών φάσεων:

Φάση 1: Καταιγισμός ιδεών (διάρκεια 5 λεπτά): Ο/Η εκπαιδευτής/ρια ενημερώνει τους/τις εκπαιδευόμενους/ες για το υπό μελέτη θέμα, το οποίο είναι η φθηνό/βαθυπαραποίηση. Αρχικά, ο/η εκπαιδευτής/τρια ρωτά τους/ις εκπαιδευόμενους/ες, αν έχουν ακούσει ποτέ για τη φθηνό/βαθυπαραποίηση και αν έχουν παραδείγματα αυτών. Συζητούν για λίγα λεπτά σχετικά με τις προϋπάρχουσες γνώσεις τους και τις απόψεις τους για τα παραδείγματα για της φθηνό/βαθυπαραποίηση. Στη συνέχεια, με την τεχνική του καταιγισμού ιδεών, οι εκπαιδευόμενο/ες προσπαθούν να απαντήσουν στην ερώτηση: «Γνωρίζετε παραδείγματα φθηνό/βαθυπαραποίηση; Οι εκπαιδευόμενοι/ες μοιράζονται τις απόψεις και τις εμπειρίες τους σχετικά με τη φθηνό/βαθυπαραποίηση.

Φάση 2: Οργάνωση ιδεών - Φάση 3: Σύγκλιση ιδεών (διάρκεια 15 λεπτά): Ο/Η εκπαιδευτής/ρια χωρίζει τους/τις εκπαιδευόμενους/νες σε 4 ομάδες και μοιράζεται τον σύνδεσμο των βίντεο με αυτή τη σειρά (ΣΥ3.6):

- https://www.youtube.com/watch?v=sDOo5nDJwgA&t=84s&ab_channel=WashingtonPost

- <https://www.youtube.com/watch?v=3wVpVH0Wa6E>

- <https://www.youtube.com/watch?v=cQ54GDm1eL0>

- <https://www.bloomberg.com/news/newsletters/2023-04-06/pope-francis-white-puffer-coat-ai-image-sparks-deep-fake-concerns>

Στη συνέχεια, ο/η εκπαιδευτής/ρια ζητά από τους/τις συμμετέχοντες/ουσες να το παρακολουθήσουν. Κάθε ομάδα αναλύει το βίντεο, εντοπίζοντας τα σημεία που δείχνουν ότι πρόκειται για φτηνή ή βαθιά απομίμηση. Ο/Η εκπαιδευτής/ρια ζητά από τους/ις εκπαιδευόμενους/ες να δημιουργήσουν έναν κατάλογο σε ένα συνεργατικό χαρτί και να σημειώσουν αν ένα ψηφιακό περιεχόμενο μπορεί να είναι προϊόν φθηνό/βαθυπαραποίηση και να εκφράσουν τις απόψεις τους σχετικά με το πώς το περιεχόμενο φθηνό/βαθυπαραποίηση μπορεί να επηρεάσει αρνητικά τη δημοκρατία και την προσωπικότητα ενός ατόμου. Στη συνέχεια, κάθε ομάδα παρουσιάζει τα ευρήματά της στην ολομέλεια, εξηγώντας τα σημεία που υποδεικνύουν ότι το βίντεο είναι προϊόν φθηνό/βαθυπαραποίηση.

Φάση 4: Κλείσιμο (διάρκεια 5 λεπτά): Επιπλέον, ο/η εκπαιδευτής/ρια ζητά από τους/ις εκπαιδευόμενους/ες να προτείνουν ιδέες για να αποφύγουν να πέσουν θύματα φθηνό/βαθυπαραποίησης. Ενδεικτικές ιδέες: χρήση ισχυρών κωδικών πρόσβασης στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, αποφυγή κοινής χρήσης οπτικοακουστικού περιεχομένου με οποιονδήποτε, κ.λπ.

Δραστηριότητα για την επαλήθευση

1. Επαλήθευση ταυτότητας

Διάρκεια: 45 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Με την ολοκλήρωση αυτής της δραστηριότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να αποσαφηνίζουν το περιεχόμενο της έννοιας της «αυθεντικοποίησης».
- Να περιγράφουν τους τρεις τύπους «παραγόντων» που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την αυθεντικοποίηση.
- Να χρησιμοποιούν διαφορετικούς τρόπους αυθεντικοποίησης/ πιστοποίησης ταυτότητας στο Διαδίκτυο.
- Να κάνουν χρήση διαφορετικών τύπων αυθεντικοποίησης.

Πηγές και εξοπλισμός:

- [ΣΥ3.7](#)
- <https://medium.com/@efim.lerner/authenticating-identity-methods-to-confirm-the-real-person-behind-a-name-2037d9bd716e>
- <https://dashdevs.com/blog/account-verification-practices/>
- <https://www.criipto.com/blog/what-is-authentication>
- <https://iguru.gr/einai-elegchos-taftotitas-dyo-paragonton-giati-prepei-chrisimopoieite/>
- <https://doubleoctopus.com/security-wiki/authentication/single-factor-authentication/>

- <https://mshelton.medium.com/two-factor-authentication-for-beginners-b29b0eec07d7>
- <https://doubleoctopus.com/security-wiki/authentication/multi-factor-authentication/>
- <https://www.elprocus.com/biometric-authentication-system-applications/>
- Ψηφιακές συσκευές (φορητοί υπολογιστές, σημειωματάρια ή ταμπλέτες) για τους μαθητές.

Περιγραφή: Προκειμένου να επιτευχθούν τα μαθησιακά αποτελέσματα, ακολουθείται το μοντέλο της διαδικτυακής συνεργατικής μάθησης (Harasim, 2017), σύμφωνα με το οποίο η οικοδόμηση της γνώσης πραγματοποιείται μέσω τριών φάσεων:

Φάση 1: Καταιγισμός ιδεών (διάρκεια 15 λεπτά): Ο/Η εκπαιδευτής/ρια ενημερώνει τους/τις εκπαιδευόμενους/ες για το υπό μελέτη θέμα, το οποίο είναι η επαλήθευση της ταυτότητας. Αρχικά, περιγράφει το περιεχόμενό του, το οποίο είναι ένας τρόπος επαλήθευσης της ταυτότητας ενός ατόμου πριν από τη χορήγηση πρόσβασης σε ένα συγκεκριμένο σύστημα. Η επαλήθευση ταυτότητας αποτρέπει την πρόσβαση μη εξουσιοδοτημένων ατόμων σε ευαίσθητα δεδομένα. Είναι ένας απλός τρόπος απόδειξης ότι οι χρήστες/ριες μιας πλατφόρμας είναι ακριβώς αυτοί/ες που ισχυρίζονται ότι είναι. Στη συνέχεια, χρησιμοποιώντας την τεχνική του καταιγισμού ιδεών, οι εκπαιδευόμενοι/ες επιχειρούν να απαντήσουν στην ερώτηση: «Με ποιους τρόπους μπορούμε να επαληθεύσουμε την ταυτότητά μας στο διαδίκτυο;».

Φάση 2: Οργάνωση ιδεών (10 λεπτά): Οι εκπαιδευόμενοι/ες χωρίζονται σε τέσσερις (4) ομάδες, κάθε μία από τις οποίες είναι υπεύθυνη να αναζητήσει στο διαδίκτυο παραδείγματα των ακόλουθων τύπων επαλήθευσης ([ΣΥ3.7](#)):

1. Πιστοποίηση ταυτότητας ενός παράγοντα
2. Έλεγχος ταυτότητας δύο παραγόντων
3. Έλεγχος ταυτότητας πολλαπλών παραγόντων
4. Βιομετρικός έλεγχος ταυτότητας

Φάση 3: Σύγκλιση ιδεών (διάρκεια 10 λεπτά): Στη συνέχεια, οι ομάδες παρουσιάζουν τις πληροφορίες που βρήκαν στην ολομέλεια και επεξεργάζονται τις απαντήσεις που προέκυψαν από τον καταιγισμό ιδεών και επιχειρούν να τις ταξινομήσουν σε κατηγορίες. Σε γενικές γραμμές, υπάρχουν τρεις τύποι «παραγόντων» που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την αυθεντικοποίηση. Αυτοί είναι οι ακόλουθοι:

- Ο τρόπος με τον οποίο οι χρήστες/ριες μπορούν να χρησιμοποιήσουν το σύστημα για να προσδιορίσουν την ταυτότητά τους:
- Κάτι που γνωρίζει το άτομο: κάθε πληροφορία που γνωρίζει το άτομο και δεν γνωρίζει κανένας άλλος/η, όπως ένας κωδικός πρόσβασης.
- Κάτι που έχει: οποιαδήποτε κατοχή, όπως ένα τηλέφωνο ή ένα κλειδί ασφαλείας.

- Κάτι που είναι: ένα μέρος του σώματος που ταυτοποιεί μοναδικά το άτομο, όπως ένα δακτυλικό αποτύπωμα ή το πρόσωπό του.

Ακολουθεί συζήτηση σχετικά με το γιατί είναι σημαντικό να καταστεί δυνατή η ισχυρή επαλήθευση της ταυτότητας (π.χ. ηλεκτρονικό ψάρεμα, κλωνοποίηση πιστωτικών καρτών).

Φάση 4: Κλείσιμο (10 λεπτά): Οι εκπαιδευόμενοι/ες επιστρέφουν στην ολομέλεια και δημιουργούν ένα infographic (γράφημα πληροφοριών), μια συλλογή εικόνων, οπτικοποιημένων δεδομένων και ελάχιστου κειμένου στην οποία συντίθενται και παρουσιάζονται οι τέσσερις τρόποι επαλήθευσης της ταυτότητας ενός ατόμου στο διαδίκτυο.

Αξιολόγηση

1. Κουίζ ψηφιακής ενημερότητας

Διάρκεια: 10 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Με την ολοκλήρωση αυτής της δραστηριότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να χρησιμοποιούν δεξιότητες κριτικής σκέψης για την αξιολόγηση της αξιοπιστίας του διαδικτυακού περιεχομένου.
- Να εφαρμόζουν δεξιότητες κριτικής σκέψης για την αξιολόγηση ψηφιακού περιεχομένου

Πόροι και εξοπλισμός:

- Πηγές για το «Κουίζ ευαισθητοποίησης» προέρχονται από όλο το υλικό που χρησιμοποιήθηκε και μελετήθηκε για τη συγκεκριμένη ενότητα ([ΣΥ3.8](#)).
- Ψηφιακές συσκευές (φορητοί υπολογιστές, σημειωματάρια, ταμπλέτες ή smartphones) για τους μαθητές.

Περιγραφή: Ο/Η εκπαιδευτής/τρια ενημερώνει τους/τις εκπαιδευόμενους/ες ότι θα επισκεφθούν την Ηλεκτρονική Τάξη ([eClass ΕΚΠΑ \(uoa.gr\)](#) - eClass) που έχουν για το συγκεκριμένο μάθημα, το οποίο είναι αναρτημένο εκεί. Το Eclass είναι ένα ολοκληρωμένο σύστημα ηλεκτρονικής διαχείρισης μαθημάτων που υποστηρίζει την υπηρεσία ασύγχρονης εξ αποστάσεως εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Αθηνών χωρίς περιορισμούς και δεσμεύσεις. Η πρόσβαση στην υπηρεσία γίνεται με τη χρήση ενός απλού φυλλομετρητή ιστού χωρίς να απαιτούνται εξειδικευμένες τεχνικές γνώσεις. Η ενσωμάτωση των μεθόδων ενισχυτικής εξ αποστάσεως διδασκαλίας στη μαθησιακή διαδικασία του Πανεπιστημίου Αθηνών υποστηρίζει και ενισχύει τη διδασκαλία και την πρόσβαση στη γνώση, παρέχοντας συνδυασμούς νέων μεθόδων που συμπληρώνουν τις παραδοσιακές μεθόδους διδασκαλίας. Για τον σκοπό αυτό μπορεί να χρησιμοποιηθεί οποιαδήποτε πλατφόρμα ηλεκτρονικής μάθησης, οποιαδήποτε άλλη εφαρμογή όπου ο/η εκπαιδευτής/ρια θα έχει δημιουργήσει το κουίζ ή οποιοσδήποτε άλλος τρόπος που θεωρεί ο/η εκπαιδευτής/ρια ότι θα είναι αποτελεσματικός.

Οι εκπαιδευόμενοι/ες διαβάζουν προσεκτικά κάθε ερώτηση και επιλέγουν τη σωστή απάντηση ([ΣΥ3.8](#)).

2. Ψηφιακός ντετέκτιβ - Ανίχνευση Ενημερότητας

Διάρκεια: 25 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Με την ολοκλήρωση αυτής της δραστηριότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να αξιολογούν κριτικά τις πιθανές απειλές που δημιουργούν οι απόπειρες ηλεκτρονικού ψαρέματος.
- Να συμμετέχουν σε ασκήσεις και προσομοιώσεις που ενισχύουν την κατανόηση και την εφαρμογή των τεχνικών ανίχνευσης.
- Να αναλύουν κριτικά το ψηφιακό περιεχόμενο για να διακρίνουν την αξιοπιστία και την ακρίβειά του.
- Να κατανοούν τις διάφορες μεθόδους ελέγχου ταυτότητας, συμπεριλαμβανομένων των κωδικών πρόσβασης, του ελέγχου ταυτότητας δύο παραγόντων και των βιομετρικών στοιχείων.
- Να εντοπίζουν πιθανές αδυναμίες στα συστήματα ελέγχου ταυτότητας και να προτείνουν βελτιώσεις.

Πόροι & εξοπλισμός:

- Οι πηγές για την ενότητα «Ψηφιακός ντετέκτιβ - Ευαισθητοποίηση στην ανίχνευση» προέρχονται από όλο το υλικό και τις πηγές που χρησιμοποιήθηκαν και μελετήθηκαν για τη συγκεκριμένη ενότητα 3 ([ΣΥ3.9](#)).
- Ψηφιακές συσκευές (φορητοί υπολογιστές, φορητοί υπολογιστές, ταμπλέτες ή smartphones) για τους εκπαιδευόμενους.

Περιγραφή:

Ο/Η εκπαιδευτής/ρια ενημερώνει τους/ις εκπαιδευόμενους/ες ότι θα επισκεφθούν ξανά την Ηλεκτρονική Τάξη ([eClass ΕΚΠΑ \(uoa.gr\)](#) - eClass) που έχουν για το συγκεκριμένο μάθημα, το οποίο είναι ανεβασμένο εκεί. Οι εκπαιδευόμενοι/ες έχουν στη διάθεσή τους 20 λεπτά για να κάνουν τις ακόλουθες δραστηριότητες ([ΣΥ3.9](#)): Η πρώτη δραστηριότητα σχετίζεται με σενάρια - υποθετικές καταστάσεις. Οι εκπαιδευόμενοι/ες διαβάζουν προσεκτικά κάθε σενάριο και επιλέγουν την καταλληλότερη απάντηση/δράση για κάθε σενάριο. Η δεύτερη δραστηριότητα έχει να κάνει με τις δηλώσεις Σωστό - Λάθος. Οι εκπαιδευόμενοι/ες διαβάζουν τις δηλώσεις και αποφασίζουν αν είναι αληθείς ή ψευδείς. Η τελευταία δραστηριότητα περιλαμβάνει ορισμένες ερωτήσεις ανοικτού τύπου. Οι εκπαιδευόμενοι/ες διαβάζουν τις ερωτήσεις και πρέπει να γράψουν κάποιες σύντομες απαντήσεις. Όλες οι δραστηριότητες περιλαμβάνουν αρκετές από τις έννοιες που αποτέλεσαν αυτή την ενότητα και τονίζουν τη σημασία του σκεπτικισμού και της κριτικής σκέψης κατά την αξιολόγηση κάθε επιμέρους δραστηριότητας.

Steeves, V., Dr. (2014). *Young Canadians in a Wired World, Phase III: Encountering Racist and Sexist Content Online* (Rep.). Ottawa: MediaSmarts.

Steeves, V., McAleese, S., & Brisson-Boivin, K. (2020). Young Canadians in a wireless world, phase IV: Talking to youth and parents about online resiliency. *MediaSmarts. Ottawa.*

Third, A., Bellerose, D., Dawkins, U., Keltie, E., & Pihl, K. (2014). Children's Rights in the Digital Age: A Download from Children Around the World. Retrieved from http://www.uws.edu.au/_data/assets/pdf_file/0003/753447/Childrens-rights-in-the-digital-age.pdf

Tomaiuolo, M., Lombardo, G., Mordonini, M., Cagnoni, S., & Poggi, A. (2020). A survey on troll detection. *Future internet*, 12(2), 31. <https://doi.org/10.3390/fi12020031>

United Nations (n.d.). Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. *Committee on the Rights of the Child: General comment on children's rights in relation to the digital environment*. Available at [General comment No. 25 \(2021\) on children's rights in relation to the digital environment | OHCHR](#)

Van Dijk, J. A. G. M. (2017). Digital divide: Impact of access. *The international encyclopedia of media effects*, 1, 1-11.

Van Dijk, J. (2020), *The Digital Divide*. Cambridge, UK: Polity Press

Wang, D. Y., Savage, S., & Voelker, G. M. (2011). Cloak and dagger: dynamics of web search cloaking. In Proceedings of the 18th ACM conference on Computer and communications security (pp. 477-490).

Whittaker, L., Mulcahy, R., Letheren, K., Kietzmann, J., & Russell-Bennett, R. (2023). Mapping the deepfake landscape for innovation: A multidisciplinary systematic review and future research agenda. *Technovation*, 125, 102784. <https://doi.org/10.1016/j.technovation.2023.102784>

Xie, J., Sreenivasan, S., Korniss, G., Zhang, W., Lim, C., & Szymanski, B. K. (2011). Social consensus through the influence of committed minorities. *Physical Review E Phys. Rev. E*, 84(1). <http://dx.doi.org/10.1103/PhysRevE.84.011130>

Tzimogiannis, Ath. (2017). *E-Learning. Theoretical approaches and educational designs*. Kritiki (in Greek).

Πολυμέσα

- <https://spotthetroll.org/start>
- <https://www.youtube.com/>
- [What is Phishing and How to Protect Yourself from it? \(youtube.com\)](#)
- [What Is Phishing and How to Avoid the Bait \(youtube.com\)](#)
- [What is phishing? - YouTube](#)
- [Phishing, Vishing, and Smishing: How to Protect Yourself from Scammers \(youtube.com\)](#)

- [What is smishing? How phishing via text message works \(youtube.com\)](#)
- [Phishing Explained In 6 Minutes | What Is A Phishing Attack? | Phishing Attack | Simplilearn \(youtube.com\)](#)
- <https://www.youtube.com/watch?v=3wVpVH0Wa6E>
- <https://www.youtube.com/watch?v=WzK1MBEpkJ0>
- <https://www.youtube.com/watch?v=cQ54GDm1eL0>
- <https://www.bloomberg.com/news/newsletters/2023-04-06/pope-francis-white-puffer-coat-ai-image-sparks-deep-fake-concerns>
- <https://staysafeonline.org/resources/how-to-protect-yourself-against-deepfakes/>
- https://www.youtube.com/watch?v=sDOo5nDJwgA&t=84s&ab_channel=WashingtonPost
- https://learning-corner.learning.europa.eu/learning-materials/tackling-disinformation-and-promoting-digital-literacy_el
- <https://medium.com/@efim.lerner/authenticating-identity-methods-to-confirm-the-real-person-behind-a-name-2037d9bd716e>
- <https://dashdevs.com/blog/account-verification-practices/>
- <https://www.criipto.com/blog/what-is-authentication>
- <https://iguru.gr/einai-elegchos-taftotitas-dyo-paragonton-giati-prepei-chrisimopoieite/>
- <https://doubleoctopus.com/security-wiki/authentication/single-factor-authentication/>
- <https://mshelton.medium.com/two-factor-authentication-for-beginners-b29b0eec07d7>
- <https://doubleoctopus.com/security-wiki/authentication/multi-factor-authentication/>
- <https://www.elprocus.com/biometric-authentication-system-applications/>

4. Καθορίζοντας το Πλαίσιο: Διδασκαλία και μάθηση στο ψηφιακό σχολικό περιβάλλον

Η ενότητα με μια ματιά

4. Καθορίζοντας το Πλαίσιο: Διδασκαλία και μάθηση στο ψηφιακό σχολικό περιβάλλον

<p><i>Περίληψη</i></p>	<p>Η παρούσα ενότητα αφορά στη δημιουργία ενός εκπαιδευτικού περιβάλλοντος, που καλλιεργεί τον ψηφιακό γραμματισμό των εκπαιδευομένων και τους ενδυναμώνει με τις απαραίτητες δεξιότητες για την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης και της εσφαλμένης πληροφόρησης. Αναδεικνύει τη σημασία ενός ασφαλούς χώρου όπου οι εκπαιδευόμενοι/ες μπορούν να συζητούν θέματα που σχετίζονται με την παραπληροφόρηση, με ιδιαίτερη έμφαση στα αμφιλεγόμενα και ευαίσθητα ζητήματα. Συζητά το ρόλο του/της εκπαιδευτή/ριας πριν, κατά τη διάρκεια και μετά την υλοποίηση δραστηριοτήτων που σχετίζονται με την παραπληροφόρηση.</p>
<p><i>Μαθησιακά αποτελέσματα</i></p>	<p>Με την ολοκλήρωση αυτής της ενότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Να αναγνωρίσουν τη σημασία ενός ευνοϊκού εκπαιδευτικού περιβάλλοντος, το οποίο θα αποτελεί έναν ασφαλή χώρο για τη μελέτη θεμάτων που σχετίζονται με την παραπληροφόρηση. - Να αναγνωρίσουν τις διάφορες στρατηγικές που συμβάλλουν στη δημιουργία αυτού του ευνοϊκού εκπαιδευτικού περιβάλλοντος, στοχεύοντας στην προώθηση του γραμματισμού στα ψηφιακά μέσα και στην ανθεκτικότητα κατά της εσφαλμένης πληροφόρησης, της κακόβουλης πληροφόρησης και της παραπληροφόρησης. - Να κατανοήσουν το ρόλο του/της εκπαιδευτή/τριας σε όλα τα στάδια της υλοποίησης δραστηριοτήτων που σχετίζονται με την παραπληροφόρηση και τον γραμματισμό στα ψηφιακά μέσα. - Να εκτιμήσουν τη σημασία της συνεργασίας των διαφορετικών εκπαιδευτικών φορέων όταν αντιμετωπίζουν αμφιλεγόμενα ή/και ευαίσθητα ζητήματα που σχετίζονται με την παραπληροφόρηση.

<p><i>Πόροι & εξοπλισμός</i></p>	<p><i>Βιβλιογραφικές Αναφορές:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - <u>Κατευθυντήριες γραμμές για διδάσκοντες και εκπαιδευτές/τριες σχετικά με την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης και την προώθηση του ψηφιακού γραμματισμού μέσω της εκπαίδευσης και της κατάρτισης</u> - Βίντεο με τίτλο «<u>Αμφιλεγόμενα ζητήματα - Μετατροπή της διαφωνίας σε διάλογο και αμοιβαία κατανόηση</u>» - Βίντεο με τίτλο «<u>Η πρόκληση της παραπληροφόρησης: μάθηση βασισμένη σε παιχνίδια για την ενίσχυση του γραμματισμού στα ψηφιακά μέσα (gameplay)</u>» - Βίντεο με τίτλο «<u>QAnon: η άνοδος και οι ρίζες μιας αβάσιμης θεωρίας συνωμοσίας</u>» - <u>Εργαλειοθήκη για εκπαιδευτές/τριες: Πώς εντοπίζουμε και καταπολεμούμε την παραπληροφόρηση</u> <p><i>Δύο (2) παιχνίδια σχετικά με τη θεματική της ενότητας:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - https://www.goviralgame.com/en - https://catpark.game/ <p><i>Εξοπλισμός:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Σύνδεση στο διαδίκτυο, διαδραστική οθόνη ή πίνακας και προβολέας βίντεο. - Ψηφιακές συσκευές (φορητοί υπολογιστές, τάμπλετ ή κινητά τηλέφωνα) για τους/τις εκπαιδευόμενους/νες. - Πρόσβαση στο <i>Mentimeter</i>
<p><i>Συνολική διάρκεια</i></p>	<p>195 λεπτά</p>

Εισαγωγή

Διάρκεια: 15 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να εξοικειωθούν με τις έννοιες του ευνοϊκού εκπαιδευτικού περιβάλλοντος και του ασφαλούς χώρου, ως σημαντικά στοιχεία για τις συζητήσεις και τις εκπαιδεύσεις που σχετίζονται με την παραπληροφόρηση.
- Να λάβουν πληροφορίες σχετικά με τις υπάρχουσες γνώσεις και πρακτικές για τη δημιουργία ενός ευνοϊκού εκπαιδευτικού περιβάλλοντος περιβάλλοντος που καλλιεργεί τον ψηφιακό γραμματισμό των εκπαιδευόμενων.

Βιβλιογραφικές αναφορές και εξοπλισμός:

- Παρουσίαση Powerpoint ([ΣΥ4.1](#)).

- Σύνδεση στο διαδίκτυο και στη διαδραστική οθόνη ή πίνακα και στον προβολέα βίντεο.
- Ψηφιακές συσκευές για τους/τις εκπαιδευόμενους/ες. (φορητοί υπολογιστές, ταμπλέτ ή κινητά τηλέφωνα με δυνατότητα σύνδεσης στο διαδίκτυο)
- [Διαδικτυακή εφαρμογή Mentimeter](#) ή παρόμοια. (δείτε το [βίντεο](#) και τις [οδηγίες](#) για τη δημιουργία ενός διαδραστικού παιχνιδιού καταϊγισμού ιδεών)
- Διαδραστικές διαφάνειες για την ενεργοποίηση της προϋπάρχουσας γνώσης των εκπαιδευόμενων ([ΣΥ4.1](#))

Περιγραφή:

Ο/Η εκπαιδευτής/ρια καλωσορίζει τους/τις εκπαιδευόμενους/ες και παρουσιάζει συνοπτικά το περιεχόμενο της ενότητας, χρησιμοποιώντας μια παρουσίαση PowerPoint ([ΣΥ4.1](#)). Ξεκινά καταδεικνύοντας τη σημασία της δημιουργίας ενός ευνοϊκού εκπαιδευτικού περιβάλλοντος και ενός ασφαλούς χώρου για τη συζήτηση και διδασκαλία θεμάτων σχετικών με την παραπληροφόρηση. Στο πλαίσιο αυτό, ο/η εκπαιδευτής/ρια μπορεί να αναφερθεί στα παρακάτω (βλ. επόμενη ενότητα):

Το εκπαιδευτικό περιβάλλον (ΜΠ) αποτελείται από ψυχολογικές, κοινωνικές, πολιτισμικές και φυσικές διαστάσεις που συνολικά διαμορφώνουν την εκπαιδευτική διαδικασία. Σε αυτό το περιβάλλον, οι εκπαιδευόμενοι/νες και το εκπαιδευτικό προσωπικό συνδημιουργούν εμπειρίες και προσδοκίες, διατηρώντας τα δικά τους κίνητρα, συναισθήματα και αλληλεπιδρώντας σε διαπροσωπικό επίπεδο. Το φυσικό περιβάλλον που φιλοξενεί αυτές τις αλληλεπιδράσεις αντανακλά πολιτισμικά και διοικητικά πρότυπα (π.χ. σχολικές πολιτικές).

Αυτά τα γενικά χαρακτηριστικά ενός ευνοϊκού εκπαιδευτικού περιβάλλοντος ισχύουν και για την εκπαίδευση γύρω από ζητήματα γραμματισμού στα ψηφιακά μέσα. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, ευνοϊκό εκπαιδευτικό περιβάλλον είναι αυτό που προάγει μια νοοτροπία σεβασμού και διαφάνειας, όπου όλοι οι εκπαιδευόμενοι/νες αισθάνονται άνετα να εκφράζουν τις ιδέες τους για θέματα που άπτονται της ψηφιακής σφαίρας και μπορούν να ακούν και να λαμβάνουν υπόψη τις απόψεις των άλλων. Είναι επίσης σημαντικό οι εκπαιδευόμενοι/ες να μπορούν να αναγνωρίζουν τα διαφορετικά είδη μέσων (π.χ. ειδησεογραφικά άρθρα, αναρτήσεις στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, διαφημίσεις), και να αξιολογούν την αξιοπιστία μιας διαδικτυακής πηγής, εντοπίζοντας τις πιθανές τεχνικές χειραγώγησης. Το εκπαιδευτικό αυτό περιβάλλον θα ενθαρρύνει τους/τις εκπαιδευόμενους/ες να ενεργοποιούν την κριτική τους σκέψη, ενθαρρύνοντας την αξιολόγηση των διαφορετικών πληροφοριών χωρίς να όμως να τις απορρίπτουν αυτόματα ως ψευδείς. Στα πλαίσια αυτού του περιβάλλοντος, οι εκπαιδευτές/ριες θα αποτελούν πηγή αξιόπιστων πληροφοριών, βοηθώντας τους/τις εκπαιδευόμενους/ες να αναπτύξουν ένα αίσθημα εμπιστοσύνης στην εκπαιδευτική διαδικασία και να μάθουν να εκτιμούν την αλήθεια έναντι του ψεύδους. (Rusticus et al., 2023).

Με τη χρήση της διαδικτυακής εφαρμογής Mentimeter ή κάποιας παρόμοιας, ο/η εκπαιδευτής/ρια προσκαλεί τους/τις εκπαιδευόμενους/νες να συμμετάσχουν σε έναν διαδραστικό παιχνίδι ανταλλαγής ιδεών, μέσω των ψηφιακών τους συσκευών. Στόχος είναι να αξιοποιήσουν τις υπάρχουσες γνώσεις τους σχετικά με τη δημιουργία ενός ευνοϊκού εκπαιδευτικού περιβάλλοντος και τα αμφιλεγόμενα ή ευαίσθητα

ζητήματα που σχετίζονται με την παραπληροφόρηση και τον γραμματισμού στα ψηφιακά μέσα ([ΣΥ4.2](#)).

Ο/Η εκπαιδευτής/τρια μοιράζεται στην οθόνη την πρώτη διαφάνεια του Mentimeter με την ερώτηση:

- Ποια χαρακτηριστικά ενός ευνοϊκού εκπαιδευτικού περιβάλλοντος ενθαρρύνουν συζητήσεις και δραστηριότητες γύρω από την παραπληροφόρηση; (5 λεπτά)

Στη συνέχεια, τη δεύτερη:

- Ποια διαδικτυακά ζητήματα παραπληροφόρησης θεωρείτε αμφιλεγόμενα ή/και ευαίσθητα για μαθητές/ριες δημοτικού; (5 λεπτά)

Μετά τη λήξη του διαδραστικού παιχνιδιού, ο/η εκπαιδευτής/ρια σχολιάζει το πρώτο σύννεφο λέξεων που σχηματίζει η εφαρμογή από τις απαντήσεις των εκπαιδευόμενων και τις συνοψίζει.

Σε ο,τι αφορά το δεύτερο σύννεφο λέξεων (δηλαδή τις απαντήσεις στη δεύτερη ερώτηση), ο/η εκπαιδευτής/ρια συνοψίζει τα θέματα και βεβαιώνεται ότι περιλαμβάνονται επίσης τα ακόλουθα:

- COVID-19 και εμβόλια.
- Η ρωσική εισβολή στην Ουκρανία.
- Περιστατικά αδικίας.
- Έγκλημα και τιμωρία.
- Θέματα που σχετίζονται με το φύλο και τη σεξουαλική ποικιλομορφία.
- Μετανάστευση, μειονότητες, ρατσισμός και θρησκεία.
- Κλιματική αλλαγή και υπερθέρμανση του πλανήτη.
- Αποικιοκρατία, δουλεία, αντισημιτισμός, άρνηση του Ολοκαυτώματος.
- Ευαίσθητα εθνικά θέματα.

Ο/Η εκπαιδευτής/ρια εξηγεί ότι τα ζητήματα αυτά θεωρούνται αμφιλεγόμενα ή/και ευαίσθητα, ανάλογα με το κοινωνικό/εθνικό πλαίσιο, και ζητά από τους/τις συμμετέχοντες/ουσες να τα έχουν κατά νου στη διάρκεια της υπόλοιπης συζήτησης, όταν γίνεται αναφορά σε «αμφιλεγόμενα ή/και ευαίσθητα ζητήματα». Ο/Η εκπαιδευτής/ρια δεν κάνει κανένα σχόλιο για τα ζητήματα που προσθέτουν οι συμμετέχοντες/ουσες σχετικά με το αν είναι πράγματι αμφιλεγόμενα ή όχι, εξηγώντας ότι αυτό που είναι αμφιλεγόμενο για έναν/μία εκπαιδευτικό και τους μαθητές/ριές του/της, μπορεί να μην είναι για έναν/μία άλλο/η εκπαιδευτικό και τους/τις μαθητές/ριές του/της.

Θεωρητικό Πλαίσιο

Διάρκεια: 50 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να εξοικειωθούν με την έννοια του (ευνοϊκού) εκπαιδευτικού περιβάλλοντος και τις συνιστώσες του.
- Να αποκτήσουν την απαραίτητη τεχνογνωσία για τη δημιουργία ενός ασφαλούς περιβάλλοντος στην τάξη.
- Να αποκτήσουν τη δυνατότητα δημιουργίας του κατάλληλου ψηφιακού περιβάλλοντος μάθησης, πριν, κατά τη διάρκεια και μετά τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες.

Βιβλιογραφικές αναφορές και εξοπλισμός:

- Παρουσίαση Powerpoint ([ΣΥ4.1](#)).
- Υπολογιστής με πρόσβαση στο διαδίκτυο, προβολέας βίντεο.

Περιγραφή:

Ευνοϊκό εκπαιδευτικό περιβάλλον

«Το εκπαιδευτικό περιβάλλον (Learning Environment) περιλαμβάνει το ψυχολογικό, κοινωνικό, πολιτισμικό και φυσικό περιβάλλον στο πλαίσιο του οποίου πραγματοποιείται η εκπαίδευση και στο οποίο συνδημιουργούνται εμπειρίες και προσδοκίες μεταξύ των συμμετεχόντων/χουσών (Rusticus et al., 2023; Shochet et al., 2013). Τα άτομα αυτά, τα οποία είναι κυρίως εκπαιδευόμενοι/ες και εκπαιδευτικό προσωπικό, συμμετέχουν σε αυτό το περιβάλλον και την εκπαιδευτική διαδικασία μέσα από τις προσωπικές τους αλληλεπιδράσεις, συναισθήματα και κίνητρα. Όλα αυτά πραγματοποιούνται μέσα σε ένα φυσικό περιβάλλον που αποτελείται από διάφορα πολιτισμικά και διοικητικά πρότυπα (π.χ. σχολικές πολιτικές).»

«Ένα ευνοϊκό εκπαιδευτικό περιβάλλον είναι ένα από τα πιο κρίσιμα συστατικά μιας τάξης που στοχεύει στην καλλιέργεια δεξιοτήτων, ανεξαρτήτως του θέματος. Ένα ευνοϊκό εκπαιδευτικό περιβάλλον δημιουργείται όταν οι εκπαιδευτικοί εκτιμούν τη συμμετοχή των εκπαιδευόμενων στην διδασκαλία κι όταν υπάρχει εμπιστοσύνη μεταξύ τους. Για την καλλιέργεια εμπιστοσύνης που οδηγεί σε πραγματική συμμετοχή στην εκπαιδευτική διαδικασία, οι εκπαιδευτικοί πρέπει πρώτα να αφοσιώνονται στην ανάπτυξη ενός εκπαιδευτικού περιβάλλοντος στο οποίο όλοι οι μαθητές αισθάνονται ότι λαμβάνουν την απαραίτητη εκτίμηση, στήριξη κι ασφάλεια.» (Rusticus et al., 2020; Shochet et al., 2013).

Ένα εκπαιδευτικό περιβάλλον είναι κάτι πολύ περισσότερο από αυτό που βλέπουμε οπτικά. Αποτελείται από τρία βασικά στοιχεία - το φυσικό, το κοινωνικό και το συναισθηματικό περιβάλλον. Για να είναι κάθε εκπαιδευτικό περιβάλλον ευνοϊκό και να έχει τα επιθυμητά αποτελέσματα, αυτά τα στοιχεία πρέπει να συνυπάρχουν αρμονικά. Συνοπτικά, τα τρία στοιχεία που αποτελούν ένα τέτοιο περιβάλλον είναι τα εξής:

Α. Φυσικό περιβάλλον. Τα σχολεία πρέπει να δημιουργούν ένα φυσικό περιβάλλον που να επιτρέπει σε όλους τους/τις εκπαιδευόμενους/ες να αισθάνονται δημιουργικοί και παραγωγικοί. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι συνθήκες που επικρατούν στον χώρο (π.χ. το φως, ο θόρυβος, η ποιότητα του αέρα, η θερμοκρασία, τα χρώματα των τοίχων). Για παράδειγμα, όπου είναι δυνατόν, θα πρέπει να υπάρχει καλός φυσικός φωτισμός ή/ και ποιοτικός ηλεκτρικός φωτισμός στις αίθουσες διδασκαλίας. Ένας

οργανωμένος και τακτοποιημένος χώρος μπορεί να βοηθήσει τους/τις εκπαιδευόμενους/ες να είναι πιο συγκεντρωμένοι και να αφοσιώνονται περισσότερο στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Β. Κοινωνικό περιβάλλον. Τα σχολεία πρέπει επίσης να δημιουργούν ένα περιβάλλον που να είναι κοινωνικά επωφελές. Κάθε σχολείο πρέπει να διαθέτει μια αποτελεσματική, εδραιωμένη και κατανοητή από όλους προσέγγιση αναφορικά με το τι θεωρείται ορθή συμπεριφορά, ώστε να διασφαλίζεται η επίλυση οποιωνδήποτε διαφορών, με απώτερο σκοπό την εξάλειψη της κακής συμπεριφοράς. Οποιαδήποτε συμπεριφορά υποτιμά την ακαδημαϊκή και κοινωνική επιτυχία της σχολικής κοινότητας ή αποδυναμώνει την αυτοεκτίμηση του προσωπικού ή των εκπαιδευόμενων, πρέπει να αντιμετωπίζεται αποτελεσματικά, αν τα σχολεία επιθυμούν να καλλιεργήσουν ένα περιβάλλον που ευνοεί την εκπαίδευση.

Γ. Συναισθηματικό και ψυχολογικό περιβάλλον. Οι εκπαιδευόμενοι/ες πρέπει επίσης να νιώθουν συναισθηματικά και ψυχολογικά προετοιμασμένοι να αναπτύξουν μια έμφυτη αγάπη για την εκπαίδευση. Η συμμετοχή στην εκπαιδευτική διαδικασία μπορεί να βοηθήσει τους/τις εκπαιδευόμενους/νες να γίνουν ανθεκτικοί, ανεξάρτητοι και να μπορούν να διαχειριστούν οποιεσδήποτε προκλήσεις ενδέχεται να αντιμετωπίσουν στην τάξη, καθώς και σε άλλα περιβάλλοντα, όπως τα διαδικτυακά. Μια ατμόσφαιρα χωρίς αποκλεισμούς που χαρακτηρίζεται από σεβασμό, εμπλουτίζει τις εκπαιδευτικές διαδικασίες και προωθεί την εξέλιξη των εκπαιδευόμενων. Επιπλέον, οι κοινωνικές αλληλεπιδράσεις στα πλαίσια μίας τάξης μπορούν να δημιουργήσουν την αίσθηση του ανήκειν, η οποία συμβάλλει στην περαιτέρω εμπλοκή.

Δ. Πολιτιστικό περιβάλλον. Το πολιτιστικό στοιχείο του εκπαιδευτικού περιβάλλοντος είναι εξίσου σημαντικό με τα προαναφερθέντα, καθώς περιλαμβάνει την ποικιλία αξιών, πρακτικών και πεποιθήσεων που διαμορφώνουν τις εκπαιδευτικές εμπειρίες και αντιλήψεις κάθε εκπαιδευόμενου/ης, ιδίως όταν εκπαιδευόμενοι/ες που προέρχονται από διαφορετικά περιβάλλοντα φοιτούν στην ίδια τάξη. Σύμφωνα με την κοινωνικοπολιτισμική θεωρία του Lev Vygotsky, Ρώσου ψυχολόγου, το κοινωνικό και πολιτιστικό μας υπόβαθρο επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο σκεφτόμαστε, αισθανόμαστε, αναπτυσσόμαστε και συμπεριφερόμαστε. Η ανθρώπινη μάθηση είναι, ως επί το πλείστον, μια κοινωνική διαδικασία, κατά την οποία οι γνωστικές μας ικανότητες διαμορφώνονται με βάση το περιβάλλον μας (Vygotsky, 1962).

Ένα **ευνοϊκό εκπαιδευτικό περιβάλλον που στοχεύει στη μάθηση**, μπορεί να ενισχύσει την εμπλοκή και την ικανοποίηση των εκπαιδευόμενων. Μπορεί επίσης να συμβάλει στον εμπλουτισμό της εκπαιδευτικής διαδικασίας και στη βελτίωση των ακαδημαϊκών επιδόσεων. Ως εκ τούτου, είναι σημαντικό τα σχολεία και οι εκπαιδευτικοί να προσπαθούν να διασφαλίσουν ότι παρέχουν το καλύτερο δυνατό εκπαιδευτικό περιβάλλον. Τα αποτελεσματικά εκπαιδευτικά περιβάλλοντα προάγουν μια ισχυρή αίσθηση κοινότητας, δημιουργώντας στους/στις εκπαιδευόμενους/ες μία αίσθηση αμοιβαίου σεβασμού και σύνδεσης. Για τους/τις εκπαιδευόμενους/ες των οποίων η ζωή στο σπίτι είναι απρόβλεπτη ή ασταθής, ένα ασφαλές, φιλόξενο εκπαιδευτικό περιβάλλον στο σχολείο μπορεί να συμβάλει στην συναισθηματική τους ασφάλεια.

\Ορισμένα χαρακτηριστικά που εντοπίζονται σε ένα ευνοϊκό εκπαιδευτικό περιβάλλον είναι τα εξής:

- Οι εκπαιδευόμενοι/ες αισθάνονται σωματικά και συναισθηματικά ασφαλείς. Βλέπουν την τάξη ως ένα μέρος όπου μπορούν να είναι ο εαυτός τους και να εκφράζουν τις ιδέες τους χωρίς να υπόκεινται κριτική.
- Οι εκπαιδευόμενοι/ες αισθάνονται αμοιβαία εκτίμηση και σεβασμό, χωρίς άλλοι παράγοντες όπως οι δεξιότητες, το φύλο, η σεξουαλικότητα, η φυλή, η εθνικότητα ή η θρησκεία να παίζουν οποιονδήποτε ρόλο.
- Οι εκπαιδευόμενοι/ες έχουν μερίδιο ευθύνης σε ό,τι αφορά τη δομή και τις προσδοκίες της τάξης, από τη δημιουργία χώρων ειδικά για χρήση από τους/τις εκπαιδευόμενους/ες μέχρι τη διεξαγωγή μιας συζήτησης στην τάξη για τον καθορισμό κανόνων και προσδοκιών.
- Ο καθορισμός προτύπων συμπεριφοράς κι η τήρησή τους με συνέπεια και ισότητα για όλους τους/τις εκπαιδευόμενους/νες.
- Ο/Η εκπαιδευτής/ρια γνωρίζει όλους/ες τους/τις εκπαιδευόμενους/ες, γεγονός που αξιοποιεί για να δημιουργήσει ουσιαστικές εμπειρίες.
- Υπάρχει θετική σχέση μεταξύ του εκπαιδευτικού και των εκπαιδευόμενων και μεταξύ ομότιμων.

Η δημιουργία ενός ευνοϊκού εκπαιδευτικού περιβάλλοντος αρχίζει με την αυτοκριτική των εκπαιδευτικών, συνεχίζεται με τον σχεδιασμό και μετέπειτα παραμένει με δυναμισμό και συνέπεια κατά την εφαρμογή του προγράμματος σπουδών και των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων. Η διατήρηση ενός ευνοϊκού εκπαιδευτικού περιβάλλοντος είναι μια διαδικασία που βρίσκεται συνεχώς σε εξέλιξη - πρέπει πάντα να σκέφτεστε πώς να διατηρείτε ένα ευνοϊκό εκπαιδευτικό περιβάλλον καθώς και τον τρόπο με τον οποίο το εκπαιδευτικό περιβάλλον γίνεται αντιληπτό από τους/τις εκπαιδευόμενους/ες.

Αυτά τα γενικά χαρακτηριστικά ενός ευνοϊκού εκπαιδευτικού περιβάλλοντος ισχύουν και στην εκπαίδευση σε ζητήματα ψηφιακού γραμματισμού. Επιπλέον, στην προκειμένη, ευνοϊκό εκπαιδευτικό περιβάλλον είναι αυτό που προωθεί μια κουλτούρα σεβασμού και διαφάνειας, όπου όλοι οι εκπαιδευόμενοι/νες ενθαρρύνονται να εκφράζουν τις ιδέες τους για θέματα που σχετίζονται με την ψηφιακή σφαίρα. Οι εκπαιδευόμενοι/ες μαθαίνουν να ακούν και να λαμβάνουν υπόψη τις απόψεις των ομότιμών τους, μαθαίνουν να αναγνωρίζουν διαφορετικούς τύπους μέσων (π.χ. άρθρα ειδήσεων, αναρτήσεις στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, διαφημίσεις) και να αξιολογούν την αξιοπιστία μιας διαδικτυακής πηγής, αναγνωρίζοντας ενδεχόμενες τεχνικές χειραγώγησης. Πρόκειται για ένα σχολικό περιβάλλον το οποίο ενθαρρύνει την κριτική σκέψη, και κάνει τους/τις εκπαιδευόμενους/ες να διερωτώνται για τις υποθέσεις τους και να αξιολογούν ποικίλες πληροφορίες χωρίς να τις απορρίπτουν αυτόματα ως ψευδείς. Στο περιβάλλον αυτό, οι εκπαιδευτικοί παρέχουν ακριβείς και αξιόπιστες πληροφορίες βοηθώντας τους/τις εκπαιδευόμενους/νες να αναπτύξουν ένα αίσθημα εμπιστοσύνης στην εκπαιδευτική διαδικασία και να μάθουν να εκτιμούν την αλήθεια έναντι του ψεύδους (Benes & Alperin, 2022).

Όπως επισημαίνεται στις [Κατευθυντήριες γραμμές για διδάσκοντες και εκπαιδευτικούς σχετικά με την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης και την προώθηση του ψηφιακού γραμματισμού μέσω της εκπαίδευσης και της κατάρτισης](#), είναι σημαντικό να δημιουργηθεί ένα ασφαλές περιβάλλον για τους/τις εκπαιδευόμενους/ες ώστε να εκφράζουν τις απόψεις τους και να συμμετέχουν στην ενεργή μάθηση. Οι εκπαιδευόμενοι/ες εκτιμούν ότι εισακούγονται από τους ομότιμους και τους/τις εκπαιδευτές/τριές τους, γεγονός που τους παρακινεί να εξοικειωθούν περαιτέρω με τον ψηφιακό κόσμο. Αυτός ο ψηφιακός κόσμος επιτρέπει στους/στις εκπαιδευόμενους/ες να αποκτήσουν πρόσβαση σε πλήθος πληροφοριών, να ακούνε πολλαπλές απόψεις για ένα θέμα και να επικοινωνούν πέρα από γεωγραφικά, γλωσσικά, πολιτισμικά και θρησκευτικά εμπόδια. Ωστόσο, μπορεί να χρειάζονται ακόμη καθοδήγηση και υποστήριξη προκειμένου να επωφεληθούν πλήρως από τις παροχές του ψηφιακού κόσμου και να εντοπίσουν τις πιθανές απειλές.

Υπάρχει μια πληθώρα προσεγγίσεων μεταξύ των οποίων μπορείτε να διαλέξετε, αναφορικά με απαιτητικά και μερικές φορές αμφιλεγόμενα ζητήματα που συνήθως αποτελούν τάση στην ψηφιακή σφαίρα. Οι ακόλουθες προσεγγίσεις έχουν αποδειχθεί χρήσιμες στον τομέα του γραμματισμού στα ψηφιακά μέσα, για τη δημιουργία ενός ευνοϊκού εκπαιδευτικού περιβάλλοντος που προάγει τον γραμματισμό στα ψηφιακά μέσα και την ανθεκτικότητα στην εσφαλμένη πληροφόρηση, την κακόβουλη πληροφόρηση και την παραπληροφόρηση:

- **Σπειροειδής διάταξη του Αναλυτικού Προγράμματος.** Οποιοδήποτε θέμα, συμπεριλαμβανομένου του γραμματισμού στα ψηφιακά μέσα, μπορεί να διδαχθεί σε οποιαδήποτε σχολική ηλικία, εφόσον υιοθετείται κάθε φορά η κατάλληλη μέθοδος διδασκαλίας. Πρόκειται για μια προσέγγιση κατά την οποία οι βασικές έννοιες παρουσιάζονται επανειλημμένα κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής διαδικασίας, αλλά με αυξανόμενα επίπεδα πολυπλοκότητας ή δυσκολίας ή σε διαφορετικές εφαρμογές. Η σπειροειδής διδασκαλία, αποτελεί μια εκπαιδευτική προσέγγιση, η οποία αποδίδεται ευρέως στον Αμερικανό ψυχολόγο και θεωρητικό της γνωστικής θεωρίας Jerome Bruner κι επιτρέπει την προγενέστερη εισαγωγή περίπλοκων ιδεών που παραδοσιακά επιφυλάσσονται για μεταγενέστερα στάδια της εκπαιδευτικής διαδικασίας, αφού οι εκπαιδευόμενοι/ες έχουν κατακτήσει κάποιες βασικές έννοιες που προϋποθέτουν βαθύτερη κατανόηση και μπορεί να αποθαρρύνει τους/τις εκπαιδευόμενους/ες που επιθυμούν να εφαρμόσουν αυτό που μαθαίνουν στην πράξη. Η σπειροειδής διάταξη του αναλυτικού προγράμματος είναι μια εκπαιδευτική μέθοδος που ενθαρρύνει την επανάληψη θεμάτων και βασικών εννοιών, στηριζόμενη σε προηγούμενο υλικό του μαθήματος με κυκλικό και σπειροειδή τρόπο. Αυτή η εκπαιδευτική μέθοδος επιτρέπει στους/στις εκπαιδευόμενους/ες να αποκτήσουν βαθύτερη κατανόηση των θεμελιωδών αρχών, ενώ παράλληλα διασφαλίζει ότι εκτίθενται τακτικά σε θέματα με διαφορετικά επίπεδα πολυπλοκότητας. Χρησιμοποιώντας αυτή την προσέγγιση, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να αποσπάσουν καλύτερα εκπαιδευτικά αποτελέσματα και να βοηθήσουν τους/τις εκπαιδευόμενους/ες να αναπτύξουν σταδιακά τις γνώσεις και την κατανόησή τους με την πάροδο του χρόνου.

- **Ανεστραμμένη τάξη.** Πρόκειται για μια προσέγγιση μικτής μάθησης υπό την καθοδήγηση ομότιμων εκπαιδευόμενων, η οποία αυξάνει την συμμετοχή και το ενδιαφέρον των εκπαιδευόμενων με τη χρήση μέσων ενημέρωσης, εντός και εκτός της τάξης. Οι εκπαιδευόμενοι/νες συχνά ολοκληρώνουν τη μελέτη στο σπίτι και κάνουν εργασίες επίλυσης προβλημάτων στην τάξη. Η προσέγγιση της ανεστραμμένης τάξης αποσκοπεί στην αποτελεσματικότερη αξιοποίηση των δια ζώσης συναντήσεων από τους/τις εκπαιδευτικούς, ελαχιστοποιώντας τις διαλέξεις και προωθώντας την ενεργητική μάθηση των εκπαιδευόμενων, την ανάπτυξη δεξιοτήτων και την βήμα με βήμα πρακτική (Bergmann & Sams, 2012, σ. 97). Επιπλέον, οι μελετητές τονίζουν τη σημασία της αντίληψης και της ευαισθητοποίησης των εκπαιδευτικών για την επιτυχία της ανεστραμμένης τάξης στα σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και διαπίστωσαν ότι η προσέγγιση της ανεστραμμένης τάξης ενίσχυσε τις δεξιότητες των εκπαιδευόμενων στο γραμματισμό στα ψηφιακά μέσα (Yang, 2017, σ. 23)· (Smith & Johnson, 2017, σ. 65). Σκοπός της ανεστραμμένης τάξης είναι να μεγιστοποιηθεί ο χρόνος στην τάξη, ώστε οι εκπαιδευόμενοι/νες να συμμετέχουν ενεργά στην εκπαιδευτική διαδικασία και να αλληλεπιδρούν με τους/τις ομότιμους τους, καθοδηγούμενοι από τον/την εκπαιδευτικό.
- **Μικτή μάθηση.** Η πανδημία του Covid-19 αποτέλεσε τομή για τη μετάβαση σε μια πιο απομακρυσμένη μάθηση στο χώρο της εκπαίδευσης. Η μικτή μάθηση έχει τη δυνατότητα να συνδυάσει αποτελεσματικά τη δια ζώσης και τη διαδικτυακή διδασκαλία ως μια ολοκληρωμένη εμπειρία, παρέχοντας ευελιξία όπως η πρόσβαση σε συστήματα διαχείρισης μάθησης (LMS) οποτεδήποτε και οπουδήποτε. Η μικτή μάθηση προωθεί την ανεξάρτητη εκπαίδευση και τη διαδικτυακή συνεργασία, διατηρώντας ωστόσο κάποια στοιχεία της δια ζώσης διδασκαλίας στην τάξη (Deschacht & Goeman, 2015). Η βασική προϋπόθεση είναι η πλαisiώση της μάθησης πρόσωπο με πρόσωπο στην τάξη, παρέχοντας στους/στις μαθητές/ήτριες την ευελιξία της μάθησης, όπως την επιτρέπει η ψηφιακή τεχνολογία.
- **Μάθηση μέσω της πράξης.** Πρόκειται για μια προσέγγιση που βασίζεται στην ιδέα ότι μαθαίνουμε περισσότερα όταν πραγματικά «κάνουμε» μια δραστηριότητα. Η έμπρακτη εκπαίδευση είναι ίσως ένας από τους καλύτερους τρόπους για την ανάπτυξη του γραμματισμού στα ψηφιακά μέσα. Μέσα από πρακτικά μαθήματα, οι εκπαιδευτικοί βοηθούν τους/τις εκπαιδευόμενους/νες να περιηγηθούν στον ιστοχώρο και να συλλέξουν πληροφορίες. Μπορούν να αναθέσουν εργασίες που περιλαμβάνουν τη χρήση διαδικτυακών εργαλείων και την έρευνα και μπορούν να επισημάνουν θετικά και αρνητικά παραδείγματα των όσων έχουν συζητηθεί.
- **Μάθηση βασισμένη σε παιχνίδια και παιχνιδοποίηση:** Η προσέγγιση αυτή αφορά την εφαρμογή και την χρήση παιχνιδιών (gamification) στο διαδίκτυο και εκτός διαδικτύου (game-based learning) για να γίνει πιο ελκυστική η εκπαίδευση (ΣΥ4.3). Η μάθηση που βασίζεται σε παιχνίδια είναι μια διαδικασία κατά την οποία στοιχεία παιχνιδιού, όπως ο ανταγωνισμός, οι ανταμοιβές και τα διαδραστικά χαρακτηριστικά, εφαρμόζονται σε διαφορετικό πλαίσιο, συνήθως με σκοπό την ενίσχυση του ενδιαφέροντος,

των κινήτρων και της εκπαίδευσης. Περιλαμβάνει τη χρήση κανόνων και τεχνικών από το σχεδιασμό παιχνιδιών, για να γίνουν οι δραστηριότητες πιο ευχάριστες και ελκυστικές. Εκπαίδευση με την ενσωμάτωση παιχνιδιών είναι μια μέθοδος που χρησιμοποιεί τα παιχνίδια ως πρωταρχικό εργαλείο για την εκπαίδευση. Η εκπαιδευτική αυτή μέθοδος, έχει σχεδιαστεί για να αξιοποιήσει τις κινητήριες και καθλωτικές ιδιότητες των παιχνιδιών για να βοηθήσει τους/τις εκπαιδευόμενους/ες να αποκτήσουν γνώσεις, να αναπτύξουν δεξιότητες και να λύσουν προβλήματα. Ένα παράδειγμα αποτελούν τα εκπαιδευτικά παιχνίδια για την ευαισθητοποίηση σχετικά με την προκατάληψη των μέσων ενημέρωσης. Ένα παράδειγμα ηλεκτρονικού παιχνιδιού για την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης είναι το [H πρόκληση της παραπληροφόρησης \(Disinformation Challenge\)](#). Πρόκειται για ένα δωρεάν διαδραστικό ηλεκτρονικό παιχνίδι που έχει σχεδιαστεί με ασκήσεις που ενθαρρύνουν τους χρήστες να εξασκήσουν την κριτική τους σκέψη και να επαληθεύσουν τις πληροφορίες που συναντούν χρησιμοποιώντας δεδομένα ανοικτού κώδικα. Το παιχνίδι μπορεί να χρησιμεύσει ως συμπληρωματική γνώση ή να ενσωματωθεί στο πλαίσιο μιας τάξης για να υποστηρίξει τα προγράμματα σπουδών σε μαθήματα όπως η Αγωγή του Πολίτη ή η Ιστορία. Το παιχνίδι αναπτύσσει τις δεξιότητες των εκπαιδευόμενων και τους επιτρέπει να εργάζονται ατομικά ή συνεργατικά στο πλαίσιο της επίλυσης προβλημάτων. Μια πλατφόρμα παρόμοια με το δημοφιλές ηλεκτρονικό παιχνίδι Minecraft έχει επιλεγεί για την κατασκευή μιας σχετικής άσκησης, διδάσκοντας στους/στις μαθητές/ριες μεθόδους για την επαλήθευση πληροφοριών. Η πλατφόρμα του ηλεκτρονικού παιχνιδιού επιτρέπει τη δημιουργία ενός ειδικού εκπαιδευτικού χώρου, όπου οι εκπαιδευόμενοι/νες μπορούν να εξερευνούν ελεύθερα, ενώ οι εκπαιδευτικοί μπορούν να παρακολουθούν την πρόδο τους ή να επικοινωνούν μέσω της πλατφόρμας, αν χρειαστεί. Το παιχνίδι αυτό αναπτύχθηκε από την πρωτοβουλία [Civic Resilience Initiative \(CRI\)](#), μια Λιθουανική μη κυβερνητική οργάνωση που ασχολείται με την ενίσχυση των δεξιοτήτων ψηφιακού γραμματισμού στα μέσα, κυρίως όσον αφορά τη νέας γενιάς στις κοινωνίες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, σε συνεργασία με μια άλλη Λιθουανική μη κερδοσκοπική οργάνωση που ειδικεύεται στην μάθηση βασισμένη στα παιχνίδια, την *Three Cubes* ([ΣΥ4.4](#)).

Δημιουργώντας έναν ασφαλή χώρο

Όπως επισημαίνεται στις [Κατευθυντήριες Γραμμές](#), πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στην ποικιλομορφία που υπάρχει στην τάξη, όσον αφορά το υπόβαθρο, τις απόψεις και τις αντιλήψεις των μαθητών/ριών. Αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία, ιδίως όταν εξετάζετε ευαίσθητα και αμφιλεγόμενα ζητήματα που μπορεί να προκαλέσουν συναισθηματική ή ψυχολογική φόρτιση, πόλωση και έντονες διαφωνίες, όπως συμβαίνει πολλές φορές με θέματα και πληροφορίες που οι μαθητές/τριες συναντούν στο διαδίκτυο. Όλες οι απόψεις πρέπει να λαμβάνονται υπόψη και να γίνονται σεβαστές. Εναπόκειται σε εσάς να δημιουργήσετε έναν ασφαλή και ανοιχτό χώρο όπου όλοι οι μαθητές/ριες και οι διαφορετικές απόψεις τους μπορούν να εκφράζονται ελεύθερα, χωρίς το φόβο της απόρριψης ή της γελοιοποίησης.

Η δημιουργία ενός ασφαλούς χώρου μπορεί να επιτευχθεί με διάφορα μέσα, μεθοδολογίες και προσεγγίσεις, μερικές από τις οποίες είναι οι εξής:

- «Όσον αφορά το αναλυτικό πρόγραμμα και το πρόγραμμα σπουδών, μπορείτε να επιλέξετε έναν κατάλογο ποικίλων αναγνωσμάτων ή έναν κατάλογο διαδικτυακών πηγών με συγγραφείς διαφορετικών εθνοτήτων, θρησκειών, καταβολών και φύλων και διαφορετικών απόψεων για το ίδιο θέμα. Μπορείτε επίσης να προγραμματίσετε να προσκαλέσετε στην τάξη ειδικούς με διαφορετικό υπόβαθρο- αυτό εξομαλύνει την ιδέα ότι μπορούμε να μάθουμε από ανθρώπους που δεν μας μοιάζουν (ή που μας μοιάζουν σε ορισμένες περιπτώσεις), από ανθρώπους που πιστεύουν σε διαφορετικές θρησκείες, έχουν διαφορετικές απόψεις για το ίδιο θέμα κ.λπ. Θα πρέπει επίσης να θυμάστε να ενσωματώνετε στο αναλυτικό πρόγραμμα έργα που εξυμνούν τις διαφορετικές ταυτότητες και κουλτούρες, ενθαρρύνοντας τους/τις μαθητές/ριες να αγκαλιάζουν τις διαφορές, τόσο στον διαδικτυακό όσο και στον μη διαδικτυακό κόσμο.
- Ρύθμιση διαδικασιών στην τάξη: Κατά τη συγκρότηση της αίθουσας διδασκαλίας, πρέπει να βεβαιωθείτε ότι αυτή αντικατοπτρίζει το ποικιλόμορφο εκπαιδευτικό περιβάλλον που αναπτύσσεται στο αναλυτικό πρόγραμμα. Για παράδειγμα, μπορείτε να επιλέξετε εικόνες που δείχνουν ένα ευρύ φάσμα εθνοτήτων σε διαφορετικούς ρόλους- να προβάλλετε Ασιάτες αστροναύτες, σκουρόχρωμους γιατρούς και Λατίνους επαγγελματίες, και δεν πρέπει να βασίζεστε σε στερεοτυπικές εικόνες όταν αποφασίζετε για τις αφίσες στους τοίχους της τάξης. Η συμπερίληψη ατόμων με διαφορετικές ικανότητες στις παρουσιάσεις στην τάξη και η πρόσκληση ενός κορυφαίου στελέχους της κοινότητας με ειδικές ανάγκες να επισκεφθεί την τάξη είναι καλοί τρόποι για να δημιουργήσετε ένα περιβάλλον που είναι ασφαλές και αποδέχεται όλες τις ιδιαιτερότητες. Παρομοίως, πρέπει να αξιοποιήσετε την ποικιλομορφία στην ομάδα των εκπαιδευόμενων, σχετικά με το υπόβαθρο αλλά και σχετικά με τις απόψεις. Πρόκειται για μια εποικοδομητική πρακτική. Πρέπει να επιλέξετε μεθόδους που να αναδεικνύουν αυτή την ποικιλομορφία.
- Καθορισμός πλαισίου συζήτησης: θα πρέπει να εξετάσετε εναλλακτικές λύσεις για τις συζητήσεις στην τάξη, όπως οι διαδικτυακές ομάδες συζήτησης, όπου οι μαθητές/ήττριες δεν αισθάνονται απομονωμένοι και έχουν ένα βαθμό ανωνυμίας για να εκφράσουν τις απόψεις τους. Είναι επίσης σημαντικό να αναπτύξετε ορισμένους βασικούς κανόνες που πρέπει να τηρούν όλοι. Οι κατάλληλοι κανόνες διαφέρουν από τάξη σε τάξη, διότι αυτό που λειτουργεί για μια ομάδα δεν λειτουργεί για μια άλλη. Πρέπει να αναπτύξετε τους κανόνες μαζί με τους/τις εκπαιδευόμενους/νες, αν μπορείτε. Αυτό τους δίνει την αίσθηση της ευθύνης.
- Αξιοποιήστε τις μικρο - επιβεβαιώσεις για να επικυρώσετε τις δράσεις των εκπαιδευόμενων: Οι μικρο - επιβεβαιώσεις ξεκινούν με την ενεργή ακρόαση. Προκειμένου να κάνετε τους/τις εκπαιδευόμενους/νες να αισθανθούν ασφαλείς, διατηρήστε οπτική επαφή μαζί τους και δείξτε τους ότι τους ακούτε, με τρόπους όπως το νεύμα. Συνοψίστε όσα σας λέει ο/η εκπαιδευόμενος/νη. Κάντε ερωτήσεις για να βεβαιωθείτε ότι καταλαβαίνετε και, στη συνέχεια, επιβεβαιώστε την εμπειρία τους χρησιμοποιώντας μια

επικυρωτική δήλωση, όπως «Καταλαβαίνω ότι αυτό μπορεί να σε απογοητεύει». Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε αυτές τις δηλώσεις για να τους καθοδηγήσετε προς την ανάπτυξη μιας παραγωγικής στάσης σχετικά με την εμπειρία τους. Να θυμάστε, ωστόσο, ότι οι μικρο - επιβεβαιώσεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε οποιαδήποτε αλληλεπίδραση, όχι μόνο σε περιπτώσεις που οι μαθητές/τιές σας δυσκολεύονται με ένα θέμα. Λειτουργούν επίσης όταν οι εκπαιδευόμενοι/νες μοιράζονται θετικές εμπειρίες- βοηθούν στη δημιουργία μιας αίσθησης εμπιστοσύνης και συμμετοχής. Ακόμη και αν δεν συμφωνείτε με όσα σας λέει ο/η εκπαιδευόμενος/νη, μπορείτε να επιβεβαιώσετε την εμπειρία του, να επικυρώσετε τα συναισθήματά του και να προσφέρετε βοήθεια για να βρει παραγωγικές λύσεις. Μην αντιμετωπίζετε θέματα όπως ο διαδικτυακός εκφοβισμός και ο ρατσισμός σαν να είναι απαγορευμένα. Αντίθετα, συζητήστε αυτές τις συμπεριφορές στην τάξη σας, αντιμετωπίζοντάς τες άμεσα και ανοιχτά όταν συμβαίνουν. Αυτό μπορεί να σημαίνει ότι πρέπει να αντιμετωπίσετε τις δικές σας προκαταλήψεις (και να εργαστείτε προς τη διόρθωσή τους) ή να θέσετε το θέμα του/της εκπαιδευόμενου/νης στη διεύθυνση του σχολείου, αν είναι απαραίτητο. Βοηθήστε να σπάσει ο κύκλος με το να παίρνετε σοβαρά αυτά τα θέματα και να κάνετε τη δουλειά για να προστατεύσετε τους/τις εκπαιδευόμενους/νες» (Fievre, 2021.)

Η δημιουργία ενός ασφαλούς χώρου για τους/τις εκπαιδευόμενους/νες δεν χρειάζεται να είναι δύσκολη. Μπορεί να είναι κάτι που μπορείτε να ενσωματώσετε στις δραστηριότητες της κάθε ημέρας. Απλά πηγαίνοντας με τη νοοτροπία ότι προσφέρετε μια ποικιλόμορφη και δημιουργική ατμόσφαιρα είναι μια καλή αρχή.

Καθορίζοντας το πλαίσιο: πριν, κατά τη διάρκεια και μετά τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες

Όπως αναφέρθηκε στην προηγούμενη ενότητα, η δημιουργία ενός ευνοϊκού εκπαιδευτικού περιβάλλοντος και η ανάπτυξη ενός ασφαλούς χώρου για όλους τους/τις εκπαιδευόμενους/νες αναφορικά με τη διαφορετικότητά τους, είναι υψίστης σημασίας, ιδίως όσον αφορά τη διδασκαλία του γραμματισμού στα ψηφιακά μέσα και την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης.

Ωστόσο, θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κάποιοι επιπλέον παράγοντες κατά τη διδασκαλία του γραμματισμού στα ψηφιακά μέσα και της ανθεκτικότητας απέναντι στην παραπληροφόρηση. Αυτοί οι παράγοντες θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη πριν, κατά τη διάρκεια και μετά τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες, προκειμένου να βεβαιωθείτε ότι έχετε δημιουργήσει το κατάλληλο υπόβαθρο για τη συζήτηση θεμάτων που σχετίζονται με τη διαδικτυακή παραπληροφόρηση, ότι το υπόβαθρο αυτό διατηρείται καθ' όλη τη διάρκεια των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων και ότι καταλήγει σε αποτελεσματική ευαισθητοποίηση των εκπαιδευόμενων.

Πριν από τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες

Όταν σκοπεύετε να εμπλέξετε τους/τις εκπαιδευόμενους/νες σε δραστηριότητες που σχετίζονται με την παραπληροφόρηση, είναι σημαντικό να διεξάγετε συζητήσεις

και να ενημερώνετε τους άλλους ενδιαφερόμενους φορείς του σχολείου και της κοινότητας, ώστε να προετοιμάσετε μια κοινή προσέγγιση και να βοηθήσετε στην αποτελεσματικότερη εκπαίδευση. Οι ενδιαφερόμενοι αυτοί μπορεί να προέρχονται από:

A. Τη διοίκηση του σχολείου. Θα πρέπει να συζητήσετε με τη διεύθυνση του σχολείου πριν διδάξετε για ένα ευαίσθητο ή αμφιλεγόμενο ζήτημα, ειδικά όταν αυτό σχετίζεται με την παραπληροφόρηση. Η διεύθυνση του σχολείου μπορεί να παρέχει κατάλληλες πηγές για μεμονωμένους εκπαιδευτικούς, όπως πρόσβαση σε εκπαιδευτικό υλικό, το οποίο ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να μην γνωρίζει. Επιπλέον, η διεύθυνση του σχολείου είναι υπεύθυνη για τη διασφάλιση ότι οι σχολικές πολιτικές ευθυγραμμίζονται με τις βέλτιστες πρακτικές για την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης στην τάξη. Η διοίκηση του σχολείου θα μπορούσε επίσης να διευκολύνει και να υποστηρίξει την ανάπτυξη μιας προσέγγισης ολόκληρου του σχολείου για την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης και να εμπλέξει περισσότερους/ες εκπαιδευτικούς και εκπαιδευτικό προσωπικό στην προσπάθεια αυτή, έτσι ώστε ο/η εκπαιδευτικός να υποστηριχθεί με το να γίνει μέρος ενός ευρύτερου δικτύου επαγγελματιών που μοιράζονται μια κοινή κατεύθυνση για την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης.

B. Τους γονείς. Είναι σημαντικό να επικοινωνείτε με τους γονείς μέσω των καθιερωμένων διαύλων επικοινωνίας σχολείου-γονέων και, όπου είναι δυνατόν, να συντονίζετε τις προσπάθειες, πριν συζητήσετε πολιτικά ή ευαίσθητα θέματα που σχετίζονται με τον διαδικτυακό κόσμο, τα οποία μπορεί αναπόφευκτα να οδηγήσουν σε συζητήσεις στο οικογενειακό περιβάλλον των εκπαιδευόμενων. Η αποτελεσματική εκπαίδευση μπορεί να πραγματοποιηθεί όταν οι διαφορετικές πηγές πληροφόρησης και εκπαίδευσης βρίσκονται προς την ίδια κατεύθυνση. Δεν μπορείτε να περιμένετε ότι, για παράδειγμα, μπορείτε να αντιμετωπίσετε την παραπληροφόρηση σχετικά με το Covid- 19 και τα εμβόλια, όταν οι οικογένειες των εκπαιδευόμενων αρνούνται την απλή ύπαρξη της πανδημίας ή πιστεύουν ότι τα εμβόλια μεταφέρουν ένα μικροσπί στο ανθρώπινο σώμα για την καταγραφή των λειτουργιών του. Οι εκπαιδευτικοί και οι γονείς θα πρέπει να συμφωνήσουν για την προσέγγιση απέναντι σε αμφιλεγόμενα ζητήματα, ώστε ο/η εκπαιδευόμενος/η να ακούει την ίδια αφήγηση από διαφορετικές πηγές που σέβεται. Οι γονείς διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στη διαμόρφωση των πεποιθήσεων και των αξιών των παιδιών τους και μπορούν να αποτελέσουν ισχυρούς συμμάχους για να βοηθήσουν τους/τις εκπαιδευόμενους/ες να περιηγηθούν στον πολύπλοκο κόσμο των πληροφοριών. Με τη συμμετοχή των γονέων στη συζήτηση σχετικά με την παραπληροφόρηση, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να βοηθήσουν στην οικοδόμηση μιας κοινής κατανόησης του θέματος και στην προώθηση ενός υποστηρικτικού εκπαιδευτικού περιβάλλοντος. Σε περίπτωση που δεν μπορεί να επιτευχθεί τέτοια συμφωνία με τους γονείς για ένα συγκεκριμένο θέμα, θα πρέπει να ξεκινήσετε με ένα διαφορετικό θέμα στο οποίο μπορεί να επιτευχθεί συμφωνία και να συνεχίσετε από εκεί. Μια καλή στιγμή για να επικοινωνήσετε με τους γονείς, μπορεί να είναι η πρώτη συνάντηση της χρονιάς δασκάλων/εκπαιδευτικών-γονέων, όπου η συμμετοχή είναι συχνά σε υψηλά επίπεδα. Εάν υπάρχει αντίδραση των γονέων, είναι σημαντικό να

υπάρχουν σύμμαχοι στο σχολείο, όπως ο/η διευθυντής/τρια του σχολείου ή/και άλλοι συνάδελφοι.

Γ. Το εκπαιδευτικό προσωπικό. Σε περίπτωση που το σχολείο απασχολεί ψυχολόγο ή/και κοινωνικό/ή λειτουργό, θα πρέπει να τους ενημερώσετε εκ των προτέρων για τις επικείμενες δραστηριότητες στην τάξη σχετικά με την παραπληροφόρηση, ιδίως όσον αφορά ένα αμφιλεγόμενο ή ευαίσθητο ζήτημα. Οι εν λόγω ειδικοί θα πρέπει να είναι προετοιμασμένοι/ες να παράσχουν εξειδικευμένη υποστήριξη, εάν είναι απαραίτητο (π.χ. σε περίπτωση που οι εκπαιδευόμενοι προσβάλλουν ο ένας τον άλλον ή αισθανθούν ταραγμένοι από ένα θέμα). Επομένως, είναι φρόνιμο να συζητήσετε μαζί τους για το ενδεχόμενο να έχετε εκπαιδευόμενους/ες σε ευάλωτη κατάσταση στην τάξη σας, το οποίο μπορεί να μην γνωρίζετε. Τα σημάδια προβλημάτων ψυχικής υγείας, τραύματος ή άλλων ευάλωτων σημείων θα πρέπει να αναγνωρίζονται προκειμένου να αντιμετωπίσετε ανάλογα τα ζητήματα παραπληροφόρησης προσαρμόζοντας τη διδασκαλία σας. Επιπλέον, αυτοί οι ειδικοί μπορούν να σας παρέχουν ενημερωμένους τρόπους και πρακτικές βασισμένες σε στοιχεία που μπορούν να δημιουργήσουν ένα πιο τεκμηριωμένο εκπαιδευτικό περιβάλλον. Τέλος, είναι ιδανικοί για την ανάπτυξη ενός ασφαλούς περιβάλλοντος μέσα στην τάξη, το οποίο εκτιμά τη διαφορετικότητα, ενθαρρύνει την κριτική σκέψη και προωθεί τον ανοιχτό διάλογο για ευαίσθητα θέματα που σχετίζονται με την παραπληροφόρηση

Δ. Τους εξωτερικούς συνεργάτες/ιδες. Δεν χρειάζεται να διδάσκετε μόνοι σας τον γραμματισμό στα ψηφιακά μέσα. Μπορείτε να ενσωματώσετε στη διδασκαλία εικονικά ή/και φυσικά προγράμματα τρίτων (π.χ. από την Κοινωνία των Πολιτών). Μπορείτε επίσης να εμπλέξετε εξωτερικούς φορείς, όπως επαγγελματίες δημοσιογράφους, ΜΚΟ και ακαδημαϊκούς, μια μέθοδος που έχει περισσότερα οφέλη από ό,τι προκλήσεις. Από τη μία πλευρά, η συμμετοχή εξωτερικών συντελεστών σημαίνει ότι φέρνετε πρόσθετες γνώσεις, εμπειρογνωμοσύνη και τεκμηριωμένη και πρακτική εμπειρία από το πεδίο, εκτός του ότι κάνετε το κλίμα στην τάξη και την εκπαιδευτική διαδικασία πιο ενδιαφέρουσα για τους/τις εκπαιδευόμενους/ες. Από την άλλη πλευρά, θα πρέπει να είστε σε εγρήγορση στην περίπτωση που αυτοί οι εξωτερικοί/ες συνεργάτες/ιδες προσπαθούν να προωθήσουν εμπορικά, συλλεκτικά ή πολιτικά συμφέροντα και να γνωρίζετε ότι οι συνεισφορές τους μπορεί να συνεπάγονται πρόσθετο διοικητικό και οικονομικό κόστος, ενώ παράλληλα περιορίζουν την ευελιξία σας στον σχεδιασμό και την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων σας. Απαιτείται προσεκτικός σχεδιασμός για τη συμμετοχή αυτών των επαγγελματιών, ώστε να αποφευχθούν πιθανά μειονεκτήματα και κίνδυνοι.

Επιπλέον, ορισμένες συμβουλές που πρέπει να λάβετε υπόψη πριν από την εφαρμογή δραστηριοτήτων στην τάξη που σχετίζονται με την παραπληροφόρηση και τις δεξιότητες κριτικής σκέψης είναι οι ακόλουθες:

- Θα πρέπει να συνειδητοποιήσετε τα πιθανά ψυχοκοινωνικά κίνητρα των εκπαιδευόμενων για διαφωνία, τις ευαισθησίες τους, τις ευαισθησίες της κοινότητας και την κοινωνική πόλωση. Επίσης, η δική σας στάση, τα

συναισθήματα και οι ευαισθησίες σας πρέπει να είναι ξεκάθαρες και να αντιμετωπιστούν πλήρως πριν ασχοληθείτε με θέματα που μπορεί να προκαλέσουν πόλωση στους εκπαιδευόμενους ή που μπορεί να τους κάνουν να αισθανθούν άβολα.

- Θα πρέπει να συλλέγετε τις αρχικές ιδέες και απόψεις των εκπαιδευόμενων πριν συζητήσετε ένα θέμα. Αυτό μπορεί να γίνει ανώνυμα αν χρειαστεί. Όσον αφορά το τοπικό σας πλαίσιο και περιβάλλον, μπορείτε επίσης να παρευρίσκεστε σε εκδηλώσεις της σχολικής κοινότητας, να παρακολουθείτε τα τοπικά μέσα ενημέρωσης και άλλα δημοφιλή μέσα και να συζητάτε με συναδέλφους, γονείς και εκπαιδευόμενους/ες. Ορισμένες υποενότητες των κοινοτήτων μπορεί να έχουν ριζοσπαστικές απόψεις που μπορούν απροσδόκητα να εκφραστούν στην τάξη. Είναι χρήσιμο να έχετε επίγνωση αυτών των ευαισθησιών.
- Εάν υπάρχουν κάποιοι/ες εκπαιδευόμενοι/ες που ενδεχομένως να δυσκολεύονται να διαχειριστούν όλο αυτό, η συμμετοχή τους στην προετοιμασία της συνάντησης και η ανάθεση συγκεκριμένων καθηκόντων μπορεί να είναι χρήσιμη. Μερικές φορές, δίνοντάς τους αυτού του είδους τα κίνητρα, μπορείτε να επιτύχετε την πλήρη προσοχή και συνεργασία τους, η οποία με τη σειρά της μπορεί να έχει θετική επίδραση στο γενικότερο κλίμα της τάξης.
- Σκεφτείτε να ξεκινήσετε με αλληλεπιδράσεις άτομο προς άτομο (εκπαιδευτής/ρια - εκπαιδευόμενος/η, εκπαιδευόμενος/η - εκπαιδευόμενος/η), στη συνέχεια να προχωρήσετε σε αλληλεπιδράσεις σε μικρότερες ομάδες και μόνο μετέπειτα να προχωρήσετε σε αλληλεπιδράσεις σε ολόκληρη την τάξη. Είναι σημαντικό να γίνονται συζητήσεις γύρω από ευαίσθητα θέματα στην τάξη, κατανοώντας ότι η τάξη αποτελεί μια ενιαία κοινότητα. Τα αμφιλεγόμενα ζητήματα συζητούνται καλύτερα σε ένα ανοιχτό περιβάλλον όπου οι εκπαιδευόμενοι/ες αισθάνονται ασφαλείς. Η έναρξη μιας συζήτησης για ευαίσθητα θέματα που σχετίζονται με την παραπληροφόρηση χωρίς την προηγούμενη ανάπτυξη μιας ενιαίας κοινότητας στην τάξη μπορεί να οδηγήσει σε παρεξηγήσεις, φόβο, εκφοβισμό ή μίαν ολικά αρνητική εκπαιδευτική εμπειρία. Ορισμένες πρόσθετες πληροφορίες σχετικά με τον τρόπο αντιμετώπισης αμφιλεγόμενων ζητημάτων στην τάξη μπορείτε να βρείτε στο βίντεο ([ΣΥ4.5](#)).

Κατά τη διάρκεια των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων

Αφού κάνετε όλες τις απαραίτητες προετοιμασίες για την εισαγωγή δραστηριοτήτων που σχετίζονται με την παραπληροφόρηση, την κριτική σκέψη και τον γραμματισμό στα ψηφιακά μέσα, θα πρέπει να δώσετε επιπλέον προσοχή στο κλίμα της τάξης κατά τη διάρκεια της υλοποίησης αυτών των δραστηριοτήτων, προκειμένου να διασφαλίσετε ότι οι εκπαιδευόμενοι/ες συμμετέχουν ισότιμα, αισθάνονται ασφαλείς να εκφραστούν και συνεχίζουν να εμπιστεύονται και να σέβονται ο/η ένας/μία τον/την άλλον/η. Προκειμένου να ενεργοποιήσετε και να διατηρήσετε μια ανοιχτή και υποστηρικτική ατμόσφαιρα στην τάξη, λάβετε υπόψη σας τα εξής:

- **Ο προσεκτικός προσδιορισμός των θεμάτων είναι πολύ σημαντικός.** Θα πρέπει να εξετάσετε τρόπους και μεθόδους για να καταστήσετε τα θέματα αυτά ενδιαφέροντα και σχετικά με τους/τις εκπαιδευόμενους/ες. Όσο πιο συναφή φαίνονται αυτά τα θέματα γι' αυτούς/ες, τόσο περισσότερο θα συμμετάσχουν, τόσο περισσότερο θα συμμετάσχουν και τόσο περισσότερο θα αναπτύξουν σχετικές δεξιότητες και ικανότητες. Η χρήση επίκαιρων θεμάτων και γεγονότων είναι συνήθως ένας καλός τρόπος για να κρατήσετε το ενδιαφέρον των μαθητών/ριών σας. Μπορούν να αποτελέσουν ένα καλό σημείο εκκίνησης για να συζητήσετε την παραπληροφόρηση και τον αντίκτυπό της στην κοινωνία, αξιολογώντας κριτικά άρθρα ειδήσεων, αναρτήσεις στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και άλλες πηγές πληροφοριών. Αυτό μπορεί να ενθαρρύνει τους/τις εκπαιδευόμενους/ες να αναπτύξουν τις απαραίτητες δεξιότητες για τον εντοπισμό της εσφαλμένης πληροφόρησης και τη διάκρισή της από τις ακριβείς πληροφορίες. Επιπλέον, η χρήση πραγματικών παραδειγμάτων εσφαλμένης πληροφόρησης μπορεί να βοηθήσει τους/τις εκπαιδευόμενους/ες να κατανοήσουν τις επιπτώσεις της διάδοσης ψευδών πληροφοριών στο διαδίκτυο. Περιπτωσιολογικές μελέτες ή παραδείγματα εσφαλμένης πληροφόρησης μπορούν να χρησιμεύσουν ως πολύτιμα εκπαιδευτικά εργαλεία.
- **Δραστηριότητες παρακολούθησης.** Θα πρέπει να παρακολουθείτε συνεχώς τις συναισθηματικές αντιδράσεις στην τάξη και να ανακαλύπτετε ενδεχομένως ευαίσθησις που αφορούν συγκεκριμένους/ες εκπαιδευόμενους/ες. Ορισμένοι/ες εκπαιδευόμενοι/ες μπορεί να έχουν ριζοσπαστικές απόψεις που εκφράζονται απροσδόκητα στην τάξη. Θα πρέπει να είστε καλά προετοιμασμένοι/νες για να αντιμετωπίσετε αυτές τις ριζοσπαστικές απόψεις με σεβασμό και με λογικά επιχειρήματα, χωρίς να εμπλακείτε εσείς συναισθηματικά. Θα πρέπει να διατηρήσετε αυτή τη λεπτή ισορροπία, όπου από τη μία πλευρά όλοι/ες αισθάνονται ασφαλείς να εκφράσουν τις απόψεις τους, αλλά από την άλλη δεν τίθεται σε κίνδυνο η ασφάλεια του χώρου. Η επίτευξη ισορροπίας μεταξύ ενός ελεύθερου περιβάλλοντος στην τάξη και ενός ασφαλούς χώρου είναι σημαντική. Σε ένα ελεύθερο περιβάλλον στην τάξη, οι εκπαιδευόμενοι/ες μπορούν να λένε ό,τι έχουν στο μυαλό τους και να μοιράζονται ελεύθερα τις απόψεις και τις γνώμες τους. Ωστόσο, ένα άτομο ή μια ομάδα εκπαιδευόμενων μπορεί να προσβληθεί ή να ενοχληθεί από τα σχόλια που κάνουν οι άλλοι/ες. Επομένως, θα πρέπει να ελέγχετε μεμονωμένους εκπαιδευόμενους/ες όσο το δυνατόν περισσότερο, ιδίως όταν γίνονται συζητήσεις για αμφιλεγόμενα ζητήματα και όταν οι εκπαιδευόμενοι/ες επιδεικνύουν ανάρμοστη συμπεριφορά. Έχετε την ευθύνη να διατηρήσετε αυτή την ισορροπία διαμορφώνοντας συμπεριφορές και αντιδράσεις που συμβάλλουν στη διατήρηση ενός περιβάλλοντος σεβασμού.
- **Δίνοντας το παράδειγμα.** Αν νιώθετε άνετα με αυτό, μπορείτε να μοιραστείτε κάποια προσωπικά παραδείγματα για το πώς εσείς ως άτομο (ή εκπαιδευτικός) αναπτύσσετε τον γραμματισμό στα ψηφιακά μέσα ή/και αν έχετε εκτεθεί σε παραπληροφόρηση. Αυτό μπορεί να προσκαλέσει τους/τις εκπαιδευόμενους/ες να μοιραστούν τις δικές τους εμπειρίες. Η αποκάλυψη προσωπικών ιστοριών και εμπειριών μπορεί να βοηθήσει στη διατήρηση του

ενδιαφέροντος και της δέσμευσης των εκπαιδευόμενων και μπορεί να διευκολύνει τη διαδικασία αποκάλυψης παρόμοιων εμπειριών από αυτούς. Βοηθά στη δημιουργία μιας ατμόσφαιρας ισότητας και αποδοχής, καθώς θα γίνει φανερό ότι ο καθένας (ακόμη και οι ενήλικες, ακόμη και οι εκπαιδευτικοί) μπορεί να επηρεαστεί από την παραπληροφόρηση. Καλλιεργείται το ομαδικό πνεύμα και οι εκπαιδευμένοι/ες αισθάνονται ότι έχουν περισσότερα κοινά παρά διαφορετικά στοιχεία. Αυτή είναι μια άλλη πτυχή που πρέπει να παρακολουθείται. Θα πρέπει να παρακολουθείτε σε ποιο βαθμό οι δραστηριότητές σας μπορεί να ενισχύσουν περαιτέρω τη δυναμική των ατόμων εντός και εκτός ομάδας, μεταξύ εσάς και των εκπαιδευόμενων και μεταξύ αποκλειστικά των εκπαιδευόμενων. Προκειμένου να παρακολουθείτε αυτή την πτυχή, μπορείτε να πραγματοποιείτε τακτικές παρατηρήσεις των αλληλεπιδράσεων στην τάξη, να ζητάτε ανατροφοδότηση από τους/τις εκπαιδευόμενους/νες και να εφαρμόζετε τεχνικές αυτοαναστοχασμού- μπορείτε να κρατάτε προσωπικό ημερολόγιο για το πώς οι εκπαιδευόμενοι/νες ανταποκρίνονται στη διδασκαλία σας σχετικά με δύσκολα και αμφιλεγόμενα ζητήματα- μπορείτε να κανονίσετε αξιολογήσεις - μπορείτε να προσπαθήσετε να διασφαλίσετε ότι οι πρακτικές αξιολογήσεις σας είναι αντικειμενικές, αμερόληπτες και ανταποκρίνονται πολιτισμικά στα μαθησιακά στυλ και το υπόβαθρο όλων των εκπαιδευόμενων.

- **Παρακολούθηση των παραγόντων κινδύνου.** Ο κίνδυνος αποξένωσης των εκπαιδευόμενων κατά την αντιμετώπιση προκαταλήψεων, μύθων και μεροληπτικής συμπεριφοράς μπορεί να είναι μεγάλος για ορισμένα θέματα. Οι διαφωνίες μπορούν να αντιμετωπιστούν με διάλογο, διαχωρίζοντας τις απόψεις από το άτομο που τις έχει, και εισάγοντας στη συζήτηση πολλαπλές οπτικές γωνίες βασισμένες σε γεγονότα. Οι προοπτικές αυτές μπορεί να έχουν διεπιστημονικό χαρακτήρα, που αναδεικνύεται από τη χρήση μεθόδων και εργαλείων από την κοινωνιολογία, την ψυχολογία, την πολιτική θεωρία, τις σπουδές σε θέματα φύλου και φυλής, τις πολιτισμικές σπουδές, την τέχνη και την αισθητική (Koltay, 2011). Ως εκ τούτου, πρέπει να είστε καλά προετοιμασμένοι/ες για να παρουσιάσετε και να χρησιμοποιήσετε αυτές τις προοπτικές και αυτά τα εργαλεία, προκειμένου να αποφύγετε τέτοιους κινδύνους.
- **Παρατηρώντας τάσεις εντός κι εκτός ομάδας.** Μια τάση εντός ομάδας αφορά τη δυναμική μεταξύ ατόμων που θεωρείται ότι ανήκουν στην ίδια ομάδα. Τα μέλη της ομάδας αυτής έχουν θετική άποψη το ένα για το άλλο και δίνουν ιδιαίτερη μεταχείριση σε κάθε μέλος. Μια τάση εκτός ομάδας αφορά τη δυναμική μεταξύ ατόμων που δεν ανήκουν στην ομάδα. Τα άτομα αυτά αντιμετωπίζονται πιο αρνητικά και λαμβάνουν κατώτερη μεταχείριση σε σύγκριση με αυτή των μελών της ομάδας. Τα μέλη της ομάδας θεωρούνται ότι είναι ετερογενή και ότι έχουν θετικές ιδιότητες, που συχνά αναφέρονται ως διαφοροποίηση εντός της ομάδας (π.χ. Lambert, 1995; Linville & Fischer, 1993). Οι εκτός της ομάδας θεωρούνται ότι είναι "όλοι/ες οι ίδιοι/ες", ομοιογενείς και ότι έχουν πιο αρνητικές ιδιότητες. Αυτό αναφέρεται ως η προκατάληψη ομοιογένειας (π.χ. Linville, Fischer & Salovey, 1989). Αυτές οι έννοιες χρησιμοποιούνται για να εξηγήσουν την εχθρότητα μεταξύ ομάδων (π.χ. Ρεπουμπλικάνοι έναντι Δημοκρατικών, ομοφυλόφιλοι έναντι

ετεροφυλοφίλων, λευκοί έναντι μαύρων). Σχετικά, αυτή η προκατάληψη δημιουργεί προβλήματα στις ομάδες. Οι νέοι/ες και οι ενήλικες μερικές φορές βλέπουν τη χρήση των ψηφιακών μέσων του ενός ως "ακατάλληλη" και μπορούν να τη χρησιμοποιήσουν ως βάση για προβολή προκαταλήψεων έναντι της άλλης ομάδας.

Πρέπει να είστε προσεκτικοί σε αυτές τις τάσεις και να τις αντιμετωπίζετε όσο το δυνατόν νωρίτερα. Το ζήτημα των στερεοτύπων έναντι των άλλων των άλλων δεν σχετίζεται μόνο με την παραπληροφόρηση και την κρίση των άλλων ανθρώπων από τη χρήση των κοινωνικών μέσων και πρέπει να αντιμετωπίζεται σε κάθε δυνατή περίπτωση, όχι μόνο όταν συζητείται η παραπληροφόρηση και η γραμματισμός στα ψηφιακά μέσα.

Δραστηριότητες μετά την εκπαίδευση

Η διατήρηση ενός θετικού εκπαιδευτικού περιβάλλοντος και ενός ασφαλούς χώρου για όλους τους/τις εκπαιδευόμενους/ες διαρκεί μέχρι το τελευταίο λεπτό της διδασκαλίας και πάει παραπέρα ακόμη και από αυτό. Εσείς, ως εκπαιδευτικός, θα πρέπει να λάβετε υπόψη σας τα εξής, προκειμένου να διατηρήσετε μια θετική ατμόσφαιρα για τις επόμενες συναντήσεις στο μέλλον, όταν θα εξεταστούν και άλλα θέματα σχετικά με τον γραμματισμό στα ψηφιακά μέσα και την παραπληροφόρηση:

- Σκεφτείτε να κάνετε μια συζήτηση με τους/τις εκπαιδευόμενους/ες σχετικά με το τι έμαθαν, τι τους άρεσε περισσότερο κι ίσως τι τους άρεσε λιγότερο. Με αυτόν τον τρόπο, θα έχετε μια σαφή εικόνα για το τι λειτούργησε καλά και τι όχι, ώστε να αποφύγετε μελλοντικές προκλήσεις και να μπορέσετε να επαναδημιουργήσετε το ευνοϊκό περιβάλλον όπου η γνώση μπορεί να ανθίσει. Θα πρέπει να είστε ανοιχτοί σε ανατροφοδότηση και προτάσεις, έτσι ώστε να σχεδιάζετε τις συναντήσεις και τις δραστηριότητές σας για να εμπλέξετε περισσότερο τους/τις εκπαιδευόμενους/ες και να διευκολύνετε την εκπαίδευσή τους.
- Εξετάστε το ενδεχόμενο να σχεδιάσετε νέες δραστηριότητες που βασίζονται στις προηγούμενες, εμπλέκοντας ενεργά τους/τις εκπαιδευόμενους/ες σε αυτή τη διαδικασία. Με αυτόν τον τρόπο θα αποκομίσετε πολλά οφέλη: μπορείτε να αξιολογήσετε τις γνώσεις των εκπαιδευόμενων σας όσον αφορά την κατανόηση προηγούμενων εννοιών και να σχεδιάσετε νέες σύμφωνα με το πραγματικό επίπεδο κατανόησής τους· μπορείτε να συνδέσετε τις νέες έννοιες με όσα έχουν ήδη μάθει οι εκπαιδευόμενοι/νες, χρησιμοποιώντας αναλογίες, παραδείγματα από την πραγματική ζωή ή προηγούμενες εργασίες ως βάση. Αυτή η προσέγγιση βοηθά τους/τις εκπαιδευόμενους/ες να συνειδητοποιήσουν τη σημασία των νέων πληροφοριών και καθιστά την εκπαίδευση πιο ουσιαστική· εμπλέκοντας τους/τις εκπαιδευόμενους/νες στη διαδικασία, μπορείτε να τους παρέχετε περαιτέρω ευκαιρίες επιλογής και αυτονομίας. Το να επιτρέπετε στους/στις εκπαιδευόμενους/ες να επιλέγουν τις εκπαιδευτικές τους δραστηριότητες μπορεί να τους βοηθήσει να αναλάβουν την ευθύνη της εκπαίδευσής τους και να αξιοποιήσουν προηγούμενες εμπειρίες. Για παράδειγμα, μπορείτε να προσφέρετε πολλαπλές επιλογές εργασιών με βάση τα ενδιαφέροντά τους. Ο απολογισμός

με τους/τις εκπαιδευόμενους/ες σχετικά με τις σκέψεις, τις εμπειρίες και τα συναισθήματά τους είναι ένας άλλος καλός τρόπος για να αξιοποιήσετε τις υπάρχουσες γνώσεις. Μπορείτε να ρωτήσετε τι έμαθαν και πώς θα ήθελαν να αξιοποιήσουν αυτό που μόλις έκαναν και με βάση τις απαντήσεις τους να σχεδιάσετε μελλοντικές δραστηριότητες.

- Αναζητήστε πρόσθετη υποστήριξη και εποπτεία. Αν έχετε κρατήσει ημερολόγιο για το πώς ανταποκρίθηκαν οι μαθητές/ριες στα μαθήματα που αγγίζουν αμφιλεγόμενα θέματα, θα πρέπει να εξετάσετε το ενδεχόμενο να το συζητήσετε με τον/την σχολικό/ή ψυχολόγο, τους/τις καθηγητές/ριες-μέντορες ή τον/την εκπαιδευτικό. Αυτοί οι επαγγελματίες διαθέτουν δεξιότητες, γνώσεις και εμπειρία για να σας βοηθήσουν σε περίπτωση που κάποιες από τις δραστηριότητές σας δεν πήγαν όπως τις είχατε σχεδιάσει. Θα πρέπει να είστε ανοιχτοί/ες στην ανατροφοδότησή τους και στις συστάσεις τους, ώστε να προετοιμάσετε ανάλογα τις επόμενες συναντήσεις και δραστηριότητες.
- Η διεξαγωγή μιας πιο επίσημης αξιολόγησης των γνώσεων και των δεξιοτήτων που απέκτησαν οι εκπαιδευόμενοι/ες ή/και η αξιολόγηση των εκπαιδευτικών μεθόδων που χρησιμοποιήθηκαν είναι ένας αποτελεσματικός τρόπος για να κατανοηθούν τα αποτελέσματα της συνάντησης, των δραστηριοτήτων ή των συζητήσεων που έλαβαν χώρα. Όπως εξηγείται στις επόμενες Ενότητες σχετικά με την αξιολόγηση, τα αποτελέσματα της αξιολόγησης θα καθοδηγήσουν τις μελλοντικές σας προσπάθειες ώστε να επιτύχετε τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα.
- Εξετάστε το ενδεχόμενο να χρησιμοποιήσετε ένα εργαλείο παρακολούθησης (π.χ. ημερολόγιο), προκειμένου να αξιολογήσετε τις γνώσεις και τις δεξιότητες που απέκτησαν οι εκπαιδευόμενοι/νες μέσω των δραστηριοτήτων που υλοποιήθηκαν. Το ημερολόγιο είναι ένα πολύτιμο εργαλείο, καθώς αποτελεί έναν μηχανισμό συνεχούς τεκμηρίωσης και καταγραφής των εμπειριών και των αποτελεσμάτων. Στη συνέχεια, ένα ημερολόγιο επιτρέπει την ανατροφοδότηση σε πραγματικό χρόνο και τις σχετικές προσαρμογές που μπορούν να καλύψουν οποιοδήποτε κενό μεταξύ των αναμενόμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων και της κατανόησης των εκπαιδευόμενων, ενώ παράλληλα ενεργοποιεί την κριτική τους σκέψη μέσω διαδικασιών αυτοαξιολόγησης.

Δραστηριότητες

1. Συζήτηση ενός αμφιλεγόμενου θέματος

Διάρκεια: 40 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Με την ολοκλήρωση αυτής της δραστηριότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να κατανοήσει τα απαραίτητα βήματα για τη συζήτηση ενός αμφιλεγόμενου ζητήματος.

- Να οργανώσουν και να προετοιμάσουν ένα εκπαιδευτικό πλάνο για τη συζήτηση ενός αμφιλεγόμενου ζητήματος.
- Να συνειδητοποιήσουν τη σημασία της ανάπτυξης ενός ασφαλούς χώρου στην τάξη για τη συζήτηση και την αντιμετώπιση αμφιλεγόμενων ζητημάτων.

Πόροι και εξοπλισμός: Σύνδεση στο Διαδίκτυο, ατομικές ψηφιακές συσκευές, Εφαρμογές επεξεργασίας κειμένου ή λογιστικών φύλλων, Σύστημα Διαχείρισης Μάθησης (LMS) ή εκτυπωτής και χαρτί.

Περιγραφή:

Ο/Η εκπαιδευτής/ρια υπενθυμίζει στους/στις συμμετέχοντες/ουσες τι έχει συζητηθεί σχετικά με τη συζήτηση αμφιλεγόμενων ή/και ευαίσθητων ζητημάτων με τους/τις εκπαιδευόμενους/ες, όσον αφορά την εσφαλμένη πληροφόρηση και την παραπληροφόρηση.

Βήματα:

1. Ο/Η εκπαιδευτής/ρια χωρίζει ολόκληρη την ομάδα σε τρεις - τέσσερις μικρότερες ομάδες, ανάλογα με τον αριθμό των εκπαιδευόμενων.
2. Ο/Η εκπαιδευτής/ρια τους παρέχει ορισμένα ζητήματα που μπορούν να θεωρηθούν αμφιλεγόμενα, όπως π.χ:
  - COVID-19 και τα εμβόλια.
  - Η ρωσική εισβολή στην Ουκρανία.
  - Παρελθοντικές και παρούσες ιστορίες αδικίας.
  - Έγκλημα και τιμωρία.
  - Θέματα που σχετίζονται με το φύλο και τη σεξουαλική ποικιλομορφία.
  - Μετανάστευση, μειονότητες, ρατσισμός και θρησκεία.
  - Κλιματική αλλαγή και υπερθέρμανση του πλανήτη.
  - Αποικιοκρατία, δουλεία, αντισημιτισμός, άρνηση του Ολοκαυτώματος.
  - Ευαίσθητα εθνικά θέματα.

Στο σημείο αυτό ο/η εκπαιδευτής/ρια μπορεί να ενθαρρύνει τις ομάδες να επιλέξουν ένα άλλο θέμα, αν θεωρούν ότι είναι πιο σχετικό με την περίπτωση τους.

1. Αφού επιλέξουν το θέμα, ο/η εκπαιδευτής/ρια θέτει σε κάθε ομάδα τις ακόλουθες ερωτήσεις:

Ομάδα Α- Πριν:

- Πώς θα προετοιμάσετε μια δραστηριότητα/ συζήτηση για το συγκεκριμένο θέμα;
- Ποια μέτρα θα λάβετε προκειμένου να διασφαλίσετε ότι το εκπαιδευτικό περιβάλλον θα παραμείνει ευνοϊκό καθ' όλη τη διάρκεια της δραστηριότητας/ συζήτησης;
- Ποια έρευνα θα κάνετε εκ των προτέρων;
- Ποιους άλλους/ες ειδικούς (αν υπάρχουν) θα εμπλέξετε στη διαδικασία;
- Ποιους πόρους θα χρησιμοποιήσετε;

- Ποιες θα μπορούσαν να είναι κάποιες πιθανές προκλήσεις για τη συζήτηση του συγκεκριμένου θέματος; Πώς σκοπεύετε να τις ξεπεράσετε;
- Πώς θα ενσωματώσετε τον γραμματισμό στα μέσα και τον γραμματισμό στα ψηφιακά μέσα στη συζήτηση;

Ομάδα Β- Κατά τη διάρκεια:

- Πώς θα παρουσιάσετε το συγκεκριμένο θέμα;
- Πώς θα διασφαλίσετε ότι το εκπαιδευτικό περιβάλλον παραμένει ευνοϊκό και ασφαλές κατά τη διάρκεια της δραστηριότητας/συζήτησης;
- Τι πόρους θα χρησιμοποιήσετε;
- Τι θα κάνετε αν κάποιος από τους/τις εκπαιδευόμενους/ες δέχεται εκφοβισμό ή γελοιοποιείται για τις απόψεις του από τους/τις ομότιμους του/της;
- Τι θα κάνετε αν η πλειοψηφία των εκπαιδευόμενων πιστεύει την παραπληροφόρηση σχετικά με το θέμα; (για παράδειγμα πιστεύουν ότι η υπερθέρμανση του πλανήτη δεν υπάρχει ή ότι η πανδημία COVID-19 ήταν ψεύτικη)
- Ποια μέτρα θα λάβετε προκειμένου να αντιμετωπίσετε τις έντονες συζητήσεις κατά τη διάρκεια της δραστηριότητας;
- Θα χρησιμοποιήσετε ένα προσωπικό παράδειγμα; Αν ναι, ποιο και γιατί;
- Πώς θα παρακολουθείτε τη δραστηριότητα/συζήτηση;

Ομάδα Γ- Μετά:

- Πώς θα συνοψίσετε τη δραστηριότητα/συζήτηση;
  - Πώς θα αξιολογήσετε την αποτελεσματικότητα της συζήτησης/δραστηριότητας;
  - Τι μέτρα θα λάβετε για να κλείσετε τη συζήτηση/δραστηριότητα;
  - Πώς θα αξιολογήσετε την ανάπτυξη των γνώσεων και των δεξιοτήτων των εκπαιδευόμενων; Να είστε λεπτομερείς!
  - Ποιους πόρους θα χρησιμοποιήσετε;
  - Τι θα κάνετε αν μετά το τέλος της συζήτησης/δραστηριότητας συνειδητοποιήσετε ότι κάποιος από τους/τις εκπαιδευόμενους/νες εκφοβίζονται εξαιτίας των απόψεων που εξέφρασαν κατά τη διάρκεια της συζήτησης;
  - Ποια θα ήταν τα τελικά συμπεράσματα που θα μοιραστείτε με τους/τις εκπαιδευόμενους/ες σχετικά με το επιλεγμένο θέμα, σε σχέση με την παραπληροφόρηση;
2. Ο/Η εκπαιδευτής/ρια δίνει είκοσι λεπτά στις ομάδες για να συζητήσουν. Στη συνέχεια, ο/η εκπαιδευτής/τρια ζητά από τους/τις εκπροσώπους κάθε ομάδας να παρουσιάσουν τα κύρια σημεία της συζήτησης.
3. Όταν ο/η εκπρόσωπος κάθε ομάδας ολοκληρώσει την παρουσίασή του/της, ο/η εκπαιδευτής/τρια ζητά από τις υπόλοιπες ομάδες να σχολιάσουν, να δώσουν

ανατροφοδότηση και να διατυπώσουν συστάσεις. Η διαδικασία επαναλαμβάνεται για κάθε ομάδα.

4. Όταν όλες οι ομάδες παρουσιάσουν τις ιδέες τους, ο/η εκπαιδευτής/ρια συνοψίζει τις πιο σημαντικές και συναφείς ιδέες, ώστε οι συμμετέχοντες/χουσες να έχουν πλήρη επίγνωση των βασικών σημείων που πρέπει να κρατήσουν από αυτή τη δραστηριότητα.

2. Μελέτη περίπτωσης: η αυξανόμενη επιρροή του 'Q'

Διάρκεια: 40 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Με την ολοκλήρωση αυτής της δραστηριότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να κατανοήσουν παραδείγματα και περιπτώσεις που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να διευκολύνουν συζητήσεις και δραστηριότητες σχετικά με την παραπληροφόρηση.
- Να συνειδητοποιήσουν και να αμφισβητήσουν πιθανά προσωπικά εμπόδια και περιορισμούς όσον αφορά την παραπληροφόρηση και τις ψευδείς ειδήσεις.
- Να προσαρμόσουν μια περιπτωσιολογική μελέτη, που θα χρησιμοποιηθεί με τους/τις εκπαιδευόμενους/νες.

Πόροι και εξοπλισμός: Σύστημα Διαχείρισης Μάθησης (LMS) ή εκτυπωτής και χαρτί.

Περιγραφή:

Βήματα εργασίας:

1. Ο/Η εκπαιδευτής/τρια υπενθυμίζει στους/στις συμμετέχοντες/ουσες τα θέματα που συζητήθηκαν προηγουμένως σχετικά με την προσωπική προκατάληψη, τον αναστοχασμό και τα στερεότυπα.
2. Ο/Η εκπαιδευτής/τρια χωρίζει την όλη ομάδα σε τρεις- τέσσερις μικρότερες ομάδες, ανάλογα με τον αριθμό των συμμετεχόντων/ουσών.
3. Ο/Η εκπαιδευτής/τρια παρέχει στους/στις συμμετέχοντες/ουσες την ίδια μελέτη περίπτωσης, η οποία προέρχεται από την [Εργαλειοθήκη για εκπαιδευτικούς - Πώς να εντοπίζετε και να καταπολεμάτε την παραπληροφόρηση](#), Περιπτωσιολογική Μελέτη 1, σελίδα 15 (ΣΥ4.6).
4. Ο/Η εκπαιδευτής/ρια ζητά από κάθε ομάδα να ερευνήσει και να απαντήσει στις ερωτήσεις που ακολουθούν τη μελέτη περίπτωσης (στο κάτω μέρος της σελ. 15 της εργαλειοθήκης), καθώς και στις ακόλουθες ερωτήσεις:
  - Θα χρησιμοποιούσατε αυτή την περιπτωσιολογική μελέτη και το σχετικό υλικό για μια συζήτηση με τους/τις εκπαιδευόμενους/ες; Αν ναι, πώς; Εάν όχι, γιατί;
  - Ποια θα ήταν τα προσδοκώμενα αποτελέσματα από τη χρήση αυτής της περιπτωσιολογικής μελέτης για τους/τις εκπαιδευόμενους/ες; Πώς

θα αξιολογούσατε ότι έχουν αποκτήσει τις σχετικές ικανότητες σχετικά με τον γραμματισμό στα ψηφιακά μέσα;

- Θα κάνατε οποιεσδήποτε τροποποιήσεις ώστε η μελέτη περίπτωσης να γίνει πιο σχετική με τους/τις εκπαιδευόμενους/ες; Αν ναι, ποιες;
5. Ο/Η εκπαιδευτής/ρια δίνει είκοσι λεπτά στις ομάδες για να συζητήσουν. Στη συνέχεια, ο/η εκπαιδευτής/τρια ζητά από τους/τις εκπροσώπους κάθε ομάδας να παρουσιάσουν τα κύρια σημεία της συζήτησης.
  6. Όταν ο/η εκπρόσωπος κάθε ομάδας ολοκληρώσει την παρουσίασή του/της, ο/η εκπαιδευτής/ρια ζητά από τις υπόλοιπες ομάδες να σχολιάσουν, να δώσουν ανατροφοδότηση και να διατυπώσουν συστάσεις. Η διαδικασία επαναλαμβάνεται για κάθε ομάδα.
  7. Όταν όλες οι ομάδες παρουσιάσουν τις ιδέες τους, ο/η εκπαιδευτής/ρια συνοψίζει τις πιο σημαντικές και συναφείς ιδέες, ώστε οι συμμετέχοντες/ουσες να έχουν πλήρη επίγνωση των βασικών σημείων που πρέπει να κρατήσουν από αυτή τη δραστηριότητα.

Αξιολόγηση

1. Ερωτηματολόγιο αναστοχασμού

Διάρκεια: 20 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Με την ολοκλήρωση αυτής της δραστηριότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να αξιολογήσουν τις γνώσεις και τις δεξιότητες των συμμετεχόντων/ουσών σχετικά με το περιεχόμενο της ενότητας.
- Να αναστοχαστούν σχετικά με τις αποκτηθείσες γνώσεις σε σχέση με τα θεωρητικά ερεθίσματα που παρέχονται.
- Να αναστοχαστούν σχετικά με τις δεξιότητες που αποκτήθηκαν συγκριτικά με τις παρεχόμενες ασκήσεις.

Πόροι και εξοπλισμός: Ατομικές ψηφιακές συσκευές

Περιγραφή:

Στο τέλος της ενότητας, μετά την παρουσίαση των θεωρητικών γνώσεων και των πρακτικών δραστηριοτήτων, ο/η εκπαιδευτής/ρια ζητά από τους/τις συμμετέχοντες/χουσες να συμπληρώσουν ένα ατομικό ερωτηματολόγιο αυτοαναστοχασμού που βασίζεται σε κλειστές ερωτήσεις.

Το ερωτηματολόγιο αφενός αποτελεί εργαλείο αξιολόγησης της επίτευξης των επιθυμητών αποτελεσμάτων κι αφετέρου αποτελεί εργαλείο αυτοαξιολόγησης.

Ερωτηματολόγιο αυτοαξιολόγησης ([ΣΥ4.7](#)).

2. Ένα σχέδιο δραστηριοτήτων

Διάρκεια: 30 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Με την ολοκλήρωση αυτής της δραστηριότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να αναλύσουν κριτικά ένα υπάρχον σχέδιο μαθήματος για την παραπληροφόρηση.
- Να αξιολογήσουν την αποτελεσματικότητα και της δυνητική χρήση ενός σχεδίου μαθήματος.
- Να προσαρμόσουν το υπάρχον υλικό για την κάλυψη των αναγκών τους.

Πόροι και εξοπλισμός: Ατομικές ψηφιακές συσκευές

Περιγραφή:

1. Ο/Η εκπαιδευτής/ρια παρέχει στους/στις συμμετέχοντες/ουσες σε έντυπη ή ηλεκτρονική μορφή το Σχέδιο Δραστηριότητας 1: Εργασία με την παραπληροφόρηση, από τις Κατευθυντήριες Γραμμές, σελ. 18. ([ΣΥ4.8](#))
2. Ο/Η εκπαιδευτής/ρια ζητά από τους/τις συμμετέχοντες/ουσες να το διαβάσουν μεμονωμένα, να προβληματιστούν σχετικά με τις ακόλουθες ερωτήσεις και να σημειώσουν τις απαντήσεις τους:
  - Πώς αξιολογείτε αυτό το σχέδιο δραστηριοτήτων; Ποια είναι τα δυνατά του σημεία; Ποιες είναι οι αδυναμίες του;
  - Θα το χρησιμοποιούσατε; Αν ναι, πώς; Ποιες πιθανές αλλαγές θα κάνατε; Αν όχι, γιατί; Ποιες πιθανές αλλαγές θα κάνατε ώστε να μπορέσετε να το χρησιμοποιήσετε;
  - Στην εισαγωγή του Σχεδίου Δραστηριοτήτων αναφέρεται: «Δώστε μια προσωπική εμπειρία που σχετίζεται με την παραπληροφόρηση ή παραπέμπτε σε μια είδηση που αφορά την παραπληροφόρηση». Ας το κάνουμε πραγματικότητα. Ποια σκέψη ή προσωπική εμπειρία θα χρησιμοποιούσατε; Ποια είδηση παραπληροφόρησης θα δίνατε στους/στις εκπαιδευόμενους/ες;
  - Στο μέρος της Διαμορφωμένης συζήτησης του Σχεδίου Δραστηριότητας, αναφέρεται: «Αν υπάρχει επιπλέον χρόνος, ζητήστε προβληματισμούς». Ας υποθέσουμε ότι όντως έχετε επιπλέον χρόνο. Ποιες ερωτήσεις για προβληματισμό θα θέτατε;
3. Ο/Η εκπαιδευτής/ρια δίνει 15 λεπτά σε όλους τους/τις συμμετέχοντες/ουσες να διαβάσουν το Σχέδιο Δραστηριότητας και να απαντήσουν στις ερωτήσεις ατομικά.
4. Στη συνέχεια, ο/η εκπαιδευτής/ρια ζητά εθελοντές για να μοιραστούν τις σκέψεις και τις ιδέες τους με όλη την ομάδα.
5. Ο/Η εκπαιδευτής/ρια ενθαρρύνει όλους να παρέχουν ανατροφοδότηση και συστάσεις σχετικά με όσα μόλις άκουσαν.
6. Ο/Η εκπαιδευτής/ρια συνοψίζει τη δραστηριότητα συνοψίζοντας και βγάζοντας συμπεράσματα σχετικά με τις ιδέες που μοιράστηκαν οι συμμετέχοντες/ες.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Ashcraft, D., & Treadwell, T. (2008). The Social Psychology of Online Collaborative Learning: The Good, the Bad, and the Awkward. *Computer-Supported Collaborative Learning: Best Practices and Principles for Instructors*, 140-163. 10.4018/978-1-59904-753-9.ch007.

Benes S., Alperin H., *Essentials of Teaching Health Education: Characteristics of a Positive Learning Environment.*, Available at: <https://us.humankinetics.com/blogs/excerpt/characteristics-of-a-positive-learning-environment>

Bennett T. (2017) *Creating a Culture: How school leaders can optimise behaviour.* Available at: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/602487/Tom_Bennett_Independent_Review_of_Behaviour_in_Schools.pdf

Caled D, & Silva, MJ. (2022). Digital media and misinformation: An outlook on multidisciplinary strategies against manipulation. *J Comput Soc Sci*, 5(1), 123-159. doi: 10.1007/s42001-021-00118-8. Epub 2021 May 27. PMID: 34075349; PMCID: PMC8156576.

Eriyagama, I.S.K (2024) *Perceptions On Flipped Classroom Approach Towards Digital Literacy Skills: A Study with Mathematics Teachers.* *Journal of South Asian Exchanges*, 1(1), 1-7 | Article link: <https://saexchanges.com/v1n1/v1n104.pdf>

European Commission, Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture, *Guidelines for teachers and educators on tackling disinformation and promoting digital literacy through education and training*, Publications Office of the European Union, 2022, <https://data.europa.eu/doi/10.2766/28248>

Fievre M.J. (2021) *Cultivating the Classroom as a Safe Space.* Available at: <https://www.edutopia.org/article/cultivating-classroom-safe-space/>

Hawthorne H. (2022) *How to Create a Positive Learning Environment*, available at: <https://www.highspeedtraining.co.uk/hub/how-to-create-a-positive-learning-environment/>

Koltay T. (2011). The media and the literacies: Media literacy, information literacy, digital literacy. *Media, Culture & Society*, 33(2), 211–221. doi: 10.1177/0163443710393382.

Lambert, A. J. (1995). Stereotypes and social judgment: The consequences of group variability. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68, 388-403.

Linville, P. W., & Fischer, G. W. (1993). Exemplar and abstraction models of perceived group variability and stereotypicality. *Social Cognition*, 11, 92-125

Linville, P. W., Fischer, G. W., & Salovey, P. (1989). Perceived distributions of the characteristics of in-group and out-group members: Empirical evidence and a computer simulation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57, 165-188.

Main P. (2022) *The Spiral Curriculum: A Teacher's Guide.* Available at: <https://www.structural-learning.com/post/the-spiral-curriculum-a-teachers-guide>

Rusticus SA, Pashootan T, Mah A. (2023) What are the key elements of a positive learning environment? Perspectives from students and faculty. *Learn Environ Res*, 26(1), 161-175. doi: 10.1007/s10984-022-09410-4. Epub 2022 May 7. PMID: 35574193; PMCID: PMC9076804. Available at: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC9076804/>

Rusticus, S. A., Wilson, D., Casiro, O., & Lovato, C. (2020). Evaluating the quality of health professions learning environments: development and validation of the health education learning environment survey (HELES). *Evaluation & the health professions*, 43(3), 162–168. 10.1177/0163278719834339

Shochet RB, Colbert-Getz JM, Levine RB, Wright SM. (2013). Gauging events that influence students' perceptions of the medical school learning environment: Findings from one institution. *Academic Medicine*, 88, 246–252. doi: 10.1097/ACM.0b013e31827bfa14.

Skirius L. (2024) The Disinformation Challenge: the power of game-based learning in strengthening media literacy. Available at <https://media-and-learning.eu/subject/media-literacy/the-disinformation-challenge-the-power-of-game-based-learning-in-strengthening-media-literacy/>

Διαδικτυακοί Πόροι

<https://www.wcupa.edu/coral/documents/07in-outgroups.pdf>

Πηγές Πολυμέσων

- [What is game-based learning?](#)
- [The Disinformation Challenge: game-based learning in strengthening media literacy \(gameplay\)](#)
- [Controversial Issues - Turning disagreement into dialogue and understanding](#)

Πρόσθετες Βιβλιογραφικές Αναφορές και Πόροι

Toolkit for teachers - How to spot and fight disinformation. EU publication, (2024) Available at: https://learning-corner.learning.europa.eu/document/download/69b1f7ed-f8aa-4a88-bd80-b61353f147a5_en?file=Toolkit%20for%20teachers%20on%20disinformation.pdf

European Commission, Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture, Guidelines for teachers and educators on tackling disinformation and promoting digital literacy through education and training, Publications Office of the European Union, 2022, <https://data.europa.eu/doi/10.2766/28248>.

5. Αξιολόγηση και εκτίμηση του ψηφιακού γραμματισμού στα σχολεία

Η ενότητα σε μια ματιά

5. Αξιολόγηση και εκτίμηση του ψηφιακού γραμματισμού στα σχολεία	
<i>Περίληψη</i>	<p>Το να γίνεις "εγγράμματος/η στα Ψηφιακά Μέσα" σημαίνει να αναπτύξεις ικανότητες ψηφιακής παιδείας στα διαδικτυακά Μέσα, ώστε να τα χρησιμοποιείς πιο υπεύθυνα και να παίζεις ενεργό ρόλο στη δημιουργία μιας δημοκρατικής, πλουραλιστικής και ενωμένης κοινωνίας.</p> <p>Η ενότητα αυτή προσφέρει ένα θεωρητικό πλαίσιο για τη χαρτογράφηση και τη μέτρηση αυτών των ικανοτήτων και την ανάπτυξη εργαλείων και μεθόδων αξιολόγησης και εκτίμησης. Παρέχει, επίσης, δραστηριότητες με ορισμένα πρακτικά παραδείγματα και ασκήσεις που επικεντρώνονται σε θέματα παραπληροφόρησης.</p>
<i>Μαθησιακά αποτελέσματα</i>	<p>Με την ολοκλήρωση αυτής της ενότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Να γνωρίσουν ένα θεωρητικό μοντέλο για τη διδασκαλία και τη μάθηση σχετικά με τον Γραμματισμό στα Ψηφιακά Μέσα. - Να μάθουν για ένα θεωρητικό πλαίσιο για την αξιολόγηση και την αποτίμηση των ικανοτήτων Γραμματισμού στα Ψηφιακά Μέσα. - Να μάθουν για παραδείγματα εργαλείων και μεθόδων για την αξιολόγηση και την εκτίμηση των ικανοτήτων Γραμματισμού στα Ψηφιακά Μέσα. - Να αναπτύξουν εργαλεία αξιολόγησης για τη μέτρηση της απόκτησης δεξιοτήτων Γραμματισμού στα Ψηφιακά Μέσα.
<i>Πόροι εξοπλισμός</i>	<p><i>& Πόροι:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - <u><i>Κατευθυντήριες γραμμές για διδάσκοντες και εκπαιδευτικούς σχετικά με την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης και την προώθηση του ψηφιακού γραμματισμού μέσω της εκπαίδευσης και της κατάρτισης</i></u> - Πλαίσιο για τις ικανότητες ψηφιακής παιδείας στα μέσα επικοινωνίας (ΣΥ5.1) <p><i>Εξοπλισμός:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Σύνδεση στο Διαδίκτυο, διαδραστική οθόνη ή πίνακας και βιντεοπροβολέας - Ψηφιακές συσκευές (φορητοί υπολογιστές, τάμπλετ ή έξυπνα τηλέφωνα) για τους/τις εκπαιδευόμενους/ες

Συνολική
διάρκεια

195 λεπτά

Εισαγωγή

Διάρκεια : 20 λεπτά

Μαθησιακό αποτέλεσμα:

Οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να αναστοχάζονται σχετικά με την προϋπάρχουσα γνώση τους για την αξιολόγηση και την εκτίμηση δραστηριοτήτων που προωθούν τον Γραμματισμό στα Ψηφιακά Μέσα.

Πόροι και εξοπλισμός:

- Σύνδεση στο Διαδίκτυο και διαδραστική οθόνη ή πίνακας και βιντεοπροβολέας,
- Ψηφιακές συσκευές (φορητοί υπολογιστές, tablets ή smartphones + σύνδεση στο διαδίκτυο) για τους εκπαιδευόμενους,
- [Διαδικτυακή εφαρμογή Mentimeter](#) (δείτε το [βίντεο](#) και το [σεμινάριο](#) για τη δημιουργία ενός διαδραστικού καταιγισμού ιδεών/ιδεοθύελλας) ή κάτι παραπλήσιο.
- Διαδραστικές διαφάνειες καταιγισμού ιδεών για την κινητοποίηση της πρότερης γνώσης των μαθητών ([ΣΥ5.2](#)).

Περιγραφή: Διαδραστικός καταιγισμός ιδεών (Mentimeter).

Χρησιμοποιώντας τη διαδικτυακή εφαρμογή Mentimeter ή μια παρόμοια, ο/η εκπαιδευτής/ρια καλεί τους/τις εκπαιδευόμενους/ες να συμμετάσχουν σε διαδραστικό καταιγισμό ιδεών μέσω των ψηφιακών τους συσκευών για να κινητοποιήσουν την πρότερη γνώση τους σχετικά με τις ικανότητες των μαθητών/ριών στον ψηφιακό γραμματισμό και τα εργαλεία για την αξιολόγησή τους ([ΣΥ5.2](#)) (5 λεπτά).

Ο/Η εκπαιδευτής/ρια μοιράζεται στην οθόνη την πρώτη διαφάνεια Mentimeter με τις ερωτήσεις:

1. Ποιες δραστηριότητες θα πραγματοποιούσατε με τους/τις μαθητές/ριες για να προωθήσετε τις ικανότητές τους στον Γραμματισμό στα Ψηφιακά Μέσα; (5 λεπτά για να απαντήσετε).
2. Ποια εργαλεία θα χρησιμοποιούσατε για να αξιολογήσετε τις ικανότητες Γραμματισμού στα Ψηφιακά Μέσα μετά από μια δραστηριότητα στην τάξη; (5 λεπτά για να απαντήσετε).

Μετά τον διαδραστικό καταιγισμό ιδεών, ο/η εκπαιδευτής/ρια σχολιάζει τα δύο σύννεφα λέξεων που σχηματίστηκαν από τις απαντήσεις των εκπαιδευομένων (5 λεπτά).

Θεωρητικό Πλαίσιο

Διάρκεια: 45 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα:

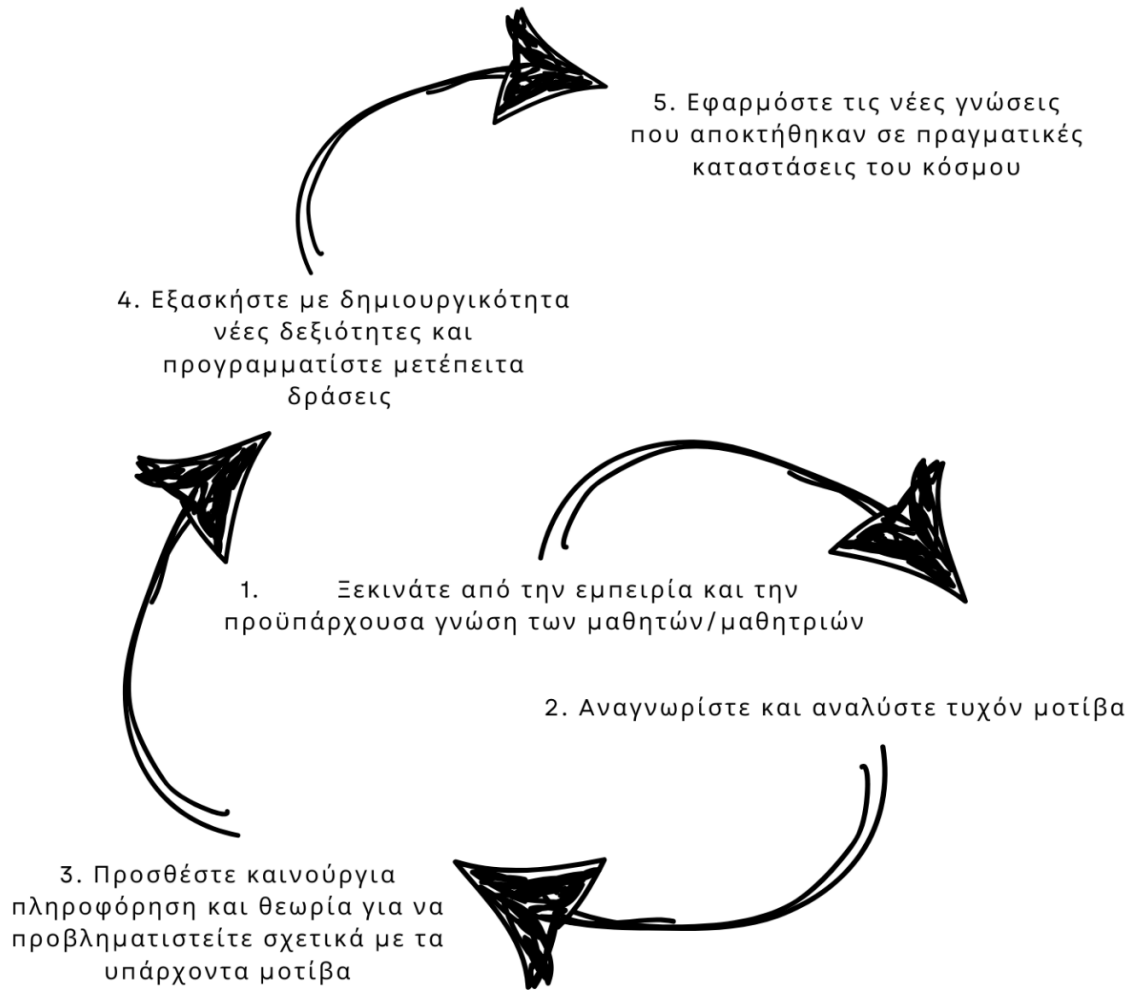
Οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να επεξηγούν τα βήματα ενός θεωρητικού μοντέλου για τη διδασκαλία και τη μάθηση της παιδείας στα Ψηφιακά Μέσα Ενημέρωσης.
- Να κατέχουν το θεωρητικό πλαίσιο για την αξιολόγηση και την εκτίμηση των ικανοτήτων Γραμματισμού στα Ψηφιακά Μέσα.
- Να είναι ενήμεροι/ες για παραδείγματα μεθόδων και εργαλείων για την εκτίμηση και αξιολόγηση των δεξιοτήτων Γραμματισμού στα Ψηφιακά Μέσα.

Πόροι και εξοπλισμός: διαφάνειες, σύνδεση στο διαδίκτυο, διαδραστική οθόνη ή πίνακας και βιντεοπροβολέας.

Το μοντέλο μάθησης και διδασκαλίας του Paulo Freire

Οποιαδήποτε απόπειρα δημιουργίας ενός χάρτη για την εκτίμηση και αξιολόγηση του Γραμματισμού στα Ψηφιακά Μέσα θα πρέπει να ξεκινά από το μοντέλο μάθησης και διδασκαλίας που υιοθετείται σε μια τάξη εκπαίδευσης στα Μέσα. Ένα ενδιαφέρον μοντέλο είναι η σπείρα ενδυνάμωσης, που αναπτύχθηκε από τον Paulo Freire (1963). Σύμφωνα με τον Βραζιλιάνο εκπαιδευτικό, τα σύνθετα θέματα ή οι έννοιες πρέπει να διασπώνται σε πέντε βραχυπρόθεσμα μαθησιακά βήματα που ενεργοποιούν διαφορετικές γνωστικές και συναισθηματικές διαδικασίες, ενισχύουν την ικανότητά μας να αναπτύσσουμε νέες γνώσεις από την εμπειρία και στη συνέχεια μας επιτρέπουν να προχωρούμε στη δράση. Εάν οι εκπαιδευτές/ριες υιοθετήσουν αυτό το μοντέλο για να σχεδιάσουν τα σχέδια μαθημάτων και τις διαδικασίες αξιολόγησης του Γραμματισμού στα Ψηφιακά Μέσα, θα έχουν ένα ισχυρό πλέγμα ιδεών για τον μετασχηματισμό της μάθησης και της διδασκαλίας (Σχήμα 1).

Σχήμα 1 - Το μοντέλο του Freire για τη διδασκαλία και τη μάθηση [1963]

Στο *πρώτο βήμα* - *Ξεκινήστε με τις εμπειρίες και τις γνώσεις των εκπαιδευομένων* - οι εκπαιδευόμενοι/ες συμμετέχουν σε μια δραστηριότητα που οδηγεί στην παρατήρηση προσωπικών εμπειριών και σε πιθανή επίγνωση, κάνοντάς τους να δηλώσουν κάτι σαν: "Ω! Δεν το είχα σκεφτεί ποτέ αυτό πριν". Για παράδειγμα, θα μπορούσαν να συγκρίνουν αν η εμπειρία τους με μετανάστες είναι παρόμοια με εκείνη που συχνά παρουσιάζεται στερεοτυπικά στις ειδήσεις - θα μπορούσαν, επίσης, να κρατήσουν ένα ημερολόγιο χρήσης Ψηφιακών Μέσων για μία ημέρα (από το πρωινό μέχρι τον ύπνο), για να συνειδητοποιήσουν πόσες διαφορετικές χρήσεις και πρακτικές Ψηφιακών Μέσων έχουν στην καθημερινή τους ζωή, κ.τ.λ.

Το *δεύτερο βήμα* - *Εντοπισμός και ανάλυση προτύπων* - παρέχει χρόνο στους/στις εκπαιδευόμενους/ες να εξετάσουν τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης σύμφωνα με έξι βασικές έννοιες ή "διαστάσεις" του Γραμματισμού στα Μέσα (ΣΥ5.3): κατηγορίες-είδη, παραγωγοί, ακροατήρια, τεχνολογίες, γλώσσες και αναπαραστάσεις.

Για παράδειγμα, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα μπορούσαν να κάνουν ερωτήσεις όπως:

- Πώς μας κάνει η οπτική γωνία της κάμερας/προβολής να νιώθουμε για τους ανθρώπους που παρουσιάζονται σε ένα δελτίο ειδήσεων;
- Τι διαφορά θα είχε αν χρησιμοποιούνταν άλλες γωνίες λήψης;
- Τι είδους λέξεις χρησιμοποιούνται όταν αναφερόμαστε σε ορισμένες κοινωνικές ομάδες; Τι υπονοούν σε συνειρμικό επίπεδο;
- Πώς συμβάλλει η μουσική στη διάθεση της ειδησεογραφικής ιστορίας που αφηγείται;
- Αν συγκρίνουμε τον τρόπο με τον οποίο οι ίδιες ειδήσεις δίνονται από δύο διαφορετικές εφημερίδες, τι μαθαίνουμε για την οπτική και τις προθέσεις των δημοσιογράφων;
- Τι γνωρίζουμε για τον/την ιδιοκτήτη/ρια αυτής της εφημερίδας ή του περιοδικού;

Το τρίτο βήμα - Προσθήκη νέων πληροφοριών και θεωρίας για τον προβληματισμό σχετικά με τα πρότυπα που εντοπίστηκαν - οδηγεί τους εκπαιδευόμενους/ες σε βαθύτερο προβληματισμό, προσπαθώντας να τοποθετήσουν όσα έμαθαν στα προηγούμενα βήματα σε ένα πιο μακροσκοπικό επίπεδο. Ανάλογα με τα θέματα, μπορεί να θελήσουν να εξετάσουν φιλοσοφικές ή πολιτισμικές παραδόσεις, ηθικές αξίες, κοινωνική δικαιοσύνη ή δημοκρατικές αρχές που μπορούν να καθοδηγήσουν την ατομική και συλλογική λήψη αποφάσεων. Για παράδειγμα, φανταζόμενοι/ες ότι παρακολουθούν ένα έκτακτο ειδησεογραφικό βίντεο για μια διαμαρτυρία σχετικά με ένα κοινωνικό ζήτημα, θα μπορούσαν να θέσουν ερωτήσεις, όπως:

- Είναι σωστό τα ειδησεογραφικά προγράμματα να παίρνουν συνεντεύξεις μόνο από κυβερνητικούς εκπροσώπους;
- Πώς παραγκωνίζονται τα πολιτικά δικαιώματα σε ορισμένες αναπαραστάσεις των μέσων ενημέρωσης;
- Ποιος είναι ο ρόλος της ανεξάρτητης αρχής επικοινωνίας που λειτουργεί στη χώρα μου; Ποια είναι η ρύθμιση σχετικά με το δημοσιογραφικό επάγγελμα; Υπάρχει κανονισμός σχετικά με τη διακίνηση (ψευδών) ειδήσεων στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης;
- Πώς τα εμπορικά συμφέροντα καθορίζουν τις κυρίαρχες ειδήσεις, αλλά και τη διάδοση της παραπληροφόρησης; Ποιες είναι οι συνέπειες;
- Ποια είναι μια εναλλακτική ιστορία που θα μπορούσε να ειπωθεί για το γεγονός αυτό;

Βήμα τέταρτο – Δημιουργική Εξάσκηση νέων δεξιοτήτων και σχεδίων δράσης - και *βήμα πέμπτο - Εφαρμογή των όσων έχουν μάθει στον κόσμο* - επιτρέπουν στους/στις εκπαιδευόμενους/ες να διατυπώσουν δημιουργικές ιδέες δράσης και να τις κάνουν ορατές στον δημόσιο χώρο. Αυτό αποτελεί ένα κάλεσμα για δράση, κατά την οποία οι εκπαιδευόμενοι/ες "μαθαίνουν κάνοντας", ατομικά και συλλογικά. Ωστόσο, είναι σημαντικό να θυμόμαστε ότι η δράση δεν προϋποθέτει απαραίτητα τη χρήση εξελιγμένων τεχνολογιών ή επαγγελματικής εμπειρογνομosύνης. Πράγματι, οι πιο μακροχρόνιες δράσεις είναι συχνά απλές δραστηριότητες που αντικατοπτρίζουν την αυξημένη ευαισθητοποίηση και επίγνωση. Για παράδειγμα, αφού αναλύσουν και προβληματιστούν σχετικά με την παραπληροφόρηση και τις

ψευδείς ειδήσεις, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα μπορούσαν να συντάξουν έναν 'Δεκάλογο' ή ένα γράφημα με πληροφορίες (infographic) για τον έλεγχο των γεγονότων και να το αναρτήσουν στον πίνακα ανακοινώσεων στο λόμπι και στον ιστότοπο του εκπαιδευτικού ιδρύματος, για να το διαβάσουν όλοι/όλες. Θα μπορούσαν, επίσης, να δημιουργήσουν ένα ιστολόγιο για να μοιραστούν τις ανακαλύψεις, τις γνώσεις και τους προβληματισμούς τους σχετικά με τις τεχνικές παραπληροφόρησης και προπαγάνδας και να παρουσιάσουν παραδείγματα για το πώς η παραπληροφόρηση "ψαρεύει" κλικ (clickbaiting) ως τρόπο για να αποκομίσει κέρδος. Άλλοι/ες εκπαιδευόμενοι/ες, που ανησυχούν για τις πρόσφατες περιπτώσεις παραπληροφόρησης, θα μπορούσαν να πάρουν συνεντεύξεις από εκπαιδευτικούς, γονείς, συμμαθητές/ριες και εμπειρογνώμονες για να μοιραστούν διαφορετικές απόψεις και να βρουν λύσεις. Οι δράσεις αυτές περιλαμβάνουν την αλληλεπίδραση και τη σύνδεση με το ευρύ κοινό, τη διάδοση ιδεών, τη συνεργασία για τον εντοπισμό προβλημάτων και λύσεων, τη δημιουργία περιεχομένου για τα μέσα ενημέρωσης και τη διάδοσή του και την προώθηση της συμμετοχής των πολιτών ως ειδική ικανότητα ψηφιακής πολιτειότητας.

Χαρτογράφηση και μέτρηση των ικανοτήτων Γραμματισμού στα Ψηφιακά Μέσα

Όπως και σε κάθε άλλο μάθημα, σε ένα μάθημα Γραμματισμού στα Ψηφιακά Μέσα, είναι ζωτικής σημασίας να αξιολογηθούν και να εξεταστούν οι εργασίες των συμμετεχόντων/ουσών και να διαπιστωθεί πόσο εγγράμματοι/ες στα ψηφιακά μέσα έχουν γίνει ως αποτέλεσμα αυτής της διεργασίας. Είναι σημαντικό να τους δίνεται τακτική ανατροφοδότηση σχετικά με την πρόοδό τους (καθώς και μέσω της αυτοαξιολόγησής τους), ώστε να αισθάνονται υπεύθυνοι/ες για τη μάθησή τους.

Ωστόσο, η δημιουργία εργαλείων εκτίμησης και αξιολόγησης για τον Γραμματισμό στα Ψηφιακά μέσα μπορεί να είναι πιο δύσκολη από ό,τι σε άλλα μαθήματα. Αυτό μπορεί να οφείλεται εν μέρει στο γεγονός ότι οι εκπαιδευτικοί δεν έχουν τις τεχνικές γνώσεις για την αξιολόγηση εργασιών που αφορούν τα ψηφιακά μέσα. Αλλά, μπορεί επίσης να οφείλεται στο γεγονός ότι οι εκπαιδευτικοί δεν γνωρίζουν με σαφήνεια ποιες ικανότητες πρέπει να επιτύχουν οι μαθητές/ριές τους και, ως εκ τούτου, το είδος των ερωτήσεων που πρέπει να θέσουν κατά τη διάρκεια των δραστηριοτήτων στην τάξη. Αυτό συχνά έχει ως αποτέλεσμα να αξιολογούν απλώς το τελικό *ψηφιακό προϊόν* που έκαναν οι μαθητές/ριες.

Επομένως, η *διαδικασία αξιολόγησης* είναι συχνά βεβιασμένη ή ανεπαρκώς τεκμηριωμένη. Σε κάθε περίπτωση, τίθεται το ερώτημα: Πώς ακριβώς αξιολογεί ένας/μία εκπαιδευτικός μια παραγωγή πολυμέσων όπως ένα βίντεο; Όπως υποστηρίζει έντονα ο Buckingham, "η σύγκριση με το έργο "επαγγελματιών" ή η χρήση "ειδικών επιτροπών" κατά τον τρόπο ενός κινηματογραφικού φεστιβάλ μπορεί να είναι ακατάλληλη ή θετικά παραπλανητική. Η "ποιότητα" βρίσκεται απλώς στο μάτι του παραγωγού ή καθορίζεται επίσης κι από το κοινό; Και, αν ναι, ποιο κοινό; Σε ποιον βαθμό λαμβάνουμε υπόψη εδώ τη συμμετοχή των ενηλίκων - για παράδειγμα, στο μοντάζ ή στην παροχή εξειδικευμένης τεχνογνωσίας ή στην προσπάθεια δημιουργίας ενός αποδεκτού τελικού προϊόντος;" (Buckingham, 2003, σ. 200).

Ως εκ τούτου, πρέπει να ληφθούν υπόψη δύο κρίσιμα βήματα για τη δημιουργία αντικειμενικών, ολοκληρωμένων και ουσιαστικών σχεδίων αξιολόγησης των εργασιών για τον Γραμματισμό στα Ψηφιακά Μέσα. Το πρώτο είναι ο καθορισμός των *ικανοτήτων Γραμματισμού στα Ψηφιακά Μέσα* που ο/η εκπαιδευτικός αναμένει από τους μαθητές και τις μαθήτριές του/της να επιτύχουν, προσπαθώντας να κάνει συνδέσεις με τα πλαίσια ικανοτήτων άλλων γνωστικών αντικειμένων. Ο δεύτερος είναι η χρήση *εργαλείων και διαδικασιών* που επιτρέπουν στον/στην εκπαιδευτικό να αξιολογήσει το έργο των μαθητών/ριών όσο το δυνατόν πιο διεξοδικά, καθιστώντας τις προσδοκίες του/της όσο το δυνατόν πιο απλές για αυτούς/ές.

Όπως προειπώθηκε, για να αναπτυχθεί ένα συνεκτικό σχέδιο αξιολόγησης και εκτίμησης, πρέπει να καθοριστεί το αντικείμενο και το πλαίσιο ικανοτήτων. Σύμφωνα με έναν θεμελιώδη και ευρέως διαδεδομένο ορισμό, ο Γραμματισμός στα Μέσα είναι "η ικανότητα πρόσβασης στα Μέσα ενημέρωσης, κατανόησης και κριτικής αξιολόγησης των διαφόρων πτυχών των Μέσων ενημέρωσης και του περιεχομένου τους και δημιουργίας μηνυμάτων σε διάφορα πλαίσια" ([Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2009](#)). Από αυτόν τον ορισμό, ο Ευρωπαϊκός Χάρτης για την Παιδεία στα Μέσα Ενημέρωσης προσδιορίζει επτά τομείς ικανοτήτων (Bachmair και Bazalgette 2007):

1. **Αποτελεσματική χρήση** των τεχνολογιών Μέσων ενημέρωσης για την πρόσβαση, την αποθήκευση, την ανάκτηση και τον διαμοιρασμό περιεχομένου για την κάλυψη των ατομικών και συλλογικών αναγκών και ενδιαφερόντων.
2. **Πρόσβαση και ενημερωμένες επιλογές** σχετικά με ένα ευρύ φάσμα μορφών και περιεχομένου των Ψηφιακών Μέσων από διαφορετικές πολιτισμικές και θεσμικές πηγές.
3. **Κατανόηση του πώς και γιατί** παράγεται το περιεχόμενο των Ψηφιακών Μέσων.
4. **Κριτική ανάλυση** των τεχνικών, των γλωσσών και των συμβάσεων που χρησιμοποιούνται από τα Ψηφιακά Μέσα και των μηνυμάτων που μεταφέρουν.
5. **Δημιουργική χρήση** των Ψηφιακών Μέσων για την έκφραση και την επικοινωνία ιδεών, πληροφοριών και απόψεων.
6. **Εντοπισμός, αποφυγή ή/και αμφισβήτηση** περιεχομένου και υπηρεσιών των Ψηφιακών Μέσων που μπορεί να είναι ανεπιθύμητα, προσβλητικά ή επιβλαβή.
7. Αποτελεσματική χρήση των Ψηφιακών Μέσων για **την άσκηση των δημοκρατικών δικαιωμάτων και των πολιτικών ευθυνών**.

Από αυτούς τους βασικούς ορισμούς, προτείνουμε ένα *Πλαίσιο Ικανοτήτων Γραμματισμού στα Ψηφιακά Μέσα (ΣΥ5.1)*, προσαρμοσμένο από το μοντέλο του David Buckingham (2014) με κάποιες προσθήκες από το [Πλαίσιο DigComp 2.2](#). Ακολουθώντας την πρόταση του Buckingham, στο *Πλαίσιο Ικανοτήτων Γραμματισμού στα Ψηφιακά Μέσα* συμπεριλάβαμε τις ικανότητες Γραμματισμού στα Ψηφιακά Μέσα με διακριτό σύνολο μαθησιακών προσδοκιών, αλλά και κάποιες μαθησιακές προσδοκίες μετα-επιπέδου που είναι πολύ πιο γενικώς και ευρέως εφαρμόσιμες σε άλλες περιοχές του αναλυτικού προγράμματος, όπως η συνεργασία

και η επικοινωνία, η δημιουργικότητα, η επιχειρηματολογία και η συζήτηση, η αναζήτηση και η εύρεση, ο αναστοχασμός και η αξιολόγηση, η αυτοπεποίθηση και η αυτοεκτίμηση.

Μόλις ο/η εκπαιδευτικός καθορίσει τις ικανότητες που θέλει να αναπτύξει, μπορεί να αξιολογήσει αν οι μαθητές/ριες τις πέτυχαν και σε ποιο επίπεδο. Ο/Η εκπαιδευτικός μπορεί στη συνέχεια να δημιουργήσει εργαλεία διαμορφωτικής και τελικής αξιολόγησης για να αποτιμήσει τις ικανότητες των μαθητών/ριών. Έντυπα αυτοαξιολόγησης/ετεροαξιολόγησης, αναστοχασμοί μάθησης, δείγματα γραπτού λόγου, πλέγματα παρατήρησης και ρουμπρίκες είναι όλα πιθανά εργαλεία που μπορείτε να χρησιμοποιήσετε. Προτείνουμε να χρησιμοποιείτε την αυτοαξιολόγηση των μαθητών/ριών όσο το δυνατόν συχνότερα, καθώς μπορεί να αποτελέσει ένα ισχυρό εργαλείο για την αξιολόγηση της μάθησης των μαθητών/ριών και τη βελτίωσή της.

Η αξιολόγηση από συμμαθητές/συμμαθήτριες (ετεροαξιολόγηση) μπορεί να βοηθήσει στην αξιολόγηση ομαδικών εργασιών. Γνωρίζουμε ότι τα ψηφιακά μέσα και τα διαδικτυακά περιβάλλοντα ευνοούν τη συνεργατική δουλειά - ως εκ τούτου, υπάρχει μερικές φορές η τάση να στρεφόμαστε προς την ομαδική αξιολόγηση. Ωστόσο, η εύρεση ισορροπίας μεταξύ ατομικής και ομαδικής αξιολόγησης είναι ζωτικής σημασίας, καθώς η τελευταία μπορεί προφανώς να ενθαρρύνει μαθητές/ριες, που εκμεταλλεύονται "καιροσκοπικά" τη συμμετοχή τους στην ομάδα. Γνωρίζουμε ότι, καταρχήν, όλοι οι μαθητές/ριες μπορούν να συμβάλουν στην επιτυχία ενός έργου με πολλούς και διαφορετικούς τρόπους. Παρόλα αυτά, γνωρίζουμε, επίσης, υπό μια πιο ρεαλιστική σκοπιά, ότι αν οι λιγότερο ενεργοποιημένοι/ες μαθητές/ριες γνωρίζουν ότι οι βαθμοί τους θα είναι οι ίδιοι με τους περισσότερο ενεργοποιημένους/ες στην ομάδα τους, μπορεί απλώς να αποφασίσουν να εργαστούν λιγότερο. Όπως επισημαίνει έντονα ο Gibbs (2010), "Η απόδοση του ίδιου βαθμού σε όλα τα μέλη μιας ομάδας σπάνια οδηγεί σε κατάλληλη μαθησιακή συμπεριφορά των μαθητών/ριών, συχνά οδηγεί σε freeloading, και έτσι τα πιθανά μαθησιακά οφέλη της ομαδικής εργασίας είναι πιθανό να χαθούν, και, επιπλέον, οι μαθητές/ριες μπορεί, πολύ λογικά, να θεωρήσουν τους βαθμούς τους ως άδικους" (σ. 1).

Όπως ειπώθηκε, η αξιολόγηση από ομοτίμους (συμμαθητές/συμμαθήτριες) μπορεί να είναι αρκετά χρήσιμη για την αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων. Σε τελική ανάλυση, όταν εξετάζεται η συνεισφορά ενός ατόμου σε μια ομαδική εργασία, οι μόνοι που γνωρίζουν ποια ήταν η αντίστοιχη συνεισφορά της ομάδας είναι τα ίδια τα μέλη της ομάδας. Κατά κάποιον τρόπο, η ομαδική εργασία "φυσικά" προσφέρεται για αξιολόγηση από εταίρους, αλλά και για αυτοαξιολόγηση. Οι εκπαιδευτικοί θα μπορούσαν, για παράδειγμα, να ζητήσουν από τους/τις μαθητές/ριες να τηρούν ένα ημερολόγιο έργου, ένα ιστολόγιο ή κάποια μορφή χαρτοφυλακίου που τους επιτρέπει να επιδεικνύουν (και να αναστοχάζονται για) την απόδοσή τους στο πλαίσιο μιας ομάδας. Αξίζει, επίσης, να εξεταστεί ο τρόπος με τον οποίο οι εκπαιδευτικοί συλλέγουν τις αξιολογήσεις παιδιών από συμμαθητές/ριές τους. Μπορούν να το κάνουν ανώνυμα (άρα να μειώσουν το άγχος των παιδιών να αξιολογήσουν το ένα το άλλο) ή με ανοιχτή συζήτηση (δίνοντας έτσι στα παιδιά την ευκαιρία να υπερασπιστούν τον εαυτό τους). Όποια προσέγγιση και αν ακολουθήσουν οι εκπαιδευτικοί, θα εξαρτηθεί αναπόφευκτα από τη γνώση τους για

τους/τις μαθητές/ριες, το μέγεθος της ομάδας και τις εμπειρίες των ίδιων των παιδιών σχετικά με την ομαδική εργασία και την ετεροαξιολόγηση.

Επιλεγμένα παραδείγματα

Για την αξιολόγηση των ικανοτήτων των μαθητών/ριών στον Ψηφιακό Γραμματισμό στα Μέσα, οι οποίες σχετίζονται με θέματα παραπληροφόρησης, θα μπορούσε να είναι χρήσιμο να συνδυαστούν ερωτήσεις ανοικτού και κλειστού τύπου, μαθησιακά σενάρια σχετικά με την παραπληροφόρηση και γραπτές εκθέσεις. Πιο συγκεκριμένα, η αξιολόγηση των γνώσεων θα μπορούσε να εξυπηρετηθεί από ερωτηματολόγια, μικρά περιγραφικά δοκίμια ή ασκήσεις διάκρισης σε θέματα παραπληροφόρησης. Η αξιολόγηση των δεξιοτήτων μπορεί να γίνει ζητώντας από τους/τις μαθητές/ριες να αξιολογήσουν το περιεχόμενο Ψηφιακών Μέσων ως προς την αξιοπιστία, να εντοπίσουν συγκεκριμένα θέματα ή χαρακτηριστικά σε συγκεκριμένα προϊόντα Ψηφιακών Μέσων, να ασχοληθούν με δραστηριότητες επίλυσης προβλημάτων, όπως ο έλεγχος των γεγονότων, η απομυθοποίηση και η διάψευση, και η πραγματοποίηση διαδικτυακών αναζητήσεων για εναλλακτικές απόψεις. Οι στάσεις μπορούν να αξιολογηθούν με ερωτήσεις σχετικά με τις εκτιμήσεις τους για την αξιοπιστία και την εγκυρότητα των διαδικτυακών πληροφοριών.

Άλλοι τρόποι αξιολόγησης των ικανοτήτων σε αυτούς τους τομείς είναι η παραγωγή μηνυμάτων για τα Ψηφιακά Μέσα και τον (ηλεκτρονικό) φάκελο τον οποίο οι μαθητές/ριες δημιουργούν, ενδεχομένως με συνεργατικό τρόπο, σχετικών με προπαγάνδα, ψευδείς ειδήσεις, ή έναν 'δεκάλογο' για την απομυθοποίηση του περιεχομένου ή έναν κατάλογο πηγών που διαψεύδουν. Για την αξιολόγηση αυτού του είδους των δραστηριοτήτων θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ένα πλέγμα, μια ρουμπρίκα ή ένα εργαλείο ετεροαξιολόγησης.

Εδώ, παρέχουμε ορισμένα παραδείγματα που μπορείτε να χρησιμοποιήσετε ως πρότυπα για τη δημιουργία των δικών σας εργαλείων. Μπορείτε να εξετάσετε το ενδεχόμενο να χρησιμοποιήσετε κάποια από αυτά πριν και μετά τη δραστηριότητα, για να συγκρίνετε τα αποτελέσματα και να αξιολογήσετε την πρόοδο των μαθητών/μαθητριών.

Ρουμπρίκες

Σε μια ρουμπρίκα, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να υιοθετήσουν δύο μεθόδους:

1. **Ποσοτικούς** τρόπους. Για παράδειγμα, ένας μαθητής ή μια μαθήτρια Επιπέδου Τέσσερα εντοπίζει επιτυχώς πέντε ή περισσότερους τρόπους για την αποδόμηση της παραπληροφόρησης. Ή ένας/μία μαθητής/ρια Επιπέδου Τρία εντοπίζει τέσσερις τρόπους, ένας/μία μαθητής/ρια Επιπέδου Δύο τρεις τρόπους, ένας/μία μαθητής/ρια Επιπέδου Ένα εντοπίζει δύο τρόπους και ένας μαθητής/ρια με ανεπάρκεια εντοπίζει έναν ή μηδέν τρόπους. Σε αυτή την περίπτωση, ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να μειώσει την ασάφεια μεν, αλλά ταυτόχρονα να αποτύχει να αναλύσει σε βάθος αυτό που αξιολογεί.
2. **Ποιοτικές** περιγραφές του έργου του μαθητή/της μαθήτριας. Εάν ο/η εκπαιδευτικός ορίζει το Επίπεδο Τέσσερα ως εργασία με αυτοπεποίθηση, τότε

το Επίπεδο Τρία είναι εργασία με επάρκεια, το Επίπεδο Δύο είναι εργασία με ανάπτυξη, το Επίπεδο Ένα είναι επιφανειακή εργασία και το ανεπαρκές είναι μια αποτυχημένη εργασία.

Ιδανικά, θα πρέπει να χρησιμοποιούνται και οι δύο μέθοδοι: οι ποσοτικές βοηθούν στην αξιολόγηση της γνώσης και συγκεκριμένων δεξιοτήτων, ενώ οι ποιοτικές μέθοδοι επιτρέπουν τη μέτρηση πιο αφηρημένων/θεωρητικών δεξιοτήτων (έρευνα και ανάλυση).

Ένα μοντέλο κατασκευής ρουμπρίκας

Στο πρώτο στάδιο, προσδιορίζονται τα γενικά στοιχεία της ρουμπρίκας: διαστάσεις, κριτήρια και δείκτες.

Πίνακας 1 - Στάδιο 1 του μοντέλου κατασκευής ρουμπρίκας

Διαστάσεις	Παραληροφόρηση και ψευδείς ειδήσεις
Κριτήρια	Δείκτης περιεχομένου
<i>Προσδιορισμός προσωπικών ανησυχιών</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Σκεφτείτε πώς οι ψευδείς ειδήσεις επηρεάζουν τον εαυτό σας ή άλλα άτομα. - Αναγνωρίστε τις αρνητικές επιπτώσεις που μπορεί να έχουν οι ψευδείς ειδήσεις στον εαυτό σας.

Στο δεύτερο στάδιο, επιλέγεται η κλίμακα αξιολόγησης.

Πίνακας 2 - Στάδιο 2 του μοντέλου κατασκευής ρουμπρίκας

Επαρκής (3)	Αναδυόμενη (2)	Αρχική (1)	Δεν πληρούνται (0)
--------------------	-----------------------	-------------------	---------------------------

Στο τρίτο στάδιο, για κάθε δείκτη διαμορφώνεται το επίπεδο.

Πίνακας 3 - Στάδιο 3 του μοντέλου κατασκευής ρουμπρίκας

Διαστάσεις				
Παραπληροφόρηση και ψευδείς ειδήσεις				
Κριτήρια	Επαρκής (3)	Αναδυόμενη (2)	Αρχική (1)	Δεν πληρούνται (0)
<i>Προσδιορισμός προσωπικών ανησυχιών</i>	Ο/Η μαθητής/ρια επιδεικνύει σαφή, εκλεπτυσμένη και αναλυτική επίγνωση του τρόπου με τον οποίο οι ψευδείς ειδήσεις επηρεάζουν τους ανθρώπους.	Ο/Η μαθητής/ρια επιδεικνύει επαρκή αναλυτική επίγνωση του τρόπου με τον οποίο οι ψευδείς ειδήσεις επηρεάζουν τους ανθρώπους και της σημασίας της επικύρωσης των πληροφοριών.	Ο/Η μαθητής/ρια επιδεικνύει ελάχιστα επαρκή αναλυτική επίγνωση του τρόπου με τον οποίο οι ψευδείς ειδήσεις επηρεάζουν τους ανθρώπους και της σημασίας της επικύρωσης των πληροφοριών.	Ο/Η μαθητής/ρια αδυνατεί να αναγνωρίσει πώς οι ψευδείς ειδήσεις επηρεάζουν τους ανθρώπους και τη σημασία της επικύρωσης των πληροφοριών.
	Ο/Η μαθητής/ρια παρουσιάζει σαφή παραδείγματα και κριτική για το πώς οι ψευδείς ειδήσεις μπορούν να επηρεάσουν αρνητικά την προσωπική, ακαδημαϊκή ή επαγγελματική ζωή ενός ατόμου.	Ο/Η μαθητής/ρια παρουσιάζει ορισμένα παραδείγματα και κριτική σχετικά με το πώς οι ψευδείς ειδήσεις μπορούν να επηρεάσουν αρνητικά την προσωπική, ακαδημαϊκή ή επαγγελματική ή ζωή ενός ατόμου.	Ο/Η μαθητής/ρια παρουσιάζει λίγα παραδείγματα και δεν έχει εικόνα για το πώς οι ψευδείς ειδήσεις μπορούν να επηρεάσουν αρνητικά την προσωπική, ακαδημαϊκή ή επαγγελματική ζωή ενός ατόμου.	Ο/Η μαθητής/ρια δεν υποστηρίζει τη θέση του/της με παραδείγματα ή στοιχεία και δεν προβληματίζεται για το πώς οι ψευδείς ειδήσεις μπορούν να επηρεάσουν αρνητικά την προσωπική, ακαδημαϊκή ή επαγγελματική ζωή ενός ατόμου.

Τεστ πριν και μετά

Όπως και οι ρουμπρίκες, τα τεστ πριν και μετά από το μάθημα είναι συνήθεις τρόποι αξιολόγησης. Ένα pre-test (τεστ πριν το μάθημα) έχει ως στόχο να διαγνώσει τις γνώσεις των μαθητών/μαθητριών πριν από τη διδασκαλία και να παράσχει μια βάση για τον καλύτερο σχεδιασμό μελλοντικών δραστηριοτήτων. Το post-test (τεστ μετά το μάθημα) καθορίζει αν οι μαθητές/ριες έχουν βελτιώσει την κατανόηση των

θεμελιωδών εννοιών και διαδικασιών και αν μπορούν να εφαρμόσουν αυτή την κατανόηση σε άλλους τομείς που τους έχουν ανατεθεί να μελετήσουν.

Ο συνδυασμός των ερωτήσεων που εστιάζουν στο θέμα της παραπληροφόρησης θα μπορούσε να αφορά τα εξής:

1. Οι γνώσεις των μαθητών/ριών σχετικά με τα Ψηφιακά Μέσα και τον τρόπο με τον οποίο κατασκευάζουν την πραγματικότητα: οι πληροφορίες που βρίσκετε στο διαδίκτυο δείχνουν ανθρώπους και πράγματα όπως είναι στην πραγματική ζωή; Μπορείτε να σκεφτείτε μερικά παραδείγματα;
2. Οι μαθητές/ριες μπορούν να εφαρμόζουν τις έννοιες της Παιδείας στα Ψηφιακά Μέσα σε διάφορα είδη παραγωγής πληροφοριών. Για παράδειγμα, να περιγράψουν τη διαφορά μεταξύ των πληροφοριών που προέρχονται από έναν blogger και μια παραδοσιακή (mainstream) εφημερίδα: Ποιος επικοινωνεί και γιατί; Ποια διαφορετικά επίπεδα αξιοπιστίας έχουν;
3. Κατανόηση από τους/τις μαθητές/ριες της γλώσσας που χρησιμοποιείται στις ψευδείς ειδήσεις και του τρόπου με τον οποίο μπορούν να εντοπιστούν (γνώση διάψευσης- Debunking). Για παράδειγμα, πώς διατυπώνεται το μήνυμα; Πώς μπορούν να αναγνωριστούν οι διαδικτυακές πηγές ειδήσεων;
4. Η κατανόηση των μαθητών/ριών για τη σχέση τους με τα Ψηφιακά Μέσα και τον τρόπο με τον οποίο αυτά επηρεάζουν τη ζωή τους. Για παράδειγμα, πόσο βασίζεστε στις ιστορίες που δημοσιεύονται από τον αγαπημένο σας influencer στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης; Μοιράζεστε αυτές τις ιστορίες με τους/τις φίλους/ες σας; Σας κάνουν να αλλάξετε γνώμη για ορισμένα θέματα;

Η συμπερίληψη αυτού του συνδυασμού ερωτήσεων διασφαλίζει ότι μετρώνται οι γνώσεις περιεχομένου και οι δεξιότητες κατανόησης. Εάν επαναλάβετε το ίδιο τεστ στο τέλος της διδασκαλίας του Γραμματισμού στα Ψηφιακά Μέσα για να αξιολογήσετε την πρόοδο των μαθητών/ριών, μπορείτε να αποθηκεύσετε τα αποτελέσματα των αρχικών τεστ για σκοπούς σύγκρισης.

Πλέγματα αυτοαξιολόγησης

Όπως αναφέρθηκε στην προηγούμενη παράγραφο, η αυτοαξιολόγηση των μαθητών/ριών μπορεί να αποτελέσει ένα ισχυρό εργαλείο για την αξιολόγηση και τη βελτίωση της μάθησής τους. Για παράδειγμα, ο Jason Deehan (2016) περιγράφει πώς ανέπτυξε μια ρουμπρίκα που θα χρησιμοποιούνταν από τους μαθητές/ριες για την αυτοαξιολόγηση της μάθησής τους μετά από μια κριτική ανάλυση της ταινίας “12 Χρόνια Σκλάβος”.

Ένα άλλο παράδειγμα προέρχεται από τα πλέγματα αυτοαξιολόγησης που ανέπτυξε η Maria Ranieri (2013) στην εργαλειοθήκη [Digital and Media Literacy Education](#). Μία από τις ενότητες της εργαλειοθήκης είναι αφιερωμένη στην αξιοπιστία των πληροφοριών. Οι δύο δραστηριότητες που περιλαμβάνονται σε αυτή την ενότητα - η μία αφορά στην αναζήτηση πληροφοριών και η άλλη στην αξιολόγησή τους - αυτοαξιολογούνται και οι δύο μέσω πινάκων (πίνακες 4 και 5). Παρεμπιπτόντως, δεδομένου ότι οι δραστηριότητες αυτές μπορούν να διεξαχθούν σε ζεύγη ή ομάδες,

είναι δυνατόν να τύχουν προσαρμογής για την αξιολόγηση της μάθησης από εταίρους, όπως προτείνεται στην προηγούμενη παράγραφο.

Πίνακας 4 - Πλέγμα αυτοαξιολόγησης για τη δραστηριότητα "Ένας χάρτης αναζήτησης"

ΔΕΙΚΤΗΣ	ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΣΧΟΛΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ
Κατανόηση και επίγνωση (σε σχέση με την ατομική σας απόδοση)		
Κατάλαβα πώς λειτουργούν οι μηχανές αναζήτησης;	A) Ναι, για παράδειγμα... (συμπληρώστε) B) Όχι, επειδή... (συμπληρώστε)	
Κατάλαβα τι είναι η λέξη-κλειδί;	A) Ναι, για παράδειγμα... (συμπληρώστε) B) Όχι, επειδή...(συμπληρώστε)	
Ευθύνη και συμμετοχή (όσον αφορά την ατομική σας απόδοση)		
Συνέβαλα ενεργά στην ομαδική εργασία;	A) Ναι, για παράδειγμα... (συμπληρώστε) B) Όχι, επειδή...(συμπληρώστε)	
Συμμετείχα ενεργά στις συζητήσεις της τάξης;	A) Ναι, για παράδειγμα... (συμπληρώστε) B) Όχι, επειδή... (συμπληρώστε)	
Εννοιολογικός χάρτης (σε σχέση με τις επιδόσεις της ομάδας)		
Είναι ο εννοιολογικός χάρτης σαφής και συνεκτικός;	A) Ναι, για παράδειγμα... (συμπληρώστε) B) Όχι, επειδή...(συμπληρώστε)	
Είναι πλήρης ο εννοιολογικός χάρτης;	A) Ναι, για παράδειγμα... (συμπληρώστε) B) Όχι, επειδή... (συμπληρώστε)	
Μπορεί να βελτιωθεί ο εννοιολογικός χάρτης;	A) Ναι, για παράδειγμα... (συμπληρώστε) B) Όχι, επειδή... (συμπληρώστε)	

Πηγή: [Εργαλειοθήκη Ψηφιακού & Πολυμεσικού Αλφαριθμητισμού, σελ. 60](#)

Πίνακας 5 - Πλέγμα αυτοαξιολόγησης για τη δραστηριότητα "Εγώ αξιολογώ, εσύ αξιολογείς"

ΔΕΙΚΤΗΣ	ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΣΧΟΛΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ
Ευθύνη και συμμετοχή (όσον αφορά την ατομική σας απόδοση)		
Συνέβαλα ενεργά στην εργασία του ζευγαριού;	A) Ναι, για παράδειγμα... (συμπληρώστε) B) Όχι, επειδή... (συμπληρώστε)	
Συνέβαλα ενεργά στις συζητήσεις της τάξης;	A) Ναι, για παράδειγμα... (συμπληρώστε) B) Όχι, επειδή... (συμπληρώστε)	
Κατανόηση και επίγνωση (σε σχέση με την ατομική σας απόδοση)		
Κατανόησα την έννοια της αξιοπιστίας/πιστοποίησης των διαδικτυακών πληροφοριών;	A) Ναι, για παράδειγμα... (συμπληρώστε) B) Όχι, επειδή... (συμπληρώστε)	
Κατάλαβα τα κριτήρια αξιολόγησης των διαδικτυακών πληροφοριών;	A) Ναι, για παράδειγμα... (συμπληρώστε) B) Όχι, επειδή... (συμπληρώστε)	
Επιλογή και αξιολόγηση (όσον αφορά την ατομική σας απόδοση)		
Βρήκα τουλάχιστον δύο αξιόπιστες ιστοσελίδες;	A) Ναι, για παράδειγμα... (συμπληρώστε) B) Όχι, επειδή... (συμπληρώστε)	
Βρήκα τουλάχιστον δύο αναξιόπιστους ιστότοπους;	A) Ναι, για παράδειγμα... (συμπληρώστε) B) Όχι, επειδή... (συμπληρώστε)	
Πρότεινα τουλάχιστον δύο λόγους αξιοπιστίας;	A) Ναι, για παράδειγμα... (συμπληρώστε) B) Όχι, επειδή... (συμπληρώστε)	
Πρότεινα τουλάχιστον δύο λόγους αναξιόπιστίας;	A) Ναι, για παράδειγμα... (συμπληρώστε) B) Όχι, επειδή... (συμπληρώστε)	

Πηγή: *Εργαλειοθήκη: Εργαλειοθήκη Ψηφιακού & Πολυμεσικού Αλφαριθμητισμού, σ. 61*

Δραστηριότητες

Σε αυτό το μέρος, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα συμμετάσχουν στην κατασκευή δύο εργαλείων αξιολόγησης των δεξιοτήτων Γραμματισμού στα Ψηφιακά Μέσα. Συγκεκριμένα, θα επικεντρωθούν στην κατασκευή μιας αυθεντικής εργασίας και της σχετικής ρουμπρίκας αξιολόγησης ικανοτήτων. Αυτό γίνεται μέσω της παροχής δύο κατασκευαστικών σχημάτων - ένα που αφορά το αυθεντικό έργο και ένα που αφορά τη ρουμπρίκα.

Στο μέρος αυτό παρουσιάζονται τα κυριότερα χαρακτηριστικά, από εννοιολογική άποψη, των δύο εργαλείων και τα σχέδια που παρέχονται στους εκπαιδευόμενους και στις εκπαιδευόμενες για την κατασκευή τους.

Στη φάση της αξιολόγησης, προτείνονται δύο εργαλεία για την αξιολόγηση των διαδικασιών που αναπτύχθηκαν κατά την κατασκευή των δύο μέσων.

1. Αυθεντική εργασία

Διάρκεια: 25 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Με την ολοκλήρωση αυτής της δραστηριότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να δημιουργούν εργαλεία αξιολόγησης για τη μέτρηση της απόκτησης δεξιοτήτων Γραμματισμού στα Ψηφιακά Μέσα.
- Να γνωρίζουν πώς να κατασκευάσουν ένα πραγματικό σενάριο, το οποίο να φέρει τον/την μαθητή/μαθήτρια σε θέση να χρησιμοποιήσει την αποκτηθείσα ικανότητα.

Πόροι και εξοπλισμός: Προσωπικές ψηφιακές συσκευές, επεξεργαστές κειμένου ή λογιστικά φύλλα, LMS ή εκτυπωτής και χαρτί

Περιγραφή:

Οι εμπειρίες των εκπαιδευομένων με την αυθεντική αξιολόγηση εξαρτώνται κυρίως από το πλαίσιο και το περιβάλλον στα οποία διεκπεραιώνουν την αξιολόγηση αυτή, ενώ ερμηνεύονται με βάση τις προσδοκίες και τις αντιλήψεις τους όσον αφορά στην αυθεντικότητα μιας είδησης (των γραφομένων).

Ο/Η εκπαιδευτής/ρια εξηγεί ότι οι αυθεντικές εργασίες είναι άμεσα συνυφασμένες με τον στόχο, αποσκοπούν σε ανάπτυξη επικοινωνιακών δεξιοτήτων, εστιάζουν στο νόημα και είναι όσο το δυνατόν πιο αυθεντικές. Η επιτυχής ολοκλήρωση μιας εργασίας αυτού του βεληνεκούς συνεπάγεται την επίτευξη ενός επικοινωνιακού αποτελέσματος, που μπορεί να πραγματοποιηθεί εντός ή εκτός της τάξης αλλά και στο πλαίσιο μιας αυθεντικής αλληλεπίδρασης. Η συγκεκριμενική αυθεντικότητα επιτυγχάνεται όταν οι εργασίες διεκπεραιώνονται στον πραγματικό κόσμο, ενώ η διαδραστική αυθεντικότητα επιτυγχάνεται όταν οι μαθητές/ριες και οι εκπαιδευτικοί συμμετέχουν σε μια διαδικασία διαπραγμάτευσης στην τάξη.

Τα βήματα που πρέπει να ακολουθήσει ο/η μαθητής/ρια για να δημιουργήσει την αυθεντική εργασία είναι τα εξής:

- Τα έργα έχουν **συνάφεια με τον πραγματικό κόσμο**: οι δραστηριότητες αντιστοιχούν όσο το δυνατόν περισσότερο στις πραγματικές δραστηριότητες των επαγγελματιών στην πράξη και όχι σε αποπλαισιωμένες εργασίες ή εργασίες που δημιουργούνται για τα στενά όρια της τάξης (π.χ. Brown, Collins & Duguid, 1989- Jonassen, 2013- Lebow & Wager, 1994- Oliver & Omari, 1999- Resnick, 1987- Winn, 1993).

- Τα αυθεντικά έργα περιλαμβάνουν **σύνθετες δραστηριότητες**, τις οποίες οι μαθητές/ριες πρέπει να διερευνήσουν σε μια προκαθορισμένη περίοδο (π.χ. Bransford, Vye et al., 1990- Jonassen, 2013- Lebow & Wager, 1994).
- Οι αυθεντικές εργασίες ενσωματώνονται απρόσκοπτα στην **αξιολόγηση**. Η αξιολόγηση των επιμέρους βημάτων ενσωματώνεται απρόσκοπτα στο τελικό αποτέλεσμα (απώτερο σκοπό) κατά τρόπο που να αντικατοπτρίζει την αξιολόγηση του πραγματικού κόσμου και όχι την ξεχωριστή πλασματική αξιολόγηση που απομακρύνεται από τη φύση της εργασίας (π.χ. Herrington & Herrington, 1998- Reeves & Okey, 1996- Young, 1993).

Βήματα που πρέπει να ακολουθηθούν για τη δημιουργία μιας αυθεντικής αξιολόγησης:

1. Χωρίστε τους/τις εκπαιδευόμενους/ες σε μικρές ομάδες των 3-4 ατόμων και προσομοιώστε την εργασία σε ένα συγκεκριμένο μαθησιακό πλαίσιο.
2. Επιλέξτε μια ικανότητα Γραμματισμού στα Ψηφιακά Μέσα από το Πλαίσιο Ικανοτήτων, στην οποία θα βασιστεί η ανάπτυξη της αυθεντικής εργασίας.
3. Οι εκπαιδευόμενοι/ες χρησιμοποιούν τον παρακάτω πίνακα για να σχεδιάσουν την αυθεντική εργασία (βλ. πίνακα 6 - [ΣΥ5.5.1](#)).
4. Οι εκπαιδευόμενοι/ες χρησιμοποιούν το *Έντυπο αξιολόγησης αυθεντικής Εργασίας* (βλ. [ΣΥ5.5](#)) στη φάση της αξιολόγησης για την αξιολόγηση της διαδικασίας.

Πίνακας 6 - Πρότυπο σχεδιασμού αυθεντικής εργασίας ([ΣΥ5.5.1](#))

Γνωστικό Αντικείμενο / Πεδίο	
Κοινό-στόχος (πληθυσμός)	
Αναμενόμενη ικανότητα (επιλέγεται από το πλαίσιο DML (ΣΥ5.1))	
Εκπαιδευτικοί στόχοι (επιλέγονται από τα μαθησιακά αποτελέσματα του πλαισίου DML)	
Επίπεδο μαθητών/μαθητριών	
Πλαίσιο επιμόρφωσης/εκπαίδευσης	
Λειτουργική παράδοση	
Χρονοδιάγραμμα και φάσεις εργασιών	
Οδηγίες χορήγησης	
Αναμενόμενο προϊόν (περιορισμοί προϊόντος)	
Δημιουργία ρουμπρίκας αξιολόγησης (βλ. πρότυπο σχεδιασμού ρουμπρίκας, πίνακες 1, 2, 3)	

Ακολουθεί παράδειγμα αυθεντικής εργασίας (βλ. πίνακα 7).

Πίνακας 7 - Παράδειγμα αυθεντικής εργασίας

Γνωστικό Αντικείμενο / Πεδίο	π.χ Ιταλικά, Πληροφορική
Κοινό-στόχος	π.χ μαθητές/τριες Γυμνασίου
Αναμενόμενη ικανότητα (επιλέγεται από το πλαίσιο DML)	Δημιουργία αποτελεσματικής επικοινωνίας
Εκπαιδευτικοί στόχοι (επιλέγονται από τα μαθησιακά αποτελέσματα του πλαισίου DML)	Να είναι σε θέση να δημιουργούν νόημα μέσω της χρήσης των Ψηφιακών Μέσων. Αυτό περιλαμβάνει τον καθορισμό των προθέσεων, του κοινού και του αντίκτυπου, την επιλογή των πόρων και τον συνδυασμό των στοιχείων με συνεκτικό τρόπο, ώστε να εκφράζεται το επιθυμητό νόημα.
Επίπεδο μαθητών/ριών	<p>Σε μια τάξη 21 μαθητών/ριών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, 5 είναι άριστοι/ες στα Ιταλικά, δείχνοντας βαθιά κατανόηση των κειμένων και προχωρημένες δεξιότητες γραφής, ενώ 8 είναι καλοί/ές, με καλές δεξιότητες ανάλυσης και γραφής. Άλλοι/ες 5 παρουσιάζουν ικανοποιητικό επίπεδο, κατανοώντας κείμενα σε βασικό επίπεδο με συχνά λάθη, και 3 έχουν σημαντικές δυσκολίες.</p> <p>Στην Πληροφορική, 4 μαθητές/ριες υπερέχουν με προχωρημένες δεξιότητες προγραμματισμού, 7 είναι καλοί/ές και διαχειρίζονται έργα με επιτυχία, 6 έχουν βασικές δεξιότητες με συχνά λάθη και 4 δυσκολεύονται να κατανοήσουν βασικές έννοιες.</p>
Πλαίσιο επιμόρφωσης/εκπαίδευσης	<p>Το μαθησιακό περιβάλλον παρέχει έναν συνδυασμό διαλέξεων με φυσική παρουσία, πρακτικών εργαστηρίων και συνεργατικών δραστηριοτήτων, που συμπληρώνονται από ψηφιακούς πόρους για την υποστήριξη της μάθησης. Χρησιμοποιούνται διαφοροποιημένες μέθοδοι διδασκαλίας για να ανταποκρίνονται στα διάφορα επίπεδα ικανοτήτων των παιδιών, προωθώντας ένα περιβάλλον συμμετοχικό, χωρίς αποκλεισμούς και .</p> <p>Θέματα όπως τα Ιταλικά και η Πληροφορική διδάσκονται με πρακτική και θεωρητική προσέγγιση, ενεργοποιώντας τόσο τις κριτικές όσο και τις τεχνικές δεξιότητες. Οι αξιολογήσεις περιλαμβάνουν γραπτές εξετάσεις, πρακτικές εργασίες και προφορικές παρουσιάσεις για την παρακολούθηση της προόδου των μαθητών/ριών.</p>

Λειτουργική παράδοση	Δημιουργία προσωπικού ιστολογίου με τουλάχιστον τρεις δημοσιευμένες αναρτήσεις, με τις ακόλουθες προϋποθέσεις: <ul style="list-style-type: none"> - Θέση παρουσίασης: Λεπτομερής προσωπική παρουσίαση. - Θέση ενδιαφέροντος: Άρθρο για ένα θέμα ενδιαφέροντος με σχετικές εικόνες και συνδέσμους. - Εκπαιδευτική θέση: Εκπαιδευτικό άρθρο με αναφορά τουλάχιστον τριών αξιόπιστων πηγών και εξήγηση του τρόπου με τον οποίο αξιολογήθηκε η αξιοπιστία των πηγών. - Ρυθμίσεις απορρήτου: Ρυθμίσεις απορρήτου του ιστολογίου σωστά ρυθμισμένες.
Χρονοδιάγραμμα και φάσεις εργασιών	Φάση 1 (30 λεπτά): Θεωρητική εισαγωγή για τη δημιουργία ψηφιακού περιεχομένου και τη χρήση πλατφορμών ιστολογίου. Φάση 2 (45 λεπτά): Ατομική πρακτική δραστηριότητα δημιουργίας ενός ιστολογίου. Φάση 3 (15 λεπτά): Συζήτηση και παρουσίαση των ιστολογίων που δημιουργήθηκαν.
Οδηγίες χορήγησης	Το εργαστήριο πληροφορικής και η δυνατότητα συνεργατικής εργασίας πρέπει να είναι διαθέσιμες. Παρέχετε στους/στις μαθητές/ριες ένα σύντομο μάθημα σχετικά με τη δημιουργία ψηφιακού περιεχομένου, τη χρήση πλατφορμών ιστολογίου (π.χ. WordPress, Blogger) και τις πρακτικές ασφάλειας και προστασίας προσωπικών δεδομένων. Δημιουργία ιστολογίου: Κάθε μαθητής/ρια θα δημιουργήσει το δικό του προσωπικό ιστολόγιο σε μια δωρεάν πλατφόρμα, ακολουθώντας τις οδηγίες που παρέχονται.
Αναμενόμενο προϊόν (περιορισμοί προϊόντος)	Προσωπικό ιστολόγιο με τουλάχιστον τρεις δημοσιευμένες αναρτήσεις
Σχεδιασμός μιας ρουμπρίκας αξιολόγησης (βλ. πίνακα 8)	

2. Σχεδιασμός μιας ρουμπρίκας για την αξιολόγηση των ικανοτήτων των μαθητών/μαθητριών στον ψηφιακό Γραμματισμό στα Ψηφιακά Μέσα

Διάρκεια: 30 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Με την ολοκλήρωση αυτής της δραστηριότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να σχεδιάζουν εργαλεία αξιολόγησης για τη μέτρηση της απόκτησης δεξιοτήτων Γραμματισμού στα Ψηφιακά Μέσα.

- Να προσδιορίζουν και να επιλέγουν τις διαστάσεις, κριτήρια, δείκτες, περιγραφές, επίπεδο επίτευξης γνώσεων, δεξιοτήτων και στάσεων ενός εργαλείου αξιολόγησης.
- Να σχεδιάσουν μια ρουμπρίκα αξιολόγησης.

Πόροι και εξοπλισμός: προσωπικές ψηφιακές συσκευές, επεξεργαστής κειμένου ή λογιστικό φύλλο, LMS ή εκτυπωτής και χαρτί

Περιγραφή:

Ο/Η εκπαιδευτής/ρια περιγράφει τα χαρακτηριστικά της ρουμπρίκας ως εργαλείου αξιολόγησης, στη συνέχεια χωρίζει τους/τις εκπαιδευόμενους/ες σε μικρές ομάδες των 3-4 ατόμων και προσομοιώνει την εργασία σε ένα συγκεκριμένο μαθησιακό πλαίσιο.

Ο/Η εκπαιδευτής/ρια εξηγεί ότι για τον σχεδιασμό της ρουμπρίκας πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι:

- Η ρουμπρίκα είναι ένα εργαλείο που χρησιμοποιείται στη **διαδικασία αξιολόγησης της εργασίας των μαθητών/ριών** και συνήθως περιλαμβάνει τα τρία βασικά χαρακτηριστικά του Porham (1997): αξιολογικά κριτήρια, ορισμούς ποιότητας για τα κριτήρια αυτά σε επίπεδα και μια στρατηγική βαθμολόγησης.
- Ένα **στοιχείο σχεδιασμού** είναι μια συγκεκριμένη μεταβλητή, επιλογή ή διάσταση που καθιστά ένα είδος ρουμπρίκας διαφορετικό από ένα άλλο, για παράδειγμα, το στοιχείο της εξειδίκευσης αφορά τις διαφορές μεταξύ των ρουμπρίκων που αφορούν συγκεκριμένες εργασίες και των πιο γενικών ρουμπρίκων.

Λαμβάνοντας υπόψη το *Πλαίσιο Ικανοτήτων Γραμματισμού στα Ψηφιακά Μέσα (ΣΥ5.1)*, ο/η εκπαιδευτής/ρια ζητά από τους/τις εκπαιδευόμενους/ες να κατασκευάσουν μια ρουμπρίκα και τους/τις καλεί να συμπληρώσουν την παρακάτω ρουμπρίκα, περιγράφοντας τις διαστάσεις, τα κριτήρια και τα επίπεδα επίτευξης, επιλέγοντας την κλίμακα βαθμολόγησης των επιπέδων.

Βήματα εργασίας που πρέπει να αναπτυχθούν για την κατασκευή του δεύτερου εργαλείου αξιολόγησης; μια ρουμπρίκα:

1. Ο/Η εκπαιδευτής/ρια χωρίζει τους/τις εκπαιδευόμενους/ες σε μικρές ομάδες των 3-4 ατόμων και προσομοιώνει την εργασία σε ένα συγκεκριμένο μαθησιακό πλαίσιο.
2. Οι εκπαιδευόμενοι/ες δημιουργούν μια ρουμπρίκα αξιολόγησης ικανοτήτων από την επιλεγμένη ικανότητα και την αυθεντική εργασία.
3. Οι εκπαιδευόμενοι/ες χρησιμοποιούν το πλαίσιο για να σχεδιάσουν τη ρουμπρίκα (βλ. πίνακα 8 - [ΣΥ5.4.1](#)).
4. Οι εκπαιδευόμενοι/ες χρησιμοποιούν το έντυπο αξιολόγησης ρουμπρίκας (βλ. [ΣΥ5.4](#)) στη φάση αξιολόγησης για την αξιολόγηση της όλης διαδικασίας.

Οι διαστάσεις της ρουμπρίκας είναι συνυφασμένες με τις ικανότητες, βλέπε πλαίσιο DML ([ΣΥ5.1](#)).

Για κάθε διάσταση προσδιορίστε ένα κριτήριο από το DML του πλαισίου. Για κάθε κριτήριο αναπτύξτε 1 ή 2 δείκτες (χωρίς επίπεδο). Επιλέξτε την κλίμακα αξιολόγησης σύμφωνα με το παράδειγμα στο σημείο 1 παρακάτω.

Σχεδιασμός ρουμπρίκας

Πίνακας 8 - Πρότυπο σχεδιασμού ρουμπρίκας ([ΣΥ5.4.1](#))

ΡΟΥΜΠΙΚΑ	
Γνωστικό Αντικείμενο / Πεδίο(α)	
Κοινό-στόχος (πληθυσμός)	
Διαστάσεις/ικανότητα	
Κριτήρια	Δείκτες
<i>(χρησιμοποιήστε το ρήμα σε απαρέμφατο)</i>	<i>(χρησιμοποιήστε το ρήμα στο τρίτο πρόσωπο ενικού αριθμού)</i>

ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ				
ΚΡΙΤΗΡΙΑ	Επίπεδα δεικτών			
	1 Προχωρημένο	2 - Ενδιάμεσο	3 - Βασικό	4 - Αρχάριο

ΣΗΜΕΙΟ 1. ΕΠΙΠΕΔΑ ΡΟΥΜΠΡΙΚΑΣ ΕΠΙΔΟΣΕΩΝ

Επίπεδα	Επεξηγηματικοί δείκτες
1 - Προχωρημένο	Ο/Η μαθητής/ρια εκτελεί εργασίες και επιλύει σύνθετα προβλήματα, επιδεικνύοντας μαεστρία στη χρήση γνώσεων και δεξιοτήτων - προτείνει και υποστηρίζει τις δικές του απόψεις και λαμβάνει υπεύθυνες αποφάσεις.
2 - Ενδιάμεσο	Ο/Η μαθητής/ρια εκτελεί εργασίες και επιλύει προβλήματα σε νέες καταστάσεις, κάνει συνειδητές επιλογές, δείχνοντας την ικανότητα να χρησιμοποιεί τις γνώσεις και τις δεξιότητες που απέκτησε.
3 - Βασικό	<i>Ο/Η μαθητής/ρια εκτελεί απλές εργασίες και σε νέες καταστάσεις, επιδεικνύοντας θεμελιώδεις γνώσεις και δεξιότητες και την ικανότητα εφαρμογής βασικών κανόνων και διαδικασιών.</i>
4 - Αρχάριο	Ο/Η μαθητής/ρια, εφόσον καθοδηγείται κατάλληλα, εκτελεί απλές εργασίες σε οικείες καταστάσεις.

*Για ένα παράδειγμα μιας αναπτυγμένης ρουμπρίκας, βλ. τον Πίνακα 3 στην ενότητα Θεωρητικό Υπόβαθρο.

Στο τέλος της δραστηριότητας, ο/η εκπαιδευτής/ρια ρωτά τους/τις εκπαιδευόμενους/ες:

- Ποιες διαστάσεις και ποια κριτήρια λάβατε υπόψη σας κατά την ανάπτυξη αυτής της ρουμπρίκας; Είναι κάποιο από αυτά πιο σημαντικό από τα άλλα;
- Έχετε σκεφτεί να επικεντρωθείτε στην αξιολόγηση της διαδικασίας ή/και του τελικού αποτελέσματος;
- Έχετε υιοθετήσει ποσοτικό ή ποιοτικό τύπο αξιολόγησης;

Αξιολόγηση

Η αξιολόγηση αφορά δύο στιγμές: η μία αφορά στην αξιολόγηση της διαδικασίας και η άλλη στην αθροιστική/τελική αξιολόγηση. Για τον λόγο αυτό, τίθενται στη διάθεση των εκπαιδευόμενων δύο πλαίσια για τον κριτικό αναστοχασμό σχετικά με τα δύο εργαλεία αξιολόγησης που δημιουργήθηκαν (*Έντυπο αξιολόγησης αυθεντικού έργου* [ΣΥ5.5](#) και *Έντυπο αξιολόγησης με ρουμπρίκα* [ΣΥ5.4](#)), τα οποία επιτρέπουν επίσης την αναθεώρηση των εργαλείων. Επιπλέον, παρέχεται στους/στις εκπαιδευόμενους/ες ένα ερωτηματολόγιο με ερωτήσεις κλειστού τύπου ([ΣΥ5.7](#)) για την τελική αξιολόγηση των γνώσεων που αποκτήθηκαν μέσω της ενότητας.

1. Αξιολόγηση της διαδικασίας

Διάρκεια: ασύγχρονη αυτοδιδασκαλία

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Με την ολοκλήρωση αυτής της δραστηριότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να αξιολογούν τη διαδικασία που αναπτύχθηκε κατά τη δημιουργία των εργαλείων.
- Να αναλογιστούν τα δυνατά και αδύνατα σημεία των εργαλείων.
- Να επανεξετάσουν τα εργαλεία υπό το πρίσμα των παρεχόμενων πλαισίων αξιολόγησης.

Πόροι και εξοπλισμός: Προσωπικές ψηφιακές συσκευές

Περιγραφή:

Ο/Η εκπαιδευτής/ρια ζητά από τους/τις εκπαιδευόμενους/ες να αναστοχαστούν κριτικά (και ασύγχρονα) σχετικά με τα εργαλεία που δημιουργήθηκαν στη βάση του *Εντύπου Αξιολόγησης της αυθεντικής εργασίας ΣΥ5.5* και του *Εντύπου αξιολόγησης της ρουμπρίκας ΣΥ5.4*. Αυτές οι δύο φόρμες έχουν σχεδιαστεί για να ενθαρρύνουν τον (μετα)-αναστοχασμό των εκπαιδευομένων και την επανεξέταση των αδυναμιών που έχουν εντοπιστεί.

Οδηγίες που πρέπει να δοθούν στους/στις εκπαιδευόμενους/ες:

Ακολουθήστε τα έντυπα αξιολόγησης εργασιών (*ΣΥ5.4* και *ΣΥ5.5*) για την κριτική και συστηματική ανάλυση των παραδοτέων. Αυτά τα έντυπα αξιολόγησης περιλαμβάνουν διάφορους δείκτες που επιτρέπουν στους/στις εκπαιδευόμενους/ες να εντοπίσουν τα δυνατά και αδύνατα σημεία.

2. Τελικό ερωτηματολόγιο (αυτο)αναστοχασμού

Διάρκεια: 15 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Με την ολοκλήρωση αυτής της δραστηριότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να αναστοχαστούν σχετικά με τις αποκτηθείσες γνώσεις σε σχέση με τα θεωρητικά ερεθίσματα που παρέχονται.
- Να αναστοχαστούν σχετικά με τις δεξιότητες που αποκτήθηκαν σε σχέση με τις παρεχόμενες ασκήσεις.
- Να αναστοχαστούν σχετικά με τις αποκτηθείσες μετα-αξιολογικές δεξιότητες.

Πόροι και εξοπλισμός: σύνδεση στο διαδίκτυο, προσωπικές ψηφιακές συσκευές

Περιγραφή:

Στο τέλος της ενότητας, αφού παρουσιάσει τις θεωρητικές γνώσεις και τις πρακτικές δραστηριότητες, ο/η εκπαιδευτής/ρια καλεί τους/τις εκπαιδευόμενους/ες να συμπληρώσουν ένα ατομικό τελικό ερωτηματολόγιο αναστοχασμού που βασίζεται σε κλειστές ερωτήσεις και απαντήσεις (*ΣΥ5.7*).

Το ερωτηματολόγιο αποτελεί αφενός ένα εργαλείο αξιολόγησης της επίτευξης των επιμέρους πτυχών και αφετέρου ένα εργαλείο αυτοαξιολόγησης.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Bachmair, B., & Bazalgette, C. (2007). The European charter for media literacy: meaning and potential. *Research in Comparative and International Education, 2*(1), 80-87. <https://doi.org/10.2304/rcie.2007.2.1.80>
- Bransford, J.D., Vye, N., Kinzer, C., & Risko, V. (1990). Teaching thinking and content knowledge: Toward an integrated approach. In B.F. Jones & L. Idol (Eds.), *Dimensions of thinking and cognitive instruction* (pp. 381-413). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates. <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9780203771686-13/teaching-thinking-content-knowledge-toward-integrated-approach-john-bransford-nancy-vye-charles-kinzer-victoria-risk>
- Brown, J. S., Collins, A., & Duguid, P. (1989). Situated cognition and the culture of learning. *Educational Researcher, 18*(1), 32-42.
- Buckingham, D. (2003). *Media Education: Literacy, Learning, and Contemporary Culture*. Polity Press.
- Buckingham D. (2014), *Developing Media Literacy: Concepts, Processes and Practices*. <https://davidbuckingham.net/wp-content/uploads/2015/04/media-literacy-concepts-processes-practices.pdf>
- Deehan, J. (2016). *Self-Assessment: A Powerful Tool to Improve Student Learning and Understanding*. <https://www.edutopia.org/discussion/self-assessment-powerful-tool-improve-student-learning-and-understanding>
- European Commission. (2009). *Recommendation on media literacy in the digital environment for a more competitive audiovisual and content industry and an inclusive knowledge society*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32009H0625&from=PT> (Also available in other languages).
- European Commission, Joint Research Centre, Vuorikari, R., Kluzer, S., & Punie, Y. (2022a). *DigComp 2.2, The Digital Competence framework for citizens – With new examples of knowledge, skills and attitudes*. Publications Office of the European Union. <https://data.europa.eu/doi/10.2760/115376>
- European Commission, Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture. (2022b). *Guidelines for teachers and educators on tackling disinformation and promoting digital literacy through education and training*. <https://data.europa.eu/doi/10.2766/28248> (Also available in other languages).
- Freire, P. (1963). *La alfabetización y la conciencia*. Editora Emma.
- Gibbs, G. (2010). *The assessment of group work: lessons from the literature*. <https://cetl.ppu.edu/sites/default/files/workshops/Brookes%20groupwork%20Gibbs%20Dec%2009.pdf>
- Herrington, J., & Herrington, A. (1998). Authentic assessment and multimedia: How university students respond to a model of authentic assessment. *Higher Education Research and Development, 17*(3), 305-322. <https://doi.org/10.1080/0729436980170304>

Jonassen, D. H. (2013). Evaluating constructivist learning. In *Constructivism and the technology of instruction* (2nd edition). Routledge. <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9780203461976-16/evaluating-constructivistic-learning-david-jonassen>

Lebow, D., & Wager, W. W. (1994). Authentic activity as a model for appropriate learning activity: Implications for emerging instructional technologies. *Canadian Journal of Educational Communication*, 23(3), 231-144. ISSN 07104340.

Oliver, R., & Omari, A. (1999). Using online technologies to support problem based learning: Learners responses and perceptions. *Australian Journal of Educational Technology*, 15, 158-179. <https://doi.org/10.14742/ajet.1847>

Popham, W. J. (1997). What's wrong - and what's right - with rubrics. *Educational Leadership*, 55(2), 72-75. http://skidmore.edu/assessment/handbook/Popham_1997_Whats-Wrong_and-Whats-Right_With-Rubrics.pdf

Ranieri M. (2013), *A Toolkit for Digital & Media Literacy Education*. Ranieri, M. (2019). *Toolkit. Digital & Media Literacy Education*. Virtual Stages Against Violence. https://virtualstages.eu/media/vsav_toolkit_en.pdf

Reeves, T. C., & Okey, J. R. (1996). Alternative assessment for constructivist learning environments. In B. G. Wilson (Ed.), *Constructivist learning environments: Case studies in instructional design* (pp. 191-202). Englewood Cliffs, NJ: Educational Technology Publications.

Resnick, L. (1987). Learning in school and out. *Educational Researcher*, 16(9), 13-20. <https://doi.org/10.3102/0013189X0160090>

Winn, W. (1993). Instructional design and situated learning: Paradox or partnership. *Educational Technology*, 33(3), 16-21. <https://www.jstor.org/stable/44427985>

Young, M.F. (1993). Instructional design for situated learning. *Educational Technology Research and Development*, 41(1), 43-58. <https://doi.org/10.1007/BF02297091>

Πολυμέσα

MediaSmarts. *Break the Fake: How to tell what's true online*.

<https://mediasmarts.ca/teacher-resources/break-fake-how-tell-whats-true-online>

Πρόσθετες Βιβλιογραφικές Αναφορές και Πόροι

Buckingham D. (2003), *Chapter Three of Media Education: Literacy, Learning and Contemporary Culture*. <https://digitalauthorship.org/wp-content/uploads/2016/01/buckingham-media-education-chapter-3-pdf.pdf>

Centre for the Development of Teaching and Learning. *An A-Z of Assessment Methods*. https://sites.reading.ac.uk/curriculum-framework/wp-content/uploads/sites/35/2022/03/A-Z_of_Assessment_Methods_FINAL_table.pdf

e-Media Education Lab (e-MeL), *Evaluation toolkit*. https://e-mediaeducationlab.eu/wp-content/uploads/2017/04/e-MEL_evaluation_toolkit.pdf

European Commission. (2011). *Testing and refining criteria to assess media literacy levels in Europe*. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/4cbb53b5-689c-4996-b36b-e920df63cd40/language-en/format-PDF/source-search>

Grizzle, A., Wilson, C., Tuazon, R., Cheung, C. K., Lau, J., Fischer, R., Gordon, D., Akyempong, K., Singh, J., Carr, P. R., Stewart, K., Tayle, S., Suraj, O., Jaakkola, M., Thésée, G. & Gulston, C. (eds.). (2021). *Media and information literate citizens: think critically, click wisely!* UNESCO.

<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000389216>

MediaSmarts. *Media Literacy Fundamentals*. <https://mediasmarts.ca/digital-media-literacy/general-information/digital-media-literacy-fundamentals/media-literacy-fundamentals>

MediaSmarts *Teachers Resources*.

<https://mediasmarts.ca/teacher-resources>

MediaSmarts, *Break the Fake*.

<https://mediasmarts.ca/break-fake#resources>

6. Διερευνώντας τις βασικές πρακτικές των παιδιών στα ψηφιακά μέσα

Η ενότητα με μια ματιά

5. Αξιολόγηση και εκτίμηση του ψηφιακού γραμματισμού στα σχολεία	
<i>Περίληψη</i>	<p>Αυτή η ενότητα προσφέρει ορισμένες θεωρητικές απαντήσεις στο ερώτημα γιατί οι εκπαιδευτικοί πρέπει να μαθαίνουν και να ασχολούνται με τις πρακτικές των μέσων ενημέρωσης των μαθητών. Στη συνέχεια, παρουσιάζεται ένα θεωρητικό πλαίσιο για την κατανόηση των ψηφιακών πρακτικών των παιδιών, τονίζοντας πώς οι διαδικτυακές εμπειρίες των παιδιών και τα αποτελέσματά τους επηρεάζονται από διάφορες μεταβλητές. Η ενότητα ολοκληρώνεται με ορισμένα παραδείγματα δραστηριοτήτων που μπορούν να χρησιμοποιήσουν οι εκπαιδευτικοί για να μάθουν περισσότερο για την ψηφιακή κουλτούρα, αλλά και την κουλτούρα των μέσων ενημέρωσης των μαθητών τους. Οι δραστηριότητες αυτές ευαισθητοποιούν επίσης τους μαθητές σχετικά με τις ψηφιακές πρακτικές τους βοηθώντας τους να τις τοποθετήσουν ευρύτερα στη ζωή τους.</p>
<i>Μαθησιακά αποτελέσματα</i>	<p>Με την ολοκλήρωση αυτής της ενότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Να αναγνωρίζουν τη σημασία της διερεύνησης των πρακτικών των μέσων ενημέρωσης των μαθητών στη διδασκαλία της εκπαίδευσης στα ψηφιακά μέσα γενικά και της κριτικής σκέψης και του τρόπου αντιμετώπισης της παραπληροφόρησης ειδικότερα. - Να προσφέρουν διαφορετικές προοπτικές και επιχειρήματα για τη σημασία της διερεύνησης των πρακτικών των παιδιών στα μέσα. - Να μάθουν κάποιες βασικά θεωρητικά σημεία και ένα θεωρητικό πλαίσιο που βοηθούν τους εκπαιδευτικούς να κατανοήσουν τις διάφορες πληροφορίες που λαμβάνουν για την ψηφιακή ζωή των παιδιών. - Να μάθουν για πιθανές πρακτικές δραστηριότητες που μπορούν να χρησιμοποιήσουν με τους μαθητές τους προκειμένου να διερευνήσουν τις πρακτικές τους στα μέσα και να ενσωματώσουν στοιχεία από τις εμπειρίες των μαθητών τους στα ψηφιακά μέσα στις διδακτικές τους δραστηριότητες.

<i>Πόροι εξοπλισμός</i>	<p><i>& Πόροι:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Παρουσιάσεις PowerPoint, σχέδια δραστηριοτήτων, υλικό ανάγνωσης και φυλλάδια (ΣΥ6.1 – ΣΥ6.14). <p><i>Εξοπλισμός:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Σύνδεση στο διαδίκτυο, φορητός υπολογιστής, βιντεοπροβολέας και οθόνη ή έξυπνος πίνακας. Ψηφιακές συσκευές (φορητοί υπολογιστές, ταμπλέτες ή smartphones) για τους/τις μαθητές/ριες. Χαρτιά (A2 ή A3), χρωματιστοί μαρκαδόροι, στυλό και χαρτιά, αυτοκόλλητες σημειώσεις
<i>Συνολική διάρκεια</i>	195 λεπτά

Εισαγωγή

Διάρκεια: 35 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να αναστοχαστούν σχετικά με τις εσφαλμένες αντιλήψεις των ψηφιακών πρακτικών των παιδιών και των νέων.
- Να σκεφτούν τον τρόπο με τον οποίο διαδίδεται η παραπληροφόρηση σχετικά με τις ψηφιακές πρακτικές των παιδιών και τον ρόλο που παίζουν οι αξίες της κοινωνίας σε αυτή τη διαδικασία.
- Να κατανοήσουν τη σημασία του πλαισίου για την ερμηνεία ενός κειμένου ή μιας εικόνας των μέσων ενημέρωσης.
- Να προβληματιστούν σχετικά με τη σημασία της διερεύνησης των ψηφιακών πρακτικών των μαθητών.

Πόροι και εξοπλισμός:

- [ΣΥ6.1](#) Ενότητα 6 Εισαγωγή - Παρουσίαση PPT.
- [ΣΥ6.2](#) Ενότητα 6 Εισαγωγή - Σχέδιο καθοδήγησης.
- [ΣΥ6.3](#) Αναγνωστικό υλικό.
- Βιντεοπροβολέας και φορητός υπολογιστής ή έξυπνος πίνακας.
- (προαιρετικά, για την ψηφιακή συλλογή της ανατροφοδότησης των μαθητών) BYOD.

Περιγραφή:

Ο/Η εκπαιδευτής/ρια περιγράφει εν συντομία τη θεματική της ενότητας 6 και ξεκινά την εμπλοκή των εκπαιδευομένων με μια δραστηριότητα που έχει σχεδιαστεί για να καλωσορίσει τους παρευρισκόμενους και να προετοιμάσει τη συζήτηση μεταξύ των συμμετεχόντων/ουσών στο μάθημα εκπαίδευσης (βλ. [ΣΥ6.1](#) & [ΣΥ6.2](#)) για την

αξιολόγηση και την αμφισβήτηση της άποψης των εκπαιδευομένων σχετικά με τη σημασία της εμπλοκής με τις ψηφιακές πρακτικές των μαθητών/ριών στη διδασκαλία της εκπαίδευσης στα μέσα. Κατά τη διάρκεια της δραστηριότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες καλούνται να προβληματιστούν σχετικά με δύο ερωτήματα:

- Γνωρίζουν οι εκπαιδευτικοί και οι ενήλικες για τις ψηφιακές πρακτικές των μαθητών/ριών τους;
- Πρέπει οι εκπαιδευτικοί να γνωρίζουν τις ψηφιακές πρακτικές των μαθητών/ριών τους προκειμένου να τους διδάξουν την εκπαίδευση στα μέσα (και στην παραπληροφόρηση);

Ο/Η εκπαιδευτής/ρια θα χρησιμοποιήσει την παρουσίαση PPT ([ΣΥ6.1](#)) και θα οδηγήσει τους/τις εκπαιδευόμενους/ες στα 6 βήματα της εισαγωγικής ενότητας, όπως περιγράφεται στο [ΣΥ6.2](#).

Τα δύο θέματα που δομούν αυτή την ενότητα είναι τα εξής:

- **Η συμπεριφορά επαλήθευσης των πληροφοριών των νέων:** Ξεκινώντας από τις απόψεις των εκπαιδευομένων σχετικά με τη συμπεριφορά επαλήθευσης πληροφοριών των νέων (πόσο διαδεδομένη είναι στον νεανικό πληθυσμό και αν οι νέοι διαφέρουν ως προς αυτό σε σύγκριση με τον γενικό πληθυσμό), ο/η εκπαιδευτής/ρια οδηγεί τους/τις εκπαιδευόμενους/ες να προβληματιστούν σχετικά με πιθανούς παράγοντες που ωθούν τη συμπεριφορά επαλήθευσης πληροφοριών (ψηφιακές δεξιότητες, κριτική σκέψη, εμπιστοσύνη στα μέσα ενημέρωσης κ.λπ.). Η δραστηριότητα αυτή θα επιτρέψει τον προβληματισμό σχετικά με τη διαγενεακή και τη διακρατική ενδογενεακή κατάσταση όσον αφορά τη συμπεριφορά επαλήθευσης πληροφοριών.

- **Πρακτικές πολιτιστικής κατανάλωσης (των νέων):** Ξεκινώντας από την αποδόμηση μιας εκστρατείας ιογενούς παραπληροφόρησης γύρω από μια φωτογραφία που δείχνει μια ομάδα παιδιών να κοιτάζουν το smartphone τους δίπλα στο αριστούργημα του Ρέμπραντ «Νυχτερινή Φρουρά», οι εκπαιδευόμενοι/ες θα οδηγηθούν στον προβληματισμό σχετικά με τις τρέχουσες παρανοήσεις για τις ψηφιακές πρακτικές των παιδιών και τον τρόπο με τον οποίο η ερμηνεία των κειμένων των μέσων ενημέρωσης διαμορφώνεται από τις αξίες μας (π.χ. συντηρητικές αξίες). Η εισαγωγική ενότητα ολοκληρώνεται με την ανάλυση ενός κειμένου ([βλ. ΣΥ6.3](#)) που γράφτηκε από τον Tony Wigley, επιμελητή μουσείων, ο οποίος υποστηρίζει τη σημασία της ενσυναίσθησης για την κατανόηση των προηγούμενων γνώσεων και των αναγκών του κοινού (των μαθητών/ριών, όταν μεταφέρονται με τους όρους του μαθήματός μας), ώστε να μπορέσουμε να διευκολύνουμε την πρόσβαση και την εμπλοκή τους με τα πολιτιστικά προϊόντα. Οι εκπαιδευόμενοι/ες θα συζητήσουν τη δυνατότητα μεταφοράς των επιχειρημάτων του κειμένου για μια τάξη εκπαίδευσης στα μέσα μαζικής ενημέρωσης.

Θεωρητικό Πλαίσιο

Χρονική διάρκεια: 50 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα

Οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να μάθουν για τα διάφορα θεωρητικά επιχειρήματα που δικαιολογούν την ανάγκη διερεύνησης των ψηφιακών πρακτικών των μαθητών/ριων.
- Να μάθουν για τις θεωρίες που μπορούν να χρησιμοποιήσουν για την κατανόηση των ψηφιακών πρακτικών των παιδιών.

Πόροι και εξοπλισμός:

- [ΣΥ6.4](#) Θεωρητικές ιδέες - Η παρουσίαση PPT.
- Υλικό ανάγνωσης ([ΣΥ6.5](#) και [ΣΥ6.6](#)).
- Βιντεοπροβολέας και φορητός υπολογιστής ή έξυπνος πίνακας.
- (προαιρετικά, για την ψηφιακή συλλογή ανατροφοδότησης των μαθητών) BYOD.

Περιγραφή:

Σε αυτή την ενότητα, ξεκινάμε εξετάζοντας διαφορετικές θεωρητικές προοπτικές από τις οποίες μπορεί κανείς να υποστηρίξει τη σημασία της διερεύνησης των ψηφιακών πρακτικών των μαθητών/ριων. Στη συνέχεια, θα συζητήσουμε ορισμένες κοινές παρανοήσεις σχετικά με τις ψηφιακές πρακτικές των παιδιών αντικατοπτρίζοντάς τες με δεδομένα που λαμβάνονται από μια παιδοκεντρική οπτική. Θα ολοκληρώσουμε την ενότητα εφαρμόζοντας τα προαναφερθέντα επιχειρήματα στην περίπτωση της διδασκαλίας της κριτικής σκέψης και της υποστήριξης των μαθητών/ριων για την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης.

Γιατί να διερευνήσουμε τις πρακτικές των μαθητών στα ψηφιακά μέσα;

Η διερεύνηση των ψηφιακών πρακτικών των μαθητών/ριων είναι ζωτικής σημασίας για τους εκπαιδευτικούς των μέσων ενημέρωσης, ιδίως για εκείνους που στοχεύουν να διδάξουν στους/στις μαθητές/ριες πώς να αντιμετωπίζουν την παραπληροφόρηση. Η ενίσχυση της συνάφειας της μαθησιακής διαδικασίας, η βελτίωση της εμπλοκής των μαθητών/ριών στις μαθησιακές δραστηριότητες και η προσφορά γνώσεων just-in-time που οι μαθητές/ριες μπορούν να εφαρμόσουν γρήγορα στην ψηφιακή τους ζωή είναι βασικοί λόγοι για τους οποίους η ενασχόληση με τις ψηφιακές πρακτικές των μαθητών/ριών είναι επωφελής. Στη συνέχεια, θα περιγράψουμε ορισμένα από αυτά τα επιχειρήματα, συζητώντας τα θεωρητικά τους θεμέλια για να βοηθήσουμε τους/τις εκπαιδευτικούς να τοποθετήσουν αυτές τις διερευνητικές δραστηριότητες στο εννοιολογικό τους πλαίσιο και να τις χρησιμοποιήσουν με αυτοπεποίθηση στις τάξεις τους.

Τα δικαιώματα του παιδιού και η προοπτική των ψηφιακών δικαιωμάτων του παιδιού

Σε γενικό επίπεδο, οι εκπαιδευτικοί πρέπει να κατανοήσουν τις ψηφιακές πρακτικές και τις πρακτικές των μέσων ενημέρωσης των μαθητών/ριών τους για να προασπίσουν αποτελεσματικά τα δικαιώματα των παιδιών, ιδίως λαμβάνοντας υπόψη το νέο ψηφιακό περιβάλλον στο οποίο ζούμε όλοι σήμερα. Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού ([UNCRC, 1989](#); - βλ. [ΣΥ6.5](#) & [ΣΥ6.6](#)) τονίζει το δικαίωμα του παιδιού να έχει πρόσβαση σε πληροφορίες, να

εκφράζεται και να συμμετέχει στην πολιτιστική και καλλιτεχνική ζωή. Κατανοώντας τον τρόπο με τον οποίο οι μαθητές/ριες ασχολούνται με τα ψηφιακά μέσα ενημέρωσης γενικά και τον ψηφιακό γραμματισμό στα μέσα ειδικότερα, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να προωθήσουν αυτά τα δικαιώματα προσαρμόζοντας το εκπαιδευτικό περιεχόμενο που ανταποκρίνεται στις αλληλεπιδράσεις των μαθητών/ριών με τα μέσα στην πραγματική ζωή. Αυτή η προσέγγιση διασφαλίζει ότι η εκπαίδευση είναι σχετική και ενδυναμώνει, προωθώντας την κριτική σκέψη και τις δεξιότητες κριτικού ψηφιακού γραμματισμού στα μέσα που είναι απαραίτητες για ενημερωμένους και αφοσιωμένους πολίτες. Επιπλέον, η κατανόηση της ψηφιακής κουλτούρας των μαθητών/ριών είναι ιδιαίτερα σημαντική σε αυτή την εποχή που χαρακτηρίζεται από διαταραχές / ρύπανση της πληροφορίας (Wardle & Derakhshan, 2017- βλ. επίσης τις άλλες ενότητες αυτού του μαθήματος και ιδιαίτερα την ενότητα 2) που μέσω των αρνητικών τους συνεπειών στην κοινωνία στο σύνολό της και στα παιδιά θέτουν σε κίνδυνο τα δικαιώματά τους .

Αναφερόμενοι/ες στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (**UN Convention on the Rights of the Child - Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού**), όσοι/ες ασχολούνται και μελετούν (βλ. για παράδειγμα την έκκληση των Cannon κ.ά. (2022) την επανεισαγωγή της εκπαίδευσης στα ψηφιακά μέσα στο αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών του Ηνωμένου Βασιλείου) υποστηρίζουν ότι η κατανόηση των ψηφιακών πρακτικών των μαθητών/ριών και των μέσων ενημέρωσης είναι ιδιαίτερα σημαντική για τα δικαιώματα των παιδιών να διατηρούν, να εκφράζουν και να εξερευνούν την ταυτότητά τους (άρθρο 8 της [UNCRC](#)), να εκφράζουν ελεύθερα τις απόψεις τους (άρθρο 12) και να συμμετέχουν στην κοινωνία με την ενασχόληση με την πληροφορία με οποιονδήποτε διαμεσολαβημένο τρόπο επιλέξουν (άρθρο 13).

Όπως δείχνουν πολλοί/ες μελετητές/ριες, εκτός από τη δημιουργία εκπαιδευτικών εμπειριών που αξιοποιούν την εξοικείωση των μαθητών/ριών με τα ψηφιακά εργαλεία, η κατανόηση των πρακτικών των μαθητών/ριών στα μέσα επιτρέπει στους/στις εκπαιδευτικούς να υποστηρίξουν την κριτική ανάλυση των μέσων ενημέρωσης από τους/τις μαθητές/ριες στο πιο σχετικό για αυτούς/ες πλαίσιο. Αυτό βοηθά τους/τις μαθητές/ριες να αναγνωρίζουν και να αμφισβητούν τις αναπαραστάσεις των μέσων ενημέρωσης και τις θεσμικές επιρροές που συναντούν φυσικά στην καθημερινή τους ζωή, ενισχύοντας την ευαισθητοποίηση των πολιτών τους και προωθώντας την κοινωνική δικαιοσύνη (Buckingham, 2005; 2003; Cannon et al., 2022).

Η ανάγκη να εξεταστούν ευρύτερα τα δικαιώματα των παιδιών σε σχέση με τα ψηφιακά μέσα ξεπερνώντας τη στενή οπτική του δικαιώματος στην προστασία (όσο σημαντικό και αν είναι) και προσθέτοντας σε αυτό το δικαίωμα συμμετοχής στα μέσα ενημέρωσης και μέσω αυτών και το δικαίωμα πρόσβασης στα μέσα και την ψηφιακή τεχνολογία ήταν μια διαρκής μάχη κατά τη διάρκεια των ετών μεταξύ των ερευνητών, υπεύθυνων χάραξης πολιτικής και άλλων ενδιαφερόμενων φορέων (David, 1999, Livingstone & Third 2017), με ένα από τα τελευταία επεισόδια να είναι η απροσδόκητη επίδραση των κανονισμών του [GDPR](#) (General Data Protection Regulation – Γενικός Κανονισμός για την Προστασία των Δεδομένων) (EP & CEU, 2016) που περιόρισαν αυθαίρετα το δικαίωμα των παιδιών να συμμετέχουν στην

κοινωνία στο όνομα της προστασίας των προσωπικών τους δεδομένων (Livingstone & Third, 2017)

Επιπλέον, με την ευρεία πρόσβαση και υιοθέτηση των ψηφιακών τεχνολογιών από τα παιδιά από τις μικρότερες ηλικίες, ορισμένες φωνές είχαν ζητήσει την επικαιροποίηση της UNCRC για τη διασφάλιση του σεβασμού των δικαιωμάτων των παιδιών στο νέο ψηφιακό περιβάλλον (Livingstone, 2014; Livingstone & Third, 2017). Χρησιμοποιήθηκε μια παιδοκεντρική και τεκμηριωμένη προσέγγιση (βλ. Πίνακα 6.1) και βασιζόμενοι σε ερευνητικά δεδομένα σχετικά με τις πρακτικές, τους κινδύνους και τις ευκαιρίες που αντιμετωπίζουν τα παιδιά στο διαδίκτυο, όπως τα ίδια τα παιδιά τα αντιλαμβάνονται και τα αναφέρουν, προσαρμόστηκαν ορισμένα από τα δικαιώματα που αναφέρονται στην UNCRC. Το 2021, μετά από μακρά διαβούλευση με τους ενδιαφερόμενους φορείς, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών, ο ΟΗΕ ενέκρινε το [Γενικό Σχόλιο αριθ. 25 για τα δικαιώματα των παιδιών σε σχέση με το ψηφιακό περιβάλλον](#) (βλέπε επίσης ["In our own words - children's rights in the digital world"](#) τη συνοπτική έκθεση για τη διαβούλευση με τα παιδιά που αποτελεί ένα τέλειο παράδειγμα αυτού του είδους της δέσμευσης και της εξέτασης της οπτικής γωνίας των παιδιών για την ψηφιακή τους ζωή, 5 Rights Foundation, 2020).

Σύμφωνα με τις αρχές που αναφέρονται στο [GC 25 της UNCRC](#), ακούγοντας τα παιδιά και ενσωματώνοντας τις ψηφιακές εμπειρίες τους στο πρόγραμμα σπουδών, οι εκπαιδευτικοί όχι μόνο καθοδηγούν τους/τις μαθητές/ριες να περιηγούνται στους ψηφιακούς χώρους με ασφάλεια και υπευθυνότητα, ενισχύοντας το δικαίωμα σε ένα ασφαλές διαδικτυακό περιβάλλον, αλλά υποστηρίζουν επίσης τα δικαιώματα των μαθητών/ριων στην πληροφόρηση, την ελευθερία (της έκφρασης, των σκέψεων και του συνεταιρίζεσθαι) και το δικαίωμά τους στην ιδιωτική ζωή και, ως εκ τούτου, υποστηρίζουν την ανάπτυξη υπεύθυνων ψηφιακών πολιτών που κατανοούν τα δικαιώματα και τις ευθύνες τους στην ψηφιακή εποχή (βλ. το σύντομο βίντεο ["Children's rights in a digital world"](#), που αναπτύχθηκε στο πλαίσιο του έργου [ySkills project](#)).

<p>Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού (επιλεγμένα και παραφρασμένα άρθρα)</p>	<p>Εφαρμογή του CRC στο διαδίκτυο με βάση την τεκμηρίωση (βλ. Livingstone, υπό έκδοση, για παραπομπές σε στοιχεία)</p>	<p>Συνασπισμός για τα δικαιώματα και τις αρχές του Διαδικτύου (επιλεγμένα και παραφρασμένα)</p>
<p>Προστασία από κάθε μορφή κακοποίησης και παραμέλησης (άρθρο 19), συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής εκμετάλλευσης και της σεξουαλικής κακοποίησης (άρθρο 34), και άλλων μορφών εκμετάλλευσης</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Σεξουαλική παρενόχληση, σεξουαλική εκμετάλλευση και κακοποίηση • Δημιουργία και διανομή εικόνων κακοποίησης παιδιών • Διαδικτυακές διαστάσεις της εμπορίας παιδιών • Νέες απειλές κατά της 	<ul style="list-style-type: none"> • Το δικαίωμα στην αξιοπρέπεια πρέπει να γίνεται σεβαστό, να προστατεύεται και να εκπληρώνεται σε απευθείας σύνδεση • Το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή, την ελευθερία από την επιτήρηση ή τη λογοκρισία και το δικαίωμα στην

<p>που βλάπτουν την ευημερία του παιδιού (άρθρο 36). Προστασία από «υλικό που βλάπτει την ευημερία του παιδιού» (άρθρο 17ε), «αυθαίρετες ή παράνομες παρεμβάσεις στην ιδιωτική, οικογενειακή ή αλληλογραφική του ζωή, ούτε σε παράνομες επιθέσεις κατά της τιμής και της υπόληψής του» (άρθρο 16) και το δικαίωμα του παιδιού να διατηρεί την ταυτότητά του (άρθρο 8).</p>	<p>ιδιωτικής ζωής, της αξιοπρέπειας, της ταυτότητας και της φήμης</p> <ul style="list-style-type: none"> • Έκθεση σε (ποικίλη, ακραία, παράνομη) πορνογραφία • Εκμετάλλευση προσωπικών δεδομένων, κατάχρηση, αδικαιολόγητη κοινή χρήση ή παρακολούθηση • Εχθρότητα, μίσος, παρενοχλητικό και εκφοβιστικό περιεχόμενο, επαφή και συμπεριφορά • Ακατάλληλη πληροφόρηση και πειθώ σχετικά με αυτοτραυματισμό, βία, αυτοκτονία, προ-ανορεξία, ναρκωτικά 	<p>ανωνυμία στο διαδίκτυο</p> <ul style="list-style-type: none"> • Το δικαίωμα ελέγχου της συλλογής, διατήρησης, επεξεργασίας, διάθεσης και αποκάλυψης προσωπικών δεδομένων • Τα δικαιώματα στη ζωή, την ελευθερία και την ασφάλεια, συμπεριλαμβανομένης της προστασίας από την παρενόχληση, το έγκλημα, τη ρητορική μίσους, τη δυσφήμιση (και, για τα παιδιά, τη σεξουαλική και άλλες μορφές εκμετάλλευσης) • Τα παιδιά πρέπει να έχουν την ελευθερία να χρησιμοποιούν το διαδίκτυο και να προστατεύονται από τους κινδύνους που συνδέονται με αυτό, με την ισορροπία να εξαρτάται από τις δυνατότητές τους
<p>Πρόβλεψη για την υποστήριξη των δικαιωμάτων των παιδιών στην ψυχαγωγία και τον ελεύθερο χρόνο ανάλογα με την ηλικία τους (άρθρο 31), μια εκπαίδευση που θα υποστηρίζει την ανάπτυξη του πλήρους δυναμικού τους (άρθρο 28) και θα τα προετοιμάζει «για μια υπεύθυνη ζωή σε μια ελεύθερη κοινωνία» (άρθρο 29), και για την πρόβλεψη «της σημαντικής λειτουργίας που επιτελούν τα ψηφιακά μέσα » μέσω ποικίλου υλικού με κοινωνικό και πολιτιστικό όφελος για το παιδί (συμπεριλαμβανομένων</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Διαθεσιμότητα και διανομή τυπικών και άτυπων μαθησιακών πόρων και προγραμμάτων σπουδών • Πλούτος προσβάσιμων και εξειδικευμένων πληροφοριών • Ευκαιρίες για δημιουργικότητα, εξερεύνηση, έκφραση • Ψηφιακές, κριτικές και πληροφοριακές δεξιότητες και γραμματισμός • Τρόποι αντιμετώπισης ή παράκαμψης παραδοσιακών ανισοτήτων ή προβλημάτων ή αντιμετώπισης ειδικών αναγκών • Διευρυμένη σειρά επιλογών ψυχαγωγίας και αναψυχής • Πρόσβαση στον πολιτισμό, 	<ul style="list-style-type: none"> • Όλοι έχουν ίσο δικαίωμα πρόσβασης και χρήσης ενός ασφαλούς και ανοικτού διαδικτύου και πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι ειδικές ανάγκες των μειονεκτουσών ομάδων. • Πρέπει να προωθείται η πολιτιστική και γλωσσική πολυμορφία στο διαδίκτυο και να ενθαρρύνεται η καινοτομία για να διευκολύνεται η πολυφωνία της έκφρασης. • το δικαίωμα στην εκπαίδευση μέσω του διαδικτύου- το δικαίωμα στον πολιτισμό και την πρόσβαση στη γνώση στο διαδίκτυο • Τα πρότυπα και οι μορφές του Διαδικτύου πρέπει να

των μειονοτήτων) για την προαγωγή της ευημερίας των παιδιών (άρθρο 17).	τη γλώσσα και την πολιτιστική κληρονομιά/αντιπροσώπευση αυτών	είναι ανοικτά, διαλειτουργικά και χωρίς αποκλεισμούς
<p>Συμμετοχή: «Σε όλες τις ενέργειες που αφορούν τα παιδιά... το συμφέρον του παιδιού αποτελεί πρωταρχικό μέλημα» (άρθρο 3), συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος των παιδιών να ζητείται η γνώμη τους για όλα τα θέματα που τα αφορούν (άρθρο 12)- επίσης το δικαίωμα του παιδιού στην ελευθερία της έκφρασης (άρθρο 13) και στην ελευθερία του συνεταιριζέσθαι (άρθρο 15).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ενισχυμένες συνδέσεις και ευκαιρίες δικτύωσης • επεκτάσιμοι τρόποι διαβούλευσης με τα παιδιά για τη διακυβέρνηση • Φιλικά προς το χρήστη φόρουμ για τη φωνή και την έκφραση των παιδιών/νέων • Πρωτοβουλίες υπό την ηγεσία των παιδιών για τοπική και παγκόσμια αλλαγή • Ομότιμες συνδέσεις για ψυχαγωγία, μάθηση, ανταλλαγή και συνεργασία • Αναγνώριση των δικαιωμάτων, των ευθυνών και της δέσμευσης των παιδιών/νέων 	<ul style="list-style-type: none"> • Το διαδίκτυο αποτελεί χώρο για την προώθηση, την προστασία και την εκπλήρωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την προώθηση της κοινωνικής δικαιοσύνης • Το δικαίωμα στην ελεύθερη αναζήτηση, λήψη και μετάδοση πληροφοριών και στην ελεύθερη συναναστροφή με άλλους για κοινωνικούς, πολιτικούς και πολιτιστικούς σκοπούς • Η διακυβέρνηση του Διαδικτύου πρέπει να είναι πολυμερής, συμμετοχική και υπεύθυνη

Πίνακας 6.1 - Μια τεκμηριωμένη μετάφραση των δικαιωμάτων των παιδιών στην ψηφιακή εποχή (Livingstone, 2014. p. 23)

Παιδαγωγικές προοπτικές

Κοστρουνκτιβιστική μαθησιακή προσέγγιση

Η συνάφεια και η εμπλοκή είναι για πολλούς οι βασικοί λόγοι για τους οποίους η διερεύνηση των ψηφιακών πρακτικών των μαθητών/ριών είναι μια αποτελεσματική προσέγγιση για τους εκπαιδευτικούς των μέσων ενημέρωσης που στοχεύουν να διδάξουν για την παραπληροφόρηση (Melo-Pfeifer & Dedeczek Gertz, 2023). Στο πιο γενικό επίπεδο, η κοστρουνκτιβιστική μαθησιακή προσέγγιση, ιδίως όπως αναπτύσσεται στις θεωρίες του κοινωνικού κοστρουνκτιβισμού (Dewey, 1938; Vygotsky, 1978), έχει ορισμένα βασικά χαρακτηριστικά που την καθιστούν απόλυτα ευθυγραμμισμένη στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων της εκπαίδευσης στα μέσα.

Δίνοντας έμφαση στο ότι «η μάθηση είναι μια κοινωνική δραστηριότητα», η θεωρία μάθησης του κοστρουνκτιβισμού λαμβάνει υπόψη και εκτιμά τις ψηφιακές πρακτικές των μαθητών/ριών στις οποίες αλληλεπιδρούν με διαφορετικές και παγκόσμιες κοινότητες. Αυτή η αλληλεπίδραση μπορεί να αξιοποιηθεί για την εμπλοκή των μαθητών/ριών στην αξιολόγηση της εγκυρότητας και της αξιοπιστίας των πληροφοριών που συναντούν στο διαδίκτυο, καλλιεργώντας ένα περιβάλλον στην τάξη που ενθαρρύνει τη συζήτηση και τη συνεργατική επίλυση προβλημάτων.

Η έννοια της «ζώνης της επικείμενης ανάπτυξης» του Vygotsky (1978) υπογραμμίζει το ρόλο των πιο ενημερωμένων άλλων στην καθοδήγηση των μαθητών/ριών σε υψηλότερα επίπεδα κατανόησης. Είναι ιδιαίτερα χρήσιμη στην εκπαίδευση στα ψηφιακά μέσα, όπου οι εκπαιδευτικοί μπορούν να δομήσουν δραστηριότητες που επιτρέπουν στους/στις μαθητές/ριες να συνδιαμορφώνουν τη γνώση και να αναπτύσσουν από κοινού δεξιότητες κριτικού γραμματισμού στα ψηφιακά μέσα. Τοποθετώντας τη μάθηση μέσα σε πραγματικές ψηφιακές αλληλεπιδράσεις και καθοδηγούμενη εξερεύνηση, οι μαθητές μπορούν να πλοηγηθούν καλύτερα και να ασκήσουν κριτική στα μέσα που καταναλώνουν. Οι ενεργητικές, κοινές και υποστηριζόμενες από τον εποικοδομισμό μαθησιακές εμπειρίες εξοπλίζουν έτσι τους/τις μαθητές/ριες με τα απαραίτητα εργαλεία για να εντοπίζουν και να αντιμετωπίζουν αποτελεσματικά την παραπληροφόρηση.

Η μάθηση είναι μια ενεργητική διαδικασία στην οποία οι μαθητές/ριες έχουν ρόλο να διαδραματίσουν, καθώς συνδιαμορφώνουν με μια καθοδηγούμενη προσέγγιση το νόημα ενσωματώνοντας τις προηγούμενες και τις νέες γνώσεις τους, τόσο σε γνωστικό όσο και σε συναισθηματικό επίπεδο. Επομένως, αν και η γνώση είναι αποτέλεσμα κοινωνικής αλληλεπίδρασης, είναι προσωπική, αντανακλώντας τον μοναδικό τρόπο με τον οποίο οι εκπαιδευόμενοι κατανοούν, σε μια διαδικασία που καθοδηγείται, την προσωπική τους ιστορία και τις πολιτισμικές τους μεταβλητές. Η εκτίμηση των πραγματικών πλαισίων και προβλημάτων των μαθητών είναι επομένως ο δρόμος που πρέπει να ακολουθηθεί σύμφωνα με τον (Dewey, 1938) στην εκπαίδευση γενικά και είναι ακόμη πιο σημαντικό για τη διδασκαλία των μαθητών για την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης. Καθώς οι μαθητές/ριες είναι πιθανό να συναντήσουν παραπλανητικό περιεχόμενο που μπορεί να ευθυγραμμίζεται επιφανειακά με τις προϋπάρχουσες πεποιθήσεις τους, η προτροπή για κριτική ενασχόλησή τους με το περιεχόμενο αυτό είναι απαραίτητη, όχι μόνο δίνοντάς τους τη δυνατότητα να κατανοήσουν την ανακρίβεια των γεγονότων αυτών των πληροφοριών, αλλά και τη δυνατότητά τους να χειραγωγούν τα συναισθήματα και τις αντιλήψεις.

Μια άλλη θεωρία που αναπτύχθηκε κάτω από την ευρεία ομπρέλα της προσέγγισης του εποικοδομισμού είναι η **Θεωρία της Εγκαθιδρυμένης Μάθησης (Situated Learning Theory - SLT)**. Εισήχθη από τους Jean Lave και Etienne Wenger το 1991 και υποστηρίζει ότι η μάθηση συντελείται πιο αποτελεσματικά μέσα σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο που είναι σχετικό με τον/την μαθητή/ρια. Σύμφωνα με τη SLT, η μάθηση συμβαίνει φυσικά, ακούσια και συνεχώς μέσα στην κοινότητα πρακτικής, καθώς οι εκπαιδευόμενοι/ες συμμετέχουν και εμπλέκονται σε σχετικές δραστηριότητες. Η μάθηση αντιπροσωπεύει την εξέλιξη από μια περιφερειακή ή αρχάρια θέση προς μια κεντρική ή έμπειρη θέση μέσα στην κοινότητα πρακτικής.

Μια συναφής έννοια είναι αυτή της **Εγκαθιδρυμένης Νόησης (Situated Cognition)** (Brown et al., 1989), η οποία βλέπει τη μάθηση ως βαθιά ενσωματωμένη στα κοινωνικά και πολιτισμικά πλαίσια των ίδιων των δραστηριοτήτων, αντί να είναι μια αποκομμένη, αφηρημένη διαδικασία που μπορεί να μεταφερθεί άμεσα σε διαφορετικά περιβάλλοντα πέρα από τις παραδοσιακές αίθουσες διδασκαλίας.

Η διερεύνηση των ψηφιακών πρακτικών των μαθητών/ριών σε δραστηριότητες εκπαίδευσης στα ψηφιακά μέσα υποστηρίζεται καλά και από τις δύο αυτές θεωρίες.

Αναγνωρίζοντας τις ψηφιακές πλατφόρμες ως κοινότητες πρακτικής, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να αξιοποιήσουν τις υπάρχουσες ψηφιακές συνήθειες και αλληλεπιδράσεις των μαθητών ως πολύτιμες μαθησιακές εμπειρίες. Αυτό ευθυγραμμίζει την εκπαίδευση με τις πραγματικές εμπειρίες και τις ψηφιακές συμπεριφορές των μαθητών, καθιστώντας τη μάθηση πιο αυθεντική και αποτελεσματική. Η δυναμική και διαδραστική φύση των ψηφιακών μέσων παρέχει ένα πλούσιο πλαίσιο για την εφαρμογή του SLT, διευκολύνοντας τη βαθύτερη δέσμευση και τα πρακτικά μαθησιακά αποτελέσματα που βασίζονται στο πλαίσιο.

Ως θεωρητικό πλαίσιο για να συζητήσουν τα ευρήματά τους από ένα έργο που στόχευε ειδικά να διδάξει στα παιδιά την παραπληροφόρηση, οι Melo-Pfeifer και Dedecek Gertz (2023) πρότειναν **την πολιτισμικά ανταποκρινόμενη παιδαγωγική**, παρόμοια με τις προαναφερθείσες θεωρίες. Επιπλέον, οι συγγραφείς δηλώνουν την ανάγκη οι εκπαιδευτές των μέσων ενημέρωσης που διδάσκουν για την παραπληροφόρηση να υιοθετήσουν μια κοινή, **ανθρωποκεντρική προοπτική** και να ξεκινήσουν από τις εμπειρίες και τις απόψεις των μαθητών/ριών για την παραπληροφόρηση ως προϋπόθεση για έγκαιρη, εγκαθιδρυμένη και ανταποκρινόμενη πληροφόρηση για την προσέγγιση της παραπληροφόρησης και της εσφαλμένης πληροφόρησης στο σχολικό πρόγραμμα.

Εκτός από την προσθήκη συνάφειας, η εξερεύνηση των ψηφιακών πρακτικών των μαθητών βοηθά στη συμμετοχή των μαθητών στη μαθησιακή διαδικασία. Για παράδειγμα, ο Stewart (2007) χρησιμοποιεί την έννοια του Egan για την «**ευφάνταστη εκπαίδευση**» και υπογραμμίζει τη σημασία που έχει για τους/τις εκπαιδευτές/ριες των μέσων ενημέρωσης να επικεντρώνονται στη συναισθηματική και πνευματική δέσμευση των μαθητών/ριών. Σύμφωνα με τον Egan «Μια εκπαιδευτική παιδαγωγική που εκτιμά τη συναισθηματική δέσμευση των μαθητών/ριών θα ενισχύσει τη φαντασιακή κατανόηση των μαθητών του διαμεσολαβούμενου κόσμου τους και θα τους εμπλέξει σε ένα διάλογο σχετικά με τις απόψεις, τις κατανοήσεις, τις προτιμήσεις και τις ερωτήσεις τους σχετικά με το κορεσμένο περιβάλλον τους στα μέσα ενημέρωσης».

Αυτή η δέσμευση δεν πρέπει να είναι μόνο συναισθηματική, βασιζόμενη στην εξοικείωση των μαθητών με το περιεχόμενο, αλλά πρέπει να έχει τη μορφή κατανομής της ευθύνης και ενθάρρυνσης της ιδιοκτησίας στη μάθηση. Μερικές φορές θεωρείται ως μετατόπιση ρόλων, αυτές οι νέες μορφές εμπλοκής των μαθητών στις οποίες οι μαθητές/ριες και οι δάσκαλοι/ες αλλάζουν τους ρόλους τους, όπως υποστηρίζουν οι Walker και Shore (2015), γίνονται καλύτερα κατανοητές ως διαφοροποίηση ρόλων, καθώς οι μαθητές/ριες και οι δάσκαλοι/ες μπορεί να αναλαμβάνουν πολλαπλούς ρόλους ταυτόχρονα σε έρευνα.

Κριτική Παιδαγωγική

Από μια εντελώς διαφορετική οπτική γωνία, η κριτική παιδαγωγική προσφέρει επίσης θεωρητική αξιόπιστη υποστήριξη για τη διερεύνηση των ψηφιακών πρακτικών των μαθητών σε δραστηριότητες εκπαίδευσης στα μέσα. Με τις ρίζες στο έργο του Paulo Freire (1970), αυτή η θεωρία δίνει έμφαση στον ρόλο της εκπαίδευσης στην αμφισβήτηση καταπιεστικών δομών, ενδυναμώνοντας τους/τις μαθητές/ριες να αμφισβητήσουν και να προκαλέσουν τις δομές εξουσίας και τις κυρίαρχες αφηγήσεις. Η διερεύνηση των δικών τους ψηφιακών πρακτικών βοηθά τους/τις

μαθητές/ριες να αναγνωρίσουν και να αντισταθούν στη χειραγώγηση και την προκατάληψη στα μέσα. Επιπλέον, οι δάσκαλοι/ες που γνωρίζουν τις ψηφιακές πρακτικές των μαθητών/ριών τους μπορούν να χρησιμοποιήσουν αυτή τη γνώση για να εμπλέξουν κριτικά τους/τις μαθητές/ριες σε συζητήσεις σχετικά με τη δυναμική της εξουσίας και τις ιδεολογικές δυνάμεις πίσω από την παραπληροφόρηση, ενισχύοντας έτσι ένα πιο κριτικά συνειδητοποιημένο μαθητικό σώμα. Αυτή η προσέγγιση ενθαρρύνει τους/τις μαθητές/ριες να γίνουν ενεργοί παράγοντες στην κατανάλωση των μέσων ενημέρωσής τους, αναπτύσσοντας τις δεξιότητες για να διακρίνουν αξιόπιστες πληροφορίες και να εξουδετερώσουν την παραπληροφόρηση.

Επιπλέον, ακολουθώντας αυτήν την κριτική προσέγγιση, αποτιμώντας τις κουλτούρες των μέσων ενημέρωσης των μαθητών/ριών, οι δάσκαλοι/ες διαταράσσουν επίσης τις παραδοσιακές ιεραρχίες της τάξης (βλ. επίσης Cannon et al., 2022), δημιουργώντας συμμετοχικά περιβάλλοντα μάθησης που είναι πιο περιεκτικά και έχουν απήχηση στις βιωμένες εμπειρίες των μαθητών/ριών. Αυτή η συμπεριληπτική προσέγγιση (βλ. για αυτό το θέμα Ενότητα 4 σχετικά με τη σημασία ενός ασφαλούς και θετικού μαθησιακού περιβάλλοντος και Ενότητα 9 σχετικά με τη διαφορετικότητα και την ένταξη) όχι μόνο ενισχύει τα εκπαιδευτικά αποτελέσματα αλλά επίσης εξουσιοδοτεί όλους τους μαθητές να διατυπώσουν τις απόψεις τους και να εμπλακούν κριτικά με τον κόσμο γύρω τους .

Προοπτική προσανατολισμένη στις θεωρίες των μέσων

Εκτός από την εξέταση του θέματος από την προοπτική των δικαιωμάτων των παιδιών ή ως ευθυγράμμιση με ορισμένες παιδαγωγικές αρχές ή ευκαιρίες, η τρίτη ροή επιχειρημάτων για τη διερεύνηση των ψηφιακών πρακτικών των μαθητών μπορεί να τοποθετηθεί σε θεωρίες προσανατολισμένες στα μέσα. Ακριβέστερα, η κατανόηση ορισμένων σχετικών θεωριών που περιγράφουν τον τρόπο με τον οποίο οι χρήστες ασχολούνται με τα μέσα (με τρόπο με γνώμονα το συμφέρον, όπως αναφέρεται στη θεωρία των χρήσεων και των ικανοποιήσεων ή με βάση μια διαδικασία διαπραγμάτευσης μόνιμου νοήματος, σύμφωνα με τη θεωρία των πολιτισμικών σπουδών) βοηθά τους/τις δασκάλους/ες να κατανοήσουν τη σημασία της ενασχόλησης με τα μέσα και την ψηφιακή κουλτούρα των μαθητών/ριών τους (για να αποφύγουν να υποθέσουν λανθασμένα την άμεση, υποδερμική επίδραση των μηνυμάτων των μέσων ενημέρωσης στους/στις μαθητές/ριες τους). Στη συνέχεια θα παρουσιάσουμε συνοπτικά τρεις τέτοιες θεωρίες που μπορούν να φανούν χρήσιμες για τους/τις εκπαιδευτικούς.

Θεωρία χρήσεων και ικανοποιήσεων

Έχοντας αναπτυχθεί από τους Blumler και Katz (1974), αυτή η θεωρία υπογραμμίζει το ρόλο των προσωπικών αναγκών και στόχων στην κατανάλωση των μέσων ενημέρωσης των χρηστών. Δηλώνει ότι οι χρήστες αναζητούν ενεργά συγκεκριμένα μέσα που ικανοποιούν τις διάφορες ανάγκες τους, όπως πληροφορίες, προσωπική ταυτότητα και κοινωνική ένταξη. Ως εκ τούτου, η κατανόηση των κινήτρων των μαθητών/ριών για τη χρήση των μέσων ενημέρωσης μπορεί να βοηθήσει τους/τις εκπαιδευτικούς να προσαρμόσουν τα μαθήματα που καλύπτουν αυτές τις ανάγκες, κάνοντας τη μαθησιακή εμπειρία πιο σχετική και ελκυστική.

Θεωρία της Οικολογίας των Μέσων

Η θεωρία της οικολογίας των μέσων είναι ένα πλαίσιο που μελετά τον τρόπο με τον οποίο τα μέσα ενημέρωσης, η τεχνολογία και η επικοινωνία αλληλεπιδρούν και διαμορφώνουν τα πολιτιστικά και κοινωνικά περιβάλλοντα στα οποία εμφανίζονται. Ο Marshall McLuhan (1964) τονίζει ότι τα μέσα δε λειτουργούν απλώς ως δίαυλοι επικοινωνίας, αλλά ως περιβάλλοντα που επηρεάζουν βαθιά τους πολιτισμικούς κανόνες, τις κοινωνικές δομές, ακόμη και την ανθρώπινη συνείδηση. Ο διάσημος ισχυρισμός του, «το μέσο είναι το μήνυμα», συμπυκνώνει την ιδέα ότι τα χαρακτηριστικά των ίδιων των τεχνολογιών των μέσων, και όχι το περιεχόμενο που φέρουν, είναι αυτά που επηρεάζουν περισσότερο την κοινωνία. Αν και ορισμένοι μελετητές επικρίνουν αυτή τη θεωρία για την τεχνοντετερμινιστική προσέγγισή της, μπορεί να είναι σχετική με το επιχειρήματά μας. Έτσι, η υιοθέτηση μιας ολιστικής προσέγγισης και η κατανόηση των μέσων ως περιβάλλοντα προσφέρουν στους/στις εκπαιδευτικούς νομιμότητα στην εξερεύνηση ψηφιακών τοπίων στα οποία ζουν οι μαθητές/ριες. Βοηθά, επίσης, τους δασκάλους να αποδεχτούν ότι πλατφόρμες όπως τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, τα παιχνίδια και τα εικονικά περιβάλλοντα μάθησης κάνουν περισσότερα από το να ψυχαγωγούν τους μαθητές, συμβάλλοντας στην καλλιέργεια συγκεκριμένων δεξιοτήτων, συνηθειών και τρόπων σκέψης.

Αλλάζοντας το επίκεντρο από τις μετασημασιολογικές επιδράσεις των μέσων ενημέρωσης ως περιβάλλοντα που μεταβάλλουν την κοινωνική οργάνωση και μεγεθύνοντας από την ιστορική κλίμακα που πρότεινε ο McLuhan, οι Couldry και Hepp στο βιβλίο τους "The Mediated Construction of Reality" (2017) προσαρμόζουν τις ιδέες της οικολογίας των μέσων ενημέρωσης και εστιάζουν στο πώς τα μέσα ενημέρωσης και οι τεχνολογίες επικοινωνίας είναι βαθιά ενσωματωμένες στην καθημερινή ζωή των ατόμων, διαμορφώνοντας την αίσθηση της πραγματικότητάς μας.

Αναφερόμενοι στο βιβλίο των Berger και Luckman «The Social Construction of Reality», οι Couldry και Hepp προτείνουν ότι η πραγματικότητα σήμερα κατασκευάζεται σε μεγάλο βαθμό μέσω διαδικασιών μέσων που όχι μόνο διαμορφώνουν την κατανόησή μας για τον κόσμο, αλλά επίσης δομούν τις κοινωνικές μας σχέσεις και δομούν τις ταυτότητές μας μέσα και μέσω των μέσων ενημέρωσης. Κατά την άποψή τους, οι πρακτικές των μέσων υφαίνουν τις λεπτομέρειες της καθημερινής ζωής, επηρεάζοντας την προσωπική και τη συλλογική πραγματικότητα. Οι Hepp και Couldry επεκτείνουν τη συζήτηση για τον αντίκτυπο των μέσων ενημέρωσης στα τρέχοντα ψηφιακά και δικτυακά περιβάλλοντα μέσω και προτείνουν μια πιο διαφοροποιημένη άποψη για την ατομική και κοινωνική δομή. Η εκπαιδευτική άσκηση για τη διερεύνηση των ψηφιακών πρακτικών των μαθητών υποστηρίζεται καλά από τη θεωρία των Couldry και Hepp, καθώς αυτή η διαδικασία αυξάνει την ευαισθητοποίηση τόσο των δασκάλων όσο και των μαθητών/ριών σχετικά με τον λεπτό αλλά διάχυτο τρόπο με τον οποίο τα μέσα κατασκευάζουν προς το καλύτερο ή προς το χειρότερο την καθημερινότητά μας.

Θεωρία των Πολιτισμικών Σπουδών

Σύμφωνα με αυτή την προοπτική, τα μέσα ενημέρωσης και τα πολιτιστικά κείμενα διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση των κοινωνικών κανόνων και αξιών. Η κατανόηση των πρακτικών ψηφιακών μέσων των μαθητών/ριών επιτρέπει

στους/στις δασκάλους/ες να αντιμετωπίσουν τον τρόπο με τον οποίο η παραπληροφόρηση εκμεταλλεύεται τις πολιτιστικές αφηγήσεις και να διδάξουν τους/τις μαθητές/ριες να ασχολούνται κριτικά με τις αναπαραστάσεις των μέσων ενημέρωσης (Hall, 1997).

Αυτή η προσέγγιση, όπως συζητήθηκε από τον Hall (1980), υπογραμμίζει τη σημασία της αναγνώρισης και της εκτίμησης της κουλτούρας των μέσων ενημέρωσης των μαθητών/ριών. Αναγνωρίζοντας τις ψηφιακές πρακτικές των μαθητών/ριών, οι δάσκαλοι/ες μπορούν να δημιουργήσουν ένα πιο περιεκτικό και σχετικό πρόγραμμα σπουδών που αντιμετωπίζει τους συγκεκριμένους τύπους παραπληροφόρησης που επικρατούν στα ψηφιακά περιβάλλοντα των μαθητών/ριών.

Ένα θεωρητικό πλαίσιο για την κατανόηση της ψηφιακής ζωής των παιδιών

Όσο σημαντικό κι αν είναι από παιδαγωγική άποψη, η εξερεύνηση των ψηφιακών πρακτικών των μαθητών/ριών θα πρέπει να συνοδεύεται από ορισμένες θεωρητικές αγκυρώσεις που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να κατανοήσουν την ψηφιακή ζωή των παιδιών. Σε αυτή την ενότητα, θα παρουσιάσουμε το βασισμένο στην έρευνα θεωρητικό μοντέλο που προτείνεται στο πρόγραμμα EU Kids Online (Livingstone et al., 2017) που μπορεί να βοηθήσει τους/τις εκπαιδευτικούς να κατανοήσουν καλύτερα και να ηγηθούν των διερευνητικών δραστηριοτήτων στα μαθήματα της εκπαίδευσης στα μέσα.

Το μοντέλο **EU Kids Online (EUKO)** εκπονήθηκε, δοκιμάστηκε και βελτιώθηκε για σχεδόν δέκα χρόνια από το δίκτυο ερευνητών EU Kids Online (Livingstone et al., 2017). Μια πρώτη έκδοση του μοντέλου προτάθηκε το 2010 (Livingstone & Haddon, 2012) και βασίστηκε στα αποτελέσματα της βιβλιογραφικής ανάλυσης περισσότερων από 400 μελετών για την ψηφιακή ζωή των παιδιών που ήταν διαθέσιμες εκείνη την εποχή.

Τα βασικά θεωρητικά σημεία του μοντέλου (βλ. Livingstone & Haddon, 2011) στοχεύουν να διορθώσουν ορισμένους μύθους σχετικά με τις διαδικτυακές εμπειρίες των παιδιών και να ριζώσουν το μοντέλο σε μια παιδοκεντρική προοπτική. Πιο συγκεκριμένα, μέσω του μοντέλου τους, οι ερευνητές/ριες θέλησαν:

1. Να γίνει απομάκρυνση από τις «ουσιοκρατικές» θεωρίες της παιδικής ηλικίας και επίσης από τις τεχνοντετερμινιστικές θεωρίες που θεωρούν τις ψηφιακές τεχνολογίες ως θεμελιωδώς ενοχλητικές για μια ενιαία κατηγορία «παιδιών» (π.χ., όπως αυτά που περιγράφουν τα παιδιά ως «ψηφιακά ιθαγενείς¹», « Prensky, 2001a, 2001b), και αντ' αυτού να γίνει ευθυγράμμιση με τις νέες θεωρίες της παιδικής ηλικίας.

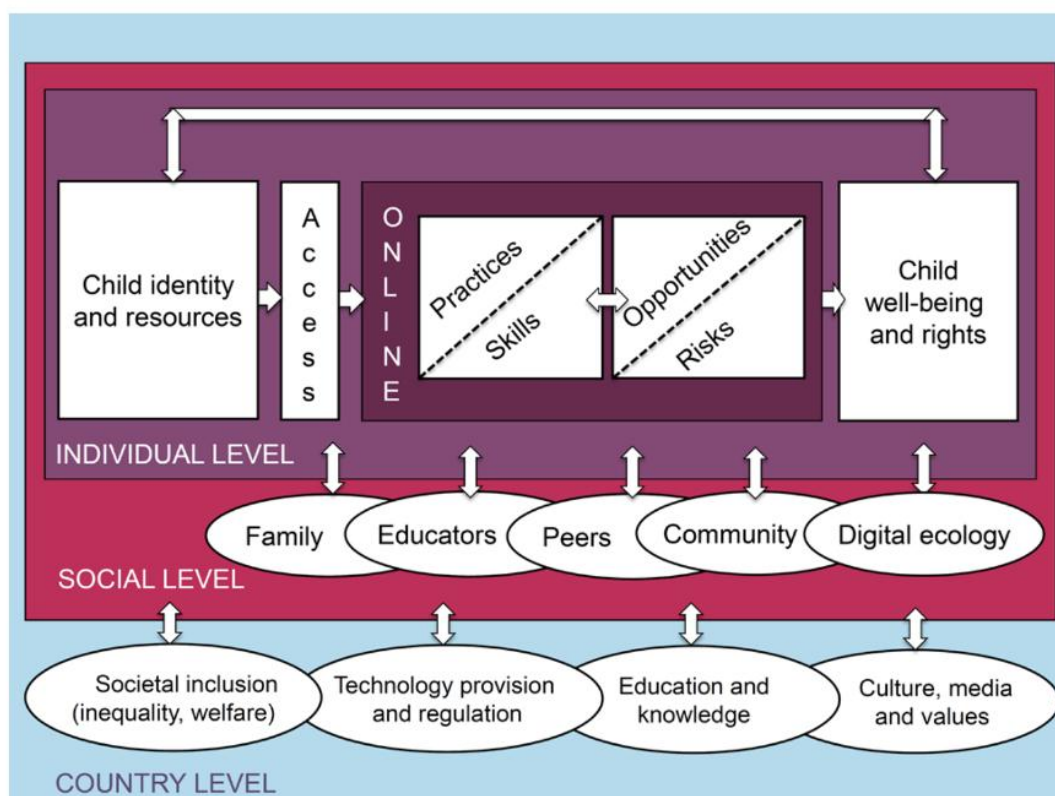
¹ Ενάντια σε αυτή τη διαδεδομένη μεταφορά, βλέπε Eynon, 2020.

2. Να αποφευχθούν ηθικοί πανικοί που βασίζονται σε κινδύνους που καθορίζονται από τους ενήλικες στο Διαδίκτυο και προστατευτικές ατζέντες, προτείνοντας αντ' αυτού μια βάση στις «θεωρίες κινδύνου» της ύστερης νεωτερικότητας.

3. Να παραχθεί μια ολιστική απάντηση στο ερώτημα της ευθύνης για την online ασφάλεια των παιδιών και την πρόσβαση σε ευκαιρίες στο διαδίκτυο, χρησιμοποιώντας την οικολογική θεωρία του Bronfenbrenner για τα διαδοχικά επίπεδα επιρροής (1979) για να αποφευχθεί η αποδυνάμωση διαφόρων κοινωνικών παραγόντων.

Στη συνέχεια, με βάση τα αποτελέσματα μιας πανευρωπαϊκής έρευνας που πραγματοποιήθηκε σε 25 χώρες (Livingstone et al., 2011), το μοντέλο αναθεωρήθηκε ελαφρώς (Livingstone et al., 2015; Livingstone et al., 2017). Θα παρουσιάσουμε την αναθεωρημένη έκδοση του μοντέλου, επισημαίνοντας ορισμένες από τις αλλαγές του και θα συζητήσουμε μερικές από τις παραγόμενες θεωρίες του.

Εικόνα 6.1. Το αναθεωρημένο μοντέλο EU Kids Online (Livingstone et al., 2017)

Αποφεύγοντας μια τεχνο-ντετερμινιστική θέση και ευνοώντας την άποψη του παιδιού, το μοντέλο EUKO συνδυάζει το οικολογικό μοντέλο ανάπτυξης του παιδιού (Bronfenbrenner, 1979) με μια διαδοχική προσέγγιση που περιγράφει την ψηφιακή ζωή του παιδιού απαντώντας στο ερώτημα «αν και πώς το διαδίκτυο παίζει τώρα έναν ρόλο, για καλό ή για κακό, στην ευημερία των παιδιών» (Livingstone et al., 2015, σελ.10).

Σύμφωνα με την οικολογική θεωρία, το παιδί περικλείεται από διαδοχικά στρώματα επιρροής, από το μικροεπίπεδο στο μέσο και στη συνέχεια το μακροεπίπεδο. Το

μοντέλο EUKO προσαρμόσε αυτά τα τρία επίπεδα, θεωρώντας ότι το πρώτο επίπεδο αφορά μεμονωμένες χρήσεις του διαδικτύου (δηλαδή τη διαδικτυακή ζωή των παιδιών), το δεύτερο τις διαδικασίες διαμεσολάβησης της χρήσης ψηφιακής τεχνολογίας από το παιδί (δηλαδή, μεσολάβηση από γονείς, δασκάλους, και ομάδες συνομηλίκων), και το τρίτο επίπεδο το εθνικό πλαίσιο (π.χ. η επίδραση παραγόντων όπως οι εκπαιδευτικές πολιτικές ή οι κοινωνικές ανισότητες).

Σε ατομικό επίπεδο, στο εσωτερικό πλαίσιο, το μοντέλο προτείνει μια διαδοχική προσέγγιση που στοχεύει να εξηγήσει, ξεκινώντας από την ταυτότητα και τους πόρους του παιδιού (π.χ. δημογραφικά στοιχεία, ψυχολογικοί παράγοντες, ικανότητες, ενδιαφέροντα, κίνητρα, εμπειρίες ζωής ή ευπάθειες), «τι διαφορά κάνει το ψηφιακό στην ευημερία των παιδιών». Επιπλέον, αν και οι μελέτες δείχνουν ότι η συντριπτική πλειοψηφία των παιδιών, τουλάχιστον στις ευρωπαϊκές χώρες, κινούνται διαδικτυακά, το αναθεωρημένο μοντέλο αναγνωρίζει την «Πρόσβαση»² ως ξεχωριστό και σημαντικό παράγοντα που επηρεάζει την διαδικτυακή εμπειρία των παιδιών.

Η διαδικτυακή εμπειρία των παιδιών δομείται στο μοντέλο από δύο διαστάσεις: αυτή των πρακτικών ή/και δεξιοτήτων και αυτή των κινδύνων ή/και ευκαιριών. Πιο συγκεκριμένα, οι διαδικτυακές πρακτικές των παιδιών, που μπορούν επίσης να θεωρηθούν ως δεξιότητες, μεταφράζονται είτε σε κινδύνους είτε σε ευκαιρίες ανάλογα με τις αρχικές συνθήκες (δηλαδή την ταυτότητα και τους πόρους του παιδιού). Για παράδειγμα, η ίδια πρακτική της γνωριμίας με ανθρώπους στο Διαδίκτυο μπορεί να είναι επικίνδυνη για ένα παιδί που αναζητά συναισθήματα, χωρίς υποστήριξη που έχει ήδη μια προβληματική ομάδα φίλων, αλλά θα μπορούσε να είναι μια ευκαιρία επέκτασης ενός καλά οργανωμένου κοινωνικού δικτύου για ένα παιδί με πολύ παρόντες και υποστηρικτικούς γονείς. Μία από τις πιο καινοτόμες ιδέες που πρότεινε και δοκίμασε το μοντέλο ήταν ότι τόσο οι κίνδυνοι όσο και οι ευκαιρίες είναι πιθανολογικοί, και προκύπτουν από την αλληλεπίδραση μεταξύ των παραγόντων εισόδου (ταυτότητα και πηγές-πόροι του παιδιού) και της διαδικτυακής εμπειρίας του παιδιού. Επίσης, δεν μεταφράζονται απαραίτητα σε βλάβες και οφέλη για τα παιδιά. Έτσι, οι μελέτες που βασίζονται στο μοντέλο EUKO απομακρύνθηκαν τόσο από τις αφηγήσεις πανικού που επικεντρώνονται στον κίνδυνο όσο και από τον αισιόδοξο λόγο που περιστρέφεται μόνο γύρω από ευκαιρίες και δεν εμβαθύνει για να αναλύσει ποια είναι εκείνα τα παιδιά που εκμεταλλεύονται τις διαδικτυακές ευκαιρίες και επωφελούνται από αυτές και ποια είναι αυτά τα παιδιά που μένουν πίσω, παρά το γεγονός ότι είναι συνδεδεμένα στο διαδίκτυο.

Μία από τις επεξηγηματικές θεωρίες που περιλαμβάνεται στο μοντέλο είναι ότι η περισσότερη χρήση του διαδικτύου οδηγεί σε περισσότερες δεξιότητες, αλλά και σε μεγαλύτερη έκθεση τόσο σε διαδικτυακούς κινδύνους όσο και σε ευκαιρίες. Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, αυτό δεν μεταφράζεται αυτόματα ούτε σε βλάβη ούτε σε οφέλη, αλλά σε περισσότερα και σύνθετα σύνολα μεταβλητών (όπως η ηλικία, η

---

² Η πρόσβαση περιλαμβάνει στοιχεία όπως το ψηφιακό ρεπερτόριο που χρησιμοποιούν τα παιδιά (συνδυασμός συσκευών), εάν έχουν πρόσβαση μόνο σε δωρεάν περιεχόμενο ή επίσης επί πληρωμή κ.λπ. Όπως υποστηρίζει ο Helsper (2021), το ψηφιακό χάσμα δε θα πρέπει πλέον να θεωρείται διχοτομικό πρόβλημα. αλλά πολλαπλό, στο οποίο οι ψηφιακές ανισότητες είναι καλύτερη έννοια από την ψηφιακή εξαίρεση

οικογενειακή κοινωνικοοικονομική κατάσταση, η γονική υποστήριξη, οι συνθήκες που σχετίζονται με τη χώρα) που εξηγούν το τελικό αποτέλεσμα.

Μια άλλη σημαντική θεωρία στο μοντέλο είναι ο ρόλος της κοινωνικής διαμεσολάβησης της ψηφιακής ζωής των παιδιών, η διαμεσολάβηση στην οποία οι εκπαιδευτικοί περιλαμβάνονται μαζί με την οικογένεια, τους συνομηλικούς και την κοινότητα (ένα άλλο επιχείρημα για τη διερεύνηση της ψηφιακής ζωής των μαθητών όχι μόνο ατομικά, αλλά και συλλογικά).

Τέλος, μια άλλη σχετική ιδέα για αυτό το μάθημα που μπορεί να εξαχθεί από το μοντέλο είναι πώς το μακροεπίπεδο (που περιγράφεται από το μοντέλο σε τέσσερις διαστάσεις) μπορεί να διαμορφώσει τις ψηφιακές εμπειρίες των παιδιών και συνεπώς την ευημερία τους.

Δραστηριότητες

Για να επιτευχθούν οι στόχοι αυτής της ενότητας, προτείνουμε δύο μαθησιακές δραστηριότητες διάρκειας μιας ώρας που μπορούν είτε να χρησιμοποιηθούν εναλλακτικά είτε μπορούν να προσαρμοστούν στον χρόνο και να χρησιμοποιηθούν μαζί (ο/η εκπαιδευτής/ρια μπορεί να αποφασίσει να περιορίσει τη συζήτηση σε ορισμένα μόνο από τα προτεινόμενα θέματα και στη συνέχεια η διάρκεια θα αλλάξει ανάλογα).

1. My Daily Digital Universe (Το καθημερινό μου ψηφιακό σύμπαν)

Διάρκεια: 40 λεπτά (ρυθμιζόμενο ανάλογα με τις ανάγκες)

Μαθησιακά αποτελέσματα

Με την ολοκλήρωση αυτής της δραστηριότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να συνειδητοποιήσουν το ψηφιακό σύμπαν που κατοικούν καθημερινά.
- Να αναλογιστούν τις κοινωνικές τους αλληλεπιδράσεις με τη μεσολάβηση των μέσων ενημέρωσης, τους τύπους των μέσων που χρησιμοποιούν, τις ανάγκες και τις ικανοποιήσεις που οδηγούν στη χρήση τους και πώς επιδρούν και τους επηρεάζουν οι ψηφιακές πρακτικές τους.

Πόροι και εξοπλισμός:

- Φορητός υπολογιστής, προβολέας και οθόνη (ή smartboard).
- [ΣΥ6.7](#) Το σχέδιο δραστηριοτήτων.
- Φύλλα εργασίας [ΣΥ6.8](#) «Ημερολόγιο Ψηφιακού Σύμπαντος» (σε χαρτί ή ψηφιακά).
- Χρωματιστοί μαρκαδόροι ή κηρομπογιές.
- Μεγάλα φύλλα χαρτιού (A2 ή A3).
- Αυτοκόλλητα σημειώσεων.

Περιγραφή:

Αυτό το σχέδιο μαθήματος στοχεύει να παρέχει στους/στις εκπαιδευόμενους/ες μια ολοκληρωμένη κατανόηση των ψηφιακών πρακτικών τους και πώς αυτές οι πρακτικές διαμορφώνουν την καθημερινή τους ζωή, τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις και τη συνολική ευημερία τους, ενώ παράλληλα αντιμετωπίζει τους κινδύνους της παραπληροφόρησης. Το μάθημα μπορεί αργότερα να προσαρμοστεί από εκπαιδευτικούς για μαθητές/ριες τόσο της κατώτερης όσο και της ανώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Εισαγωγή (2 λεπτά)

Ανακοίνωση στόχων: Εξηγήστε ότι το σημερινό μάθημα θα εξερευνήσει το «ψηφιακό σύμπαν» που κατοικούν καθημερινά και πώς τους επηρεάζει.

Δραστηριότητα Μέρος 1 - Χαρτογράφηση του ψηφιακού σύμπαντος (20 λεπτά)

Ατομική εργασία: Δώστε σε κάθε εκπαιδευόμενο/η ένα φύλλο εργασίας με τίτλο «Ημερολόγιο Ψηφιακού Σύμπαντος». Ζητήστε τους να αναφέρουν όλες τις ψηφιακές δραστηριότητες που κάνουν σε μια μέρα, συμπεριλαμβανομένων των συσκευών που χρησιμοποιούν και των ατόμων με τα οποία αλληλεπιδρούν. Ζητήστε από τους/τις εκπαιδευόμενους/ες να σκεφτούν ποιες από τις ψηφιακές πρακτικές τους μπορεί να τους εκθέσουν σε παραπληροφόρηση.

Ερωτήσεις προβληματισμού:

- Τι είδη μέσων χρησιμοποιείτε (π.χ. μέσα κοινωνικής δικτύωσης, παιχνίδια, εκπαιδευτικούς ιστότοπους);
- Με τι είδους ψηφιακό περιεχόμενο ασχολείστε;
- Τι είδους εμπλοκή έχετε στο διαδίκτυο (παθητική χρήση, ανάρτηση, σχολιασμός, αξιολόγηση, αντίδραση σε άλλους, κ.λπ.);
- Με ποιους αλληλεπιδράτε χρησιμοποιώντας αυτά τα μέσα (π.χ. φίλους, οικογένεια, δασκάλους/ες, άγνωστα άτομα, ομάδες με βάση τα ενδιαφέροντά σας);
- Ποιες ανάγκες ή επιθυμίες γεμίζουν αυτές οι δραστηριότητες (π.χ. ψυχαγωγία, κοινωνική σύνδεση, μάθηση);
- Πώς επηρεάζουν οι ψηφιακές σας πρακτικές τη ζωή τη δική σας και των άλλων (π.χ. λήψη τεκμηριωμένων αποφάσεων βάσει διαδικτυακών αναζητήσεων, παρακολούθηση προτεινόμενων βίντεο, φιλία με προτεινόμενα άτομα, αγορά προτεινόμενων προϊόντων);
- Ποια από αυτές τις πρακτικές μπορεί να σας εκθέσουν σε παραπληροφόρηση ή να δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις για μια τέτοια έκθεση;
- Ποιες από αυτές τις πρακτικές σας βοηθούν να μειώσετε τον κίνδυνο να εκτεθείτε στην παραπληροφόρηση ή να σας βοηθήσουν να αντιμετωπίσετε και να αντιμετωπίσετε την παραπληροφόρηση;

Ομαδική εργασία: Χωρίστε τους/τις εκπαιδευόμενους/ες σε μικρές ομάδες και δώστε τους μεγάλα φύλλα χαρτιού και μαρκαδόρους. Κάθε ομάδα δημιουργεί έναν οπτικό χάρτη των συνδυσασμένων ψηφιακών δραστηριοτήτων της, απεικονίζοντας το

καθημερινό ψηφιακό σύμπαν της. Θα πρέπει να επισημαίνουν με σαφήνεια στον χάρτη τις πιο επικίνδυνες και τις πιο ασφαλείς πρακτικές όσον αφορά την παραπληροφόρηση.

Δραστηριότητα Μέρος 2 - Ανάλυση των Χαρτών Ψηφιακού Σύμπαντος (25 λεπτά)

Παρουσίαση: Κάθε ομάδα παρουσιάζει τον ψηφιακό χάρτη του σύμπαντος στην τάξη.

Συζήτηση: Ως σύνολο, συζητήστε ορισμένα από τα ακόλουθα:

- Ποιες είναι οι πιο κοινές ψηφιακές δραστηριότητες μεταξύ των ομάδων;
- Ποια είναι η αναλογία των κοινωνικών έναντι των ατομικών δραστηριοτήτων που κάνουν στο διαδίκτυο;
- Πώς αυτές οι δραστηριότητες ικανοποιούν διαφορετικές ανάγκες ή προσφέρουν διαφορετικές ικανοποιήσεις;
- Πώς επηρεάζουν οι ψηφιακές πρακτικές τις κοινωνικές τους αλληλεπιδράσεις και σχέσεις;
- Ποιες είναι ορισμένες θετικές και αρνητικές επιπτώσεις των ψηφιακών τους συνηθειών (π.χ. θετικές: εκμάθηση νέων πραγμάτων, παραμονή σε επαφή-αρνητικές: προβλήματα χρόνου οθόνης, έκθεση σε παραπληροφόρηση);
- Ποιες είναι οι πιο «επικίνδυνες» και οι πιο «ασφαλείς» ψηφιακές πρακτικές όσον αφορά την παραπληροφόρηση και πόσο κοινές είναι αυτές οι πρακτικές μεταξύ των εκπαιδευομένων;

Συμπεράσματα και εργασίες για το σπίτι (προαιρετικά) (3 λεπτά)

- **Ανακεφαλαίωση:** Συνοψίστε τα σημαντικά στοιχεία τονίζοντας τη σημασία της επίγνωσης του ψηφιακού τους σύμπαντος και των επιρροών του, τόσο θετικών (π.χ. κοινωνικές αλληλεπιδράσεις) όσο και αρνητικών (ειδικά τον κίνδυνο παραπληροφόρησης).
- **Εργασία για το σπίτι (προαιρετικά):** Ζητήστε από τους/τις εκπαιδευόμενους/ες να κρατήσουν ένα «Ημερολόγιο Ψηφιακού Σύμπαντος» για την επόμενη μέρα, σημειώνοντας τις ψηφιακές δραστηριότητές τους, τις αλληλεπιδράσεις και τις σκέψεις τους σχετικά με το πώς αυτές οι δραστηριότητες τους κάνουν να νιώθουν και τυχόν συναντήσεις με παραπληροφόρηση. Μπορούν να μοιραστούν τα ευρήματά τους στην επόμενη συνάντησή τους.

"Τι ξέρει το Διαδίκτυο για εμένα;"

Διάρκεια: 40 λεπτά (ρυθμιζόμενο ανάλογα με τις ανάγκες)

Μαθησιακά Αποτελέσματα

Με την ολοκλήρωση αυτής της δραστηριότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να αναλογιστούν για τις προσωπικές ψηφιακές πρακτικές και τα ίχνη που αφήνουν στο διαδίκτυο (ψηφιακά αποτυπώματα).

- Να κατανοήσουν τους διαφόρους τύπους ψηφιακών αποτυπωμάτων και των πιθανών κινδύνων τους, ειδικά όσον αφορά την παραπληροφόρηση.
- Να μάθουν στρατηγικές για τη μείωση των ψηφιακών αποτυπωμάτων και την ανάπτυξη πιο υγιών ψηφιακών πρακτικών.

Πόροι & Εξοπλισμός:

- Υπολογιστές/tablet με πρόσβαση στο διαδίκτυο ή φύλλα χαρτιού (A2/A3) & έγχρωμους μαρκαδόρους.
- Φορητός υπολογιστής, βιντεοπροβολέας και οθόνη ή smartboard.
- Πίνακας και μαρκαδόροι.
- [ΣΥ6.9](#) Το σχέδιο δραστηριοτήτων.
- Φυλλάδιο [ΣΥ6.10](#) "Digital Footprint Discovery" – "Ανακάλυψη ψηφιακού αποτυπώματος"
- Αυτοκόλλητες σημειώσεις ή ψηφιακά εργαλεία λήψης σημειώσεων.

Περιγραφή:

Προσαρμοσμένη από τη Livingstone και τους/τις συναδέλφους της (2019), αυτή η δραστηριότητα είναι κατάλληλη για εκπαιδευόμενους/ες τόσο ως μαθησιακή δραστηριότητα σε αυτό το μάθημα όσο και ως πιθανή δραστηριότητα διδασκαλίας με τους/τις μελλοντικούς/ες μαθητές/ριές τους. Η δραστηριότητα μπορεί να προσαρμοστεί για διάφορες ηλικιακές ομάδες (από πρωτοβάθμια έως δευτεροβάθμια εκπαίδευση). Σκοπός της είναι να βοηθήσει τους/τις εκπαιδευόμενους/ες (στο μάθημα) / τους/τις μαθητές/ριες (αργότερα) να κατανοήσουν τα ψηφιακά τους αποτυπώματα και να σκεφτούν κριτικά τις διαδικτυακές τους συμπεριφορές σε σχέση με το απόρρητο. Το μάθημα είναι διαδραστικό και προκαλεί σκέψη, ενισχύοντας τη βαθύτερη κατανόηση των μηχανισμών του Διαδικτύου και της μνήμης.

Περίγραμμα δραστηριότητας:

1. Εισαγωγή (7 λεπτά)

Εργασία: οι εκπαιδευόμενοι/ες καλούνται να αναφέρουν τις αγαπημένες τους διαδικτυακές δραστηριότητες.

Ομαδοποίηση: Ο/Η εκπαιδευτής/ρια χωρίζει τους/τις εκπαιδευόμενους/ες σε ομάδες με βάση παρόμοιες δραστηριότητες.

2. Μέρος οδηγίων - Τι είναι το ψηφιακό αποτύπωμα; (8 λεπτά)

Ανακεφαλαίωση και συζήτηση: Με βάση τις προηγούμενες γνώσεις που παρέχονται σε αυτό το μάθημα, ο/η εκπαιδευτής/ρια εμπλέκει τους/τις εκπαιδευόμενους/ες σε μια συζήτηση σχετικά με τους τύπους ψηφιακών αποτυπωμάτων που αφήνουν οι χρήστες στο διαδίκτυο και την πιθανή συνάφειά τους με τον κίνδυνο έκθεσης ή εμπλοκής σε παραπληροφόρηση.

Οι ακόλουθες έννοιες μπορούν να χρησιμοποιηθούν στη συζήτηση (είναι μόνο ενδεικτικές και θα πρέπει να προσαρμοστούν για τις ιδιαιτερότητες των μαθητών/ριών που συμμετέχουν στη δραστηριότητα. Δείτε το σχέδιο δραστηριότητας, [ΣΥ6.9](#) για άλλους πόρους): Προσωπικές πληροφορίες, ταυτότητα,

προφίλ, προτιμήσεις, συνήθειες, βιομετρικά δεδομένα, περιήγηση στον ιστό, πληροφορίες που συνδέονται με συσκευές, δεδομένα κοινωνικού δικτύου, αναζητήσεις στο Διαδίκτυο, τοποθεσία, οικονομικά δεδομένα, αρχεία υγείας, σχολικά αρχεία, ευαίσθητες πληροφορίες, χρήση δεδομένων· εξαγωγή δεδομένων, επεξεργασία δεδομένων (και πώς χρησιμοποιούνται για να επηρεάσουν τις ψηφιακές εμπειρίες)· μεσίτες δεδομένων (data brokers) και μεσάζοντες δεδομένων (data intermediaries).

3. Εργασία σε ομάδες - Ανακαλύψτε τα ψηφιακά σας αποτυπώματα (15 λεπτά).

Εργασία: Δίνεται στις ομάδες ένα φυλλάδιο "Digital Footprint Discovery" - "Ανακάλυψη Ψηφιακού Αποτυπώματος" ([ΣΥ6.10](#)) και καλούνται:

- Να δημιουργήσουν έναν χάρτη στον οποίο θα γράψουν και θα οργανώσουν τις πληροφορίες που αφήνουν στο διαδίκτυο (το ψηφιακό τους αποτύπωμα) κατά τις δραστηριότητες που προτιμούν.
- Να συζητήσουν τυχόν διαφωνίες που έχουν και να προσφέρουν μια αιτιολόγηση για αυτές τις αμφισβητούμενες καταστάσεις (π.χ. γιατί κάποιοι υποστηρίζουν ορισμένα διαδικτυακά ίχνη και άλλοι διαφωνούν; Μήπως επειδή κάποιοι εμπλέκονται σε πιο επικίνδυνες ή πιο ασφαλείς πρακτικές;).
- Να επισημάνουν τέτοιες καταστάσεις στον χάρτη τους και να προσθέτουν αιτιολογήσεις.
- Να προσδιορίσουν ποια από τα διαδικτυακά τους ίχνη είναι πιθανό να τους εκθέσουν σε παραπληροφόρηση και σημειώστε τα στον χάρτη. Επιπλέον, οι ομάδες θα πρέπει να σκεφτούν στρατηγικές για τη μείωση αυτού του κινδύνου.

4. Ομαδική παρουσίαση, συζήτηση και προβληματισμός (15 λεπτά)

Παρουσίαση: Οι ομάδες μοιράζονται τους χάρτες ψηφιακού αποτυπώματος, τις πιθανές επιπτώσεις και τις στρατηγικές για τη μείωση του αποτυπώματος.

Συζήτηση στην τάξη: ο/η εκπαιδευτής/ρια θα οδηγήσει σε έναν προβληματισμό σχετικά με δραστηριότητες που αφήνουν τα περισσότερα διαδικτυακά ίχνη, στρατηγικές διαχείρισης διαδικτυακών πληροφοριών και στρατηγικές αντιμετώπισης της παραπληροφόρησης στην οποία εκτίθεται κάποιος με βάση τα ψηφιακά τους αποτυπώματα.

5. Συμπέρασμα και εργασία (προαιρετικά) (5 λεπτά)

Ανακεφαλαίωση: Συνοψίστε βασικά σημεία σχετικά με το απόρρητο, το προφίλ, την ασφάλεια και την παραπληροφόρηση.

Εργασία για το σπίτι (προαιρετικά): Οι εκπαιδευόμενοι/ες καλούνται να παρατηρήσουν και να σημειώσουν τις διαδικτυακές δραστηριότητες της οικογένειάς τους, εστιάζοντας στα ψηφιακά αποτυπώματα. Συζητήστε τα ευρήματα στην επόμενη συνάντηση.

Αξιολόγηση

(Ο/Η εκπαιδευτής/ρια μπορεί να επιλέξει μεταξύ της πρώτης ή της δεύτερης από τις προτεινόμενες δραστηριότητες)

Καθώς ο στόχος της Ενότητας 6 είναι να βοηθήσει τους/τις εκπαιδευόμενους/ες να αναγνωρίσουν τη σημασία της διερεύνησης των ψηφιακών πρακτικών και των μέσων ενημέρωσης των μαθητών/ριών τους στη διδασκαλία της εκπαίδευσης στα μέσα γενικά και της κριτικής σκέψης και πώς να αντιμετωπίζουν την παραπληροφόρηση ειδικότερα, προτείνουμε δύο δραστηριότητες αξιολόγησης από τις οποίες ο/η εκπαιδευτής/ρια πρέπει να επιλέξει μία. Η πρώτη δραστηριότητα είναι περισσότερο προσανατολισμένη στη θεωρία και βοηθά τους/τις εκπαιδευόμενους/ες να συλλογιστούν σχετικά με το περιεχόμενο που παρέχεται στην ενότητα και η δεύτερη είναι μια πιο εφαρμοσμένη δραστηριότητα που μπορεί να χρησιμοποιηθεί και ως αξιολόγηση ή ως μαθησιακή δραστηριότητα.

1. Αξιολόγηση στοχασμού του εαυτού και της ομάδας

Διάρκεια: 30 λεπτά στην τάξη (+ 30 λεπτά κατ' οίκον εργασία σε ασύγχρονη λειτουργία)

Μαθησιακά αποτελέσματα

Με την ολοκλήρωση αυτής της δραστηριότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να επιδεικνύουν κριτική κατανόηση της σημασίας της ενασχόλησης με την ψηφιακή ζωή των μαθητών στην εκπαίδευση των μέσων ενημέρωσης, ειδικά όσον αφορά την παραπληροφόρηση.
- Να εφαρμόζουν διάφορες σχετικές θεωρίες για την υποστήριξη επιχειρημάτων.
- Να αναγνωρίζουν πρακτικούς τρόπους για την ενσωμάτωση των ψηφιακών πρακτικών των μαθητών σε δραστηριότητες στην τάξη για την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης και τον προβληματισμό σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο οι δραστηριότητες εκπαίδευσης στα μέσα επικοινωνίας μπορούν να ενσωματωθούν στο μάθημα που διδάσκουν.
- Να προωθούν και να συμμετέχουν στην αξιολόγηση από ομότιμους/ες για απόκτηση διαφορετικών προοπτικών και βελτίωση της κριτικής σκέψης. Αναστοχασμός των προσωπικών γνώσεων και των γνώσεων των συνομηλίκων για ενίσχυση της συλλογικής κατανόησης και των διδακτικών πρακτικών.

Πόροι & Εξοπλισμός:

- Φυλλάδιο [ΣΥ6.11](#) με οδηγίες για τη συγγραφή του δοκιμίου (που πρέπει να παρέχεται στους/στις εκπαιδευόμενους/ες εκ των προτέρων ως εργασία για το σπίτι) ή την ψηφιακή μορφή του εγγράφου.
- [ΣΥ6.12](#) Το σχέδιο δραστηριοτήτων.
- στυλό και χαρτί ή ψηφιακές συσκευές για να σημειώσουν οι εκπαιδευόμενοι/ες τον προβληματισμό τους στο δεύτερο μέρος της δραστηριότητας.

Περιγραφή:

Ως μέρος της αξιολόγησης της Ενότητας 6, αυτή η δραστηριότητα περιλαμβάνει δύο μέρη: μια ασύγχρονη εργασία για το σπίτι και μια παρουσίαση και αναστοχασμό από ομοτίμους στην αίθουσα.

Μέρος 1: Εργασία/Δοκίμιο για το σπίτι

Ο/Η εκπαιδευτής/ρια θα πρέπει να ζητήσει από τους/τις εκπαιδευόμενους/ες εκ των προτέρων (στην προτελευταία συνάντηση της ενότητας) να γράψουν ένα σύντομο δοκίμιο υποστηρίζοντας την αναγκαιότητα ενασχόλησης με την ψηφιακή ζωή των (μελλοντικών) μαθητών/ριών τους σε δραστηριότητες εκπαίδευσης στα μέσα που αποσκοπούν στη διδασκαλία σχετικά με την παραπληροφόρηση και τον τρόπο να το αντιμετωπίσουν. Στα δοκίμιά τους, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα πρέπει επίσης να προβληματιστούν σχετικά με το πώς μια τέτοια εκπαιδευτική δραστηριότητα στα μέσα εντάσσεται στα μαθήματα που διδάσκουν.

Οδηγίες γραφής: Τα δοκίμια θα μπορούσαν να ταιριάζουν στην ακόλουθη δομή:

Εισαγωγή:

Εισάγετε συνοπτικά τη σημασία της εκπαίδευσης στα μέσα ενημέρωσης στο πλαίσιο της σημερινής ψηφιακής εποχής και της επικράτησης της παραπληροφόρησης.

Δηλώστε τη θέση σας σχετικά με το γιατί η ενασχόληση με την ψηφιακή ζωή των μαθητών είναι απαραίτητη, ιδιαίτερα για την καταπολέμηση της παραπληροφόρησης.

Κύριο σώμα:

Θεωρητική υποστήριξη:

Ανατρέξτε σε τουλάχιστον δύο θεωρίες που παρουσιάζονται στην Ενότητα 6 ή σε άλλα θεωρητικά επιχειρήματα που μπορείτε να εισηγηθείτε.

Εξηγήστε πώς αυτές οι θεωρίες υποστηρίζουν την ενσωμάτωση των ψηφιακών πρακτικών των μαθητών/ριών στην εκπαίδευση στα μέσα.

Πρακτικές συνέπειες:

- Συζητήστε πρακτικούς τρόπους για να ασχοληθείτε με την ψηφιακή ζωή των μαθητών/ριών στην τάξη.
- Επισημάνετε πιθανά οφέλη, όπως αυξημένη συνάφεια, δέσμευση και δεξιότητες κριτικής σκέψης.

Αναστοχασμός για συγκεκριμένο θέμα:

- Σκεφτείτε πώς η ενσωμάτωση δραστηριοτήτων εκπαίδευσης στα μέσα ενημέρωσης στο συγκεκριμένο μάθημά σας (π.χ. Αγγλικά, Ιστορία, Επιστήμη) μπορεί να βοηθήσει στην αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης.
- Δώστε παραδείγματα για το πώς αυτές οι δραστηριότητες μπορούν να ενσωματωθούν στο πρόγραμμα σπουδών σας.

Συμπέρασμα:

Συνοψίστε τα βασικά σημεία που αναφέρονται στο δοκίμιό σας.

Ενισχύστε τη θέση σας σχετικά με την αναγκαιότητα ενασχόλησης με την ψηφιακή ζωή των μαθητών/ριών για την καταπολέμηση της παραπληροφόρησης.

Αναλογιστείτε τις ευρύτερες επιπτώσεις για τη διδακτική σας πρακτική και τα αποτελέσματα των μαθητών.

Μέρος 2: Παρουσίαση και προβληματισμός από ομοτίμους

Οδηγίες δραστηριότητας:

1. Παρουσίαση από ομότιμους/ες (10 λεπτά):

- Κάντε ομάδα με έναν/μία εκπαιδευόμενο/η.
- Κάθε μέλος του ζευγαριού θα παρουσιάσει το δοκίμιό του στο άλλο, συνοψίζοντας βασικά σημεία και επιχειρήματα (5 λεπτά το καθένα).

2. Αναστοχασμός από ομότιμους/ες (5 λεπτά):

- Μετά τις δύο παρουσιάσεις, συμμετέχετε σε μια στοχαστική συζήτηση με το ζευγάρι σας.
- Συζητήστε τα κοινά σημεία και τις ιδιαιτερότητες των δοκιμίων σας.
- Αναλογιστείτε τις διαφορετικές οπτικές και γνώσεις που αποκτήθηκαν από τη δουλειά του άλλου.

3. Ομαδικός προβληματισμός (15 λεπτά):

- Συμμετέχετε σε μια συζήτηση σε όλη την τάξη που διευκολύνεται από τον/την εκπαιδευτή/ρια.
- Μοιραστείτε πληροφορίες από τους αναστοχασμούς και των άλλων ομάδων.
- Συζητήστε τις ευρύτερες επιπτώσεις για την πρακτική διδασκαλίας και τα αποτελέσματα των μαθητών/τριών.

Αυτή η δραστηριότητα αναστοχασμού για τον εαυτό και την ομάδα μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως δραστηριότητα αυτοαξιολόγησης και έχει σχεδιαστεί για να ενθαρρύνει τους μαθητές (τους/τις μελλοντικούς/ες δασκάλους/ες) να εξετάσουν κριτικά τον ρόλο της συμμετοχής και της γνώσης των ψηφιακών πρακτικών των μαθητών/ριών τους στις δραστηριότητες εκπαίδευσης στα μέσα ενημέρωσης και να διατυπώσουν θεωρητικούς και πρακτικούς λόγους για την ενσωμάτωση αυτών των πρακτικών στη διδασκαλία τους. Μέσω της αξιολόγησης από ομοτίμους/ες και του ομαδικού προβληματισμού, η δραστηριότητα βοηθά επίσης τους/τις μαθητές/ριες να λάβουν μέρος σε μια αναδυόμενη κοινότητα εκπαιδευτικών μέσων.

2. Αργή ανάγνωση μέσα από εποικοδομητικές φιλικές συνομιλίες

Διάρκεια: 30 λεπτά (+ η προετοιμασία εκ των προτέρων, δείτε την Περιγραφή)

Μαθησιακά αποτελέσματα

Με την ολοκλήρωση αυτής της δραστηριότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να εξερευνήσουν την αργή ανάγνωση ως τρόπο εμπλοκής με τις ειδήσεις.
- Να εξερευνήσουν νέες μορφές κοινωνικών μη διαμεσολαβούμενων πρακτικών κατανάλωσης ειδήσεων και να εξασκηθούν σε υγιείς κοινωνικές συνήθειες γύρω από τη χρήση περιεχομένου μέσων.
- Να ενισχύσουν την κριτική σκέψη.
- Να εξασκηθούν σε μορφές ενασχόλησης με το περιεχόμενο που καταναλώνεται στα μέσα μαζικής ενημέρωσης από άλλους ανθρώπους στο πλαίσιο της αντιμετώπισης της παραπληροφόρησης.

Πόροι και εξοπλισμός:

- [ΣΥ6.13](#) Το σχέδιο δραστηριοτήτων.
- [ΣΥ6.14](#) Φυλλάδιο με ενδεικτικές ερωτήσεις.
- Φέρτε το δικό σας περιεχόμενο πολυμέσων (κομμάτια προϊόντων πολυμέσων, ψηφιακά, σε χαρτί ή αλλιώς, που οι μαθητές/ριες καλούνται εκ των προτέρων να φέρουν για την τάξη).
- Στυλό και χαρτιά ή ψηφιακές συσκευές (BYOD) για μαθητές/ριες.

Περιγραφή:

Η δραστηριότητα είναι κατάλληλη για μεγαλύτερους/ες μαθητές/ριες (γυμνάσιο - λύκειο) και είναι εμπνευσμένη από τον Ahmer (2018). Βοηθά τους/τις μαθητές/ριες να εξερευνήσουν νέους τρόπους ενασχόλησης με τις ειδήσεις και να πειραματιστούν με την κατανάλωση ειδήσεων που υποστηρίζεται από ομοτίμους/ες, σε μια προσπάθεια να αποκτήσουν νόημα οι ειδήσεις σε κοινωνικό επίπεδο και να ασκηθούν σε υγιείς συνήθειες που σχετίζονται με τα μέσα .

Κατά την προετοιμασία για αυτήν τη δραστηριότητα, οι εκπαιδευόμενοι/ες καλούνται εκ των προτέρων να φέρουν ένα κομμάτι περιεχομένου πολυμέσων (ηχητικό, βίντεο, κείμενο ή εικόνα) που τράβηξε την προσοχή τους την περασμένη εβδομάδα και που υποπτεύονται ότι μπορεί να αντιπροσωπεύει παραπληροφόρηση, ακόμα και αν δεν είναι σίγουροι για αυτό.

Στην αρχή της δραστηριότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα κληθούν να γράψουν εν συντομία σε χαρτί ή σε ψηφιακή συσκευή δύο λόγους για τους οποίους θεωρούν το περιεχόμενο των μέσων ότι είναι πιθανώς αληθινό και δύο λόγους για τους οποίους έχουν αμφιβολίες σχετικά με αυτό.

Στη συνέχεια, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα χωριστούν τυχαία σε ζευγάρια και θα τους ζητηθεί να συζητήσουν εκ περιτροπής κάθε κομμάτι περιεχομένου πολυμέσων (για 10 λεπτά το καθένα).

Σε αυτές τις συζητήσεις, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα παίξουν είτε τον ρόλο του/της αναγνώστη/ριας είτε του/της κριτικού/ής φίλου/ης. Οι αναγνώστες/ριες εισάγουν τις πληροφορίες τους που θέλουν να αφιερώσουν χρόνο σκεπτόμενοι/ες. Οι κριτικοί/ές φίλοι/ες, από την άλλη, λειτουργούν ως υποστηρικτικοί/ές ακροατές/ριες και θέτουν προκλητικές ερωτήσεις, παρέχοντας δεδομένα προς εξέταση από άλλο πρίσμα. Αυτό βοηθά τους/τις αναγνώστες/ριες να εμβαθύνουν στην κατανόηση των ειδήσεων και να αποφασίσουν για την ειλικρίνειά τους.

Για αυτή τη δραστηριότητα, ο εκπαιδευτής/ες παρέχει στους/στις εκπαιδευόμενους/ες ένα σύνολο πιθανών ερωτήσεων (είτε σε χαρτί είτε

υποστηριζόμενα ψηφιακά) που θα χρησιμοποιηθούν από τους/τις κριτικούς/ές φίλους/ες στη διαδικασία ανάγνωσης (βλ. μερικές ενδεικτικές ερωτήσεις που προτείνονται από το Eisenstock 2019, [ΣΥ6.14](#)). Ο/Η εκπαιδευτής/ρια θα πρέπει να καταστήσει σαφές ότι αυτές είναι καθοδηγητικές ερωτήσεις που μπορούν να προσαρμοστούν για τη συζήτηση ή μπορούν να τεθούν νέες ερωτήσεις.

Αφού κάθε εκπαιδευόμενος/η ασχοληθεί για 10 λεπτά στον ρόλο του/της αναγνώστη/ριας και 10 λεπτά στον ρόλο του/της κριτικού/ής φίλου/ης, καλείται να αναλογιστεί τα αρχικά του επιχειρήματα και να τα αναθεωρήσει, εάν χρειάζεται, υπό το φως των νέων γνώσεων που διευκολύνονται από τη συζήτηση.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Ahmer, A. (2018). Designing to Support Reflection on Values & Practices to Address Online Disinformation. *CSCW '18 Companion: Companion of the 2018 ACM Conference on Computer Supported Cooperative Work and Social Computing*, pp. 61–64. <https://doi.org/10.1145/3272973.3272974>.
- Berger, P. L. & Luckmann, T. (1966), *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. Anchor Books.
- Blumler J.G. & Katz, E. (1974). *The uses of mass communications: Current perspectives on gratifications research*. Sage.
- Boyd, d. (2014). *It's Complicated: The Social Lives of Networked Teens*. Yale University Press.
- Brown, J. S., Collins, A., & Duguid, P. (1989). Situated cognition and the culture of learning. *Educational Researcher*, 18(1), 32–42.
- Buckingham, D. (2005). *The media literacy of children and young people: A review of the research literature*. Ofcom. <http://eprints.ioe.ac.uk/145/1/Buckinghammedialiteracy.pdf>
- Buckingham D. (2003), *Media Education: Literacy, Learning, and Contemporary Culture*. Polity Press.
- Cannon, M., Connolly, S., & Parry, R. (2020). Media literacy, curriculum and the rights of the child. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, 43(2), 322–334. <https://doi.org/10.1080/01596306.2020.1829551>
- Couldry, N. & Hepp, A. (2017). *The Mediated Construction of Reality*. Polity.
- Egan, K. (1988). *Imagination and Education*. Teachers College Press.
- Eisenstock, B. (2019) *Analyzing News Worksheet*. Center for Media Literacy. Available at <https://www.medialit.org/sites/default/files/announcements/Analyzing%20News%20Worksheet%20copy.pdf>
- European Parliament and Council of the European Union. (2016). *Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation)*. Official Journal of the European Union, L119, 1-88. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj>
- Eynon, R. (2020). The myth of the digital native: Why it persists and the harm it inflicts. In OECD. *Education in the Digital Age. Healthy and Happy Children*. Ch. 9 <https://doi.org/10.1787/2dac420b-en> Available at <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/2dac420b-en/index.html?itemId=/content/component/2dac420b-en>
- Gray, P. (2014). Five Myths About Young People and Social Media. *Psychology Today*. Posted February 13, 2014) Available at:

<https://www.psychologytoday.com/us/blog/freedom-learn/201402/five-myths-about-young-people-and-social-media>

Lave, J. & Wenger, E. (1991). *Situated learning: Legitimate peripheral participation*. Cambridge University Press.

Livingstone, S. (2014). Children's digital rights: a priority. *InterMedia*, 12(4/5), 20–24.

http://eprints.lse.ac.uk/60727/1/_lse.ac.uk_storage_LIBRARY_Secondary_libfile_shared_repository_Content_Livingstone%2C%20S_Childrens%20digital%20rights_Livingstone_Childrens%20digital%20rights_2015.pdf

Livingstone, S., Stoilova, M. and Nandagiri, R. (2019). *Talking to children about data and privacy online: research methodology*. London: London School of Economics and Political Science. Available at: <https://www.lse.ac.uk/media-and-communications/assets/documents/research/projects/childrens-privacy-online/Talking-to-children-about-data-and-privacy-online-methodology-final.pdf>

Livingstone, S. & Third, A. (2017). Children and young people's rights in the digital age: an emerging agenda. *New Media & Society*, 19(5), 657–670. <https://doi.org/10.1177/1461444816686318>

Livingstone, S., Mascheroni, G. & Staksrud, E. (2017). European research on children's internet use: Assessing the past and anticipating the future. *New Media & Society*, 20(3), 1–20. <https://doi.org/10.1177/1461444816685930>

Livingstone, S., Mascheroni, G. & Staksrud, E. (2015). Developing a framework for researching children's online risks and opportunities in Europe (EU Kids Online: London School of Economics and Political Science, pp. 1–21). http://eprints.lse.ac.uk/64470/1/_lse.ac.uk_storage_LIBRARY_Secondary_libfile_shared_repository_Content_EU%20Kids%20Online_EU%20Kids%20Online_Developing%20framework%20for%20researching_2015.pdf

Livingstone, S. and Haddon, L. (2012). 'Theoretical framework for children's internet use.' In S. Livingstone, L. Haddon and A. Görzig (eds) *Children, risk and safety on the internet: Research and policy challenges in comparative perspective* (pp. 1–14). Bristol: Policy Press. <http://eprints.lse.ac.uk/55436/>

Livingstone, S. M., Haddon, L., Görzig, A. & Ólafsson, K. (2011). *Risk and Safety on the Internet* (London). London School of Economics. <http://eprints.lse.ac.uk/33731>

Marshall, M. (1964). *Understanding media*. Mentor.

Melo-Pfeifer, S. & Dedecek Gertz, H. (2023). Learning About Disinformation Through Situated and Responsive Pedagogy: Bridging the Gap Between Students' Digital and School Lives. In Parker, L. (ed.) *Education in the Age of Misinformation*, 12, 225-250.

United Nations (1989). *Convention on the Rights of the Child*. Available at <https://www.unicef.org/media/52626/file>

United Nations (2019). *Convention on the Rights of the Child. The children's version*. Available at <https://www.unicef.org/media/56661/file>

United Nations (2021). *General comment No. 25 (2021) on children's rights in relation to the digital environment*. Available at https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC/C/GC/25&Lang=en

5 Rights Foundation. *Know your rights in the digital environment (child friendly poster)*. Available at <https://5rightsfoundation.com/KnowYourRightsPoster.pdf>

5Rights Foundation. (2020). *In our own words: Children's rights in the digital world*. Retrieved from <https://5rightsfoundation.com/In Our Own Words Young Peoples Version Online.pdf>

Smith, A. & Seal, M. (2021). The Contested Terrain of Critical Pedagogy and Teaching Informal Education in Higher Education. *Education Sciences*. 11(9):476. <https://doi.org/10.3390/educsci11090476>

Stewart, K. (2007). Re-imagining media education: Exploring new strategies for elementary students' emotional and social engagement. Canadian Center for Policy Alternatives. Available at: <https://policyalternatives.ca/sites/default/files/uploads/publications/National Office Pubs/2007/OSOS Reimagining media education.pdf>

Yskills. (2023). Children's rights in a digital world. https://www.youtube.com/watch?time_continue=130&v=X376INRwEaE&embeds_referring_uri=https%3A%2F%2Fyskills.eu%2F&embeds_referring_origin=https%3A%2F%2Fyskills.eu&source_ve_path=MTM5MTE3LDI4NjY2&feature=emb_log_o

Walker, C. & Shore, B. (2015). Understanding Classroom Roles in Inquiry Education: Linking Role Theory and Social Constructivism to the Concept of Role Diversification. *SAGE Open*. 5. 10.1177/2158244015607584.

Wardle, C. & Derakhshan, H, (2017). *Information disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policymaking, Council of Europe*. Retrieved from: <https://firstdraftnews.org/glossary-items/pdf-wardle-c-derakhshan-2017-information-disorder-toward-an-interdisciplinary-framework-for-research-and-policy-making-council-of-europe/>

Wigley, T. (2017, October 12). *If kids are looking at their phones instead of our exhibits, it's our fault – not theirs*. [Post], LinkedIn <https://www.linkedin.com/pulse/kids-looking-phones-instead-our-exhibits-its-fault-theirs-jones/>

7. Διδασκαλία του Κριτικού Ψηφιακού Γραμματισμού και της Παραπληροφόρησης

Η ενότητα με μια ματιά

7. Διδασκαλία του Κριτικού Ψηφιακού Γραμματισμού και της Παραπληροφόρησης

<p><i>Περίληψη</i></p>	<p>Η ενότητα «Διδασκαλία του Κριτικού Ψηφιακού Γραμματισμού και της Παραπληροφόρησης» βοηθά τους/τις εκπαιδευόμενους/ες να κατανοήσουν την ουσία του περιεχομένου των κειμένων που βρίσκουμε στα ψηφιακά μέσα στις διάφορες μορφές τους, να αναγνωρίσουν τη γνωσιακή προκατάληψη, να αναπτύξουν κριτική σκέψη όταν ασχολούνται με μηνύματα και προϊόντα που εμφανίζονται στα ψηφιακά μέσα, να εξοικειωθούν με διάφορες τεχνικές και εργαλεία για τον έλεγχο των γεγονότων, καθώς και να αποκτήσουν μια ιδέα για την ουσία και τις ιδιαιτερότητες της δημιουργίας και της προώθησης ψηφιακού περιεχομένου.</p>
<p><i>Μαθησιακά αποτελέσματα</i></p>	<p>Με την ολοκλήρωση αυτής της ενότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Να κατανοούν τη σκόπιμη φύση των μηνυμάτων των ψηφιακών μέσων και της φύσης του δημοσιευμένου στα ψηφιακά μέσα «κειμένου». - Να δημιουργούν και να αποδομούν τα μηνύματα των ψηφιακών μέσων. - Να επαληθεύουν τις πηγές για την αποφυγή της εσφαλμένης πληροφόρησης, της παραπληροφόρησης, και της κακόβουλης πληροφόρησης. - Να αναλύουν κριτικά τα κείμενα των ψηφιακών μέσων για να αποκαλύπτουν τυχόν υποκείμενα νοήματα, προκαταλήψεις και ιδεολογίες που ενυπάρχουν σε αυτά.
<p><i>Πόροι & εξοπλισμός</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Πρόσθετο υλικό για μελέτη (βλ. Παραπομπές) - Μία παρουσίαση PowerPoint (ΣΥ7.2) - Συμπληρωματικό υλικό (ΣΥ7.1, ΣΥ7.3, ΣΥ7.4) - Μελέτη περίπτωσης (Δραστηριότητες με επίκεντρο τα ψηφιακά μέσα και τον διαπολιτισμικό διάλογο: Η τέχνη ως αναστοχασμός και πρόκληση) - Βίντεο/ταινίες μικρού μήκους (βλ. παραπομπές) - Υπολογιστής με πρόσβαση στο Διαδίκτυο - Προβολέας - Μεγάφωνο - Κινητά τηλέφωνα - Οθόνη (πίνακας)

Συνολική
διάρκεια

195 λεπτά

Εισαγωγή

Διάρκεια: 10 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να αναγνωρίσουν τις λεπτομέρειες στις πληροφορίες που συναντώνται στα ψηφιακά μέσα.
- Να αναλύσουν τις λεπτομέρειες στις πληροφορίες.
- Να επαληθεύσουν τις πηγές σχετικά με μια πληροφορία, είτε πρόκειται για ήχο, βίντεο, έντυπο υλικό κ.λπ.

Πόροι και εξοπλισμός:

- [ΣΥ7.1](#), & Προβολέας.
- Κινητά τηλέφωνα.
- Εργαλεία αντίστροφης αναζήτησης εικόνων.

Περιγραφή:

Το μάθημα θα ξεκινήσει με μια δραστηριότητα «Πες τι βλέπεις», όπου οι εκπαιδευόμενοι/ες θα δείξουν μια εικόνα ([ΣΥ7.1](#), - ένας σκύλος και ένας λύκος) που επιτρέπει διάφορες ερμηνείες του περιεχομένου της. Η εικόνα στο [ΣΥ7.1](#), μπορεί να αντικατασταθεί με οποιαδήποτε άλλη εικόνα που επιτρέπει διαφορετικές ερμηνείες δίνοντας στον/στην εκπαιδευτή/ρια την επιλογή οποιασδήποτε εικόνας για την εισαγωγή. Δώστε στους/στις εκπαιδευόμενους/ες ένα λεπτό για να σημειώσουν όσο το δυνατόν περισσότερες λεπτομέρειες. Στη συνέχεια, συγκρίνετε και συζητήστε τις απαντήσεις τους.

Σε μεταγενέστερο στάδιο, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα πρέπει να χρησιμοποιήσουν οποιοδήποτε είδος μηχανής αναζήτησης (όπως Google Images Search, Yahoo Image Search, Bing Image Search, Pinterest Visual Search Tool, Creative Commons Search, Picsearch, TinEye, κ.λπ.) προκειμένου να συλλέξουν περισσότερα στοιχεία για την εικόνα και να συγκρίνουν τις υποθέσεις τους.

Αυτή η δραστηριότητα θα αποτελέσει μια καλή εισαγωγή στο θέμα και στην ιδέα ότι τα μηνύματα των ψηφιακών μέσων μπορεί συχνά να γίνονται αντιληπτά με διαφορετικό τρόπο. Θα μπορούσε, επίσης, να αναδείξει το γεγονός ότι αυτό που φαίνεται να ισχύει βλέποντας ένα περιεχόμενο στα ψηφιακά μέσα, μπορεί να μην συνάδει με την πραγματικότητα. Στη συνέχεια θα εξεταστούν λεπτομερώς τα πέντε ιδιαίτερα γνωρίσματα των ψηφιακών μέσων, δηλαδή η συγγραφή, η μορφοποίηση, το κοινό, το περιεχόμενο και ο στόχος των πληροφοριών. Αυτά τα χαρακτηριστικά του περιεχομένου των ψηφιακών μέσων και ο τρόπος με τον οποίο επηρεάζουν την αντίληψη του κοινού, θα ελεγχθούν κατά περίπτωση με την εξέταση διαφόρων παραδειγμάτων (τα παραδείγματα αυτά μπορεί να είναι διαφορετικά για τους/τις

συμμετέχοντες/ουσες εταίρους, καθώς είναι σημαντικό να είναι συγκεκριμένα και προσαρμοσμένα στο κάθε πλαίσιο). Έτσι, η παραπληροφόρηση, τα χαρακτηριστικά της και οι γενεσιουργοί λόγοι θα γίνουν σαφέστεροι και ευκολότερα αναγνωρίσιμοι.

Θεωρητικό Πλαίσιο

Διάρκεια: 90 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι ικανοί/ές:

- Να αποδομούν τα μηνύματα των ψηφιακών μέσων.
- Να δημιουργούν δικό τους περιεχόμενο στα ψηφιακά μέσα.
- Να αξιολογούν τις πηγές.
- Να αναλύουν κριτικά το περιεχόμενο στα ψηφιακά μέσα.

Πόροι και εξοπλισμός: Προβολέας, [ΣΥ7.2](#) - Παρουσίαση PowerPoint της θεωρητικής σκέψης.

Περιγραφή: Η υποενότητα «Θεωρητικό Πλαίσιο» εισάγει τους/τις εκπαιδευόμενους/νες στα χαρακτηριστικά του γραμματισμού στα ψηφιακά μέσα και στα βασικά προβλήματα που μπορεί να αντιμετωπίσουν οι καταναλωτές/ριες όσον αφορά στην ορθή και ακριβή αντίληψη των μηνυμάτων που αναπαράγονται στα ψηφιακά μέσα, παρέχοντας παράλληλα καλύτερη κατανόηση της σχετικής πολιτικής δεοντολογίας.

Γραμματισμός στα Ψηφιακά Μέσα ([ΣΥ7.2](#))

Ο γραμματισμός στα ψηφιακά μέσα συνδέεται άμεσα με τις σπουδές στα αντίστοιχα τμήματα «Επικοινωνίας και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης (ΜΜΕ)» που προσφέρουν πολλά προγράμματα πανεπιστημίων και εκπαιδευτικών ιδρυμάτων. Παράλληλα, προσφέρει πρόσθετες γνώσεις σε σημαντικά ζητήματα, όπως η κατανόηση των ψηφιακών μέσων (γνώσεις και δεξιότητες που απαιτούνται για την κριτική ανάλυση του περιεχομένου στα ψηφιακά μέσα), η ευαισθητοποίηση γύρω από το θέμα (γνώσεις σχετικά με τα διάφορα είδη ψηφιακών μέσων και την κατηγοριοποίησή τους - παραδοσιακά και διαδικτυακά, δημόσια και ιδιωτικά-, καθώς και με τις ευκαιρίες και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι καταναλωτές κατά τη χρήση τους), η στάση απέναντι τους (ο κατάλληλος τρόπος με τον οποίο οι άνθρωποι αισθάνονται όταν κάνουν χρήση των ψηφιακών μέσων, της ψηφιακής τεχνολογίας και των ευκαιριών που προσφέρουν) και η συμπεριφορά απέναντι στα ψηφιακά μέσα (κριτική και προσαρμοσμένη στις εξατομικευμένες ανάγκες για προσωπική και επαγγελματική εξέλιξη, χρήση τους). Είναι πλέον γνωστό, πως τα ψηφιακά μέσα υπάρχουν, είναι παντού και θα συνεχίσουν να διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη ζωή των ανθρώπων ([Celot, 2021](#)), με τα τέσσερα προαναφερθέντα χαρακτηριστικά να αποτελούν τη βάση για την ανάλυσή τους.

Για ορισμένους ανθρώπους, τα ψηφιακά μέσα είναι ενδιαφέροντα, διασκεδαστικά και ενημερωτικά, ενώ από άλλους θεωρούνται τρομακτικά, σκανδαλώδη, χειραγωγικά ή παραπλανητικά. Είναι γεγονός πως αυτή η διπλή διάσταση του

ζητήματος κυριαρχεί τα τελευταία χρόνια, παρόλο που ο γραμματισμός στα ψηφιακά μέσα θα πρέπει να παρέχει σαφήνεια σχετικά με τη φύση, τις λειτουργίες, τους τύπους, τις κατηγοριοποιήσεις, την ποικιλομορφία των ειδών, τη μορφοποίηση, την ιδιοκτησία, τους δείκτες των βαθμών ελευθερίας και ανεξαρτησίας κ.λπ. Έχοντας εκπαιδευτεί και κατέχοντας τις απαραίτητες γνώσεις για την χρήση των ψηφιακών μέσων, αναπτύσσουμε παράλληλα δεξιότητες ώστε η ενασχόλησή μας με αυτά να γίνεται με σωστό, υγιή και αποτελεσματικό τρόπο. Ο γραμματισμός στα ψηφιακά μέσα ΔΕΝ υφίσταται για να κατευθύνει τις σκέψεις και τις απόψεις μας, αντιθέτως μάς παρέχει τα εργαλεία για να αναπτύξουμε κριτική σκέψη μέσω μίας μεθοδολογίας μάθησης και διδασκαλίας, η οποία προσφέρει τις δεξιότητες που θα μας επιτρέψουν να κάνουμε τις δικές μας επιλογές με πιο αξιόπιστο τρόπο (Hobbs, 2010). Επίσης, ενθαρρύνει τον υγιή σκεπτικισμό μέσω της διαδικασίας της διερεύνησης, θέτοντας κατάλληλες ερωτήσεις που κατευθύνουν τον/την εκπαιδευόμενο/η στις σωστές απαντήσεις. Με αυτόν τον τρόπο, ο γραμματισμός στα ψηφιακά ακολουθώντας μία ξεχωριστή παιδαγωγική μέθοδο, δίνει έμφαση τόσο στη διαδικασία της αποδόμησης, όσο και της δημιουργίας των μηνυμάτων στα ψηφιακά μέσα. Έτσι, ο/η εκπαιδευόμενος/η αναπτύσσει τις δεξιότητες αποκρυπτογράφησης του περιεχομένου των μέσων ενημέρωσης, οι οποίες είναι εξίσου χρήσιμες και απαραίτητες τόσο για την ανάπτυξη και εξάσκηση της κριτικής σκέψης όσο και για την κατανόηση των ψηφιακών μέσων και των σχέσεων των καταναλωτών με αυτά (Centre for Media Literacy, 2012). Ταυτόχρονα, οι δεξιότητες που αποκτώνται μέσω του γραμματισμού στα ψηφιακά μέσα είναι ακριβώς αυτές οι δεξιότητες του 21ου αιώνα, που παρέχουν στους πολίτες τη γνώση και την ικανότητα να συμμετέχουν αποτελεσματικά στη σύγχρονη κοινωνία. Η απόκτηση αυτών των δεξιοτήτων και η γνώση του τρόπου εφαρμογής τους στην καθημερινή ζωή συμβάλλουν στην ευαισθητοποίηση του κοινού, με αποτέλεσμα την διαμόρφωση στάσεων και συμπεριφορών που οικοδομούν μία ενεργή και ενδυναμωμένη κοινωνία.

Η εκπαίδευση του 21^{ου} αιώνα μπορεί εύκολα να ταυτιστεί με την εκπαίδευση στα ψηφιακά μέσα όταν γίνει κατανοητός ο ρόλος που διαδραματίζουν τα ψηφιακά μέσα στη σύγχρονη ζωή και τελικά οι πολίτες θα μπορούν να συμμετέχουν ενεργά στην κοινωνία. (Cortesi et al., 2020). Η σύγχρονη εκπαίδευση θα πρέπει να προετοιμάζει τους/τις εκπαιδευόμενους/ες, όχι απλώς για τη συλλογή γεγονότων και στοιχείων που είναι διαθέσιμα στο διαδίκτυο, αλλά και για την επεξεργασία, την ανάλυση και την κατανόηση των διαθέσιμων πληροφοριών. Με άλλα λόγια, οι δεξιότητες που διαμορφώνονται μέσω του γραμματισμού στα ψηφιακά μέσα επιτρέπουν στους πολίτες να:

- Διαχειρίζονται αποτελεσματικά τις πληροφορίες,
- Επεξεργάζονται το περιεχόμενο που συναντούν στα ψηφιακά μέσα,
- Είναι υπεύθυνοι/ες κατά την δημιουργία και την αναπαραγωγή του περιεχομένου των ψηφιακών μέσων,
- Είναι ενεργοί πολίτες που συμμετέχουν σε μια παγκόσμια κοινωνία στα ψηφιακά μέσα (Galili, 2021).

Από αυτή την άποψη, ο γραμματισμός στα ψηφιακά μέσα θέτει πάντα πέντε βασικά ζητήματα που σχετίζονται με το κάθε μήνυμα που προβάλλεται και δημοσιοποιείται (Jolls & Wilson, 2014). Τα συγκεκριμένα ζητήματα βασίζονται στις εξής βασικές

θεματικές: (1) τη συγγραφή, (2) τη μορφοποίηση, (3) το κοινό, (4) το περιεχόμενο και (5) τον σκοπό.

Συγγραφή

Η αποσαφήνιση του πρώτου βασικού ζητήματος - της συγγραφής - είναι πιο σύνθετη και υπερβαίνει το όνομα που εμφανίζεται κάτω από την ταινία, το τραγούδι, το διαφημιστικό σποτ, την εκπομπή κ.λπ. Αποκαλύπτει δύο θεμελιώδεις πτυχές που ισχύουν για όλα τα ψηφιακά μέσα - την εποικοδομητικότητα και την επιλογή. Η κατανόηση της εποικοδομητικότητας σημαίνει να αναγνωρίσουμε ότι τα μηνύματα των ψηφιακών μέσων δεν έχουν δημιουργηθεί με «φυσικό τρόπο», παρόλο που φαίνονται «πραγματικά». Είναι κατασκευασμένα - όπως κάθε υλικό πράγμα που δημιουργεί ο άνθρωπος - περιέχουν ένα σχέδιο, εκτελεστές για να το θέσουν σε εφαρμογή (και για το οποίο πληρώνονται), μέσα με τα οποία η απόδοση γίνεται με έναν συγκεκριμένο τρόπο (και όχι με άλλον) και ένα αποτέλεσμα που οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται πολλές φορές και με διαφορετικό τρόπο. Είτε βλέπουμε τα πρωτοσέλιδα των ειδήσεων, είτε διαβάζουμε τη λεζάντα σε μια διαφημιστική πινακίδα στο δρόμο, είτε ακούμε μια προεκλογική ομιλία, πρόκειται για ένα μήνυμα που γράφτηκε από κάποιον/α (ή ενδεχομένως από πολλούς ανθρώπους), με εικόνες που όχι μόνο καταγράφηκαν αλλά πιθανότατα και επεξεργάστηκαν. Η όλη διαδικασία δημιουργίας μηνύματος πέρασε από τα χέρια πολλών ανθρώπων με πολλές διαφορετικές δεξιότητες και καθήκοντα.

Όταν κάνουμε επιλογές, η δημιουργική απόφαση που παρακολουθούμε είναι μόνο μία από τις διάφορες πιθανές που θα μπορούσαμε να ακολουθήσουμε. Ωστόσο, συνήθως στα ψηφιακά μέσα, παρουσιάζεται ως μοναδική και προβάλλεται με τέτοιο τρόπο ώστε να παραμένει στη μαζική συνείδηση ως η μόνη δυνατή. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης κάνουν πολλά πράγματα να φαίνονται αδιαμφισβήτητα, παρουσιάζοντας αναπαραστάσεις και όχι πραγματικά δρώμενα, καθιστώντας την διάκριση θολή ή ανύπαρκτη για πολλούς ανθρώπους. Είναι αλήθεια ότι λειτουργούν ως διαμεσολαβητές και δεν αποτελούν μια πραγματική εκδοχή του κόσμου, αφού ακόμη και οι ειδήσεις που υποτίθεται ότι παραθέτουν γεγονότα, το κάνουν μέσα από το πρίσμα διαφόρων συνιστωσών που παραμορφώνουν την πραγματική εικόνα. Η σημασία του προβλήματος της συγγραφής είναι ότι παρουσιάζει την πλήρη σύνθεση της «κατασκευαστικότητας» των ψηφιακών μέσων και έτσι μας βοηθά να δημιουργήσουμε την κριτική απόσταση που χρειαζόμαστε για να διακρίνουμε μεταξύ πραγματικότητας και μυθοπλασίας, επεξεργασμένου αντικειμένου και φυσικής εικόνας ή πραγματικού γεγονότος και μονταρισμένου περιεχομένου.

Η συνολική κατανόηση του προβλήματος της συγγραφής περιλαμβάνει την εξεύρεση απαντήσεων στα ακόλουθα ερωτήματα:

- Ποιος/α δημιούργησε αυτό το μήνυμα;
- Ποιες δημιουργικές τεχνικές χρησιμοποιήθηκαν για να προσελκύσουν την προσοχή;
- Πώς μπορούν διάφοροι άνθρωποι να κατανοήσουν αυτό το μήνυμα διαφορετικά από αυτό που εμπεριέχεται σε αυτό;
- Ποιες αξίες, τρόποι ζωής και προοπτικές αντιπροσωπεύονται ή παραλείπονται από αυτό το μήνυμα;

- Γιατί αποστέλλεται αυτό το μήνυμα;

Για να απαντήσουμε σε αυτά τα ερωτήματα, θα πρέπει να κατανοήσουμε:

1. Τι είδους μήνυμα είναι αυτό (είδηση, ερμηνεία, πρόκληση, σχόλιο, γνώμη κ.λπ.);
2. Από ποια στοιχεία αποτελείται (κείμενο, σχέδια, φωτογραφίες, ήχος, βίντεο κ.λπ.);
3. Μοιάζει ή διαφέρει από παρόμοια μηνύματα;
4. Ποιες τεχνολογίες χρησιμοποιήθηκαν για τη δημιουργία του;
5. Πόσα άτομα χρειάστηκαν για τη δημιουργία αυτού του μηνύματος;
6. Εργάζονται στον ίδιο χώρο;
7. Ποια συμφέροντα υπερασπίζονται;

Μορφοποίηση

Το δεύτερο βασικό θέμα αφορά στη μορφοποίηση των μηνυμάτων που συναντάμε στα ψηφιακά μέσα και εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο κατασκευάζεται το μήνυμα, αναλύοντας όλα τα επιμέρους στοιχεία που χρησιμοποιούνται για την παραγωγή του τελικού προϊόντος - λέξεις, ήχος, μουσική, όραση, χρώματα, κινήσεις, γωνία λήψης και πολλά άλλα. Η κατανόηση του προβλήματος επιτρέπει στους χρήστες να έχουν στο μυαλό τους μία «λίστα ελέγχου» που μπορούν να εφαρμόζουν σε οποιοδήποτε μήνυμα συναντάνε στο διαδίκτυο ανά πάσα στιγμή. Για να σχεδιάσουμε μία τέτοια λίστα ελέγχου, πρέπει πρώτα να κατανοήσουμε πώς δημιουργείται ένα μήνυμα πολυμέσων. Πρόκειται για τη γνώση των διαφορετικών ειδών των μέσων ενημέρωσης, των συμβόλων και της δημιουργικής γλώσσας που χρησιμοποιούνται, τη γνώση των βασικών αρχών της οπτικής επικοινωνίας - φωτισμός, σύνθεση, γωνία λήψης, μοντάζ, γλώσσα του σώματος, σύμβολα κ.λπ. - και πώς η χρήση αυτών των στοιχείων και τεχνικών επηρεάζει το νόημα που μεταφέρει το μήνυμα. Κατανοώντας την γραμματική, το συντακτικό και την χρήση μεταφορικού λόγου και οπτικής γλώσσας που συναντάμε συχνά στο περιεχόμενο των ψηφιακών μέσων, μπορούμε να κατακτήσουμε τον τίτλο του «εγγράμματος πολίτη στα ψηφιακά μέσα».

Τα βασικά ερωτήματα που οδηγούν στην επίλυση του προβλήματος είναι:

- Τι παρατηρείτε σχετικά με τον τρόπο δημιουργίας του μηνύματος;
- Ποια χρώματα χρησιμοποιούνται;
- Είναι ρεαλιστικά; Γιατί το πιστεύετε;
- Ποιες μορφές αναπαράστασης χρησιμοποιούνται: μαρτυρία, εμπειρογνώμονας, αυθεντία, δημοσιογραφία; Και γιατί;
- Ποιο είναι το μέγεθος της γραμματοσειράς;
- Πώς συνδυάζονται οι ηχητικές εικόνες και οι λέξεις; Γιατί;
- Υπάρχει ανεξήγητη σιωπή; Γιατί;
- Υπάρχει κάτι ιδιαίτερο στα ρούχα;
- Πώς είναι οι κινήσεις - φυσικές ή όχι;

- Πώς είναι ο φωτισμός; Βοηθάει να δει κανείς καλύτερα τα πράγματα που παρουσιάζονται ή όχι; Γιατί;
- Πού βρίσκεται η κάμερα; Πώς εξιστορείται οπτικά η ιστορία;
- Τι κάνουν οι άνθρωποι; Ποιες απόψεις παρουσιάζονται: όλες σκόπιμα επιλεγμένες ή ισορροπημένες; Ειλικρινείς;
- Υπάρχουν σύμβολα ή/και οπτικές μεταφορές (σχήμα λόγου κατά το οποίο μια λέξη ή φράση εφαρμόζεται σε ένα αντικείμενο ή μια ενέργεια στην οποία δεν έχει εφαρμογή);
- Ποια είναι η συναισθηματική κατάσταση που προκαλείται;
- Χρησιμοποιούνται πειστικά παραδείγματα;
- Τι κάνει το μήνυμα να φαίνεται αληθινό ή όχι;

Κοινό

Το τρίτο βασικό ζήτημα που χρήζει διευκρίνισης είναι ο τρόπος με τον οποίο το κοινό εκλαμβάνει το μήνυμα. Ή για να το θέσουμε πιο συγκεκριμένα, το συγκεκριμένο ζήτημα σχετίζεται με τη σαφήνεια στην ερμηνεία του μηνύματος και αν αυτό συνεπάγεται μια διαφορετική κατανόηση από διαφορετικούς ανθρώπους; Δύο άνθρωποι που έχουν δει μαζί την ίδια ταινία συχνά εκλαμβάνουν διαφορετικά μηνύματα. Ακόμη και άνθρωποι που βρίσκονται κοντά ο ένας στον άλλον δεν «βλέπουν» το ίδιο περιεχόμενο με τον ίδιο τρόπο. Κάθε θεατής έχει έναν μοναδικό τρόπο κατανόησης και αποκρυπτογράφησης, που απορρέει από τις δικές του εμπειρίες ζωής, τον τρόπο επικοινωνίας κ.λπ. Οπαδοί και αντίπαλοι μιας συγκεκριμένης ομάδας, ποδοσφαιριστές και μη ποδοσφαιριστές, συμπαθούντες και μη συμπαθούντες του αθλήματος, βλέπουν τα δρώμενα κατά τη διάρκεια ενός ποδοσφαιρικού αγώνα με εντελώς διαφορετικούς τρόπους. Για να είμαστε σε θέση να αξιολογήσουμε ένα συγκεκριμένο μήνυμα, είναι σημαντικό να έχουμε επίγνωση των εμπειριών και των αισθήσεων που προκάλεσε μέσω πολλαπλών ερωτήσεων. Μια τέτοια ανάλυση είναι σημαντική για την κατανόηση του τρόπου με τον οποίο τα ψηφιακά μέσα στοχεύουν σε διαφορετικά τμήματα της κοινωνίας και επηρεάζουν τη γνώμη τους για να τους «πουλήσουν» μια συγκεκριμένη ιδέα. Ο γραμματισμός στα ψηφιακά μέσα δεν σχετίζεται απλώς με την ανακάλυψη του τρόπου που αναπτύχθηκε ένα περιεχόμενο, αλλά μάλλον θα πρέπει να βοηθήσει τους ανθρώπους να σκεφτούν την «κατασκευαστικότητα» ενός μηνύματος και στη συνέχεια να δικαιολογήσουν την ερμηνεία τους με στοιχεία.

Οι κύριες ερωτήσεις που θα βοηθήσουν σε αυτή την διαδικασία είναι οι εξής:

- Έχετε βιώσει ποτέ κάτι τέτοιο στη ζωή σας;
- Πόσο κοντά είναι αυτό στην εμπειρία σας;
- Τι μάθατε από αυτό το μήνυμα των ψηφιακών μέσων;
- Τι μάθατε για τον εαυτό σας παρακολουθώντας/ακούγοντας/διαβάζοντας το μήνυμα;
- Τι μάθατε από τις αντιδράσεις άλλων ανθρώπων; Από τις εμπειρίες της ζωής τους;

- Πόσες άλλες ερμηνείες μπορεί να υπάρχουν;
- Πώς (πού) μπορούμε να μάθουμε γι' αυτές;
- Ισχύουν και οι προοπτικές άλλων ανθρώπων;
- Πώς μπορείτε να εξηγήσετε τις διαφορετικές απόψεις;

Οι απαντήσεις μας φέρνουν πιο κοντά σε πιθανές αλήθειες σχετικά με το μήνυμα των ψηφιακών μέσων που προκύπτουν από την ακριβή κατανόηση των διαφορετικών οπτικών γωνιών.

Περιεχόμενο

Το τέταρτο βασικό ζήτημα που επιδιώκει να αντιμετωπίσει ο γραμματισμός στα ψηφιακά μέσα αφορά στο περιεχόμενο του ίδιου του μηνύματος: ποιες αξίες υπερασπίζεται, ποιανού τα συμφέροντα εξυπηρετούνται σε αυτό, μέσα από ποια ακριβώς οπτική γωνία μεταφέρεται και ποιον αντιπροσωπεύει.

Κατά την ανάλυση του περιεχομένου ενός μηνύματος στα ψηφιακά μέσα, είναι σημαντικό να κατανοήσουμε ότι δεν υπάρχει σχεδόν κανένα μέσο ενημέρωσης που να είναι απαλλαγμένο από (και ουδέτερο απέναντι σε) κατασκευασμένες αξίες. Δεδομένου αυτού, η κατασκευή τους συνεπάγεται κάποια επιλογή - κάτι επιβεβαιώνεται, κάτι άλλο απορρίπτεται. Η κάθε επιλογή αντανακλά αναπόφευκτα ορισμένες αξίες, στάσεις και απόψεις. Ακόμη και στην ειδησεογραφική κάλυψη, οι ιστορίες που παρουσιάζονται με βάση τα γεγονότα ενέχουν στοχευμένα μηνύματα, επιλέγοντας ακόμα και ποιες θα προβληθούν, καθώς και με ποια σειρά. Πιο συγκεκριμένα, γίνονται οι εξής ερωτήσεις: ποιες πρέπει να εμφανίζονται πρώτες και ποιες να βρίσκονται πιο πίσω στη σειρά, πόσο μεγάλη πρέπει να είναι η διάρκεια της αφήγησης, ποιες εικόνες/αποσπάσματα/ηχητικά εφέ πρέπει να επιλέγονται κ.λπ. Παρά την ύπαρξη εννοιών όπως η «δημοσιογραφική δεοντολογία» και η ρύθμιση των ψηφιακών μέσων, δεν είναι σπάνιο το φαινόμενο οι δημιουργοί - είτε από απροσεξία είτε σκόπιμα - να προβαίνουν σε γενικεύσεις που ωθούν το κοινό σε συγκεκριμένα συμπεράσματα και ακόμη και στη διαμόρφωση στερεοτύπων.

Ως εκ τούτου, το κοινό θα πρέπει να αναζητά συνεχώς ηθικά πρότυπα στα ψηφιακά μέσα, όπως η δικαιοσύνη, η ισορροπία και ο πλουραλισμός των απόψεων. Δηλαδή, είναι απαραίτητο εμείς - οι χρήστες - να αναζητούμε συνειδητά διαφορετικές πηγές για να κατανοήσουμε και να εκτιμήσουμε καλύτερα τις διαθέσιμες εναλλακτικές. Η σημασία του βασικού ζητήματος του περιεχομένου θα πρέπει να δείχνει ότι οι ιδέες και οι αξίες που ενσωματώνονται στα μηνύματα των ψηφιακών μέσων ενισχύουν και επομένως επικυρώνουν κάποια υπάρχουσα θεώρηση που διέπει το κοινωνικό σύστημα στο οποίο λειτουργούν τα μέσα ενημέρωσης. Το τελευταίο εξηγεί με μεγαλύτερη σαφήνεια δύο από τις κύριες κατηγορίες κατά των μέσων ενημέρωσης:

1. Ότι δύσκολα επιτρέπουν νέες ιδέες που αμφισβητούν τη μακροχρόνια κυριαρχία των κοινά αποδεκτών πεποιθήσεων.
2. Μόνο η δημόσια αμφισβήτηση των κοινώς διαδεδομένων πεποιθήσεων - που συνήθως συμβαίνει μέσω των ψηφιακών μέσων - μπορεί να αποτρέψει την ενίσχυση των υφιστάμενων στερεοτύπων, επιτρέποντας (και διευκολύνοντας) έτσι την κατανόηση πολλαπλών προσεγγίσεων και δυνατοτήτων.

Αν έχουμε τις δεξιότητες να αμφισβητούμε όλα όσα αντιλαμβανόμαστε μέσω των ψηφιακών μέσων και να αναγνωρίζουμε ορθολογικά τόσο τα φανερά όσο και τα κρυφά μηνύματα στη διαμεσολαβημένη αναπαράσταση - ανεξάρτητα από το πώς ή από πού λαμβάνουμε τις πληροφορίες, επιχειρήματα για να πεισθούμε ή ψυχαγωγούμαστε - είναι πιθανό να είμαστε πολύ πιο διακριτικοί στη λήψη των δικών μας αποφάσεων, καθώς και στην αποδοχή ή την απόρριψη ενός ισχυρισμού. Ο γραμματισμός στα μέσα ενημέρωσης επιτρέπει την αναγνώριση των απόψεων που λείπουν και δεν εκπροσωπούνται ή της κυριαρχίας άλλων.

Τα ερωτήματα που πρέπει να θέτουμε στον εαυτό μας σχετικά με το περιεχόμενο είναι τα εξής:

- Τι είδους συμπεριφορές/συνέπειες αντιπροσωπεύει αυτό το περιεχόμενο;
- Τι είδους άτομο είναι ο/η αναγνώστης/ρια-παρατηρητής/ρια-ακροατής/ρια με τον/την οποίο/α το περιεχόμενο τον/την κάνει να ταυτιστεί εμμέσως;
- Ποια ερωτήματα προκαλεί το περιεχόμενο σε όσους/ες το δέχονται;
- Ποιες ιδέες ή αξίες μάς προωθεί αυτό το περιεχόμενο;
- Ποιες πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές ιδέες μεταλαμπαδεύει;
- Ποιες κρίσεις ή δηλώσεις κάνει σχετικά με τη στάση μας απέναντι σε έναν συγκεκριμένο τύπο ανθρώπου;
- Ποιες ιδέες ή απόψεις παραλείπονται/αποκρύπτονται από το μήνυμα;
- Πώς και πού μπορούν να βρεθούν;
- Σε ποιο βαθμό η ανακάλυψη των απόψεων που λείπουν αλλάζει τη συνολική μας κρίση;

Σκοπός

Το πέμπτο βασικό ζήτημα σχετίζεται με τον σκοπό, δηλαδή με το τι θέλει να επιτύχει ο/η δημιουργός μεταδίδοντας ένα συγκεκριμένο μήνυμα. Η επίλυση αυτού του ζητήματος αποκαλύπτει τον βαθμό στον οποίο ένα μήνυμα στα μέσα έχει επηρεαστεί από το χρήμα ή/και τη δύναμη του εγώ ή/και την ιδεολογία. Για να κατανοήσουμε και να ανταποκριθούμε κατάλληλα σε οποιοδήποτε μήνυμα, θα πρέπει να είμαστε σε θέση να διακρίνουμε τα κρυμμένα κίνητρα του περιεχομένου - αν έχει ως στόχο την ενημέρωση, την πειθώ ή την ψυχαγωγία.

Μεγάλο μέρος των μέσων παγκοσμίως εξελίσσεται ως επιχειρηματικές επιχειρήσεις, η συντριπτική πλειοψηφία των οποίων ζει από τη διαφήμιση. Η διαφήμιση - στις πολλές μορφές της - αποτελεί ουσιαστικό μέρος του περιεχομένου των έντυπων, ηλεκτρονικών και διαδικτυακών μέσων ενημέρωσης. Μια ποσοτική ανάλυση του τι προσφέρεται στις εφημερίδες και τα περιοδικά, το ραδιόφωνο και την τηλεόραση, καθώς και στους δικτυακούς τόπους, είναι αρκετή για να διαπιστωθεί η αναλογία μεταξύ εμπορικού και συντακτικού περιεχομένου. Το γεγονός αυτό είναι γνωστό στη συντριπτική πλειοψηφία των καταναλωτών.

Αυτό που λίγοι γνωρίζουν και κατανοούν, ωστόσο, είναι ότι εκτός από την προσφορά εμπορικής αξίας στο κοινό, τα μέσα πωλούν το κοινό τους σε διαφημιστές που εκπροσωπούν διάφορα, μη δημόσια συμφέροντα - προσωπικά, ιδιωτικά και εταιρικά. Ένας από τους σημαντικούς σκοπούς των προγραμμάτων στην τηλεόραση

(ραδιόφωνο), του υλικού σε εφημερίδες και περιοδικά κ.λπ. και των ηλεκτρονικών σελίδων στο διαδίκτυο, είναι η δημιουργία ενός κοινού που είναι θετικά προδιατεθειμένο προς τα συμφέροντα των διαφημιστών. Οι χορηγοί πληρώνουν για το χρόνο/χώρο των ψηφιακών μέσων για την προβολή μιας διαφήμισης, το κόστος της οποίας εξαρτάται από τον αριθμό των ατόμων που καταναλώνουν το περιεχόμενο που προωθεί. Η κατανόηση των μηχανισμών με τους οποίους το περιεχόμενο καθιστά το κοινό δεκτικό στους στόχους των διαφημιστών είναι ένα από τα κεντρικά καθήκοντα που επιδιώκει να αντιμετωπίσει ο γραμματισμός στα ψηφιακά μέσα.

Η αποκρυπτογράφηση του σκοπού του μηνύματος φέρνει στην επιφάνεια κρυμμένα νοήματα σχετικά με την ιδιοκτησία, τη δομή, τις σχέσεις και την επιρροή των θεσμών των ψηφιακών μέσων στην κοινωνία. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό σήμερα, στον ψηφιακό πολιτισμό και στο ψηφιακό περιβάλλον, όπου μέσω των τεχνολογιών, ο καθένας μπορεί να δημιουργήσει και να διαδώσει περιεχόμενο στα μέσα. Το περιεχόμενο, πολλές φορές, καταφέρνει να πείσει τεράστιες μάζες ανθρώπων για την ορθότητα μιας άποψης, ανεξάρτητα από το αν τα κίνητρα του είναι θετικά ή αρνητικά. Την ίδια στιγμή, το ψηφιακό περιβάλλον επιτρέπει την ύπαρξη εργαλείων που βοηθούν τόσο στην ακριβέστερη χειραγώγηση, όσο και στην υψηλή αποτελεσματικότητα στον εντοπισμό και την αποκάλυψη του ψεύδους, του μίσους και της κατάχρησης. Ως εκ τούτου, ο γραμματισμός στα μέσα δίνει σημαντική προσοχή στις δεξιότητες χειρισμού των ψηφιακών τεχνολογιών και συσκευών.

Τα καθοδηγητικά ερωτήματα για την αντιμετώπιση του πέμπτου βασικού θέματος, σχετικά με τον σκοπό των μηνυμάτων στα μέσα, είναι τα εξής:

- Ποιος ελέγχει τη δημιουργία και την παράδοση του μηνύματος;
- Γιατί αποστέλλεται ένα μήνυμα; Πώς το γνωρίζουμε αυτό;
- Σε ποιον/α αποστέλλεται; Πώς το γνωρίζουμε αυτό;
- Τι πωλείται σε αυτό το μήνυμα; Τι λέγεται;
- Ποιος επωφελείται από αυτό το μήνυμα; Άτομα, οργανισμοί, ιδρύματα;
- Ποιος πληρώνει γι' αυτό; Άτομα, οργανισμοί, ιδρύματα;
- Ποιες οικονομικές αποφάσεις μπορεί να επηρέασαν την κατασκευή και την προώθηση αυτού του μηνύματος - ιδιωτικές, εταιρικές ή πολιτικές;

Για να ολοκληρωθεί η συζήτηση, χρειάζονται επιπλέον στοιχεία σχετικά με τις ηθικές παραμέτρους που διέπουν τα μέσα ενημέρωσης και τη διαμόρφωση των μηνυμάτων τους. Ανεξαρτήτως θέματος, τα μηνύματα πρέπει να είναι ακριβή, αξιόπιστα, σχετικά και αντικειμενικά. Η ακρίβεια είναι πρωταρχικής σημασίας για την αξιοπιστία και συνδέεται με σημαντικές συντακτικές αξίες, όπως η αντικειμενικότητα και η δίκαιη μεταχείριση. Η δίκαιη μεταχείριση των ανθρώπων και η αντικειμενική παρουσίαση του περιεχομένου σημαίνει την ακριβή καταγραφή των γεγονότων. Η ακρίβεια στα μέσα ενημέρωσης δεν είναι απλώς η σωστή ή λάθος παρουσίαση ενός γεγονότος, αλλά περισσότερο η διασφάλιση ότι οι καταναλωτές των μέσων ενημέρωσης λαμβάνουν μια ακριβή εικόνα της πραγματικότητας. Αυτό είναι κρίσιμο για μια ενημερωμένη δημοκρατική πολιτεότητα. Για να αξιολογήσουμε την αξιοπιστία των πληροφοριών, πρέπει να εξετάσουμε την εγκυρότητα των δεδομένων στα οποία

στηρίζονται. Ένα σημαντικό κριτήριο είναι η συνέπεια και η σταθερότητα των δεδομένων στο χρόνο. Η αξιολόγησή της σημαίνει ότι πρέπει πάντα να λαμβάνονται υπόψη οι ακόλουθοι παράγοντες:

- **Πηγή.** Οι αξιόπιστες πληροφορίες προέρχονται συχνά από έγκυρες πηγές. Οι πρωτογενείς πηγές (πρωτότυπη έρευνα, επίσημα έγγραφα) θεωρούνται πιο αξιόπιστες από τις δευτερογενείς πηγές (ερμηνείες, περιλήψεις).
- **Αντικειμενικότητα:** Οι αντικειμενικές πληροφορίες είναι λιγότερο προκατειλημμένες και πιο αξιόπιστες. Ελέγξτε αν ο συγγραφέας παρουσιάζει μια ισορροπημένη άποψη ή αν έχει σαφή ατζέντα.
- **Συγγραφή:** Οι πληροφορίες με καταγεγραμμένο συγγραφέα είναι γενικά πιο αξιόπιστες από το ανώνυμο περιεχόμενο. Να είστε προσεκτικοί με ανώνυμες ή εμπορικές πηγές.

Να θυμάστε ότι η αξιολόγηση της αξιοπιστίας προϋποθέτει κριτική σκέψη και κατανόηση του πλαισίου (Jolls & Wilson, 2014).

Οι σχετικές πληροφορίες είναι εκείνες που είναι άμεσα συναφείς, χρήσιμες ή καθοριστικές για έναν συγκεκριμένο σκοπό, μια διαδικασία λήψης αποφάσεων ή επίλυσης προβλήματος. Είτε πρόκειται για επιχειρηματικές αποφάσεις, είτε για προσωπικές επιλογές, οι σχετικές πληροφορίες μπορούν να επηρεάσουν σημαντικά τα αποτελέσματα.

Δύο βασικά χαρακτηριστικά καθορίζουν τις σχετικές πληροφορίες:

- **Επικαιρότητα:** Οι πληροφορίες είναι διαθέσιμες όταν χρειάζονται και είναι αρκετά πρόσφατες ώστε να επηρεάζουν την εκάστοτε απόφαση. Οι ξεπερασμένες πληροφορίες μπορεί να μην είναι χρήσιμες και ενδεχομένως να οδηγήσουν σε λανθασμένα συμπεράσματα.
- **Ικανότητα να κάνουν τη διαφορά:** Οι πληροφορίες μπορούν να αλλάξουν ή να επηρεάσουν μια απόφαση. Εάν τα δεδομένα δεν παρέχουν νέες γνώσεις ή δεν θα επηρεάσουν το αποτέλεσμα, τότε δεν είναι σχετικά.

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι το τι θεωρείται σχετικό είναι υποκειμενικό και ποικίλλει ανάλογα με το πλαίσιο που αναλύεται ή τις προσωπικές απόψεις. Αυτό που είναι σχετικό σε μία περίπτωση, μπορεί να μην είναι σε κάποια άλλη κατάσταση ([Οδηγίες σύνταξης του BBC](#)).

Τέλος, η προκατάληψη μπορεί να οριστεί ως οποιαδήποτε προτίμηση ή αντιπάθεια προς ένα άτομο ή ομάδα, ιδίως με τρόπο που μπορεί να θεωρηθεί άδικος. Η πληροφοριακή προκατάληψη αναφέρεται στην τάση επιλεκτικής συλλογής ή ερμηνείας πληροφοριών, συνήθως οδηγούμενη από την υπόθεση αύξησης της σημασίας κάποιου πράγματος σε βάρος κάποιου άλλου. Για να αποφύγετε την προκατάληψη, προσπαθήστε πάντα να λάβετε υπόψη τις παραλειπόμενες οπτικές γωνίες και σκεφτείτε σε ποιο βαθμό η παράλειψή τους αλλάζει την συνολική εικόνα. Ο υγιής σκεπτικισμός και η κριτική σκέψη βοηθούν πολύ (Jolls & Wilson, 2014).

Η συνεκτίμηση όλων των πτυχών και παραγόντων που συζητήθηκαν παραπάνω επιτρέπει τη συστηματική διαμόρφωση της ικανότητας ψηφιακού γραμματισμού στα μέσα. Αυτή η ικανότητα δεν αποτελεί μια στατική κατάσταση, καθώς οι ψηφιακές τεχνολογίες και οι τρόποι εφαρμογής τους συνεχώς εξελίσσονται. Κάτι που σήμερα

θεωρείται δεδομένο, αύριο μπορεί να αμφισβητηθεί, και αυτό αποτελεί τη μεγαλύτερη πρόκληση και παράλληλα το κύριο γοητευτικό στοιχείο του ψηφιακού γραμματισμού στα μέσα.

Δραστηριότητες

1. Τα ψηφιακά μέσα και μία κερδοφόρα βιομηχανία

Διάρκεια: 30 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Με την ολοκλήρωση αυτής της δραστηριότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να αποδομούν τα μηνύματα των μέσων.
- Να κατασκευάζουν μηνύματα στα μέσα.
- Να επαληθεύουν τις πηγές.
- Να αναλύουν τα μηνύματα των μέσων.

Πόροι και εξοπλισμός: [Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης & Χρήμα:](#) & Προβολέας ή μια οθόνη τηλεόρασης.

Περιγραφή: Κάθε αναπαράσταση είναι μια επιλογή του/της δημιουργού για να επηρεάσει τη σκέψη των ανθρώπων για την απόκτηση ενός οφέλους - συνήθως επιχειρηματικών συμφερόντων. Δεδομένου ότι τα μέσα ενημέρωσης λειτουργούν ως επιχειρήσεις, χρειάζονται χρήματα για να λειτουργήσουν. Γι' αυτό το λόγο το άτομο με επάρκεια στα μέσα ενημέρωσης πρέπει να είναι σε θέση να θέτει ερωτήματα, να αναζητά απαντήσεις, να εξάγει συμπεράσματα και να διαμορφώνει απόψεις που βασίζονται σε αξιόπιστα στοιχεία.

Η δραστηριότητα περιλαμβάνει τρεις φάσεις:

1. Οι εκπαιδευόμενοι/ες παρακολουθούν ένα σύντομο βίντεο («[ΜΜΕ και Χρήμα](#)»).
2. Συζητούν για ένα προϊόν/μήνυμα των μέσων ενημέρωσης που έχει προηγουμένως επιλέξει ο/η εκπαιδευτής/ρια.
3. Κάθε εκπαιδευόμενος/η (ή σε ζεύγος) δίνει παραδείγματα ενός μηνύματος των ψηφιακών μέσων και του τρόπου με τον οποίο θα μπορούσε να χειραγωγήσει το κοινό.

Οι εκπαιδευόμενοι/ες παρακολουθούν το βίντεο «[ΜΜΕ και Χρήμα](#)» στο οποίο αναφέρονται ορισμένα σημαντικά θέματα σχετικά με τα ψηφιακά μέσα και τις σχέσεις τους με το χρήμα. Στη συνέχεια, ξεκινούν μια συζήτηση σχετικά με ένα προϊόν/μήνυμα (βίντεο, έντυπη ή ηχητική διαφήμιση, βιβλίο, φυλλάδιο, μια είδηση κ.λπ.) καλύπτοντας τα ακόλουθα θέματα:

- Γιατί δημιουργήθηκε αυτό το προϊόν/μήνυμα; Ποιος είναι ο σκοπός του (ψυχαγωγία, πληροφόρηση, πειθώ κ.λπ.);
- Ποιος είναι ο αντίκτυπος του προϊόντος/ μηνύματος;

- Ποιος το δημιούργησε; Με ποιο τρόπο δημιουργήθηκε;
- Και ποιος ήταν ο λόγος της δημιουργίας του;
- Σε τι επικεντρώνεται - τι περιλαμβάνεται και τι αποκλείεται; Πώς χειραγωγεί το κοινό η συγκεκριμένη προσέγγιση;

Κάθε απεικόνιση είναι μια συνειδητή επιλογή του δημιουργού, με στόχο να επηρεάσει τη σκέψη των ανθρώπων, συχνά για οικονομικό όφελος. Τα μέσα ενημέρωσης, ως επιχειρήσεις, χρειάζονται κεφάλαια για να λειτουργήσουν. Ορισμένα καλλιτεχνικά προϊόντα (ταινίες, εικόνες, μουσική κ.λπ.) ενθαρρύνουν τον πολιτισμικό διάλογο, και η "ανάγνωσή" τους θα πρέπει να απαντά στα εξής ερωτήματα:

- Σε τι εστιάζουν - τι περιλαμβάνεται και τι αποκλείεται;
- Πώς χειραγωγεί η συγκεκριμένη προσέγγιση;

Στο τελευταίο στάδιο της δραστηριότητας, οι μαθητές/ριες καλούνται να αναλύσουν διαφημιστικά μηνύματα και να εντοπίσουν πώς αυτά χειραγωγούν την αντίληψή μας. Για παράδειγμα, οι διαφημίσεις τυχερών παιχνιδιών συχνά παραλείπουν τους κινδύνους εθισμού, ενώ οι διαφημίσεις τροφίμων δεν παρουσιάζουν τα ανθυγιεινά συστατικά. Οι εκπαιδευόμενοι/ες θα παρουσιάσουν τα ευρήματά τους, απαντώντας σε όλα τα ερωτήματα της δραστηριότητας και υποστηρίζοντας τις απόψεις τους με επιχειρήματα.

2. Δεξιότητες ψηφιακών μέσων για την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης

Διάρκεια: 30 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Με την ολοκλήρωση αυτής της δραστηριότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να αναπτύξουν δεξιότητες για την κατανόηση της σκόπιμης φύσης των μηνυμάτων των μέσων.
- Να κατανοήσουν τη φύση του διαμεσολαβημένου «κειμένου».
- Να αποδομούν τα μηνύματα των μέσων ενημέρωσης.

Πηγές και εξοπλισμός: Μέσα: Δεξιότητες στα μέσα ενημέρωσης: & Προβολέας ή μια οθόνη τηλεόρασης.

Περιγραφή:

Ο γραμματισμός στα μέσα είναι η ικανότητα πρόσβασης, ανάλυσης, αξιολόγησης, δημιουργίας και δράσης, χρησιμοποιώντας όλες τις μορφές επικοινωνίας.

1. Ποιος/α δημιούργησε αυτό το μήνυμα και ποιος είναι ο σκοπός του/της; Να διασκεδάσει, να πουλήσει, να πείσει, να εξαπατήσει ή για άλλους λόγους;
2. Ποιες τεχνικές χρησιμοποιεί για να κρατήσει και να προσελκύσει την προσοχή;
3. Ποιον τρόπο ζωής, και ποιες απόψεις απεικονίζει;

4. Πώς θα μπορούσαν να ερμηνεύσουν αυτό το μήνυμα διαφορετικοί άνθρωποι;
5. Τι παραλείπεται ή αφήνεται σκόπιμα εκτός του μηνύματος;

Αξιολόγηση της ποιότητας και της αξιοπιστίας του μηνύματος των μέσων ενημέρωσης:

1. **Συνάφεια.** Τα ψηφιακά μέσα εξυπηρετούν τον σκοπό τους;
2. **Ακρίβεια.** Πόσο πραγματολογικά είναι; Πρόκειται για στοιχεία ή γνώμη;
3. **Μεροληψία ή η οπτική γωνία** κάποιου που αποκρύπτει την πραγματικότητα παρουσιάζοντας μόνο τα στοιχεία που υποστηρίζουν μια άποψη.

Αξιοπιστία. Πόσο αξιόπιστος είναι ένας/μία εκδότης ή ένας/μία συγγραφέας;

Οι εκπαιδευόμενοι/ες πρέπει να παρακολουθήσουν το ειδησεογραφικό πρόγραμμα, που μεταδίδεται σε ένα από τα εθνικά τηλεοπτικά δίκτυα (ο/η κάθε εταίρος πρέπει να επιλέξει) - είναι προτιμότερο ο/η εκπαιδευτής/ρια να έχει ένα αρχείο του ειδησεογραφικού προγράμματος, ώστε οι εκπαιδευόμενοι/νες να εργαστούν πάνω στο ίδιο κομμάτι ειδήσεων. Θα πρέπει να δώσουν προσοχή στη δεύτερη ιστορία από το ειδησεογραφικό πρόγραμμα και να κάνουν μια πλήρη ανάλυση, όσον αφορά τα πέντε βασικά ζητήματα (**συγγραφή, μορφοποίηση, κοινό, περιεχόμενο και σκοπός**), που θα τους βοηθήσει να κατανοήσουν σωστά το μήνυμα των μέσων ενημέρωσης. Απαντούν, επίσης, στις προαναφερθείσες ερωτήσεις για να εξασκηθούν σε όλες τις απαραίτητες δεξιότητες, που απαιτούνται για να αναπτύξουν την δεξιότητα του γραμματισμού στα μέσα. Εάν ο/η εκπαιδευτής/ρια δώσει στους/στις εκπαιδευόμενους/ες την ελεύθερη επιλογή του ειδησεογραφικού προγράμματος που θα παρακολουθήσουν, είναι σκόπιμο να τους ζητήσει ανατροφοδότηση σχετικά με την επιλογή και την ανάλυσή τους, πριν την παρουσίαση μπροστά σε όλο το ακροατήριο. Πολλά από τα θέματα που αφορούν τον γραμματισμό στα μέσα είναι ευαίσθητα σε θέματα πολιτισμού, θρησκείας, πεποιθήσεων, σεξουαλικότητας, αναπηρίας, κοινωνικοοικονομικής κατάστασης, εξωτερικής εμφάνισης κ.λπ. και αυτό αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις στη διδασκαλία του/της, και ο/η εκπαιδευτής/ρια θα πρέπει να είναι προετοιμασμένος/η να αντιδράσει σχετικά με τις ιδιαιτερότητες της ομάδας.

Αξιολόγηση

1. Γραμματισμός στα μέσα ενημέρωσης και πολιτισμική συνομιλία

Διάρκεια: 15 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Με την ολοκλήρωση αυτής της δραστηριότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να συμμετέχουν σε πολιτισμικές συζητήσεις.

- Να αποδομούν τα μηνύματα που συναντούν.

Πηγές και εξοπλισμός:

- Προβολέας.
- Προσωπικά κινητά τηλέφωνα (ή Η/Υ).
- [ΣΥ7.3](#).

Περιγραφή:

Ορισμένα προϊόντα τέχνης (ταινίες, εικόνες, μουσική κ.λπ.) ενθαρρύνουν την πολιτισμική συζήτηση και η ανάλυσή τους θα πρέπει να απαντά στις εξής ερωτήσεις:

- Σε τι εστιάζεται - τι περιλαμβάνεται και τι αποκλείεται;
- Τι είναι υπερβολικό και τι υποβαθμίζεται;
- Πώς η συγκεκριμένη προσέγγιση χειραγωγεί την ορθή κατανόηση του μηνύματος; κ.λπ.

Οι εκπαιδευόμενοι/ες βλέπουν δύο εικόνες ([ΣΥ7.3](#)) τη μία μετά την άλλη.

1. Η πρώτη εικόνα είναι ένα καλλιτεχνικό γλυπτό του David Černý και αναπαριστά τη Βουλγαρία (μια από τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης) σαν μια τουρκική τουαλέτα (ο συγγραφέας εξηγεί την έμπνευσή του από τις παιδικές του αναμνήσεις όταν επισκέφθηκε τη Βουλγαρία). Οι εκπαιδευόμενοι/ες ενθαρρύνονται να εξηγήσουν τι βλέπουν και πώς αντιλαμβάνονται την τέχνη της γλυπτικής. Στη συνέχεια, τους επιτρέπεται να χρησιμοποιήσουν τα κινητά τους τηλέφωνα για να βρουν περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το γλυπτό και να απαντήσουν στις ερωτήσεις σχετικά με τη συγγραφή, τη μορφοποίηση, το κοινό, το περιεχόμενο και τον σκοπό, συμπεριλαμβανομένων των ερωτήσεων:
  - Σε τι εστιάζεται η προσοχή - τι περιλαμβάνεται και τι αποκλείεται;
  - Τι είναι υπερβολικό και τι υποτιμημένο;
  - Πώς η εστίαση χειραγωγεί την κατανόηση του περιεχομένου;
2. Στη συνέχεια, παρουσιάζεται στους/στις εκπαιδευόμενους/ες η δεύτερη εικόνα όπου απεικονίζεται ξανά η Βουλγαρία, αναδεικνύοντας τα δυνατά της στοιχεία και τα όμορφα αξιοθέατα. Στη συνέχεια, οι εκπαιδευόμενοι/ες απαντούν στις ερωτήσεις:
  - Ποιος δημιούργησε αυτό το μήνυμα και ποιος είναι ο σκοπός του; Να διασκεδάσει, να πουλήσει, να πείσει, να εξαπατήσει ή για άλλους λόγους;
  - Ποιες τεχνικές χρησιμοποιεί για να κρατήσει και να τραβήξει την προσοχή;
  - Ποιος τρόπος ζωής και ποιες απόψεις απεικονίζονται;
  - Πώς θα μπορούσαν να ερμηνεύσουν αυτό το μήνυμα διαφορετικοί άνθρωποι;
  - Τι παραλείπεται ή αφήνεται σκόπιμα εκτός του μηνύματος; κ.λπ.

Οι εκπαιδευόμενοι/ες απαντούν στις ερωτήσεις σχετικά με τη συγγραφή, τη μορφοποίηση, το κοινό, το περιεχόμενο και τον σκοπό του μηνύματος των ψηφιακών μέσων ([ΣΥ7.3](#)). Ενθαρρύνονται να υποστηρίξουν τις απαντήσεις τους με επιχειρήματα και κατάλληλα αποδεικτικά στοιχεία.

2. Η τέχνη ως προβληματισμός και πρόκληση

Διάρκεια: 20 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Με την ολοκλήρωση αυτής της δραστηριότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να αποδομούν τα μηνύματα που συναντούν.
- Να κατασκευάζουν μηνύματα για τα μέσα.
- Να αναζητούν τις απαραίτητες πληροφορίες στο διαδίκτυο χρησιμοποιώντας τις καλύτερες λέξεις-κλειδιά.

Πόροι & εξοπλισμός:

- Προβολέας.
- Προσωπικά κινητά τηλέφωνα (ή Η/Υ).
- Μια εφαρμογή επεξεργασίας εικόνας.
- Πληροφορίες για την [Entropa](#) - ένα σατιρικό γλυπτό του David Černý από το 2009. Με βάση το σύνθημα της τσεχικής Προεδρίας του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης «Ευρώπη χωρίς φραγμούς», το έργο παρουσιάστηκε με τον υπότιτλο «Τα στερεότυπα είναι φραγμοί που πρέπει να αρθούν».
- [ΣΥ7.4](#)

Περιγραφή:

Ο/Η εκπαιδευτής/ρια θα παρουσιάσει την ιδέα του γλυπτού «Entropa» που δημιούργησε ο David Černý:

Η Entropa είναι ένα γλυπτό του Τσέχου καλλιτέχνη David Černý. Το έργο ζητήθηκε να φτιαχτεί από την Τσεχική Δημοκρατία με αφορμή την προεδρία της στο Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και αρχικά σχεδιάστηκε ως συνεργασία 27 καλλιτεχνών και ομάδων καλλιτεχνών από όλες τις χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ωστόσο, ως φάρσα, ο Černý και ορισμένοι από τους βοηθούς του δημιούργησαν ένα σατιρικό και αμφιλεγόμενο έργο που απεικόνιζε αιχμηρά στερεότυπα για τα κράτη μέλη της ΕΕ. Ο Černý και οι συνεργάτες του δημιούργησαν επίσης ψεύτικα προφίλ καλλιτεχνών, έτσι ώστε κάθε χώρα στο παζλ της ΕΕ να εκπροσωπείται από ανύπαρκτους καλλιτέχνες.

Οι χώρες αντιπροσωπεύονταν ως εξής: το Βέλγιο, ένα κουτί με πραλίνες· η Βουλγαρία, μια σειρά από διασυνδεδεμένες λεγόμενες «τουρκικές τουαλέτες»· η Τσεχική Δημοκρατία, μια οθόνη LED σε ένα χρυσό πλαίσιο, που προβάλλει δηλώσεις του προέδρου Václav Klaus· η Δανία, τουβλάκια Lego· η Εσθονία, σφυρί και δρεπάνι· η Φινλανδία, ένα ξύλινο πάτωμα, στο οποίο βρίσκεται ένας άνδρας με όπλο· η Γαλλία καλύπτεται με την επιγραφή «GRÈVE!» (« STRIKE!»)· η Ιρλανδία, καφέ γκάνιτα· η

Ιταλία, γήπεδο ποδοσφαίρου με διάφορους παίκτες που κρατούν ο καθένας από μια μπάλα· η Κύπρος, κομμένη στα δύο· η Λιθουανία, σειρά από φιγούρες παρόμοιες με το άγαλμα *Manneken Pis* των Βρυξελλών, που ουρούν προς τους ανατολικούς γείτονές της· η Λετονία, μια ορεινή χώρα· το Λουξεμβούργο, ένα ψήγμα χρυσού με την επιγραφή «For Sale»· η Ουγγαρία, ένα Ατόμιο συναρμολογημένο από τα χαρακτηριστικά γεωργικά προϊόντα της, τα καρπούζια και το ουγγρικό σαλάμι, και χτισμένο πάνω σε ένα πάτωμα από πάπρικα· η Μάλτα, ένα μικροσκοπικό νησί με έναν πυγμαίο ελέφαντα και έναν μεγεθυντικό φακό τοποθετημένο μπροστά από τον ελέφαντα· η Γερμανία, ένα σύστημα διασυνδεδεμένων αυτοκινητοδρόμων· η Ολλανδία, υποβρύχια, με μερικούς μόνο μινιαρέδες να εξέχουν· η Πολωνία, ιερείς που υψώνουν τη σημαία του ουράνιου τόξου του κινήματος για τα δικαιώματα των ομοφυλοφίλων· η Πορτογαλία, ένα ξύλο κοπής με τρία κομμάτια κρέατος στο σχήμα των πρώην αποικιών της, της Βραζιλίας, της Αγκόλας και της Μοζαμβίκης· η Αυστρία, ένα πράσινο πεδίο στο οποίο κυριαρχούν οι πύργοι ψύξης των πυρηνικών εργοστασίων· η Ρουμανία, θεματικό πάρκο τύπου Δράκουλα· η Ελλάδα, καμένο δάσος· η Σλοβακία, ουγγρικό σαλάμι (ή ένα ανθρώπινο σώμα δεμένο με το ουγγρικό τρίχρωμο)· η Σλοβενία, ένας βράχος στον οποίο είναι χαραγμένες οι λέξεις «πρώτοι τουρίστες»· η Ισπανία, εντελώς χυτευμένη σε μπετόν· η Σουηδία, ένα μεγάλο κουτί με έπιπλα τύπου ΙΚΕΑ που περιέχει μαχητικά αεροσκάφη Gripen· η Μεγάλη Βρετανία, ένας κενός χώρος.

Οι εκπαιδευόμενοι/ες εισάγονται σε αναπαραστάσεις ([ΣΥ7.4](#)) μιας επιλεγμένης χώρας της γλυπτικής τέχνης του Černý. Τους ζητείται να πουν τι βλέπουν και πώς εκλαμβάνουν τα μηνύματα του καλλιτέχνη. Στη συνέχεια, τους ζητείται να βρουν περισσότερες πληροφορίες στο διαδίκτυο σχετικά με το γλυπτό, τον δημιουργό του, την ιδέα πίσω από αυτό και τον αντίκτυπο στα μέσα ενημέρωσης (π.χ. [Art Hoax Unites Europe in Displeasure](#) ή [Modern Art - Entropa](#)).

Ο/ εκπαιδευτής/ρια συζητά με τους/τις εκπαιδευόμενους/ες πώς να επιλέγουν λέξεις-κλειδιά για την εύρεση αξιόπιστων πληροφοριών στο διαδίκτυο και μαζί απαριθμούν κάποιες σχετικά με το τρέχον θέμα.

Τέλος, κάθε εκπαιδευόμενος/η ενθαρρύνεται να επιλέξει μια χώρα από το γλυπτό και να την αναπαραστήσει με τον καλύτερο τρόπο σε μια έκδοση εικόνας, χρησιμοποιώντας ελεύθερες εικόνες από το Διαδίκτυο και ένα πρόγραμμα επεξεργασίας εικόνων ή ένα δημιουργό εικόνων ΑΙ.

Οι εκπαιδευόμενοι/ες αξιολογούν το έργο των άλλων εκπαιδευόμενων με βαθμούς από το 1 έως το 5 (1=κακή- 2=μέτρια- 3=καλή- 4=πολύ καλή- 5=εξαιρετική) σύμφωνα με τα ακόλουθα κριτήρια:

1. Δεξιότητες παρουσίασης.
2. Η δημιουργικότητα της ιδέας.
3. Η ορθή απόδοση της ιδέας.
4. Κατάλληλη μορφοποίηση.
5. Αξιοπιστία του μηνύματος.
6. Ακρίβεια των χρησιμοποιούμενων πηγών και της συγγραφής.

Στο τέλος της δραστηριότητας, ο/η εκπαιδευτής/ρια ανακοινώνει τις βαθμολογίες και τις συζητά με τους/τις εκπαιδευόμενους/ες.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Celot, P. (2021). *MEDIA COACH How to become a media literacy coach*. EAVI.

https://eavi.eu/wp-content/uploads/2021/09/The-Media-Coach-Book_How-to-become-a-media-literacy-coach.pdf

Centre for Media Literacy. (2012). *Media literacy. A system for learning any time, any where. Part 2: Tools for deconstruction*.

<https://www.medialit.org/sites/default/files/Part%202%20ToolsforDeconstruction2012.pdf>

Cortesi, S., Hasse, A., Lombana-Bermudez, A., Kim, S., & Gasser, U. (2020). *Youth and Digital Citizenship+ (Plus): Understanding Skills for a Digital World*. Berkman Klein Center Research Publication.

<http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3557518>

Galili, I. (2021). *Scientific knowledge as a culture: The pleasure of understanding*. Springer.

<https://doi.org/10.1007/978-3-030-80201-1>

Hobbs, R. (2010). *Digital and media literacy: a plan of action*. The Aspen Institute.

https://www.aspeninstitute.org/wp-content/uploads/2010/11/Digital_and_Media_Literacy.pdf

Jolls, T., & Wilson, C. (2014). The Core Concepts: Fundamental to Media Literacy Yesterday, Today and Tomorrow. *Journal of Media Literacy Education*, 6(2), 68-78.

<https://doi.org/10.23860/jmle-6-2-6>

Πηγές Πολυμέσων

BBC. (2024). *Editorial Guidelines*.

<https://www.bbc.com/editorialguidelines/guidelines>

Crash Course. (2018, March 27). *Media & Money: Crash Course Media Literacy #5*. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=QpYrSLiIoKo>

Crash Course. (2018, May 8). *Media Skills: Crash Course Media Literacy #11*. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=Be-A-sCIMpg>

David Cerny. *Entropa*.

<https://davidcerny.cz/405/entropa/>

LivingPrague. *Modern Art: Entropa*.: <https://livingprague.com/art-and-culture/david-cerny-entropa/>

Lyall, S. (2009, January 14). *Art Hoax Unites Europe in Displeasure*. The New York Times.: <https://www.nytimes.com/2009/01/15/world/europe/15mosaic.html>

Πρόσθετες Βιβλιογραφικές Αναφορές και Πόροι

Allcott, H., & Gentzkow, M. (2019). Social media and fake news in the 2016 election. *Journal of Economic Perspectives*, 31(2), 211-236.

DOI:[10.1257/jep.31.2.211](https://doi.org/10.1257/jep.31.2.211)

Burr, C., & Floridi, L. (2020). *Ethics of digital well-being*. Springer.

Chesney, R., & Citron, D. (2018). Deep Fakes: A Looming Challenge for Privacy, Democracy and National Security, *California Law Review*, 107, 1753-1779. https://scholarship.law.bu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1640&context=faculty_scholarship

Crash Course. *Media literacy lessons*. Available Youtube.: <https://www.youtube.com/watch?v=sPwJ0obJya0&list=PL8dPuuaLjXtM6jSpzb5gMNsx9kdmqBfmY>

CrossCheck. (2017, May 5). *Did Emmanuel Macron Open an Offshore Account?* CrossCheck. <https://crosscheck.firstdraftnews.org/checked-french/emmanuel-macron-open-offshore-account/>

CrossCheck. (2017, April 22). *Did London Muslims 'celebrate' a terrorist attack on the Champs-Elysees?* <https://crosscheck.firstdraftnews.org/checked-french/london-muslims-celebrate-terrorist-attack-champs-elysees/>

Hindman, M., & Barash, V. (2018). *Disinformation, "fake news" and influence campaigns on Twitter*. Knight Foundation.

https://kf-site-production.s3.amazonaws.com/media_elements/files/000/000/232/original/KF-DisinformationReport-final.pdf

Jack, C. (2017). *Lexicon of lies: Terms for problematic information*. Data and Society. https://datasociety.net/pubs/oh/DataAndSociety_LexiconofLies.pdf

Livingstone, S. (2004). Media literacy and the challenge of new information and communication technologies. *Communication Review*, 7(1), pp. 3-14. <http://eprints.lse.ac.uk/1017>

Livingstone, S., & Blum-Ross, A. (2020). *Parenting for a digital future: How hopes and fears about technology shape children's lives*. Oxford University Press.

Marwick, A., & Lewis, R. (2017). *Media manipulation and disinformation online*. Data & Society. https://datasociety.net/wp-content/uploads/2017/05/DataAndSociety_MediaManipulationAndDisinformationOnline-1.pdf

McDougall, J., Zezulkova, M., Van Driel, B., & Sternadel, D. (2018). *Teaching media literacy in Europe: evidence of effective school practices in primary and secondary education, NESET II report*. Publications Office of the European Union.

DOI:[10.2766/613204](https://doi.org/10.2766/613204)

Potter, W. J. (2018). *Media literacy*. Sage.

Tunikova, O., (2018, June 17). *Are we consuming Too Much Information?* Medium. <https://medium.com/@tunikova/are-we-consuming-too-much-information-b68f62500089>

Wardle, C. & Derakhshan, H, (2017). *Information disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policymaking*. Council of Europe. <https://firstdraftnews.org/glossary-items/pdf-wardle-c-derakhshan-h-2017-information-disorder-toward-an-interdisciplinary-framework-for-research-and-policy-making-council-of-europe/>

8. Ανάπτυξη ικανοτήτων Γραμματισμού στα Ψηφιακά Μέσα στην τάξη: Ας γίνουμε πολίτες της ψηφιακής κοινωνίας

Η ενότητα με μια ματιά

8. Ανάπτυξη ικανοτήτων Γραμματισμού στα Ψηφιακά Μέσα στην τάξη: Ας γίνουμε πολίτες της ψηφιακής κοινωνίας

<i>Περίληψη</i>	Αυτή η ενότητα αποσκοπεί στην ανάπτυξη ικανοτήτων ψηφιακού Γραμματισμού στα Μέσα στην τάξη, δίνοντας έμφαση στη σημασία του να γίνουμε υπεύθυνοι ψηφιακοί πολίτες. Καλύπτει βασικά θέματα όπως η κατανόηση των ψηφιακών εργαλείων, η κριτική σκέψη, η αξιολόγηση μηνυμάτων των μέσων ενημέρωσης και η ασφαλής διαδικτυακή συμπεριφορά, διασφαλίζοντας ότι οι εκπαιδευόμενοι/ες μπορούν να περιηγηθούν στον ψηφιακό κόσμο με αυτοπεποίθηση και υπεύθυνα, καθώς γίνονται ψηφιακοί πολίτες.
<i>Μαθησιακά αποτελέσματα</i>	Με την ολοκλήρωση αυτής της ενότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση: <ul style="list-style-type: none"> - Να κατανοούν και να αξιολογούν κριτικά τα μηνύματα των μέσων ενημέρωσης. - Να αναπτύξουν ψηφιακές δεξιότητες για την ανάκτηση πληροφοριών και τη δημιουργία περιεχομένου. - Να επιδεικνύουν υπεύθυνη διαδικτυακή συμπεριφορά και ψηφιακή ιθαγένεια. - Να είναι σε θέση μετά το πέρας της ενότητας να συμμετέχουν σε συζητήσεις κριτικά, σχετικά με τον Γραμματισμό στα Μέσα Ενημέρωσης και τον κοινωνικό αντίκτυπό της.
<i>Πηγές & εξοπλισμός</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Προβολέας και οθόνη ή διαδραστικός πίνακας - Υπολογιστές ή ταμπλέτες με πρόσβαση στο διαδίκτυο - Εκτυπωμένα φυλλάδια και κάρτες σεναρίων - Πρόσβαση σε διαδικτυακές πηγές γραμματισμού στα μέσα ενημέρωσης
<i>Συνολική διάρκεια</i>	195 λεπτά

Εισαγωγή

Διάρκεια: 20 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να εξοικιωθούν με τους στόχους και τις δραστηριότητες της ενότητας.
- Να αυτοαξιολογούν τις προϋπάρχουσες γνώσεις τους σχετικά με το θέμα.

Περιγραφή: Η ακόλουθη δραστηριότητα που "σπάει τον πάγο" εισάγει τους στόχους της ενότητας και βοηθά στην αξιολόγηση της βασικής κατανόησης των

μαθητών/μαθητριών για τις έννοιες του Γραμματισμού στα Ψηφιακά Μέσα, παρέχοντας τα θεμέλια για μια πιο εμπειριστατωμένη διερεύνηση κατά τη διάρκεια της ενότητας.

Δραστηριότητα που "σπάει τον πάγο": "Στιγμιότυπο ψηφιακού γραμματισμού"

Εισαγωγή:

- Ο/Η εκπαιδευτής/ρια εξηγεί εν συντομία τη σημασία του ψηφιακού γραμματισμού και του γραμματισμού στα μέσα ενημέρωσης στον σημερινό κόσμο.
- Οι εκπαιδευόμενοι/ες ενημερώνονται ότι θα συμμετάσχουν σε μια γρήγορη διαδραστική δραστηριότητα για να ξεκινήσουν.

Ομαδική συζήτηση

- Οι εκπαιδευόμενοι/ες χωρίζονται σε μικρές ομάδες των 3-4 ατόμων.
- Σε κάθε ομάδα δίνεται ένα σύνολο ερωτήσεων για συζήτηση επί 3 λεπτά. Οι ερωτήσεις είναι οι εξής:
  1. Τι είναι ο ψηφιακός αλφαριθμητισμός;
  2. Μπορείτε να δώσετε ένα παράδειγμα μιας κατάστασης στην οποία ο γραμματισμός στα μέσα ενημέρωσης είναι σημαντικός;
  3. Επαληθεύετε τις πληροφορίες που βρίσκετε στο διαδίκτυο, αν όχι, γιατί, και αν ναι, πώς;

Ανταλλαγή γνώσεων

- Μετά τη συζήτηση, κάθε ομάδα επιλέγει έναν/μία εκπρόσωπο για να μοιραστεί με όλη την ομάδα μια βασική διαπίστωση από τη συζήτησή της.
- Ο/Η εκπαιδευτής/ρια συνοψίζει αυτές τις γνώσεις και επισημαίνει τους κύριους στόχους της ενότητας με βάση τις απαντήσεις των εκπαιδευομένων.

Θεωρητικό Πλαίσιο

Διάρκεια: 60 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να αναπτύξουν βαθιά κατανόηση των πλαισίων ψηφιακής και μιντιακής παιδείας.
- Να αναλύουν και να συγκρίνουν διαφορετικούς ορισμούς και έννοιες για τον γραμματισμό στα μέσα ενημέρωσης.

- Να αναπτύξουν δεξιότητες κριτικής σκέψης σχετικά με την αποδοχή (ή μη) και την παραγωγή υλικού στα μέσα ενημέρωσης.

Πηγές και εξοπλισμός:

- Ηλεκτρονική συσκευή και σύνδεση στο διαδίκτυο για την προβολή της ενότητας και του συμπληρωματικού υλικού.
- Συμπληρωματικό αναγνωστικό υλικό (π.χ. ακαδημαϊκά άρθρα, εκθέσεις), οι σύνδεσμοι του οποίου είναι ενσωματωμένοι στην ενότητα.

Διδασκαλία του Γραμματισμού στα Ψηφιακά Μέσα Ενημέρωσης

Σε αυτή την ενότητα οι εκπαιδευόμενοι/ες θα εμβαθύνουν στις βασικές δεξιότητες του Γραμματισμού στα Ψηφιακά Μέσα Ενημέρωσης. Λαμβάνοντας υπόψη τη συνεχώς εξελισσόμενη φύση της τεχνολογίας, το υλικό αυτό θα πρέπει να χρησιμοποιηθεί ως ευέλικτες κατευθυντήριες γραμμές και όχι ως άκαμπτο περιεχόμενο.

Διδασκαλία του Γραμματισμού στα Ψηφιακά Μέσα

Ο γραμματισμός στα μέσα ενημέρωσης εφοδιάζει τα άτομα με τα απαραίτητα εργαλεία για να περιηγηθούν με αυτοπεποίθηση και κριτική σκέψη στο πολύπλοκο τοπίο των μέσων ενημέρωσης. Η κατανόηση της δημιουργίας και της διάχυσης μηνυμάτων των μέσων ενημέρωσης επιφέρει ενημερωμένες επιλογές στην “κατανάλωση” και τη δημιουργία, μειώνοντας έτσι την ροπή στη χειραγώγηση και την εκμετάλλευση.

Διδασκαλία του ψηφιακού γραμματισμού

Η αποτελεσματική πλοήγηση στον ψηφιακό κόσμο απαιτεί εξάσκηση. Η ύπαρξη στερεών θεμελίων στην ανάκτηση πληροφοριών, η ενθάρρυνση των μαθητών/ριών να μαθαίνουν για τις ψηφιακές δεξιότητες και η συνεχής εξάσκηση είναι ζωτικής σημασίας για την καλλιέργεια του ψηφιακού γραμματισμού.

Ικανότητες ενός ατόμου με ψηφιακή παιδεία στα μέσα ενημέρωσης

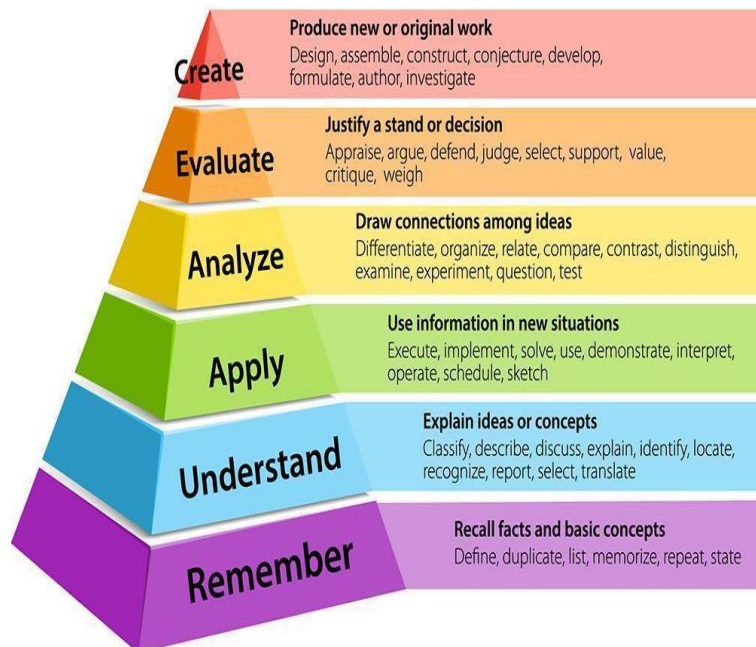
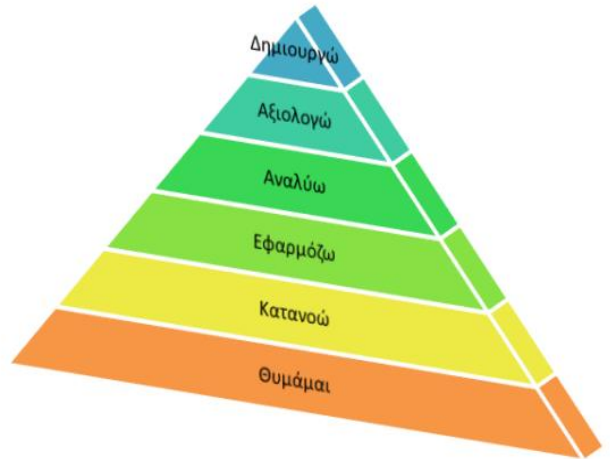
- **Κατανοεί τα μέσα ενημέρωσης:** Περιλαμβάνει την αξιολόγηση, την ανάλυση, την αποκρυπτογράφηση, την κριτική αξιολόγηση, την πλαισίωση και την κατανόηση του νοήματος των μηνυμάτων.
- **Δημιουργεί μέσω των ΜΜΕ:** Περιλαμβάνει δεξιότητες δημιουργικής παραγωγής, τεχνικές και ψηφιακές δεξιότητες, επικοινωνιακές δεξιότητες και προβληματισμούς σχετικά με το περιεχόμενο που δημιουργείται από τον ίδιο τον χρήστη.
- **Χρησιμοποιεί τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης για συμμετοχή:** Αυτό προωθεί την ενεργό και ψηφιακή πολιτότητα, την υπεύθυνη ανταλλαγή περιεχομένου, τη διασφάλιση των ατομικών δικαιωμάτων, την προώθηση της προσωπικής συμμετοχικότητας.

Σημείωση: Οι εκπαιδευτές/ριες θα πρέπει να ενσωματώνουν καθημερινά τις έννοιες του Γραμματισμού στα Ψηφιακά Μέσα στις τάξεις τους, όποτε αυτό είναι δυνατόν.

Ταξινόμηση του Bloom:

Παρέχει μια ιεραρχική δομή για τις γνωστικές δεξιότητες δείχνοντας ότι τα υψηλότερα επίπεδα μάθησης εξαρτώνται από την απόκτηση βασικών γνώσεων και δεξιοτήτων σε χαμηλότερα επίπεδα. Προτάθηκε το 1956 από τον εκπαιδευτικό ψυχολόγο Benjamin Bloom και αναθεωρήθηκε το 2001, ταξινομεί τους εκπαιδευτικούς μαθησιακούς στόχους και βοηθά τους/τις εκπαιδευτικούς να σχεδιάζουν μαθήματα προσφέροντας μια κοινή γλώσσα για να συζητούν και να ανταλλάσσουν μεθόδους μάθησης και αξιολόγησης.

Ο στόχος της χρήσης της ταξινόμησης του Bloom: Είναι να ενθαρρύνει τη σκέψη ανώτερης τάξης στους μαθητές και στις μαθήτριες, χτίζοντας από γνωστικές δεξιότητες χαμηλότερου επιπέδου. Η ταξινομία του Bloom μπορεί να ενσωματωθεί σε ευρύτερους εκπαιδευτικούς στόχους.

Σχήμα 1 - Ταξινόμηση του Bloom (Armstrong, 2010)

Εννοιολογικό πλαίσιο

1. Ορισμοί και έννοιες του ψηφιακού γραμματισμού και του γραμματισμού στα μέσα ενημέρωσης

A) Ορισμοί

Παιδεία στα Μέσα

Ο Οργανισμός EAVI (European Association for Viewers Interests - Media Literacy for Citizenship)) ορίζει τον όρο "Παιδεία στα Μέσα" ως "την ικανότητα του ατόμου να ερμηνεύει αυτόνομα και κριτικά τη ροή, την ουσία, την αξία και τις συνέπειες των μέσων ενημέρωσης στις ποικίλες μορφές τους" και παραδέχεται ότι πρόκειται για μια αρκετά "σύνθετη κατασκευή, που εκφράζει εγγενώς πολλές διαφορετικές ιδέες και ρεύματα σκέψης και έρευνας" ([EAVI, 2009](#), σ. 4). Σύμφωνα με τον EAVI, η τελική εστίαση και φιλοδοξία της παιδείας στα μέσα ενημέρωσης είναι η "ανάπτυξη της ατομικής κριτικής κατανόησης και της συμμετοχής των πολιτών (δηλαδή, η ενδυνάμωση και η αλληλεπίδραση των ανθρώπων στη δημόσια ζωή μέσω των Μέσων Ενημέρωσης)" (σ. 9), μέσα από την ανάπτυξη ατομικών ικανοτήτων για κριτική κατανόηση και σκέψη γύρω από τα Μέσα στο κοινωνικοπολιτικό πεδίο.

Μεταξύ πολλών άλλων έγκυρων ορισμών της παιδείας στα μέσα ενημέρωσης από άλλους διεθνείς οργανισμούς και επιστημονικά και ακαδημαϊκά ιδρύματα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (E.E.) ορίζει την παιδεία στα μέσα ενημέρωσης ως την ικανότητα να αντιμετωπίζει το άτομο, αυτόνομα και κριτικά, το περιβάλλον επικοινωνίας και μέσων ενημέρωσης που δημιουργείται στο πλαίσιο της "κοινωνίας της πληροφορίας" και ως συνέπεια αυτής. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προτείνει έναν ορισμό στον οποίο μπορούν με σαφήνεια να τύχουν διάκρισης δύο θεμελιώδεις διαστάσεις: (α) Ατομικές ικανότητες (που ορίζονται ως τεχνική χρήση, κριτική κατανόηση και κοινωνικές δεξιότητες) και (β) Περιβαλλοντικοί παράγοντες (που ορίζονται ως διαθεσιμότητα των Μέσων Ενημέρωσης, Εκπαίδευση στα Μέσα Ενημέρωσης, πολιτικές και κανονισμοί και άλλοι ρόλοι των ενδιαφερομένων μερών, δηλαδή της βιομηχανίας των Μέσων και της κοινωνίας των πολιτών). Για την πλήρη κατανόηση της Παιδείας στα Μέσα, είναι απαραίτητο να κατανοήσουμε το πλαίσιο στο οποίο αυτή αναπτύσσεται (σελ. 21).

Η Ομάδα Εμπειρογνομώνων της E.E. για τον αλφαριθμητισμό στα Μέσα Ενημέρωσης υποστηρίζει ότι ο αλφαριθμητισμός στα Μέσα Ενημέρωσης είναι μια "έκφραση-ομπρέλα που περιλαμβάνει όλες τις τεχνικές, γνωστικές, κοινωνικές, πολιτικές και δημιουργικές ικανότητες που επιτρέπουν στον πολίτη να έχει πρόσβαση στα Μέσα Ενημέρωσης, να κατανοεί κριτικά τα Μέσα Ενημέρωσης και να αλληλεπιδρά με αυτά" ([EC Mandate of the EGML, 2024](#)). Οι ικανότητες αυτές επιτρέπουν στο άτομο να συμμετέχει στις οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές πτυχές της κοινωνίας, καθώς και να διαδραματίζει ενεργό ρόλο στη δημοκρατική διαδικασία. Αναφέρεται σε όλα τα είδη των Μέσων Ενημέρωσης (τηλεόραση, ραδιόφωνο, τύπος), μέσω όλων των ειδών των καναλιών (παραδοσιακά, διαδίκτυο, μέσα κοινωνικής δικτύωσης) και σε όλες τις ηλικίες. Η Παιδεία στα Μέσα Ενημέρωσης σημαίνει διαφορετικά πράγματα για διαφορετικές χώρες και ενδιαφερόμενους φορείς. Είναι επίσης μια δυναμική έννοια που εξελίσσεται ταυτόχρονα με την τεχνολογία και την κοινωνία. Ωστόσο, ένας βασικός άξονας σε όλους τους πιθανούς ορισμούς του

Γραμματισμού στα Μέσα είναι η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης από κάθε χρήστη" ([EC Mandate of the EGML, 2024](#)).

Ψηφιακός Γραμματισμός

[Η UNESCO \(2018\)](#) ορίζει τον Ψηφιακό Γραμματισμό ως "την ικανότητα ορισμού, πρόσβασης, διαχείρισης, ενσωμάτωσης, επικοινωνίας, αξιολόγησης και δημιουργίας πληροφοριών με ασφάλεια και καταλληλότητα, μέσω ψηφιακών τεχνολογιών και δικτυωμένων συσκευών για τη συμμετοχή στην οικονομική και κοινωνική ζωή. Περιλαμβάνει [και συσχετίζεται σε μεγάλο βαθμό με] ικανότητες που αναφέρονται ποικιλοτρόπως ως γνώση χρήσης Ηλεκτρονικών Υπολογιστών, Γραμματισμός στις Τεχνολογίες της Πληροφορίας και Επικοινωνίας (ΤΠΕ), Πληροφοριακός Γραμματισμός, Γραμματισμός στα Δεδομένα και Γραμματισμός στα Μέσα Ενημέρωσης" (A global framework of reference on digital literacy (σελ. 132). [Η Διεθνής Ένωση Τηλεπικοινωνιών \(International Telecommunication Union - ITU\) \(2010\)](#) υποστηρίζει ότι ο Ψηφιακός Γραμματισμός περιλαμβάνει τον εφοδιασμό των ατόμων με τις γνώσεις, τις μεθόδους και τις δεξιότητες που απαιτούνται για την αποτελεσματική χρήση και αξιοποίηση των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και Επικοινωνίας (ΤΠΕ), στοιχεία που αποτελούν μέρος του ευρύτερου Γραμματισμού στα Μέσα Ενημέρωσης και του Γραμματισμού για τις πληροφορίες, ο οποίος συνεπάγεται τη διδασκαλία αναγκαίων εννοιών και τεχνικών για την επεξεργασία των δεδομένων και τη μετατροπή τους σε ουσιαστικές πληροφορίες, γνώσεις και τεκμηριωμένες αποφάσεις (σ. 32). Κατά συνέπεια, η [Eurostat \(2023\)](#) προτείνει ότι ο Ψηφιακός Γραμματισμός ορίζει πέντε τομείς ψηφιακών ικανοτήτων και συνολικά 21 ψηφιακές ικανότητες, οι οποίες και θα αναλυθούν στην επόμενη ενότητα. Οι τομείς ψηφιακών ικανοτήτων περιλαμβάνουν τον Γραμματισμό σε πληροφορίες και δεδομένα, την επικοινωνία και τη συνεργασία, τη δημιουργία ψηφιακού περιεχομένου, την ασφάλεια και την επίλυση προβλημάτων.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπογραμμίζει ότι "όλοι/όλες οι Ευρωπαίοι/ες χρειάζονται ψηφιακές δεξιότητες για να σπουδάσουν, να εργαστούν, να επικοινωνήσουν, να έχουν πρόσβαση σε ηλεκτρονικές δημόσιες υπηρεσίες και να βρουν αξιόπιστες πληροφορίες" και ότι στην Ευρώπη "πάνω από το 90% των επαγγελματικών ρόλων απαιτούν ένα βασικό επίπεδο ψηφιακών γνώσεων", όπως ακριβώς απαιτούν βασικές δεξιότητες γραφής, ανάγνωσης και αριθμητικής ([Ψηφιακές δεξιότητες, 2023](#)). Ωστόσο, τα ευρήματα του Δείκτη Ψηφιακής Οικονομίας και Κοινωνίας (Digital Economy and Society Index - DESI) δείχνουν ότι 4 στους 10 ενήλικες, και κάθε τρίτο άτομο που εργάζεται στην Ευρώπη, δεν διαθέτουν βασικές ψηφιακές δεξιότητες ([Ψηφιακές δεξιότητες και θέσεις εργασίας, 2023](#)). Ως εκ τούτου, ο Ψηφιακός Γραμματισμός στην Ευρωπαϊκή Ένωση έχει αποκτήσει μεγαλύτερη σημασία από ποτέ και "οι ψηφιακές δεξιότητες [έχουν γίνει] όλο και πιο ουσιαστικές τόσο για την προσωπική όσο και για την επαγγελματική ζωή", λαμβάνοντας υπόψη τη σημασία του σε κοινωνικό και ατομικό επίπεδο τόσο στο πλαίσιο της απασχόλησης και της ανάπτυξης όσο και της εγγραμματοσύνης στα μέσα ενημέρωσης και της ενεργού συμμετοχής ως ψηφιακών πολιτών ([Ψηφιακός αλφαριθμητισμός στην ΕΕ: Επισκόπηση, 2023](#)).

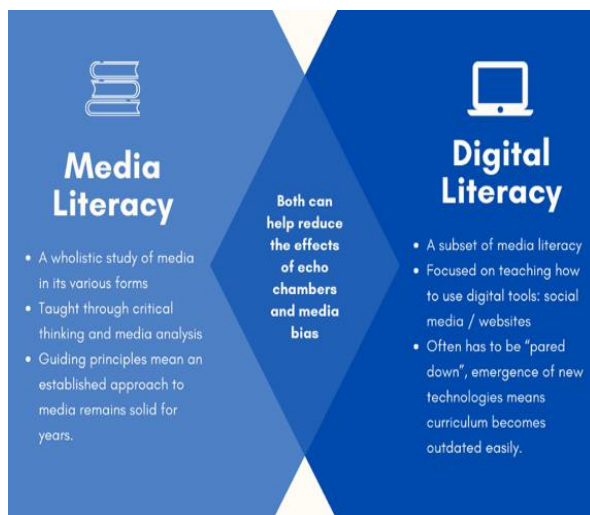
Σύγκριση μεταξύ του Ψηφιακού Γραμματισμού και του Γραμματισμού στα Μέσα

Για να συγκρίνουμε τον Γραμματισμό στα Μέσα Ενημέρωσης και τον Ψηφιακό Γραμματισμό, πρέπει να έχουμε υπόψη μας τα εξής:

Προϋπόθεση 1: Ο Γραμματισμός στα Μέσα Επικοινωνίας είναι η ικανότητα πρόσβασης, ανάλυσης, αξιολόγησης, δημιουργίας και δράσης χρησιμοποιώντας **όλες τις μορφές επικοινωνίας** ([Safer Internet, 2023](#)).

Προϋπόθεση 2: Ο Ψηφιακός Γραμματισμός είναι η ικανότητα χρήσης **των εργαλείων επικοινωνίας της ψηφιακής τεχνολογίας** ή/και των δικτύων για την πρόσβαση, την κατανόηση, τη διαχείριση, την ενσωμάτωση, την αξιολόγηση και τη δημιουργία πληροφοριών ([UNESCO \(2018\)](#)).

Συμπέρασμα: Παρόλο που ο Ψηφιακός Γραμματισμός είναι επίσης μια οντότητα από μόνος του, βρίσκεται σε συνεχή αλληλεπίδραση με τον Γραμματισμό στα Μέσα Ενημέρωσης, λειτουργώντας ως ένα από τα υποσύνολά του όταν συγκρίνονται οι δύο. Ως εκ τούτου, ο **Γραμματισμός στα Ψηφιακά Μέσα** ορίζεται ως η ικανότητα πρόσβασης, κατανόησης, συμμετοχής και δημιουργίας περιεχομένου με τη χρήση ψηφιακών μέσων.

Η Παιδεία στα Μέσα Ενημέρωσης εξετάζει τα Μέσα Ενημέρωσης στο σύνολό τους, εξετάζοντας ολόκληρο το φάσμα των επικοινωνιών για να κατανοήσει πώς αυτά επηρεάζουν την αντίληψή μας για την πραγματικότητα. Ενώ, ο Ψηφιακός Γραμματισμός δίνει έμφαση στην κατανόηση της αλληλεπίδρασης μεταξύ της τεχνολογίας, συμπεριλαμβανομένων των εργαλείων ψηφιακών μέσων όπως οι πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης, οι ιστοτόποι και οι εφαρμογές, και της κοινωνίας στο σύνολό της. Οι δύο αυτοί γραμματισμοί διδάσκονται, επίσης, με διαφορετικό τρόπο. Ο Γραμματισμός στα Μέσα Ενημέρωσης διδάσκεται, συνήθως, μέσω της κριτικής σκέψης, ενώ ο Ψηφιακός Γραμματισμός προσεγγίζεται μέσω της εκπαίδευσης που περιλαμβάνει τεχνολογίες και διάφορα ψηφιακά εργαλεία επικοινωνίας.

Σχήμα 2 - Σύγκριση μεταξύ του ψηφιακού γραμματισμού και του γραμματισμού των μέσων ενημέρωσης ([StudyMassCom](#))

B) Έννοιες

Γραμματισμός στα Ψηφιακά Μέσα Ενημέρωσης

Σύμφωνα με [την EC \(2007\)](#), ο Γραμματισμός στα Ψηφιακά Μέσα Ενημέρωσης ορίζεται γενικά "ως η ικανότητα πρόσβασης στα Μέσα Ενημέρωσης, κατανόησης και κριτικής αξιολόγησης των διαφόρων πτυχών των Μέσων Ενημέρωσης και του περιεχομένου τους και δημιουργίας επικοινωνιών σε διάφορα πλαίσια" (σ. 3). Η μελέτη του Γραμματισμού στα Μέσα, ωστόσο, χρησιμοποιεί μια ποικιλία παρόμοιων όρων και εννοιών, καθώς είναι εγγενώς συνυφασμένος με μια ποικιλία σχετικών

γραμματισμών, όπως ο **Ψηφιακός Γραμματισμός**, ο **Πληροφοριακός Γραμματισμός**, ο **Γραμματισμός στους υπολογιστές**, ο **Τεχνολογικός Γραμματισμός**, ο **Πολιτιστικός Γραμματισμός**, ο **Οπτικοακουστικός Γραμματισμός**, ο **Γραμματισμός στην Τεχνητή Νοημοσύνη**, ο **Γραμματισμός στους αλγορίθμους**, ο **Ειδησεογραφικός Γραμματισμός** και πολλοί άλλοι.

Όλες αυτές οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ αυτών των γραμματισμών προσθέτουν, αλλά και καταδεικνύουν την ήδη υπάρχουσα πολυεπίπεδη και πολύπλοκη φύση του Γραμματισμού των Μέσων. Ο Γραμματισμός στα Μέσα προσφέρει μια πιο περιεκτική ερμηνεία, αν και είναι σκόπιμο να διευκρινίζεται η έννοια και η σχέση μεταξύ αυτών των όρων όταν είναι απαραίτητο. Για παράδειγμα, οι αναφορές στον Γραμματισμό στους υπολογιστές υπογραμμίζουν τον δυαδικό χαρακτήρα των σημάτων που μεταδίδονται στο πλαίσιο της πληροφορικής και της χρήσης των υπολογιστών. Οι αναφορές στον Οπτικοακουστικό Γραμματισμό υπογραμμίζουν τη σημασία της γλώσσας που χρησιμοποιείται σε συνδυασμό με τον ήχο και την εικόνα και, ως εκ τούτου, δεν αφορούν τον γραπτό ή τον έντυπο λόγο. Ενώ οι αναφορές στον "Πληροφοριακό Γραμματισμό" προσδιορίζουν την ικανότητα του ατόμου να αποκτά, να απορροφά και να πλαισιώνει την πληθώρα των πληροφοριών, ανεξάρτητα από την πηγή τους ([EAVI, 2009](#)).

Πέρα από τις θεμελιώδεις σχέσεις του με τους προαναφερθέντες γραμματισμούς, ο Γραμματισμός στα Ψηφιακά Μέσα δημιουργεί και αναδύεται επίσης μέσω μιας μεγάλης κλίμακας ευρύτερων εννοιών, καθώς μελετά σε βάθος καθεμία από τις αντίστοιχες λειτουργίες και επιδράσεις τους, προκειμένου να εφοδιάσει τους πολίτες με τις απαραίτητες δεξιότητες για να περιηγηθούν στη σφαίρα των Μέσων.

Ορισμένες από αυτές τις έννοιες είναι, μεταξύ άλλων, οι ακόλουθες:

- **Τεχνητή Νοημοσύνη:** Η επίγνωση των δυνατοτήτων της, η προσεκτική αλληλεπίδραση με αυτήν και η προσεκτική "κατανάλωση" και ανταλλαγή των προϊόντων της Τεχνητής Νοημοσύνης, η οποία προσομοιάζει διαδικασίες της ανθρώπινης νοημοσύνης, με τη χρήση μηχανών και ιδίως συστημάτων υπολογιστών.
- **Συμμετοχή των πολιτών:** Ενεργός συμμετοχή σε κοινοτικές και πολιτικές δραστηριότητες με την προώθηση της ενημερωμένης και αφοσιωμένης ιδιότητας του πολίτη και την κριτική αξιολόγηση των πληροφοριών, διευκολύνοντας την ουσιαστική συμμετοχή σε κοινωνικά ζητήματα μέσω δεξιοτήτων Γραμματισμού στα Μέσα μαζικής ενημέρωσης, όπως η κριτική σκέψη.
- **Ψηφιακή Ηθική:** Ηθικές αρχές που καθοδηγούν τη συμπεριφορά σε ψηφιακά περιβάλλοντα, συμπεριλαμβανομένης της προστασίας της ιδιωτικής ζωής, των ψηφιακών δικαιωμάτων και της υπεύθυνης χρήσης της τεχνολογίας με τη διασφάλιση ηθικών προτύπων στην "κατανάλωση", στη δημιουργία και στη διάχυση των μηνυμάτων των Μέσων Ενημέρωσης.
- **Ψηφιακή Γονική Μέριμνα:** Ο συνδυασμός πρακτικών που χρησιμοποιούν οι γονείς/κηδεμόνες για να παρακολουθούν και να καθοδηγούν τη χρήση των ψηφιακών τεχνολογιών από τα παιδιά τους. Περιλαμβάνει τη διδασκαλία της

ασφαλούς, υπεύθυνης και ισορροπημένης “κατανάλωσης” μηνυμάτων από τα Μέσα Ενημέρωσης.

- **Ψηφιακό Απόρρητο:** Προστασία προσωπικών πληροφοριών σε ψηφιακά περιβάλλοντα, κατανόηση του τρόπου συλλογής, χρήσης και κοινής χρήσης δεδομένων και εφαρμογή μέτρων για τη διασφάλιση της ιδιωτικής ζωής.
- **Ψηφιακή Ευημερία:** Διατήρηση μιας υγιούς σχέσης με την τεχνολογία, εξισορρόπηση των ψηφιακών δραστηριοτήτων με τις δραστηριότητες της πραγματικής ζωής για την προαγωγή της ψυχικής και σωματικής υγείας, η οποία περιλαμβάνει αλλά δεν περιορίζεται στη διαχείριση του χρόνου οθόνης και των διαδικτυακών αλληλεπιδράσεων.
- **Παραπληροφόρηση και εσφαλμένη πληροφόρηση:** Μελέτη, αναγνώριση και αντιμετώπιση των περιπτώσεων και των υποκείμενων συνθηκών στις οποίες διαδίδονται σκόπιμα (παραπληροφόρηση) ή ακούσια (εσφαλμένη πληροφόρηση) ψευδείς ή παραπλανητικές πληροφορίες, με σκοπό την προώθηση της λήψης τεκμηριωμένων αποφάσεων.
- **Ακεραιότητα Εκλογών:** Σχετίζεται με τη διασφάλιση δίκαιων, διαφανών και ακριβών εκλογικών διαδικασιών, ώστε να βοηθηθούν οι ψηφοφόροι να λάβουν αξιόπιστες πληροφορίες και να αντισταθούν στη χειραγώγηση κατά τη διάρκεια των εκλογών, μέσω των απαραίτητων δεξιοτήτων γραμματισμού στα μέσα ενημέρωσης.
- **Φύλο, μετανάστευση και μειονότητες.** Εξέταση του τρόπου με τον οποίο τα Μέσα Ενημέρωσης αναπαριστούν περιθωριοποιημένες ομάδες, συμπεριλαμβανομένων των μειονοτήτων φύλου και των μεταναστών, και προώθηση της κριτικής ανάλυσης αυτών των αναπαραστάσεων για προώθηση της συμμετοχικότητας και της ισότητας.
- **“Κατανάλωση” περιεχομένου Μέσων Ενημέρωσης:** Αναφέρεται στη διαδικασία πρόσβασης και ενασχόλησης με το περιεχόμενο των Μέσων Ενημέρωσης, ενθαρρύνοντας την κριτική αξιολόγηση του περιεχομένου που καταναλώνεται, για κατανόηση του αντίκτυπου και του σκοπού του, μέσω των ικανοτήτων του Γραμματισμού στα Ψηφιακά Μέσα.
- **Ιδιοκτησία των Μέσων Ενημέρωσης:** Κατανόηση του ποιος ελέγχει τα Μέσα Ενημέρωσης και πώς η ιδιοκτησία επηρεάζει το περιεχόμενο που παράγεται, καθώς και αναγνώριση πιθανών προκαταλήψεων και της δυναμικής της εξουσίας στην παραγωγή των Μέσων Ενημέρωσης.
- **Αναπαράσταση στα Μέσα Ενημέρωσης;** Κριτική ανάλυση και κατανόηση του τρόπου με τον οποίο τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης απεικονίζουν διαφορετικές ομάδες και ζητήματα και τι είδους λόγους (ανα)παράγουν αντίστοιχα, καθώς και ικανότητα αξιολόγησης και εντοπισμού στερεοτύπων, προκαταλήψεων και των επιπτώσεών τους στην αντίληψη του κοινού με αυτές τις απεικονίσεις.
- **Ενσυνειδητότητα και Διάσπαση προσοχής:** Η ικανότητα διατήρησης της συγκέντρωσης και της επίγνωσης, ιδίως κατά την αλληλεπίδραση με τα Ψηφιακά Μέσα, μέσω της εξάσκησης και της προώθησης της

ενσυνειδητότητας για την ενίσχυση της συγκέντρωσης και μείωση των βλαβερών επιπτώσεων από τη συνεχή σύνδεση στα Μέσα.

- **Ασφάλεια στο Διαδίκτυο:** Πρακτικές για την προστασία από ψηφιακές απειλές, όπως ο διαδικτυακός εκφοβισμός, η πειρατεία και η κλοπή ταυτότητας, με την κατανόηση των πιθανών κινδύνων και με εφαρμογή σχετικών στρατηγικών για να παραμείνει κανείς ασφαλής στο διαδίκτυο.
- **Πλατφόρμες Κοινωνικής Δικτύωσης:** Κατανόηση του τρόπου λειτουργίας αυτών των ψηφιακών εργαλείων, τα οποία χρησιμοποιούνται κυρίως για τη δημιουργία, τον διαμοιρασμό και την αλληλεπίδραση με το περιεχόμενο, και των αλγορίθμων τους, καθώς και του σημαντικού τους αντίκτυπου στην επικοινωνία και τη διάδοση της πληροφορίας.

Ψηφιακός Γραμματισμός

Ο Ψηφιακός Γραμματισμός αναφέρεται στις δεξιότητες και τις γνώσεις που απαιτούνται για την αποτελεσματική πρόσβαση, αξιολόγηση, δημιουργία και επικοινωνία πληροφοριών με τη χρήση ψηφιακών εργαλείων. Συνδέεται στενά με την ψηφιακή εκπαίδευση, η οποία παρέχει στους/στις εκπαιδευόμενους/ες θεμελιώδεις δεξιότητες για την πλοήγηση στον ψηφιακό κόσμο. Είναι, επίσης, ζωτικής σημασίας για να γίνουν ενημερωμένοι ψηφιακοί πολίτες που μπορούν να ασχοληθούν κριτικά με τα Μέσα Ενημέρωσης, να κατανοήσουν τον αντίκτυπό τους και να συνεισφέρουν υπεύθυνα στις ψηφιακές κοινότητες. Επομένως, η ενίσχυση του Ψηφιακού Γραμματισμού προάγει την κριτική σκέψη, την ηθική συμπεριφορά και την αποτελεσματική συμμετοχή στην ολοένα και περισσότερο ψηφιοποιημένη κοινωνία.

Ακολουθούν ορισμένες έννοιες που σχετίζονται με τον Ψηφιακό Γραμματισμό:

- **Επίγνωση για αλγόριθμους (Algorithm Awareness).** Οι αλγόριθμοι παίζουν καθοριστικό ρόλο στον καθορισμό του περιεχομένου που βλέπουμε στο διαδίκτυο και διαμορφώνουν την ενεργοποίηση των Μέσων Ενημέρωσης επηρεάζοντας τις αντιλήψεις μας. Η κατανόηση του τρόπου λειτουργίας αυτών των αλγορίθμων εφοδιάζει τους χρήστες με την ικανότητα να αναγνωρίζουν τις προκαταλήψεις και το εξατομικευμένο περιεχόμενο που συναντούν, προωθώντας έτσι μια πιο κριτική ενασχόληση με τις ψηφιακές πλατφόρμες.
- **Επαυξημένες και Εικονικές πραγματικότητες (Augmented and Virtual Realities).** Η Επαυξημένη Πραγματικότητα (AR) και η Εικονική Πραγματικότητα (VR) είναι τεχνολογίες που ενισχύουν ή δημιουργούν βιωματικές εμπειρίες στα Μέσα Ενημέρωσης. Η επίγνωση των πιθανών αποτελεσμάτων και εφαρμογών της AR και της VR βοηθά τους χρήστες να πλοηγηθούν και να αξιολογήσουν κριτικά αυτές τις καινοτόμες μορφές Μέσων.
- **Μεγάλα Δεδομένα (Big Data).** Αναφέρεται στις τεράστιες ποσότητες δεδομένων που παράγονται στην ψηφιακή εποχή. Η κατανόηση του τρόπου με τον οποίο συλλέγονται, αναλύονται και χρησιμοποιούνται τα μεγάλα δεδομένα στα Μέσα Ενημέρωσης παρέχει στα άτομα μια αντίληψη της

κλίμακας της επιρροής των δεδομένων στην εξατομίκευση του περιεχομένου και την παραγωγή Μέσων Ενημέρωσης.

- **Κυβερνοασφάλεια (Cybersecurity).** Πρόκειται για την προστασία του ατόμου από διαδικτυακές απειλές όπως το χακάρισμα (hacking), το ηλεκτρονικό ψάρεμα (phishing) και το κακόβουλο λογισμικό (malware). Ως εκ τούτου, η ενημέρωση σχετικά με τις πρακτικές κυβερνοασφάλειας είναι ζωτικής σημασίας για τη διαφύλαξη των προσωπικών πληροφοριών και τη διασφάλιση της ασφαλούς ενασχόλησης με το ψηφιακό περιεχόμενο.
- **Αλφαριθμητισμός για τα Δεδομένα (Data Literacy).** Η δεξιότητα αυτή αναφέρεται στην ικανότητα ακριβούς ερμηνείας και ανάλυσης δεδομένων και είναι απαραίτητη για την αξιολόγηση της αξιοπιστίας των πηγών των Μέσων Ενημέρωσης. Με την κατανόηση των δεδομένων, τα άτομα μπορούν να διακρίνουν μεταξύ αξιόπιστων πληροφοριών και παραπλανητικών στατιστικών στοιχείων ή ισχυρισμών, καθώς και να ενισχύσουν την τεκμηριωμένη λήψη αποφάσεων.
- **Ψηφιακό Χάσμα (Digital Divide).** Αναδεικνύει το χάσμα μεταξύ των ανθρώπων που έχουν εύκολη πρόσβαση στις ψηφιακές τεχνολογίες και εκείνων που δεν έχουν. Η αναγνώριση αυτού του χάσματος είναι απαραίτητη για την αντιμετώπιση των ανισοτήτων στην πρόσβαση στην πληροφόρηση και τα Μέσα Ενημέρωσης και την υποστήριξη τεχνολογικών εξελίξεων χωρίς αποκλεισμούς.
- **Ψηφιακό Αποτύπωμα (Digital Footprint).** Κάθε διαδικτυακή αλληλεπίδραση αφήνει ένα ψηφιακό ίχνος σχηματίζοντας ένα "ψηφιακό αποτύπωμα". Καθώς μπορεί να επηρεάσει την προσωπική ιδιωτική ζωή, τη φήμη και τις υγιείς αλληλεπιδράσεις μεταξύ μας, η συνειδητοποίηση αυτής της διαδικασίας ενθαρρύνει την υπεύθυνη συμπεριφορά στο διαδίκτυο, προάγει την ψηφιακή πολιτότητα και επιτρέπει τη διαχείριση του τρόπου με τον οποίο οι προσωπικές πληροφορίες μοιράζονται και γίνονται αντιληπτές.
- **Τεχνολογία Πληροφοριών και Επικοινωνιών - ΤΠΕ (Information and Communication Technology - ICT).** Περιλαμβάνει τα εργαλεία και τις πλατφόρμες που χρησιμοποιούνται για τη δημιουργία, τη διανομή και την κατανάλωση περιεχομένου Μέσων Ενημέρωσης. Η εξοικείωση με τα εργαλεία ΤΠΕ ενισχύει την ικανότητα των πολιτών να ασχολούνται αποτελεσματικά με τα ψηφιακά μέσα και να παράγουν ψηφιακά Μέσα, προωθώντας την ολοκληρωμένη κατανόηση του ψηφιακού τοπίου.
- **Τήρηση πρωτοκόλλου σε συνομιλίες στο διαδίκτυο (Netiquette).** Αναφέρεται στον κώδικα συμπεριφοράς για την αλληλεπίδραση με σεβασμό στο διαδίκτυο. Η ορθή τήρηση πρωτοκόλλου (netiquette) διασφαλίζει την αποτελεσματική επικοινωνία και ελαχιστοποιεί τις συγκρούσεις στις ψηφιακές αλληλεπιδράσεις, καθώς προάγει ένα θετικό και παραγωγικό διαδικτυακό περιβάλλον.

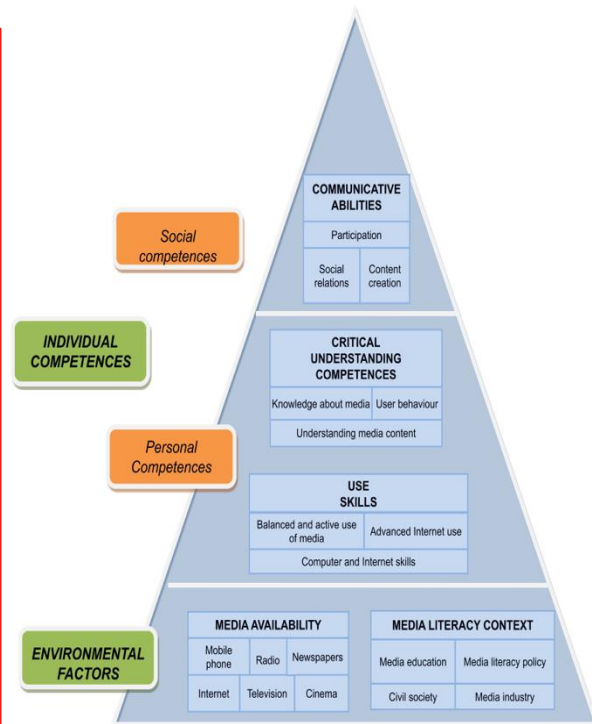
Σημείωση: Ο/Η εκπαιδευτής/ρια μπορεί να βρει το παιχνίδι με κάρτες για τον Γραμματισμό στα Ψηφιακά Μέσα ως δραστηριότητα που περιλαμβάνει τις παραπάνω έννοιες στο Συμπληρωματικό Υλικό [ΣΥ8.7](#).

2. Ευρωπαϊκά Πλαίσια Ικανοτήτων Γραμματισμού στα Ψηφιακά Μέσα Επικοινωνίας

A) Γραμματισμός στα Μέσα

Η [Ευρωπαϊκή Επιτροπή \(2023\)](#) υποστηρίζει ότι τα άτομα που είναι εγγράμματα στα Μέσα Ενημέρωσης είναι σε θέση να κάνουν συνειδητές επιλογές, να κατανοούν τη φύση του περιεχομένου και των υπηρεσιών και να αξιοποιούν όλο το φάσμα των ευκαιριών που προσφέρουν οι διάφορες τεχνολογίες επικοινωνίας. Είναι σε θέση να προστατεύουν καλύτερα τους εαυτούς τους και τις οικογένειές τους από επιβλαβές ή παράνομο περιεχόμενο. Ο Γραμματισμός στα Μέσα Ενημέρωσης μπορεί, επίσης, να χρησιμεύσει ως πολύτιμο εργαλείο για την καταπολέμηση της διάδοσης της παραπληροφόρησης, καθώς επιτρέπει στους χρήστες να αξιολογούν κριτικά την πηγή των πληροφοριών και έτσι να εντοπίζουν ψευδές ή παραπλανητικό περιεχόμενο.

Το Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Ικανοτήτων Γραμματισμού στα Μέσα Ενημέρωσης χαρτογραφεί τα βασικά στοιχεία για την ανάπτυξη δεξιοτήτων ψηφιακής ιθαγένειας. Προωθώντας τις δεξιότητες χρήσης, την κριτική κατανόηση και τις επικοινωνιακές ικανότητες, δίνει τη δυνατότητα στα άτομα να περιηγηθούν αποτελεσματικά στον ψηφιακό κόσμο. Το πλαίσιο αυτό αναδεικνύει τη σημασία της προώθησης της υπεύθυνης χρήσης των Μέσων Ενημέρωσης, της κριτικής ανάλυσης του περιεχομένου και της ενεργού συμμετοχής στα ψηφιακά περιβάλλοντα, διασφαλίζοντας ότι τα άτομα γίνονται ενημερωμένοι, αφοσιωμένοι και υπεύθυνοι ψηφιακοί πολίτες. Επιπλέον, η πρόσβαση σε ποικίλα Μέσα και οι υποστηρικτικές εκπαιδευτικές πολιτικές ενισχύουν περαιτέρω αυτές τις ικανότητες και θεωρούν το Πλαίσιο αυτό κρίσιμο για την

Σχήμα 3 - Το ευρωπαϊκό πλαίσιο ικανοτήτων γραμματισμού στα μέσα (EAVI, 2009)

Ατομικές Ικανότητες:

- **Δεξιότητες Χρήσης.** Αυτό το επίπεδο δίνει έμφαση στην ισορροπημένη και ενεργή χρήση των Μέσων Ενημέρωσης, η οποία ενθαρρύνει τα άτομα να ασχοληθούν στοχαστικά με τις διάφορες μορφές Μέσων Ενημέρωσης. Επικεντρώνεται, επίσης, στην προηγμένη χρήση του διαδικτύου και στις

βασικές δεξιότητες χρήσης υπολογιστή και διαδικτύου, τονίζοντας τη σημασία της ικανής και αποτελεσματικής πλοήγησης στον ψηφιακό κόσμο.

- **Δεξιότητες Κριτικής Κατανόησης.** Σε αυτό το επίπεδο, τα άτομα ενθαρρύνονται να αναπτύξουν βαθιά γνώση για τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, συμπεριλαμβανομένης της κατανόησης των μηχανισμών τους και της συμπεριφοράς των χρηστών τους. Επικεντρώνεται, επίσης, στην κατανόηση του περιεχομένου των Μέσων Ενημέρωσης, η οποία επιτρέπει στα άτομα να αναλύουν και να ερμηνεύουν κριτικά τις πληροφορίες που παρουσιάζονται σε διάφορες μορφές Μέσων Ενημέρωσης.
- **Επικοινωνιακές Ικανότητες.** Η συγκεκριμένη ανώτερη βαθμίδα δίνει έμφαση στη συμμετοχή, τις κοινωνικές σχέσεις και τη δημιουργία περιεχομένου. Ενθαρρύνει την ενεργό συμμετοχή σε περιβάλλοντα Μέσων Ενημέρωσης που προάγουν την ικανότητα οικοδόμησης και διατήρησης σχέσεων μέσω των Μέσων Ενημέρωσης, αναπτύσσοντας δεξιότητες για την αποτελεσματική παραγωγή και διάχυση περιεχομένου σε διάφορες σχετικές πλατφόρμες.

Περιβαλλοντικοί Παράγοντες:

- **Διαθεσιμότητα Μέσων Ενημέρωσης.** Η διαθεσιμότητα και η πρόσβαση σε μορφές Μέσων Ενημέρωσης, όπως τα κινητά τηλέφωνα, το διαδίκτυο, το ραδιόφωνο, η τηλεόραση, οι εφημερίδες και ο κινηματογράφος, είναι ζωτικής σημασίας για την ανάπτυξη δεξιοτήτων Γραμματισμού στα Μέσα Ενημέρωσης, καθώς οι μορφές αυτές παρέχουν τους απαραίτητους πόρους και τις πλατφόρμες για την ενεργό ενασχόληση των ατόμων με το περιεχόμενο των Μέσων Ενημέρωσης.
- **Συγκείμενο Γραμματισμού στα Μέσα Ενημέρωσης.** Περιλαμβάνει το ευρύτερο πλαίσιο που υποστηρίζει τον Γραμματισμό στα Μέσα, συμπεριλαμβανομένων των πρωτοβουλιών εκπαίδευσης στα Μέσα που αποσκοπούν στην ενίσχυση των δεξιοτήτων Γραμματισμού, τυπικά και άτυπα. Περιλαμβάνει, επίσης, τις πολιτικές για τον Γραμματισμό στα Μέσα που καθορίζουν οι κυβερνήσεις και τα θεσμικά όργανα, τον ρόλο των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών στην προάσπιση του Γραμματισμού στα Μέσα και την επιρροή της βιομηχανίας των Μέσων Ενημέρωσης στη διαμόρφωση των ειδικών αναγκών που αφορούν τις πρακτικές Γραμματισμού στα Μέσα.

Κοινωνικές και Προσωπικές ικανότητες:

- **Κοινωνικές Δεξιότητες.** Αυτή η πτυχή επικεντρώνεται στην ικανότητα αλληλεπίδρασης, συνεργασίας και αποτελεσματικής επικοινωνίας σε ψηφιακά περιβάλλοντα, προωθώντας τις κοινωνικές συνδέσεις και την ενεργό συμμετοχή σε τοπία Μέσων Ενημέρωσης.
- **Προσωπικές Δεξιότητες.** Η πτυχή αυτή διερευνά την ανάπτυξη των ατομικών δεξιοτήτων και γνώσεων που απαιτούνται για την υπεύθυνη και αποτελεσματική χρήση και κατανόηση των Μέσων Ενημέρωσης. Τονίζει τη σημασία της προσωπικής ανάπτυξης στον Γραμματισμό στα Μέσα Επικοινωνίας για την ασφαλή και σίγουρη πλοήγηση στον ψηφιακό κόσμο.

Αυτό το συνολικό πλαίσιο παρέχει μια ολοκληρωμένη προσέγγιση για τον Γραμματισμό στα Μέσα Ενημέρωσης, ενσωματώνοντας τις ατομικές ικανότητες και τους περιβαλλοντικούς παράγοντες. Υπογραμμίζει τη σημασία όχι μόνο της απόκτησης τεχνικών δεξιοτήτων αλλά και της ανάπτυξης κριτικής κατανόησης και επικοινωνιακών ικανοτήτων για να καταστούμε υπεύθυνοι και ενημερωμένοι ψηφιακοί πολίτες.

Επιπλέον, το [Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο Ψηφιακών Μέσων \(2021\), European Digital Media Observatory \(2021\)](#) αναφέρει ότι ο Γραμματισμός στα Μέσα Επικοινωνίας είναι ένα σύνθετο, αλληλένδετο σύνολο δεξιοτήτων και ικανοτήτων που μπορεί να διαμορφωθεί με διαφορετικούς τρόπους, καθώς περιλαμβάνει όλες τις τεχνικές, γνωστικές, κοινωνικές, δημιουργικές ικανότητες και ικανότητες του πολίτη, που επιτρέπουν στους πολίτες να κατανοούν κριτικά τα Μέσα Επικοινωνίας και να αλληλεπιδρούν συνειδητά με αυτά.

Για παράδειγμα, μια έρευνα του 2018 σχετικά με τη διδασκαλία του Γραμματισμού στα Μέσα στα σχολεία ([McDougall, Zezulkova, van Driel, Sternadel, 2018](#)) ορίζει πέντε βασικές ικανότητες Γραμματισμού στα Μέσα με βάση το [πλαίσιο](#) που περιγράφεται σε μια έκθεση της Renee Hobbs το 2010: 1) Πρόσβαση, 2) Ανάλυση και Αξιολόγηση, 3) Δημιουργία, 4) Αναστοχασμός, 5) Δράση/Πράξη. Από την άλλη πλευρά, ένα έργο χαρτογράφησης του 2016 που διεξήχθη από το Ευρωπαϊκό Οπτικοακουστικό Παρατηρητήριο (European Audiovisual Observatory) προσδιορίζει πέντε κατηγορίες δεξιοτήτων Γραμματισμού στα Μέσα Επικοινωνίας, οι οποίες χαρακτηρίζονται γενικά από ένα ευρύ φάσμα σχετικών Έργων, τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ως εξής:

1. **Δημιουργικότητα.** Αφορά τη δημιουργία, την οικοδόμηση και την παραγωγή περιεχομένου για τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης.
2. **Κριτική σκέψη.** Αφορά την κατανόηση του τρόπου λειτουργίας της βιομηχανίας των Μέσων Ενημέρωσης και του τρόπου με τον οποίο κατασκευάζονται τα μηνύματα των Μέσων Ενημέρωσης, την αμφισβήτηση των κινήτρων των παραγωγών περιεχομένου προκειμένου να γίνουν τεκμηριωμένες επιλογές σχετικά με την επιλογή και τη χρήση του περιεχομένου, την αναγνώριση διαφορετικών τύπων περιεχομένου των Μέσων Ενημέρωσης και την αξιολόγηση του περιεχομένου ως προς την αλήθεια, την αξιοπιστία και τη σχέση ποιότητας-τιμής, την αναγνώριση και τη διαχείριση των διαδικτυακών κινδύνων ασφάλειας και προστασίας.
3. **Διαπολιτισμικός Διάλογος.** Αφορά την πρόκληση της ριζοσπαστικοποίησης και της ρητορικής μίσους.
4. **Χρήση Μέσων:** Αφορά την ικανότητα αναζήτησης, εύρεσης, πλοήγησης και χρήσης περιεχομένου και υπηρεσιών Μέσων.
5. **Συμμετοχή και Αλληλεπίδραση.** Αφορά την αλληλεπίδραση, εμπλοκή και συμμετοχή στις οικονομικές, κοινωνικές, δημιουργικές και πολιτιστικές πτυχές της κοινωνίας μέσω των Μέσων Ενημέρωσης και προώθηση της δημοκρατικής συμμετοχής και των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

B) Ψηφιακός Γραμματισμός

Το Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Ικανοτήτων Ψηφιακού Αλφαριθμητισμού (DigComp 2.2) είναι ζωτικής σημασίας για την ανάπτυξη δεξιοτήτων ψηφιακής ιθαγένειας, καθώς ενδυναμώνει τα άτομα να χρησιμοποιούν με αυτοπεποίθηση, κριτική και ασφάλεια τις ψηφιακές τεχνολογίες για μάθηση, εργασία και ενεργό συμμετοχή στην κοινωνία.

Με την προώθηση αυτών των ικανοτήτων, το DigComp 2.2 εξοπλίζει τα άτομα με τις απαραίτητες δεξιότητες ώστε να γίνουν ενημερωμένοι και υπεύθυνοι ψηφιακοί πολίτες που είναι ικανοί να περιηγηθούν και να συμβάλουν αποτελεσματικά στον ψηφιακό κόσμο. Όπως προκύπτει από το σχήμα, οι συγκεκριμένες ικανότητες συνίστανται στα εξής:

Γραμματισμός πληροφοριών και δεδομένων

- Διατυπώνω τις ανάγκες πληροφορόφρασης, εντοπίζω και ανακτώ ψηφιακά δεδομένα, πληροφορίες και περιεχόμενα.
- Κρίνω την αξιοπιστία των πηγών και του περιεχομένου τους.
- Αποθηκεύω, διαχειρίζομαι και οργανώνω ψηφιακά δεδομένα, πληροφορίες και περιεχόμενα.

Επίλυση προβλημάτων

- Αναγνωρίζω ανάγκες και προβλήματα, αποσπαιρίζω εννοιολογικά προβλήματα και προβληματικές καταστάσεις σε ψηφιακά περιβάλλοντα.
- Χρησιμοποιώ ψηφιακά εργαλεία για να καινοτομήσω σε διαδικασίες και προϊόντα.
- Ενημερώνομαι για τις εξελίξεις στις ψηφιακές τεχνολογίες.

Ασφάλεια

- Προστατεύω τις συσκευές, τα περιεχόμενα, τα προσωπικά δεδομένα και την ιδιωτικότητα σε ψηφιακά περιβάλλοντα.
- Προστατεύω τη σωματική και ψυχική υγεία και είμαι ενήμερος για το ρόλο των ψηφιακών τεχνολογιών στην κοινωνική ευμερσία και την κοινωνική ένταξη.
- Γνωρίζω τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις των ψηφιακών τεχνολογιών και της χρήσής τους.

Επικοινωνία και συνεργασία

- Αλληλεπιδρώ, επικοινωνώ και συνεργάζομαι μέσω ψηφιακών τεχνολογιών, έχοντας επίγνωση της πολιτιστικής και γενεαλογικής ποικιλομορφίας.
- Συμμετέχω στην κοινωνία μέσω δημόσιων και ιδιωτικών ψηφιακών υπηρεσιών και συμμετοχικής πολιτειότητας.
- Διαχειρίζομαι την ψηφιακή μου παρουσία, την ταυτότητα και την υπόληψή μου.

Δημιουργία ψηφιακού περιεχομένου

- Δημιουργώ και επεξεργάζομαι ψηφιακό περιεχόμενο.
- Βελτιώνω και ενσωματώνω πληροφορίες και περιεχόμενο σε υφιστάμενο σώμα γνώσης, κατανοώντας παράλληλα τον τρόπο με τον οποίο εφαρμόζονται τα πνευματικά δικαιώματα και οι όδες χρήσης.
- Γνωρίζω πώς να δίνω κατανόητες οδηγίες σε ένα υπολογιστικό σύστημα.

Σχήμα 4 - Το Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Ικανοτήτων Ψηφιακού Γραμματισμού - DigComp 2.2 (Αγγλική Έκδοχή) [Ελληνική Έκδοχή εδώ.](#)

- **Πληροφοριακός Γραμματισμός και Γραμματισμός στα Δεδομένα.** Η πλοήγηση στον ψηφιακό κόσμο και η εύρεση των πληροφοριών που χρειάζεται κανείς απαιτεί εξάσκηση. Ωστόσο, για να λειτουργήσει κανείς καλά και με ασφάλεια στην ψηφιακή εποχή, πρέπει να έχει στέρεες βάσεις στην ανάκτηση πληροφοριών. Αυτό απαιτεί να είμαστε σε θέση να προσδιορίζουμε με ακρίβεια τις πληροφορίες που χρειαζόμαστε και, ταυτόχρονα, να βρίσκουμε τα σχετικά δεδομένα ή/και το ψηφιακό περιεχόμενο χρησιμοποιώντας τις διάφορες μηχανές αναζήτησης που έχουμε στη διάθεσή μας. Με άλλα λόγια, το να μπορούμε να πλοηγούμαστε εύκολα μεταξύ αυτών είναι απαραίτητο για την οικοδόμηση του Ψηφιακού Γραμματισμού.
- **Κριτική Ανάλυση και Αποτελεσματική Διαχείριση των Ψηφιακών Πληροφοριών.** Ενώ είμαστε σε θέση να διαχειριζόμαστε τα διάφορα ψηφιακά

εργαλεία που έχουμε στη διάθεσή μας, είναι απαραίτητο να γνωρίζουμε ότι η παραπληροφόρηση είναι ένα πιεστικό ζήτημα στον ψηφιακό κόσμο. Για τον λόγο αυτό, οι νέες γενιές πρέπει να μάθουν πώς να διακρίνουν την αλήθεια από τη μυθοπλασία στο διαδίκτυο και να αναλύουν κριτικά τις πηγές πληροφόρησής τους. Αυτή η ικανότητα κριτικής σκέψης είναι, στην πραγματικότητα, ένας από τους τέσσερις τομείς ικανοτήτων του πολίτη που διερευνώνται στην [εκπαίδευση του πολίτη στο σχολείο στην Ευρώπη](#). Οι τομείς αυτοί περιλαμβάνουν τις γνώσεις, τις δεξιότητες και τις στάσεις που είναι απαραίτητες για να είναι κανείς ενημερωμένος και ενεργός πολίτης. Αναπτύσσοντας δεξιότητες κριτικής σκέψης, οι μαθητές/μαθήτριες μπορούν να αξιολογούν και να συγκρίνουν αποτελεσματικά πληροφορίες από διαφορετικές πηγές ([Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Εκπαίδευσης, Νεολαίας, Αθλητισμού και Πολιτισμού, 2019](#)).

- **Διαδικτυακή Επικοινωνία και Συνεργασία.** Στον σημερινό έντονα ψηφιοποιημένο κόσμο, οι διαδικτυακές αλληλεπιδράσεις είναι εξίσου σημαντικές με την επικοινωνία πρόσωπο με πρόσωπο. Είναι σημαντικό να αναγνωρίζουμε τα διαθέσιμα εργαλεία επικοινωνίας και να επιλέγουμε τα καλύτερα για κάθε περίπτωση, σεβόμενοι/ες και προστατεύοντας τον εαυτό μας από πιθανές απειλές.
- **Διάκριση και Αλληλεπίδραση με τα Διαδικτυακά Εργαλεία Επικοινωνίας.** Υπάρχουν πολυάριθμα εργαλεία διαδικτυακής επικοινωνίας στα χέρια μας. Για τον λόγο αυτό, είναι απαραίτητο να αποφασίσουμε ποιο είναι το καλύτερο ανάλογα με την κατάσταση, αναπτύσσοντας παράλληλα κατανόηση των δυνατών και αδύνατων σημείων τους. Αυτό σχετίζεται με τον τρόπο που διαδρούμε στο διαδίκτυο, αλλά και με το κοινό στο οποίο απευθυνόμαστε. Το [Dig. Comp 2.2](#) δίνει έμφαση στις υπεύθυνες πρακτικές κοινής χρήσης. Η διασφάλιση της ηθικής διανομής των πληροφοριών κατά τη διαχείριση των πλατφορμών κοινωνικής δικτύωσης αποτελεί σημαντικό μέρος του ψηφιακού γραμματισμού.
- **Κουλτούρα στο Ψηφιακό Περιβάλλον.** Σε γενικές γραμμές, ο Ψηφιακός Γραμματισμός δεν περιλαμβάνει μόνο την τεχνική που εκτίθεται στον ψηφιακό κόσμο, αλλά και τις πολιτιστικές αποχρώσεις μέσα σε αυτό το περιβάλλον. Στον σημερινό παγκοσμιοποιημένο και ψηφιοποιημένο κόσμο, τα ανθρώπινα δικαιώματα και οι παραβιάσεις επεκτείνονται και στο διαδίκτυο. Οι ψηφιακές πλατφόρμες μπορούν να αποτελέσουν ένα εργαλείο ενδυνάμωσης. Προσφέρουν στους ανθρώπους τον χώρο να συμμετέχουν σε φόρουμ και διαδικτυακά προγράμματα και να συμμετέχουν σε δραστηριότητες πολιτών, ενώ παράλληλα τις προωθούν στο διαδίκτυο, μεταξύ άλλων. Η διαδικτυακή επικοινωνία και η συνεργασία αποσκοπούν τελικά στην προώθηση της συμμετοχής των πολιτών μέσω ψηφιακών εργαλείων, διαμορφώνοντας ενεργά τις τοπικές και διεθνείς κοινότητες ([Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Κοινό Κέντρο Ερευνών, Vuorikari, Kluzer, & Punie, 2022](#)).
- **Δημιουργία Ψηφιακού Περιεχομένου.** Τώρα που η χρήση ψηφιακών εργαλείων και η κατανόηση της διαδικτυακής επικοινωνίας και συνεργασίας έχουν ήδη αντιμετωπιστεί, το νέο βήμα είναι η κατανόηση της δημιουργίας ψηφιακού περιεχομένου. Οι δεξιότητες δημιουργίας περιεχομένου γίνονται όλο και πιο σημαντικές στον σημερινό κόσμο, καθώς δίνουν τη δυνατότητα στα

άτομα να εκφράζονται, να μοιράζονται ιδέες και να συμμετέχουν στο διαδίκτυο. Ο Ψηφιακός Γραμματισμός δεν είναι μόνο η πρόσληψη πληροφοριών- είναι επίσης η χρήση της φωνής σας. Η ανάπτυξη του ψηφιακού γραμματισμού επικεντρώνεται σε δύο βασικές πτυχές: την κατανόηση των βασικών αρχών των πνευματικών δικαιωμάτων και την πλοήγηση στους διάφορους τύπους αδειών χρήσης. Ενώ τα πνευματικά δικαιώματα προστατεύουν άμεσα το πρωτότυπο Έργο, οι άδειες χρήσης διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη διασφάλιση της υπεύθυνης και ηθικής χρήσης του υπάρχοντος περιεχομένου. Η ελευθερία του λόγου είναι ένα δικαίωμα που επιβάλλεται ενεργά από θεσμικά όργανα όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση, ωστόσο μια δομή που οριοθετεί τα δικαιώματα των δημιουργών, όπως περιγράφεται στον ιστότοπο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, είναι απαραίτητη για την προώθηση ενός υγιούς διαδικτυακού περιβάλλοντος ([Misheva, 2021](#)).

- **Ασφάλεια στο Διαδίκτυο.** Η αλληλεπίδραση στον ψηφιακό κόσμο με ασφάλεια και υπευθυνότητα απαιτεί επιπλέον βήματα που βασίζονται στις βασικές δεξιότητες Ψηφιακού Γραμματισμού. Μια βασική πτυχή είναι η ασφάλεια των συσκευών σας και του ψηφιακού περιεχομένου, η οποία περιλαμβάνει την κατανόηση και την ενημέρωση σχετικά με τους πιθανούς κινδύνους και απειλές. Αξιόπιστες πηγές, όπως η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ή οι κοινωνίες των πολιτών, μπορούν να παρέχουν πολύτιμες πληροφορίες σχετικά με τα τρέχοντα μέτρα ασφαλείας. Αυτό περιλαμβάνει την προστασία των προσωπικών δεδομένων και της ιδιωτικής ζωής και την ενημέρωση για τη νέα νομοθεσία και τους νόμους σχετικά με την ασφάλεια των δεδομένων. Επιπλέον, είναι ζωτικής σημασίας να αναγνωρίζονται οι πιθανές αρνητικές επιπτώσεις της χρήσης της τεχνολογίας, όπως η υπερβολική έκθεση, ο εθισμός και η διαδικτυακή παρενόχληση.
- **Επίλυση Προβλημάτων.** Μια άλλη ουσιαστική πτυχή του Ψηφιακού Γραμματισμού είναι η επίλυση προβλημάτων. Αυτό περιλαμβάνει την πλοήγηση στο ψηφιακό τοπίο με τη δυνατότητα λύσης προβλημάτων και δημιουργικού αναστοχασμού. Όταν αντιμετωπίζουμε τεχνικά ζητήματα, οι κατάλληλες ψηφιακές γνώσεις μπορούν να βοηθήσουν στην αποτελεσματική επίλυση των προβλημάτων. Η επίλυση προβλημάτων επεκτείνεται επίσης στον εντοπισμό των ψηφιακών μας αναγκών και στην εξεύρεση κατάλληλων τεχνολογικών λύσεων. Αυτό μπορεί να σημαίνει την επιλογή του πιο αποτελεσματικού λογισμικού ή την προσαρμογή του ψηφιακού μας περιβάλλοντος για καλύτερη προσβασιμότητα. Η ανάπτυξη αυτών των δεξιοτήτων είναι ζωτικής σημασίας για τη μετάβαση από τα θεμελιώδη στα εξειδικευμένα επίπεδα Ψηφιακού Γραμματισμού.

Ψηφιακή Πολιτείοτητα (Digital Citizenship)

Η ενημέρωση για όλες τις έννοιες του Γραμματισμού στα Ψηφιακά Μέσα που εξετάστηκαν παραπάνω, η ενσωμάτωση αυτών των εννοιών στην εκπαίδευση και η παροχή στους μαθητές και στις μαθήτριες των αντίστοιχων γνώσεων θα τους επιτρέψει να αναπτύξουν δεξιότητες συμμετοχής με τεκμηριωμένο και κριτικό τρόπο, θέτοντας τα θεμέλια της πορείας τους προς την ανάδειξη τους σε ψηφιακούς

πολίτες. Ως εκ τούτου, οι μαθητές και μαθήτριες θα αρχίσουν να κατανοούν τις ειδήσεις, οι οποίες συμβάλλουν στη διαμόρφωση των ιδεών τους, και να αλληλεπιδρούν και να μοιράζονται με τους γύρω τους. Αυτές οι ικανότητες Γραμματισμού στα Ψηφιακά Μέσα θα επιτρέψουν στους/στις μαθητές/μαθήτριες να γίνουν ψηφιακοί πολίτες, αποτελώντας ενημερωμένο μέρος της κοινωνίας στην οποία ζουν, για παράδειγμα, μέσω της αλληλεπίδρασης με τους ανθρώπους ή της συνειδητής ψήφου. Αυτές οι δεξιότητες ενδυναμώνουν τους/τις μαθητές/μαθήτριες να ασχολούνται αποτελεσματικά με τα Μέσα Ενημέρωσης, επιτρέποντάς τους να συμμετέχουν πλήρως στη δημοκρατική ζωή ως ψηφιακοί πολίτες. Αυτό περιλαμβάνει την υιοθέτηση βασικών δεξιοτήτων Ψηφιακού και Μιντιακού Γραμματισμού, την αλληλεπίδραση με τους άλλους στην κοινωνία ως ενημερωμένοι πολίτες και την καλλιέργεια του αισθήματος ευθύνης για την ενεργό συμμετοχή.

Θεμελιώδεις δεξιότητες όπως η ακρόαση, η παρατήρηση και η συνεργασία αποτελούν θεμελιώδη βήματα προς την ανάπτυξη γνωστικών ικανοτήτων, όπως η γνώση και η κριτική σκέψη. Οι κοινοτικές αξίες και στάσεις, όπως η δικαιοσύνη, η αμεροληψία, η ισότητα και το πνεύμα του πολίτη ενδυναμώνουν τους/τις μαθητές/μαθήτριες να ανταποκριθούν σε πολλά από τα κριτήρια της αυτοπραγμάτωσης και της προσωπικής ολοκλήρωσης ([Συμβούλιο της Ευρώπης](#)). Οι δεξιότητες του πολίτη περιλαμβάνουν την ικανότητα αποτελεσματικής συνεργασίας με άλλους για θέματα κοινού ή δημόσιου ενδιαφέροντος, συμπεριλαμβανομένης της βιώσιμης ανάπτυξης της κοινωνίας. Αυτό περιλαμβάνει την κριτική σκέψη, τις ολοκληρωμένες ικανότητες επίλυσης προβλημάτων, τις δεξιότητες ανάπτυξης επιχειρημάτων και την εποικοδομητική συμμετοχή σε δραστηριότητες της κοινότητας. Επιπλέον, περιλαμβάνει την ικανότητα πρόσβασης και κριτικής κατανόησης τόσο των παραδοσιακών όσο και των νέων Μέσων Ενημέρωσης, καθώς και την κατανόηση του ρόλου και των λειτουργιών των Μέσων Ενημέρωσης στις δημοκρατικές κοινωνίες ([Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Εκπαίδευσης, Νεολαίας, Αθλητισμού και Πολιτισμού, 2019](#)).

Η Ψηφιακή Πολιτειότητα είναι μια δυναμική, προσαρμόσιμη και σύνθετη έννοια, η οποία εξελίσσεται συνεχώς και είναι άμεσα συνυφασμένη με τις καθημερινές διαδικτυακές και μη δραστηριότητες των ατόμων (Choi, Glassman, Cristol, 2017). Οι εκπαιδευτές/εκπαιδευτήριες πρέπει να διαθέτουν τις γνώσεις και τις δεξιότητες για να βοηθήσουν τους/τις εκπαιδευόμενους/εκπαιδευόμενες να γίνουν υπεύθυνοι ψηφιακοί πολίτες. Αυτό περιλαμβάνει την επίδειξη της κατάλληλης διαδικτυακής συμπεριφοράς και την ενσωμάτωση των εννοιών του Ψηφιακού Γραμματισμού και του Γραμματισμού στα Μέσα στην καθημερινή τους διδακτική πρακτική (Ohler, 2011). Ως εκ τούτου, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπογραμμίζει τη σημασία της εκπαίδευσης του ψηφιακού πολίτη στο σχέδιο δράσης της για την ψηφιακή εκπαίδευση. Η πρωτοβουλία αυτή αποσκοπεί στη βελτίωση των ψηφιακών δεξιοτήτων και ικανοτήτων των μαθητών/μαθητριών σε ολόκληρη την Ευρώπη, με ιδιαίτερη έμφαση στην προώθηση της κριτικής σκέψης, του Γραμματισμού στα Μέσα Ενημέρωσης και της υπεύθυνης διαδικτυακής συμπεριφοράς. ([Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Σχέδιο δράσης για την ψηφιακή εκπαίδευση 2021-2027](#))

Δραστηριότητες

1. Αντιστοίχιση συναισθημάτων εικόνας Τεχνητής Νοημοσύνης (ΑΙ)

Διάρκεια: 15 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Με την ολοκλήρωση αυτής της δραστηριότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να αναγνωρίζουν τον συναισθηματικό αντίκτυπο του οπτικού περιεχομένου που παράγεται από την Τεχνητή Νοημοσύνη (ΑΙ).
- Να αναγνωρίζουν και να διαφοροποιούν τα συναισθηματικά στοιχεία που παρουσιάζονται σε εικόνες οι οποίες δημιουργούνται από Τεχνητή Νοημοσύνη.
- Να αξιολογούν τα Μέσα Ενημέρωσης.
- Να αναγνωρίζουν και να διατυπώνουν τις δικές τους συναισθηματικές αντιδράσεις καθώς και τις πιθανές αντιδράσεις των άλλων, καλλιεργώντας την ενσυναίσθηση και τη συναισθηματική νοημοσύνη.

Πόροι και εξοπλισμός:

- Προβολέας και οθόνη ή διαδραστικός πίνακας.
- Δύο εικόνες που δημιουργήθηκαν από την ΤΝ (AI-generated images) (μπορούν να εμφανιστούν στην οθόνη).

Περιγραφή:

1. Επιλέξτε AI-Generated Εικόνες: Ο/Η εκπαιδευτής/ρια προετοιμάζει 2 εικόνες που δημιουργήθηκαν από την Τεχνητή Νοημοσύνη (βλ. σειρά οδηγιών για τη δημιουργία εικόνων που δημιουργούνται από την ΤΝ στο [ΣΥ8.1](#)), οι οποίες παρουσιάζουν διάφορες σκηνές, αντικείμενα ή άλλα οπτικά στοιχεία επιλογής. Ο/Η εκπαιδευτής/ρια διασφαλίζει ότι η μία εικόνα θα προκαλεί θετικά συναισθήματα και η άλλη αρνητικά.

2. Δημιουργήστε κάρτες συναισθημάτων: Ο/Η εκπαιδευτής/ρια δημιουργεί κάρτες με διαφορετικά συναισθήματα γραμμένα πάνω τους. Κάθε κάρτα πρέπει να έχει ένα μόνο συναίσθημα (π.χ. ευτυχία, λύπη, φόβος, έκπληξη, θυμός, αηδία, ηρεμία).

3. Ετοιμάστε το δωμάτιο: Ο/Η εκπαιδευτής/ρια οργανώνει την αίθουσα, ώστε οι μαθητές/ριες να εργάζονται ατομικά ή σε ζευγάρια, ανάλογα με το μέγεθος της τάξης.

Εικόνες που παράγονται με τεχνητή νοημοσύνη από το ChatGPT:

Η εικόνα στα αριστερά, η οποία δημιουργήθηκε από την Τεχνητή Νοημοσύνη δείχνει ένα τοπίο (που προκαλεί θετικά συναισθήματα).

Εικόνα παραγόμενη από Τεχνητή Νοημοσύνη, η οποία δείχνει την κατάρρευση ενός διάσημου αξιοθέατου, του Atomium στις Βρυξέλλες (προκαλώντας αρνητικά συναισθήματα).

4. Βήματα δραστηριότητας:

Εισαγωγή:

- Ο/Η εκπαιδευτής/ρια εξηγεί εν συντομία την έννοια των εικόνων που δημιουργούνται με Τεχνητή Νοημοσύνη και πώς μπορούν να δημιουργηθούν ειδικά για να προκαλέσουν διαφορετικές συναισθηματικές αντιδράσεις στους θεατές (ΣΥ8.1).
- Ο/Η διδάσκων/ουσα τονίζει τη σημασία της κατανόησης του τρόπου με τον οποίο οι εικόνες επηρεάζουν τα συναισθήματα, ιδίως στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και στη διαφήμιση.

Οι εικόνες που δημιουργούνται με Τεχνητή Νοημοσύνη είναι εικόνες που δημιουργούνται από υπολογιστές με τη χρήση Τεχνητής Νοημοσύνης (AI). Οι εικόνες αυτές μπορεί να μοιάζουν με οτιδήποτε, από ρεαλιστικές φωτογραφίες ανθρώπων και τόπων μέχρι αφηρημένη τέχνη ή εντελώς φανταστικές σκηνές.

Εξηγήστε το παιχνίδι:

- Ο/Η εκπαιδευτής/ρια ενημερώνει τους/τις εκπαιδευόμενους/ες ότι θα τους παρουσιαστούν δύο εικόνες που δημιουργήθηκαν από Τεχνητή Νοημοσύνη.
- Για κάθε εικόνα, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα έχουν 1 λεπτό για να αποφασίσουν ποιο συναίσθημα προκαλεί η εικόνα και να καταγράψουν την απάντησή τους.

Δραστηριότητα:

- Ο/Η εκπαιδευτής/ρια εμφανίζει στην οθόνη την πρώτη εικόνα που δημιουργήθηκε από την Τεχνητή Νοημοσύνη.
- Ο/Η εκπαιδευτής/ρια δίνει στους/στις εκπαιδευόμενους/ες λίγα λεπτά για να καταγράψουν το συναίσθημα που νιώθουν, ως απάντηση στην εικόνα.
- Μετά από 1 λεπτό, γίνεται μετάβαση στην επόμενη εικόνα.

Γρήγορη συζήτηση:

- Αφού προβληθούν όλες οι εικόνες, ο/η εκπαιδευτής/ρια ζητά γρήγορα από μερικούς/ές συμμετέχοντες/ουσες να μοιραστούν τις συναισθηματικές τους εντυπώσεις στις δύο εικόνες.

Συμπέρασμα:

- Ο/Η εκπαιδευτής/ρια συνοψίζει τα καίρια συμπεράσματα: Όπως κάθε οπτικό περιεχόμενο, οι εικόνες που δημιουργούνται με Τεχνητή Νοημοσύνη μπορούν να προκαλέσουν πολλές συναισθηματικές αντιδράσεις.

2. Αποκωδικοποίηση της προπαγάνδας του ChatGPT

Διάρκεια: 15 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Με την ολοκλήρωση αυτής της δραστηριότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να αναγνωρίζουν και να αναλύουν την προπαγάνδα που παράγεται από το ChatGPT για να προκαλέσει σκόπιμα κάποια συναισθήματα στους θεατές.
- Να αξιολογούν κριτικά το ψηφιακό περιεχόμενο, να εκτιμούν την επιρροή του στην κοινή γνώμη και να εφαρμόζουν αυτές τις γνώσεις για την πλοήγηση σε πολύπλοκα τοπία μέσω ενημέρωσης.
- Να αναγνωρίζουν τις τακτικές χειραγώγησης.

Πόροι και εξοπλισμός:

- Βιντεοπροβολέας και οθόνη ή διαδραστικός πίνακας (προαιρετικά για την προβολή περισσότερου περιεχομένου που παράγεται από τεχνητή νοημοσύνη).
- Τυπωμένες κάρτες "Παραδείγματα προπαγάνδας".
- Πρόσβαση στο Διαδίκτυο (προαιρετική για τον/τη διδάσκοντα/διδάσκουσα για την προβολή παραδειγμάτων).

Περιγραφή:

1. Δημιουργήστε παραδείγματα προπαγάνδας: Ο/Η εκπαιδευτής/ρια προετοιμάζει κάρτες με παραδείγματα προπαγάνδας που δημιουργούνται από το ChatGPT (Δείτε παράδειγμα σεναρίων προπαγάνδας που δημιουργούνται από το ChatGPT στο Συμπληρωματικό Υλικό [ΣΥ8.2](#)). Κάθε κάρτα θα πρέπει να περιέχει ένα σύντομο απόσπασμα κειμένου ή μια συνομιλία που παράγεται από το ChatGPT και επιδεικνύει τεχνικές προπαγάνδας, όπως παραπληροφόρηση, συναισθηματική χειραγώγηση ή μεροληπτική διαμόρφωση. Εξασφαλίστε ένα μείγμα παραδειγμάτων που καλύπτουν διαφορετικά θέματα και τακτικές προπαγάνδας.

2. Ετοιμάστε το δωμάτιο: Ο/Η εκπαιδευτής/ρια οργανώνει την αίθουσα ώστε οι συμμετέχοντες/ουσες να μπορούν να εργαστούν σε μικρές ομάδες. Ο/Η εκπαιδευτής/ρια διασφαλίζει ότι κάθε ομάδα έχει έναν χώρο εργασίας.

3. Βήματα δραστηριότητας:

Εισαγωγή:

- Ο/Η εκπαιδευτής/ρια εξηγεί τη δυνατότητα της τεχνητής νοημοσύνης, όπως το ChatGPT, να παράγει πειστικό περιεχόμενο που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για προπαγανδιστικούς σκοπούς ([ΣΥ8.2](#)).
- Ο/Η εκπαιδευτής/ρια υπογραμμίζει τη σημασία των δεξιοτήτων κριτικής σκέψης για την αναγνώριση και την αποκάλυψη της προπαγάνδας.

Ομαδική δραστηριότητα:

- Ο/Η εκπαιδευτής/ρια χωρίζει την τάξη σε μικρές ομάδες των 3-4 μελών και μοιράζει σε κάθε ομάδα μία κάρτα "Παραδείγματα προπαγάνδας".
- Ο/Η εκπαιδευτής/ρια λέει σε κάθε ομάδα να αναλύσει γρήγορα το παράδειγμα προπαγάνδας στην κάρτα της και να εντοπίσει τις τεχνικές που χρησιμοποιήθηκαν.

Ομαδική παρουσίαση:

- Κάθε ομάδα παρουσιάζει στην τάξη την ανάλυσή της για το παράδειγμα προπαγάνδας.
- Ο/Η διδάσκων/ουσα διευκολύνει μια σύντομη συζήτηση στην τάξη σχετικά με τα παραδείγματα προπαγάνδας που παρουσιάστηκαν.

Συμπέρασμα:

- Ο/Η εκπαιδευτής/ρια συνοψίζει τα βασικά συμπεράσματα της δραστηριότητας. Ο/Η εκπαιδευτής/ρια υπογραμμίζει τη σημασία της κριτικής σκέψης και του Γραμματισμού στα Μέσα Ενημέρωσης για τον εντοπισμό και την καταπολέμηση της προπαγάνδας.

3. Ντετέκτιβ τήρησης πρωτοκόλλου σε συνομιλίες στο διαδίκτυο (Digital Netiquette Detective)

Διάρκεια: 15 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Με την ολοκλήρωση αυτής της δραστηριότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να εντοπίζουν και να διορθώνουν ακατάλληλες διαδικτυακές συμπεριφορές.
- Να εφαρμόζουν την κατανόηση του πρωτοκόλλου σε διαδικτυακές συνομιλίες.
- Να κατανοήσουν πώς μπορούν να συμβάλλουν θετικά στις διαδικτυακές κοινότητες.

Πόροι και εξοπλισμός:

- Προβολέας και οθόνη ή διαδραστικός πίνακας (προαιρετικά για να δείχνει ο εκπαιδευτής παραδείγματα).

- Τυπωμένες κάρτες σεναρίων με μυστηριώδη υπόθεση "Mystery Cases".
- Πρόσβαση στο Διαδίκτυο (προαιρετική για τον/τη διδάσκοντα/διδάσκουσα για την προβολή παραδειγμάτων).

Περιγραφή:

1. **Δημιουργήστε κάρτες σεναρίων:** Ο/Η εκπαιδευτής/ρια προετοιμάζει ένα σύνολο καρτών σεναρίων με διαφορετικές περιπτώσεις διαδικτυακής συμπεριφοράς (βλ. ένα παράδειγμα συνόλου καρτών σεναρίων στο [ΣΥ8.3](#)). Κάθε περίπτωση θα πρέπει να περιγράφει μια κατάσταση που αφορά το πρωτόκολλο για συνομιλίες στο διαδίκτυο, με καλά και κακά παραδείγματα.

2. Βήματα δραστηριότητας:

Εισαγωγή:

- Ο/Η εκπαιδευτής/ρια πρέπει να ξεκινήσει εξηγώντας στους/στις εκπαιδευόμενους/ες την έννοια της ψηφιακής εθιμοτυπίας: Η ψηφιακή εθιμοτυπία, γνωστή και ως netiquette, αναφέρεται στο σύνολο των κανόνων και των κατευθυντήριων γραμμών που διέπουν τον τρόπο με τον οποίο τα άτομα αλληλεπιδρούν και επικοινωνούν σε ψηφιακά περιβάλλοντα. Η έννοια αυτή δίνει έμφαση στον σεβασμό, την προσοχή και την υπευθυνότητα κατά τη χρήση ψηφιακών εργαλείων και πλατφορμών.
- Ο/Η εκπαιδευτής/ρια συζητά με τους/τις εκπαιδευόμενους/εκπαιδευόμενες γιατί είναι σημαντικό να σεβόμαστε και να προσέχουμε τους άλλους ανθρώπους όταν επικοινωνούμε στο διαδίκτυο.
- Ο/Η εκπαιδευτής/ρια παρέχει στους/στις εκπαιδευόμενους/ες μια διαφάνεια PowerPoint με τον ορισμό της ψηφιακής εθιμοτυπίας.

Σχηματίστε ομάδες:

- Ο/Η εκπαιδευτής/ρια χωρίζει την τάξη σε μικρές ομάδες των 4-5 μελών.
- Ο/Η εκπαιδευτής/ρια μοιράζει σε κάθε ομάδα μία κάρτα σεναρίου με μυστηριώδη υπόθεση ("Mystery Case").

Ομαδική δραστηριότητα:

- Κάθε ομάδα διαβάζει την υπόθεση που της έχει ανατεθεί και συζητά τις ακόλουθες ερωτήσεις:
  1. Τι συμβαίνει σε αυτό το σενάριο;
  2. Γιατί αυτή η συμπεριφορά αποτελεί παράδειγμα καλής/κακής τήρησης του πρωτοκόλλου σε διαδικτυακές συνομιλίες;
- Ο/Η εκπαιδευτής/ρια ενθαρρύνει κάθε ομάδα να καταγράψει την ανάλυσή της και την προτεινόμενη λύση.
- Ένας/Μία συμμετέχων/ουσα ανά ομάδα θα μοιραστεί τα συμπεράσματα της ομάδας.

Συμπληρωματική ατομική δραστηριότητα:

- Ο/Η εκπαιδευτής/ρια αναθέτει ένα σύντομο αναστοχαστικό δοκίμιο στο οποίο οι εκπαιδευόμενοι/ες περιγράφουν μια εμπειρία που είχαν με το πρωτόκολλο

για συνομιλίες στο διαδίκτυο και πώς την χειρίστηκαν ή πώς θα την χειρίζονταν διαφορετικά τώρα.

4. Περιπέτεια ψηφιακής ευημερίας (Digital Wellbeing Adventure)

Διάρκεια: 15 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Με την ολοκλήρωση αυτής της δραστηριότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να αναλύουν κριτικά ψηφιακά σενάρια.
- Να εφαρμόζουν τη γνώση των αρχών της ψηφιακής ευημερίας στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων.
- Να αξιολογούν πληροφορίες σχετικά με την ψηφιακή ευημερία.
- Να αξιολογούν την αξιοπιστία των ψηφιακών συμβουλών.

Πόροι και εξοπλισμός:

- Κάρτες σεναρίων παιχνιδιού ρόλων
- Λευκός πίνακας ή flipchart (προαιρετικά για να δείξει ο/η εκπαιδευτής/ρια συμβουλές ψηφιακής ευεξίας)
- Μαρκαδόροι (προαιρετικά για να γράφει ο/η εκπαιδευτής/ρια στον πίνακα ψηφιακές συμβουλές ευεξίας)

Περιγραφή:

1. Δημιουργήστε κάρτες σεναρίων παιχνιδιού ρόλων: Ο/Η εκπαιδευτής/ρια προετοιμάζει ένα σύνολο καρτών με σενάρια παιχνιδιού ρόλων, τα οποία περιγράφουν διάφορες καταστάσεις που αφορούν την ψηφιακή ευημερία (βλ. ένα παράδειγμα συνόλου καρτών σεναρίων στο Υποστηρικτικό Υλικό [ΣΥ8.4](#)). Κάθε κάρτα πρέπει να παρουσιάζει μια πρόκληση και επιλογές πολλαπλής επιλογής για την αντιμετώπιση της κατάστασης.

2. Ετοιμάστε το δωμάτιο: Ο/Η εκπαιδευτής/ρια οργανώνει την αίθουσα, ώστε οι εκπαιδευόμενοι/εκπαιδευόμενες να μπορούν να μετακινούνται γρήγορα και να συμμετέχουν σε δραστηριότητες παιχνιδιού ρόλων. Ο/Η εκπαιδευτής/ρια διασφαλίζει ότι υπάρχει καθαρός χώρος για τις ομαδικές συζητήσεις.

3. Βήματα δραστηριότητας:

Εισαγωγή:

- Ο/Η εκπαιδευτής/ρια ξεκινά εξηγώντας στους/στις εκπαιδευόμενους/ες την έννοια της ψηφιακής ευημερίας: Η ψηφιακή ευημερία αναφέρεται στον αντίκτυπο των τεχνολογιών στην ψυχική, σωματική και συναισθηματική υγεία των ανθρώπων. Περιλαμβάνει τη διατήρηση μιας υγιούς ισορροπίας μεταξύ διαδικτυακών και μη διαδικτυακών δραστηριοτήτων, τη διαχείριση

του χρόνου που αφιερώνεται στην οθόνη και την προσοχή στο πώς οι ψηφιακές αλληλεπιδράσεις επηρεάζουν τη συνολική ευημερία.

- Ο/Η εκπαιδευτής/ρια εξηγεί ότι θα συμμετάσχουν σε ένα παιχνίδι ρόλων, στο οποίο θα λάβουν αποφάσεις για τη βελτίωση της ψηφιακής τους ευημερίας.

Σχηματίστε ομάδες:

- Ο/Η εκπαιδευτής/ρια χωρίζει την τάξη σε μικρές ομάδες των 3-4 συμμετεχόντων/ουσών.

Δραστηριότητα παιχνιδιού ρόλων:

- Κάθε ομάδα λαμβάνει μια κάρτα σεναρίου.
- Ένας/Μια συμμετέχων/ουσα διαβάζει δυνατά το σενάριο στην ομάδα.
- Η ομάδα συζητά τις επιλογές πολλαπλής επιλογής και αποφασίζει για την καλύτερη ενέργεια.
- Ο/Η εκπαιδευτής/ρια εναλλάσσει τις κάρτες σεναρίων μεταξύ των ομάδων, ώστε κάθε ομάδα να μπορεί να συζητήσει πολλαπλά σενάρια.

Συμπληρωματική δραστηριότητα:

- Ο/Η εκπαιδευτής/ρια δημιουργεί μια "πρόκληση ψηφιακής ευημερίας", όπου οι εκπαιδευόμενοι/ες δεσμεύονται να εφαρμόσουν μία ή περισσότερες υγιείς ψηφιακές συνήθειες για μια εβδομάδα και να αναφέρουν τις εμπειρίες τους.

Αξιολόγηση

1. Είμαστε ικανοί ψηφιακοί πολίτες;

Διάρκεια: 35 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Με την ολοκλήρωση αυτής της δραστηριότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να αυτοαξιολογήσουν τις δικές τους ικανότητες και περιορισμούς ως ψηφιακοί πολίτες.
- Να αυτοαξιολογήσουν τις γνώσεις τους σχετικά με τις βασικές ιδέες της ενότητας.
- Να αναστοχαστούν κριτικά σχετικά με τις δικές τους διαδικτυακές συνήθειες και τη γνώση σχετικά με τη ψηφιακή πολιτειότητα.

Πόροι και εξοπλισμός:

- Πρόσβαση μέσω του κωδικού QR ή του συνδέσμου στο ερωτηματολόγιο [ΣΥ8.5](#).
- Προβολέας και οθόνη ή διαδραστικός πίνακας.
- Υπολογιστές ή συσκευές με πρόσβαση στο διαδίκτυο.

Περιγραφή:

1. Βήματα δραστηριότητας:

Εισαγωγή:

- Ο/Η εκπαιδευτής/ρια επαναφέρει την έννοια της ψηφιακής πολιτειότητας, τονίζοντας τη σημασία της στη σημερινή ψηφιακή εποχή. Έμφαση δίνεται στην κατανόηση των διαδικτυακών συνηθειών του καθενός, ώστε να γίνει πιο υπεύθυνος ψηφιακός πολίτης.
- Ο/Η εκπαιδευτής/ρια παρέχει πρόσβαση στο ερωτηματολόγιο μέσω του ακόλουθου συνδέσμου: <https://www.menti.com/al8y425crswc>

Συμπληρώστε το ερωτηματολόγιο:

- Οι εκπαιδευόμενοι/ες θα συμπληρώσουν τα ερωτηματολόγια [ΣΥ8.5](#) για τον εαυτό τους ατομικά για να αξιολογήσουν τις δεξιότητές τους ως ψηφιακών πολιτών. Το ερωτηματολόγιο αυτό καλύπτει διάφορες πτυχές όπως η διαδικτυακή συμπεριφορά, το ψηφιακό αποτύπωμα, ο έλεγχος των γεγονότων και η στάση της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με τον Ψηφιακό Γραμματισμό και τον Γραμματισμό στα Μέσα Ενημέρωσης. Η δραστηριότητα αυτή είναι ανώνυμη για να ενθαρρύνει τις ειλικρινείς και στοχαστικές απαντήσεις.

Επανεξέταση κοινών απαντήσεων:

- Ο/Η εκπαιδευτής/ρια εξετάζει τις συνηθέστερες απαντήσεις από το ερωτηματολόγιο. Αυτό το βήμα βοηθά στην ανάδειξη των βασικών θεμάτων, τα οποία είναι ζωτικής σημασίας για την υπεύθυνη ψηφιακή ιδιότητα του πολίτη.
- [ΣΥ8.5](#): Αυτό είναι το έγγραφο που παρέχει περαιτέρω οδηγίες σχετικά με τη δραστηριότητα. Επιπλέον, όλες οι ερωτήσεις απαντώνται και εξηγούνται ως αναφορά για τον/την εκπαιδευτή/ρια).
- Για τις ανοικτού τύπου ερωτήσεις, ο/η εκπαιδευτής/ρια επιλέγει 2 έως 3 απαντήσεις που είναι σχετικές λόγω της εις βάθος κατανόησης σε ένα συγκεκριμένο θέμα, μιας προσωπικής πινελιάς κ.λ.π.

Συζήτηση στην τάξη:

- Ο/Η εκπαιδευτής/ρια διευκολύνει τη συζήτηση με βάση τις κοινές απαντήσεις από το ερωτηματολόγιο. Οι εκπαιδευόμενοι/ες θα συζητήσουν μία προς μία όλες τις ερωτήσεις που παρέχονται στο ερωτηματολόγιο. Αυτή η συζήτηση έχει ως στόχο να ενθαρρύνει τους/τις εκπαιδευόμενους/ες να μοιραστούν τις ιδέες και τις στρατηγικές τους για τη βελτίωση της ιδιότητάς τους ως ψηφιακών πολιτών.

Συμπέρασμα:

- Ο/Η εκπαιδευτής/ρια συνοψίζει τα βασικά συμπεράσματα της δραστηριότητας, τονίζοντας τη σημασία της συνεχούς αυτοαξιολόγησης και βελτίωσης των πρακτικών ψηφιακής πολιτειότητας. Αυτό το τελικό βήμα ενισχύει τα μαθησιακά αποτελέσματα και ενθαρρύνει τον συνεχή προβληματισμό.

2. Νοητικός Χάρτης για Ψηφιακό Πολίτη - Digital Citizenship Mind map

Διάρκεια: 20 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Με την ολοκλήρωση αυτής της δραστηριότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να συνεργάζονται και να εδραιώνουν την κατανόηση της ψηφιακής πολιτειότητας.
- Να μεταφράζουν τις νεοαποκτηθείσες γνώσεις σε πρακτικές δράσεις.

Πόροι και εξοπλισμός:

- Πρόσβαση μέσω του κωδικού QR ή του συνδέσμου στον νοητικό χάρτη [ΣΥ8.6](#).
- Προβολέας και οθόνη ή διαδραστικός πίνακας
- Στυλό και χαρτί
- Υπολογιστές ή συσκευές με πρόσβαση στο διαδίκτυο

Περιγραφή:

1. Βήματα δραστηριότητας:

Εισαγωγή:

- Ο/Η εκπαιδευτής/ρια εισάγει την έννοια του νοητικού χάρτη και τη χρήση του στον καταγισμό ιδεών και την εμπέδωση της μάθησης ([ΣΥ8.6](#)). Δίνεται έμφαση στη σημασία της κατανόησης και της βελτίωσης των δεξιοτήτων ψηφιακής πολιτειότητας.

Πρόσβαση στο Νοητικό Χάρτη:

- Ο/Η εκπαιδευτής/ρια δίνει στους/στις εκπαιδευόμενους/εκπαιδευόμενες πρόσβαση στον νοητικό χάρτη [ΣΥ8.6](#), ο οποίος θα χρησιμοποιηθεί για τον καταγισμό βασικών πληροφοριών και δεξιοτήτων που αποκτήθηκαν από την ενότητα.

Ολοκλήρωση Νοητικού Χάρτη:

- Οι εκπαιδευόμενοι/ες παρέχουν ανατροφοδότηση σε δύο βασικές ερωτήσεις:
  1. Ποιες είναι οι βασικές γνώσεις ή δεξιότητες που αποκτήσατε κατά τη διάρκεια αυτής της ενότητας; (1-3 λέξεις)
  2. Πώς η ενότητα αυτή ενίσχυσε την ευαισθητοποίησή σας ως ψηφιακού πολίτη;

Αυτή η δραστηριότητα είναι ανώνυμη για να ενθαρρύνει ειλικρινείς και στοχαστικές απαντήσεις.

Ανασκόπηση κοινών απαντήσεων (3 λεπτά):

- Ο/Η εκπαιδευτής/ρια εξετάζει τις κοινές απαντήσεις στην πρώτη και τη δεύτερη ερώτηση. Αυτό το βήμα βοηθά στην ανάδειξη των βασικών γνώσεων και δεξιοτήτων που εντοπίστηκαν από τους/τις εκπαιδευόμενους/ες.

Συζήτηση στην τάξη:

- Το μάθημα μεταβαίνει σε ομαδική συζήτηση για την εμπέδωση της μάθησης και την ενθάρρυνση της ανταλλαγής απόψεων μεταξύ ομοτίμων. Κάθε συμμετέχων/ουσα παρουσιάζει τις αξιολογήσεις και τις σκέψεις του, προκαλώντας συζήτηση σχετικά με την υπεύθυνη ψηφιακή συμπεριφορά. Ο/Η εκπαιδευτής/ρια καθοδηγεί τη συζήτηση, τονίζοντας βασικές πτυχές της ψηφιακής ιδιότητας του πολίτη, όπως ο διαδικτυακός σεβασμός, η προστασία των προσωπικών πληροφοριών και η θετική συνεισφορά στην ψηφιακή κοινότητα. Ο/Η εκπαιδευτής/ρια διευκολύνει τη συζήτηση με βάση τις κοινές απαντήσεις.
  1. Για την πρώτη ερώτηση, οι εκπαιδευόμενοι/ες συζητούν τις πιο συχνές απαντήσεις.
  2. Για τη δεύτερη ερώτηση, ο/η εκπαιδευτής/ρια επιλέγει 3-4 απαντήσεις για να τονίσει βασικές έννοιες όπως ο έλεγχος των γεγονότων, η ασφάλεια στο διαδίκτυο και η διαδικτυακή εθιμοτυπία.

Οι εκπαιδευόμενοι/ες μοιράζονται τις απόψεις τους σχετικά με αυτά τα θέματα, ενισχύοντας ένα συνεργατικό περιβάλλον μάθησης.

Συμπέρασμα:

- Ο/Η εκπαιδευτής/ρια συνοψίζει τα βασικά συμπεράσματα της δραστηριότητας, τονίζοντας τη σημασία της συνεχούς βελτίωσης της ψηφιακής πολιτεότητας. Αυτό το τελικό βήμα ενισχύει τα μαθησιακά αποτελέσματα και ενθαρρύνει τον συνεχή προβληματισμό.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Choi, M., Glassman, M., & Cristol, D. (2017). What it means to be a citizen in the internet age: Development of a reliable and valid digital citizenship scale. *Computers & Education*, 107, 100–112.

<https://doi.org/10.1016/j.compedu.2017.01.002>

Council of Europe. (2018). *Reference framework of competences for democratic culture: Context, concepts and model* (Vol. 1). Council of Europe.

<https://www.coe.int/en/web/reference-framework-of-competences-for-democratic-culture/rfcdc-volumes>

EAVI. (2009). *Study on Assessment Criteria for Media Literacy Levels. A comprehensive view of the concept of media literacy and understanding of how media literacy level in Europe should be assessed: Final report for the European Commission*. Publications Office of the European Union. https://ec.europa.eu/assets/eac/culture/library/studies/literacy-criteria-report_en.pdf

European Commission. (2007). *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, The European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: A European approach to media literacy in the digital environment*. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM%3A2007%3A0833%3AFIN%3AEN%3APDF>

European Commission: European Education and Culture Executive Agency. (2017). *Citizenship education at school in Europe*. Publications Office of the European Union. <https://data.europa.eu/doi/10.2797/536166>

European Commission: Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture. (2019). *Key competences for lifelong learning*. Publications Office. <https://data.europa.eu/doi/10.2766/569540>

European Commission: Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture, Digital education action plan 2021-2027. (2023). *Improving the provision of digital skills in education and training*. Publications Office of the European Union. <https://data.europa.eu/doi/10.2766/149764>

European Commission, Joint Research Centre, Vuorikari, R., Kluzer, S., & Punie, Y. (2022). *DigComp 2.2, The Digital Competence framework for citizens – With new examples of knowledge, skills and attitudes*. Publications Office of the European Union. <https://data.europa.eu/doi/10.2760/115376>

European Commission. (2023). *Communication from the Commission: Guidelines pursuant to Article 33a(3) of the Audiovisual Media Services Directive on the scope of Member States' reports concerning measures for the promotion and development of media literacy skills* (2023/C 66/02). Official Journal of the European Union. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52023XC0223\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52023XC0223(01))

European Digital Media Observatory. (2021). *Media literacy in Europe and the role of EDMO: Report 2021*. Publications Office of the European Union. <https://edmo.eu/wp-content/uploads/2022/02/Media-literacy-in-Europe-and-the-role-of-EDMO-Report-2021.pdf>

Hobbs, R. (2010). *Digital and media literacy: A plan of action*. The Aspen Institute. https://www.aspeninstitute.org/wp-content/uploads/2010/11/Digital_and_Media_Literacy.pdf

International Telecommunication Union. (2010). *World Telecommunication/ICT Development Report 2010: Monitoring the WSIS targets*. International Telecommunication Union. https://www.itu.int/ITU-D/ict/publications/wtdr_10/material/WTDR2010_e_v1.pdf

McDougall, J., Zezulcova, M., van Driel, B., Sternadel, D. (2018). *Teaching media literacy in Europe: evidence of effective school practices in primary and secondary education. NESET II Analytical report*. Publications Office of the European Union. DOI:[10.2766/613204](https://doi.org/10.2766/613204).

Ohler, J. (2011). Digital Citizenship Means Character Education for the Digital Age. *Kappa Delta Pi Record*, 47(1), 25–27.

<https://doi.org/10.1080/00228958.2011.10516720>

UNESCO. (2018). *A Global Framework of Reference on Digital Literacy Skills for Indicator 4.4.2*. UNESCO Institute for Statistics. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000265403.locale=en>

Πολυμέσα

Armstrong, P. (2010). *Bloom's Taxonomy*. Vanderbilt University Center for Teaching.

<https://cft.vanderbilt.edu/guides-sub-pages/blooms-taxonomy/>

Council of Europe. *Well-being online*.

<https://www.coe.int/en/web/digital-citizenship-education/wellbeing-online>

European Commission. (2023, October 10). Digital skills.

<https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/digital-skills>

European Commission. (2023, October 10). *Digital skills and jobs*.

<https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/digital-skills-and-jobs>

European Commission: Register of Commission Expert Groups and Other Similar Entities. (2024, January 29). *Media literacy expert group (E02541)*.

<https://ec.europa.eu/transparency/expert-groups-register/screen/expert-grou/consult?lang=en&do=groupDetail.groupDetail&groupID=2541>

European Union. (2023, December 6). *Digital Literacy in the EU: An Overview*. <https://data.europa.eu/en/publications/datastories/digital-literacy-eu-overview>

Eurostat. (2023, August 25). Glossary: Digital literacy.

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary%3ADigital_literacy

Health and Digital Executive Agency. (2023, February 28). *Safer internet and media literacy in an online world*.

https://hadea.ec.europa.eu/news/safer-internet-media-literacy-online-world-2023-02-28_en

Misheva, G. (2021, April 21). *The Digital Competence Framework (DigComp)*.

<https://digital-skills-jobs.europa.eu/en/actions/european-initiatives/digital-competence-framework-digcomp>

StudyMassCom. *Media Literacy and Digital Literacy: Similarities & Differences*.

<https://studymasscom.com/media/media-literacy-and-digital-literacy/>

Περαιτέρω αναφορές και πηγές

Celot, P. (2021). *MEDIA COACH How to become a media literacy coach*. EAVI. https://eavi.eu/wp-content/uploads/2021/09/The-Media-Coach-Book_How-to-become-a-media-literacy-coach.pdf

Choi, M. (2016). A concept analysis of digital citizenship for Democratic Citizenship Education in the internet age. *Theory & Research in Social Education*, 44(4), 565–607. <https://doi.org/10.1080/00933104.2016.1210549>

European Audiovisual Observatory. (2016). *Mapping of media literacy practices and actions in EU-28*. European Audiovisual Observatory.

<https://rm.coe.int/1680783500>

Jæger, B. (2021). Digital Citizenship: A review of the academic literature. *Der Moderne Staat – Zeitschrift Für Public Policy, Recht Und Management*, 14(1), 24–42. <https://doi.org/10.3224/dms.v14i1.09>

Jones, L. M., & Mitchell, K. J. (2016). Defining and measuring youth digital citizenship. *New Media & Society*, 18(9), 2063–2079.

<https://doi.org/10.1177/1461444815577797>

Martin, A., & Grudziecki, J. (2006). DigEuLit: Concepts and tools for digital literacy development. *Innovations in Teaching and Learning in Information and Computer Sciences*, 5(4), 249-267.

<https://doi.org/10.11120/ital.2006.05040249>

Vivienne, S., McCosker, A., & Johns, A. (2016). Digital citizenship as fluid interface: Between control, contest and culture. In A. McCosker, S. Vivienne, & A. Johns (Eds.), *Negotiating digital citizenship: Control, contest and culture* (pp. 1-18). Rowman & Littlefield International. https://www.researchgate.net/publication/312491876_Negotiating_Digital_Citizenship_Control_Contest_Culture

Vuorikari, R., & Scimeca, S. (2022). *Development of the European Digital Skills Certificate (EDSC) - interim report*. Publications Office of the European Union. <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC128415>

9. Οι μαθητές/ριες σε όλη τους την ποικιλομορφία.

Η ενότητα με μια ματιά

9. Οι μαθητές/ριες σε όλη τους την ποικιλομορφία	
<i>Περίληψη</i>	Αυτή η ενότητα ξεκινά με τον ορισμό της ετερογένειας. Επισημαίνεται η σπουδαιότητά της και δίνονται οι ορισμοί της ετερογένειας και της κουλτούρας σε ένα εκπαιδευτικό πλαίσιο. Προβάλλει τις διάφορες διαστάσεις της και τις συζητά σε σχέση με τον αντίκτυπο της ψευδούς πληροφόρησης στις διάφορες κοινωνικές ομάδες στο σχολικό περιβάλλον. Επισημαίνει τις δύο οπτικές γωνίες του/της εκπαιδευτή/ριας και των εκπαιδευόμενων. Η ενότητα ολοκληρώνεται με ορισμένες πρόσθετες δραστηριότητες που μπορούν να χρησιμοποιήσουν οι εκπαιδευτικοί στην τάξη.
<i>Μαθησιακά αποτελέσματα</i>	Με την ολοκλήρωση αυτής της ενότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση: <ul style="list-style-type: none"> - Να κατανοούν γιατί η ετερογένεια την τάξη είναι πολύτιμη. - Να προσδιορίσουν τα είδη της ετερογένειας. - Να προσδιορίσουν πώς η παραπληροφόρηση και οι ψευδείς ειδήσεις μπορούν να επηρεάσουν τις κοινωνικές ομάδες της τάξης.
<i>Πόροι και εξοπλισμός</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Προβολέας και οθόνη ή διαδραστικός πίνακας - Υπολογιστές ή ταμπλέτες με πρόσβαση στο διαδίκτυο - Εκτυπωμένα φυλλάδια και κάρτες σεναρίων - Πρόσβαση σε επιγραμμικούς πόρους γραμματισμού στα ψηφιακά μέσα Canva ή άλλη εφαρμογή για τη δημιουργία - Παρουσίαση PowerPoint (ΣΥ9.1)
<i>Συνολική διάρκεια</i>	195 λεπτά

Εισαγωγή

Διάρκεια: (30 λεπτά Δραστηριότητα 1 συν 10 λεπτά: Δραστηριότητα 2)

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να κατανοήσουν τον ορισμό και το θέμα της ετερογένειας.
- Να αναστοχαστούν σχετικά με τη σημασία της ετερογένειας των εκπαιδευόμενων, των στερεοτύπων και της γλώσσας των προκαταλήψεων.
- Να εκτιμήσουν τη σημασία της γλώσσας στη συζήτηση για την πολυπολιτισμικότητα και την κοινωνική δικαιοσύνη.

Περιγραφή: Στην αρχή θα ζητηθεί από τους/τις εκπαιδευόμενους/ες να ορίσουν ορισμένες λέξεις που σχετίζονται με τον πολιτισμό και να προσπαθήσουν να ορίσουν τον δικό τους πολιτισμό, τη δική τους κοινωνική διάσταση και τα χαρακτηριστικά άλλων ομάδων. Στη συνέχεια οι εκπαιδευόμενοι/ες θα πρέπει να προβληματιστούν σχετικά με το γεγονός ότι ορισμένες λέξεις μπορεί να συνδέονται με την προκατάληψη και τη μεροληπτική γλώσσα.

Σημείωση: Για αυτό το μέρος θα πρέπει να χρησιμοποιηθούν οι δραστηριότητες 1, 2 και 3.

Ξεκινήστε την ενότητα με τη σύντομη πληροφορία ότι τα άτομα που αποτελούν μέρος του σχολικού σώματος αντιπροσωπεύουν ένα πλούσια ταπετσαρία προσωπικοτήτων και μοναδικών προσεγγίσεων στη μάθηση και την αξιολόγηση των πληροφοριών.

Το πρώτο βήμα για την κατανόηση της κουλτούρας είναι να κατανοήσετε τη δική σας κουλτούρα. Για να γίνει αυτό, η ομάδα θα πρέπει να συμφωνήσει σε μια κοινή κατανόηση εκφράσεων ή όρων.

Ξεκινήστε τη Δραστηριότητα 1 (μπορείτε να χρησιμοποιήσετε όλες τις λέξεις ή να επιλέξετε μερικές)

Συνοψίστε και ρωτήστε τους/τις εκπαιδευόμενους/ες πώς αντιλαμβάνονται την ετερογένεια. Για τον ορισμό της ετερογένειας μπορείτε να χρησιμοποιήσετε την παρουσίαση PowerPoint [ΣΥ9.1](#)) και τη θεωρία που ακολουθεί.

Ορισμός της ετερογένειας

Η ετερογένεια είναι μια πολύπλευρη έννοια που μπορεί να περιέχει πολλά στοιχεία και επίπεδα διάκρισης, τα οποία ο ΟΟΣΑ όρισε ως *χαρακτηριστικά που μπορούν να επηρεάσουν τους ειδικούς τρόπους με τους οποίους αξιοποιούνται οι αναπτυξιακές δυνατότητες και η μάθηση, συμπεριλαμβανομένων των πολιτισμικών, γλωσσικών, εθνοτικών, θρησκευτικών και κοινωνικοοικονομικών διαφορών*. Ο ορισμός αυτός υπογραμμίζει τη διαφορά μεταξύ της έννοιας της ετερογένειας, την οποία προσδιορίζει ως ουδέτερη έννοια που αντανάκλα χαρακτηριστικά της ανθρώπινης φύσης (π.χ. ύψος ή αριστερόχειρας) από την έννοια της «ανισότητας», στην οποία τα διαφορετικά χαρακτηριστικά συνδέονται με διαφορετικά αποτελέσματα ή διαφορετική μεταχείριση (OECD, 2010). Τρεις βασικές αρχές: Η ισότητα, η ετερογένεια και η ένταξη (IEE) αποτελεί το καθοδηγητικό πλαίσιο του ΑΡΑ με στόχο τη διασφάλιση δίκαιης μεταχείρισης και την προώθηση της πλήρους συμμετοχής σε όλα τα κοινωνικά τμήματα, εστιάζοντας ιδιαίτερα στις ομάδες εκείνες που παραδοσιακά περιθωριοποιούνται ή αντιμετωπίζουν διακρίσεις με βάση χαρακτηριστικά όπως η ταυτότητα, η καταγωγή ή η αναπηρία:

- Η **ισότητα** δίνει έμφαση στην κατανομή των πόρων που προσαρμόζονται στις ατομικές ανάγκες, επιτρέποντας στις ποικίλες κοινότητες να επιτύχουν τη βέλτιστη υγεία και λειτουργικότητα.

- Η **ετερογένεια** αφορά την παρουσία και την εκπροσώπηση ενός ευρέος φάσματος ομάδων κοινωνικής ταυτότητας σε οργανισμούς, χώρους εργασίας ή κοινωνικές συλλογικότητες.
- Η **ένταξη** είναι αφιερωμένη στη δημιουργία περιβαλλόντων που αναγνωρίζουν, εκτιμούν και εξυμνούν τις διαφορετικές μεθοδολογίες, απόψεις, στυλ και εμπειρίες ζωής.

Η ΙΕΕ είναι επίσης θεμελιώδης αρχή της ΕΕ, η έκθεση που παρουσιάζει τις πρόσφατες πολιτικές πρωτοβουλίες κάθε χώρας της ΕΕ μπορεί να βρεθεί στη διεύθυνση [Promoting diversity and inclusion in schools in Europe - Publications Office of the EU \(europa.eu\)](https://publications.officeoftheeu.eu) (ΣΥ9.2).

Επανεξετάζοντας τους ορισμούς των Iniesto και Bossu (2023) τονίζεται ότι θεμελιώδες για την ισότητα είναι η πραγματικότητα των διαγενεακών και διαρθρωτικών ανισοτήτων που βασίζονται σε ένα ή σε συνδυασμό χαρακτηριστικών όπως η φυλή, το φύλο, το κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο, ο πολιτισμός και η γλώσσα, που στο πλαίσιο της ανοικτής εκπαίδευσης σημαίνει ότι το δωρεάν ή το ανοικτό δεν σημαίνει απαραίτητα πρόσβαση σε όλους τους/τις εκπαιδευόμενους/νες από όλα τα πλαίσια και τα υπόβαθρα. Επίσης, δεν εξαλείφει εγγενώς τις αλληλένδετες δομές καταπίεσης, όπως ο συστημικός ρατσισμός, ο σεξισμός, η ομοφοβία και ο ικανιτισμός. Αναλύοντας τους ορισμούς της ετερογένειας στο πλαίσιο της ανοικτής εκπαίδευσης, οι Iniesto και Bossu δηλώνουν ότι συχνότερα αναφέρεται στην ετερογένεια της αδειοδότησης και του υλικού παρά στην ετερογένεια στην κοινότητα της ανοικτής εκπαίδευσης ή στην ποικιλομορφία ως στόχο της κοινότητας (αν και ορισμένοι/ες ερευνητές/τριες έχουν αναφερθεί στην ποικιλομορφία ως αξία, όπως η ανοικτότητα, και άλλοι έχουν μιλήσει για τη δυνατότητα ικανοποίησης των διαφορετικών αναγκών των εκπαιδευτικών και των εκπαιδευομένων). Σημειώνουν επίσης ότι ορισμένοι/ες συγγραφείς θεωρούν ότι η ετερογένεια είναι κάτι περισσότερο από μια αξία, αλλά μια σκόπιμη δέσμευση για την προσαρμογή στις διαφορές. Στον ορισμό της ένταξης, οι συγγραφείς επισημαίνουν ότι θα πρέπει να είναι κάτι περισσότερο από τον απλό σεβασμό της διαφορετικότητας και της ποικιλομορφίας- μάλλον, θα πρέπει να είναι μια κριτική προθυμία να αμφισβητηθούν και να διαταραχθούν οι κυρίαρχες αφηγήσεις που προωθούν τον αποκλεισμό και τις διακρίσεις, όπως με βάση το φύλο, τη φυλή, τον πολιτισμό ή τη γλώσσα.

Ξεκινήστε τη Δραστηριότητα 2 για να δείξετε πώς η γλώσσα μπορεί να είναι επιβλαβής για ορισμένες κοινωνικές ομάδες.

Θεωρητικό Πλαίσιο

Διάρκεια: Παρουσίαση 60 λεπτών (συν 40 λεπτά για τη Δραστηριότητα 3)

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να γνωρίζουν τι είναι η ετερογένεια των εκπαιδευομένων, ποια είναι τα είδη της.
- Να προσδιορίζουν τους πιο συνηθισμένους τύπους ετερογένειας.

- Να αναλύουν τον αντίκτυπο της ετερογένειας στην τάξη.
- Να αναλύουν πώς οι ψευδείς ειδήσεις επηρεάζουν ορισμένες κοινωνικές ομάδες.

Πόροι και εξοπλισμός: πρόσβαση στο διαδίκτυο, παρουσίαση PowerPoint ([ΣΥ9.1](#)).

Περιγραφή: Συζητήστε τους διάφορους τύπους ετερογένειας. Επικεντρωθείτε στο πώς οι ψευδείς ειδήσεις ή η εσφαλμένη πληροφόρηση μπορούν να επηρεάσουν την ομάδα. Αφιερώστε τον χρόνο στα θέματα που είναι σημαντικά για την τάξη (60 λεπτά). Μετά την παρουσίαση ξεκινήστε τη δραστηριότητα 3 (40 λεπτά).

Αναστοχασμός σχετικά με την ετερογένεια των εκπαιδευόμενων και την τάξη, τα οφέλη της ετερογένειας και τον αντίκτυπο της παραπληροφόρησης στους/στις εκπαιδευόμενους/ες που ανήκουν σε διαφορετικές ομάδες, συμπεριλαμβανομένου του στίγματος.

Ένας προβληματισμός σχετικά με την ετερογένεια των εκπαιδευόμενων στην τάξη, τα οφέλη της ετερογένειας και τον αντίκτυπο της παραπληροφόρησης στους/ις εκπαιδευόμενους/ες που ανήκουν σε διαφορετικές ομάδες, συμπεριλαμβανομένου του στίγματος.

Γιατί είναι σημαντική η ετερογένεια των μαθητών/ριών;

Η ικανότητα συνεργασίας, ανοχής και αναγνώρισης διαφορετικών προοπτικών αποκτά ολοένα και μεγαλύτερη σημασία, δεδομένης της αυξανόμενης πολιτισμικής ποικιλομορφίας στις σύγχρονες κοινωνίες. Η ποικιλομορφία αυτή οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην αυξημένη κινητικότητα, η οποία προσελκύει άτομα και οικογένειες στην ευρωπαϊκή ήπειρο - ιδίως σε διάφορες χώρες της ΕΕ.

Το φαινόμενο της ετερογένειας των εκπαιδευόμενων επεκτείνεται παγκοσμίως, καθοδηγούμενο από παράγοντες όπως η μετανάστευση, οι κοινωνικοοικονομικές διαφορές, η αποδοχή διαφόρων φύλων και σεξουαλικών ταυτοτήτων και η ώθηση για εκπαίδευση χωρίς αποκλεισμούς. Οι προκλήσεις της αυξημένης ετερογένειας είναι κοινές σε όλες σχεδόν τις χώρες, αλλά το πλαίσιο στο οποίο αντιμετωπίζονται μπορεί να είναι αρκετά διαφορετικό. Ορισμένες χώρες, όπως οι ΗΠΑ, έχουν μακρά ιστορία μετανάστευσης καθώς και αυτόχθονων πληθυσμών. Οι ευρωπαϊκές χώρες διαφέρουν επίσης ως προς την εμπειρία: χώρες με αποικιακή ιστορία, όπως η Γαλλία, η Κύπρος ή το Ηνωμένο Βασίλειο, δέχονται μετανάστες από τη δεκαετία του 1960. Χώρες που αναζητούσαν εργατικό δυναμικό, όπως η Γερμανία ή η Νορβηγία, συνήθιζαν να προσλαμβάνουν εργαζόμενους/ες σε προσωρινή βάση. Τα τελευταία χρόνια έχουν ενταθεί οι διαδικασίες μετανάστευσης που σχετίζονται με την άφιξη μεταναστών από την Αφρική και τις εχθροπραξίες στην Ουκρανία.

Η μετανάστευση οφείλεται όχι μόνο στην αναζήτηση καλύτερων ευκαιριών απασχόλησης, αλλά και ως καταφύγιο από απειλητικές για τη ζωή συνθήκες ή κινδύνους για την υγεία σε χώρες που μαστίζονται από ένοπλες συγκρούσεις. Γύρω στο 2015, μια μαζική ροή μεταναστών/ριών και προσφύγων άρχισε να εισέρχεται μέσω της Μεσογείου και άλλων οδών, αυξάνοντας την παρουσία των μεταναστών/ριων στην Ευρώπη. Οι πρόσφατες μεταναστευτικές τάσεις έχουν οδηγήσει σε σημαντική αύξηση της ετερογένειας, οδηγώντας στην παρουσία πολλαπλών εθνοτικών, φυλετικών, γλωσσικών και θρησκευτικών κοινοτήτων σε

πολλά έθνη. Επιπλέον, οι κοινωνίες παρουσιάζουν διακριτές κοινωνικοοικονομικές και περιφερειακές διαφοροποιήσεις. Οι σύγχρονες μεταναστευτικές τάσεις δείχνουν σημαντικό αριθμό μεταναστευτικών οικογενειών με παιδιά, γεγονός που υποδηλώνει την κρίσιμη ανάγκη για τα έθνη υποδοχής να εφαρμόσουν υποστηρικτικά μέτρα για να βοηθήσουν αυτούς τους μετανάστες να προσαρμοστούν στο νέο περιβάλλον. Η εμπειρία από τις χώρες δείχνει ότι τα σχολεία διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο ως ο πρωταρχικός κρατικός θεσμός για την υποστήριξη της ένταξης των παιδιών μεταναστών/στριών και των οικογενειών τους.

Η κλίμακα της πρόκλησης έχει άμεσο αντίκτυπο στις ευκαιρίες και τα όρια για την επαρκή αντιμετώπιση των θεμάτων ετερογένειας στο σχολικό σύστημα, τα οποία πρέπει τελικά να αντιμετωπιστούν σε επίπεδο τάξης.

Τα σχολεία είναι επιφορτισμένα με την προώθηση ενός περιβάλλοντος χωρίς αποκλεισμούς για την εκπαίδευση, την ανατροφή και τις διαδικασίες προσαρμογής, διαμορφώνοντας σημαντικά τις προοπτικές των παιδιών για τον κόσμο και τις διαπροσωπικές σχέσεις. Ο ρόλος αυτός υπογραμμίζει τη σημασία των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων στην καθοδήγηση της κατανόησης και της αποδοχής της διαφορετικότητας από τα παιδιά. Τα σχολεία διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη δημιουργία μιας κοινωνίας χωρίς αποκλεισμούς, όπως τονίζεται στην Πράσινη Βίβλο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Η έκθεση σε διαφορετικές προοπτικές διευκολύνει μια βαθύτερη και ευρύτερη διαδικασία μάθησης, προάγει την κριτική σκέψη και αμφισβητεί τις προκαταλήψεις (Black et al., 2018). Η ετερογένεια μπορεί να βελτιώσει τις δεξιότητες ενεργητικής σκέψης των εκπαιδευόμενων και να επηρεάσει τη μάθηση τους, αλλά μπορεί επίσης να επηρεάσει την αποτελεσματικότητα των φροντιστηρίων και τη συμμετοχή λόγω των πολιτισμικών διαφορών και των παραγόντων που σχετίζονται με την ηλικία (Kang'ethe & Muhuro, 2014). Η ετερογένεια των σχολείων σχετίζεται με την επίδοση των εκπαιδευόμενων, ιδίως για τους/ις εκπαιδευόμενους/ες από οικογένειες με χαμηλό εισόδημα και για εκείνους/νες που μαθαίνουν σε μια γλώσσα διαφορετική από τη δική τους, π.χ. την αγγλική (Min & Goff, 2016). Σύμφωνα με τη Στρατηγική για την ένταξη των προσφύγων που εισήγαγε η [United Nations High Commissioner for Refugees \(2019\)](#) «Τα παιδιά και οι νέοι/ες έχουν πρόσβαση σε όλα τα επίπεδα τυπικής και μη τυπικής εκπαίδευσης στο πλαίσιο των εθνικών εκπαιδευτικών συστημάτων και υπό τις ίδιες συνθήκες με τους υπηκόους» (σ. 22).

Ετερογένεια και πολιτισμός σε εκπαιδευτικά πλαίσια

Η έννοια του «πολιτισμού» έχει αποκλίνουσα σημασία. Οι διακρίσεις μεταξύ των πολιτισμών δεν ευθυγραμμίζονται με τα γλωσσικά όρια, τα εθνικά σύνορα ή τις εθνοτικές διαιρέσεις. Σε μια σύγχρονη και περίπλοκη κοινωνία, υπάρχουν διάφορες υποκουλτούρες, η καθεμία με τα δικά της μοναδικά πλαίσια ερμηνείας που αποτελούν τη βάση της κοινής γνώσης στην καθημερινή ζωή. Τα άτομα μέσα σε αυτές τις υποκουλτούρες βασίζονται σε αυτά τα πλαίσια για να καθοδηγήσουν τις ενέργειές τους και να διαμορφώσουν τις αντιλήψεις τους ενώ η κουλτούρα συχνά γίνεται αντιληπτή ως ένα σύστημα διακριτών συμβόλων και νοημάτων, ορισμένοι μελετητές υποστηρίζουν ότι δεν είναι μια στατική οντότητα αλλά μάλλον μια δυναμική, εξελισσόμενη έννοια που διαφεύγει της οριστικής ερμηνείας.

Ο αριθμός των πολιτισμικών ομάδων όσον αφορά την πολιτισμική ετερογένεια στην κοινωνία είναι κατ' αρχήν ανυπολόγιστος. Οι ομάδες αυτές εξαρτώνται από πάρα πολλούς παράγοντες σημαντικής πολυπλοκότητας. Υπάρχουν διαφορετικοί περιφερειακοί ή τοπικοί πολιτισμοί, πολιτισμικές διαφορές μεταξύ κοινωνικοοικονομικών τάξεων και ομάδων κοινωνικής θέσης, αλλά και ομάδες με διαφορετικό τρόπο ζωής και πολιτισμικό υπόβαθρο, υποκουλτούρες και επαγγελματικές κουλτούρες, καθώς και ομάδες που διαφέρουν από την επικρατούσα τάση όσον αφορά την επικοινωνία και την κοινωνική αλληλεπίδραση ή τη σεξουαλικότητα και την ταυτότητα φύλου.

Η κατανόηση της ετερογένειας που συμβαίνει στα σχολεία βασίζεται συνήθως στην αμερικανική πλαισιωμένη αφήγηση των πολωμένων φυλετικών απόψεων και παραδοχών σχετικά με την αντίθετη «λευκότητα» που παρατηρείται στη φυλή, τον πολιτισμό και την κοινωνικοοικονομική κατάσταση που σχετίζονται με το χρώμα του δέρματος, για παράδειγμα, οι σκουρόχρωμοι/ες εκπαιδευόμενοι/ες είναι τόσο διαφορετικοί/ες όσο και οι εκπαιδευτικοί, οι οποίοι θεωρούνται απλώς ως μια μεγάλη ομάδα «λευκών κυριών της μεσαίας τάξης». Θα πρέπει να τονιστεί ότι η ετερογένεια στην τάξη δεν αφορά μόνο τους/τις εκπαιδευόμενους/ες αλλά και τους/τις εκπαιδευτές. Το υπόβαθρο των εκπαιδευτών/ριών διαφέρει επίσης και δεν μοιράζονται την ίδια κοινή ιστορία, κουλτούρα και εθνικότητα (Fontenelle-Tereshchuk, 2020).

Η ποικιλομορφία των απόψεων των εκπαιδευτών/ριών, συμπεριλαμβανομένων των αρνητικών στάσεων απέναντι στις ικανότητες των εκπαιδευόμενων και της απαίτησης για προσεγγίσεις διδασκαλίας που ανταποκρίνονται σε πολιτισμικό επίπεδο, είναι ένα σύνθετο φαινόμενο, οπότε ο αντίκτυπος των πεποιθήσεων των εκπαιδευτών σχετικά με την πολιτισμική ταυτότητα των εκπαιδευόμενων έχει σημαντικό αντίκτυπο στη διδακτική αποτελεσματικότητα (Davies et al., 2023).

Οι πρόσφατες μεταναστευτικές τάσεις έχουν οδηγήσει σε σημαντική αύξηση της ετερογένειας, οδηγώντας στην παρουσία πολλαπλών εθνοτικών, φυλετικών, γλωσσικών και θρησκευτικών κοινοτήτων σε πολλά έθνη. Επιπλέον, οι κοινωνίες παρουσιάζουν διακριτές κοινωνικοοικονομικές και περιφερειακές διαφοροποιήσεις. Η διαδικασία υπέρβασης των πολιτισμικών και γλωσσικών διαφορών στο πλαίσιο της σχολικής εκπαίδευσης μπορεί να είναι ευκολότερη για ορισμένες ομάδες από ό,τι για άλλες, ανάλογα με τη σχέση τους με την κυρίαρχη ομάδα εθνοτικής μειονότητας (OECD, 2010). Ο τρόπος με τον οποίο το άτομο αντιλαμβάνεται την πολιτισμική ιδιαιτερότητα των μειονοτικών και μεταναστευτικών ομάδων και το νόημά της εξαρτάται από τον ορισμό του πολιτισμού και της συλλογικής ταυτότητας. Τα επίπεδα του πολιτισμού, τα οποία αναφέρονται στις μαθημένες συμπεριφορές μιας κοινωνίας, περιλαμβάνουν τις κατηγορίες:

- **Διεθνής πολιτισμός**, που ονομάζεται επίσης παγκόσμιος - ο πολιτισμός που εκτείνεται πέρα από τα εθνικά σύνορα και δεν περιορίζεται σε μια χώρα, κοινωνική ομάδα ή ήπειρο.
- **Εθνικός πολιτισμός** - αντιπροσωπεύει πεποιθήσεις και πρακτικές που μοιράζονται οι πολίτες του ίδιου έθνους.

- **Υποκουλτούρα** - αντιπροσωπεύει πεποιθήσεις και πρακτικές που μοιράζονται οι πολίτες της ίδιας κοινωνικής ομάδας.

Τα τρία επίπεδα κουλτούρας μπορούν να θεωρηθούν ως εξής (Hidalgo, 1993):

- **Συγκεκριμένο:** το πιο ορατό και από επίπεδο της κουλτούρας και περιλαμβάνει τις πιο επιφανειακές διαστάσεις, όπως τα ρούχα, η μουσική, το φαγητό, τα παιχνίδια κ.ο.κ. Αυτές οι πτυχές του πολιτισμού είναι συχνά εκείνες που αποτελούν το επίκεντρο των πολυπολιτισμικών «φεστιβάλ» ή «γιορτών».
- **Συμπεριφορική:** αντανακλά τις αξίες ενός ατόμου, εξηγεί πώς ένα άτομο ορίζει τους κοινωνικούς του ρόλους, ποια γλώσσα χρησιμοποιεί και την προσέγγισή του στη μη λεκτική επικοινωνία. Σημαντικές πτυχές που πρέπει να αναφερθούν σε αυτή την κατηγορία περιλαμβάνουν τη γλώσσα, τους ρόλους των φύλων, την οικογενειακή δομή, την πολιτική ένταξη και άλλα στοιχεία που τοποθετούν ένα άτομο οργανωτικά στην κοινωνία.
- **Συμβολική:** περιλαμβάνει τις αξίες και τις πεποιθήσεις ενός ατόμου. Μπορεί να είναι αφηρημένο, αλλά τις περισσότερες φορές είναι το πιο σημαντικό επίπεδο όσον αφορά τον τρόπο με τον οποίο τα άτομα αυτοπροσδιορίζονται. Περιλαμβάνει συστήματα αξιών, έθιμα, πνευματικότητα, θρησκεία, κοσμοθεωρία, πεποιθήσεις, ήθη κ.ο.κ.

Η ετερογένεια στα εκπαιδευτικά περιβάλλοντα περιλαμβάνει διαφοροποιήσεις σε όλα τα επίπεδα και κοινωνικά χαρακτηριστικά, όπως η ηλικία, η εθνικότητα, η οικονομική κατάσταση, ο προσανατολισμός του φύλου, η παρουσίαση του φύλου, οι σεξουαλικές προτιμήσεις, οι φυσικοί περιορισμοί και η ιδιότητα του πολίτη. Αυτές οι πτυχές της ταυτότητας είναι αλληλένδετες και μπορεί να εξελίσσονται καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής ενός ατόμου. Η πολιτισμική ετερογένεια στην τάξη περιλαμβάνει τη διερεύνηση του εορτασμού αυτών των διαφορών και τη δημιουργία μιας κουλτούρας ένταξης και αποδοχής μεταξύ των εκπαιδευόμενων και ολόκληρης της σχολικής κοινότητας.

Η ετερογένεια/ποικιλομορφία των εκπαιδευόμενων στην τάξη

Οι διαφορετικές προοπτικές και εμπειρίες και η ποικιλομορφία εμπλουτίζουν τις συζητήσεις στην τάξη και προάγουν την κριτική σκέψη. Οι εκπαιδευόμενοι/ες σε τάξεις με διαφορετικές προσωπικότητες και πολιτισμούς μπορούν να αναπτύξουν διαδραστικά δεξιότητες, να μάθουν πιο γρήγορα να αμφισβητούν υποθέσεις, να αμφισβητούν στερεότυπα και να εξετάζουν εναλλακτικές απόψεις. Όπως εισήγαγε η Ενότητα 4, το θετικό μαθησιακό περιβάλλον και ο ασφαλής χώρος είναι σημαντικά στοιχεία για τις συζητήσεις και τις διδακτικές συνεδρίες που σχετίζονται με την παραπληροφόρηση.

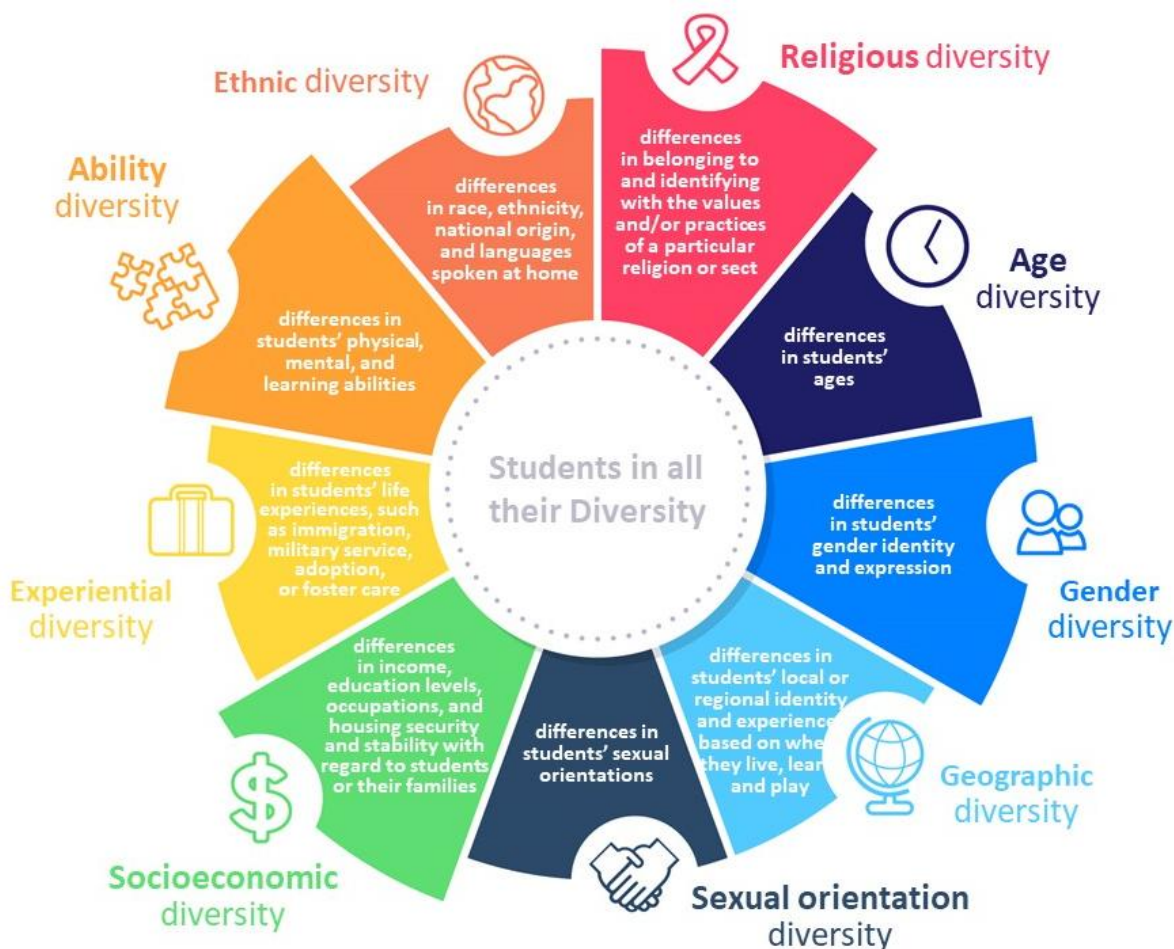
Ξεκινώντας από τα πρώτα χρόνια της εκπαίδευσης, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα πρέπει να μάθουν να εκτιμούν και να σέβονται τους ανθρώπους που προέρχονται από άλλους πολιτισμούς εκτός του δικού τους. Η ποικιλομορφία είναι ζωτικής σημασίας για τους/τις εκπαιδευόμενοι/ες της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, διότι τους/τις βοηθά να εκτιμήσουν τις διαφορές μεταξύ των ανθρώπων και των πολιτισμών. Σε έναν ταχέως διαφοροποιημένο κόσμο, οι εκπαιδευόμενοι/ες αξίζουν εκπαιδευτές και

εκπαιδευτικούς πόρους που διδάσκουν τη διαφορετικότητα στην τάξη και επιβεβαιώνουν τη σημασία της ένταξης, του σεβασμού και της ισότητας για όλους (SOE, 2023):

- Η εισαγωγή της γνώσης και του σεβασμού για τη διαφορετικότητα από μικρή ηλικία μπορεί να οδηγήσει σε αλληλεπιδράσεις χωρίς αποκλεισμούς και σεβασμό με τους άλλους και να βοηθήσει τους μαθητές να αναπτύξουν μια αίσθηση ενσυναίσθησης και κατανόησης για όσους έχουν διαφορετικές εμπειρίες ή προοπτικές.
- Τα παιδιά συχνά εκφράζουν μια φυσική περιέργεια για το φαγητό, τον αθλητισμό, την τέχνη, τα ρούχα, τα παιδικά βιβλία, τα παιχνίδια, τα παιχνίδια και τους χορούς διαφορετικών πολιτισμών. Αυτό το άνοιγμα και ο ενθουσιασμός να μάθουν από και για τους ανθρώπους που είναι διαφορετικοί είναι κάτι που οι εκπαιδευτικοί πρέπει να ενθαρρύνουν και να καλλιεργούν.
- Οι εκπαιδευόμενοι/ες που μαθαίνουν από παιδιά να εκτιμούν και να υποστηρίζουν τα μέλη διαφορετικών ομάδων μπορούν να μεγαλώσουν και να γίνουν ισχυροί ηγέτες διαφορετικών και χωρίς αποκλεισμούς κοινοτήτων.

Οι πιο συνηθισμένοι τύποι διαφορετικότητας των εκπαιδευόμενων που μπορεί να υπάρχουν στην τάξη περιλαμβάνουν (SOE, 2023):

- **Ετερογένεια ικανοτήτων:** διαφορές στις φυσικές, νοητικές και μαθησιακές ικανότητες των εκπαιδευόμενων.
- **Ηλικιακή ετερογένεια:** διαφορές στις ηλικίες των εκπαιδευόμενων.
- **Ετερογένεια φύλου:** διαφορές στην ταυτότητα και την έκφραση φύλου των εκπαιδευόμενων.
- **Εθνοτική ετερογένεια:** διαφορές στη φυλή, την εθνικότητα, την εθνική καταγωγή και τις γλώσσες που ομιλούνται στο σπίτι.
- **Θρησκευτική ετερογένεια:** διαφορές ως προς την ένταξη και την ταύτιση με τις αξίες ή/και τις πρακτικές μιας συγκεκριμένης θρησκείας ή αίρεσης.
- **Κοινωνικοοικονομική ετερογένεια:** διαφορές στο εισόδημα, στο επίπεδο εκπαίδευσης, στα επαγγέλματα και στην ασφάλεια και σταθερότητα της στέγασης όσον αφορά τους/τις εκπαιδευόμενους/ες ή τις οικογένειές τους.
- **Βιωματική ετερογένεια:** διαφορές στις εμπειρίες ζωής των μαθητών, όπως μετανάστευση, στρατιωτική θητεία, υιοθεσία ή ανάδοχη φροντίδα.
- **Ετερογένεια σεξουαλικού προσανατολισμού:** διαφορές στους σεξουαλικούς προσανατολισμούς των εκπαιδευόμενων.
- **Γεωγραφική ετερογένεια:** διαφορές στην τοπική ή περιφερειακή ταυτότητα και τις εμπειρίες των εκπαιδευόμενων με βάση τον τόπο όπου ζουν, μαθαίνουν και παίζουν.

Εικόνα 1 - Teachers Digital 4.0

Ο κατάλογος που παρουσιάζεται παραπάνω είναι ανοικτός και οι εκπαιδευόμενοι/ες μπορούν να ανήκουν σε περισσότερες από μία, καθώς οι διάφορες διαστάσεις της διαφορετικότητας είναι αλληλένδετες και η εμπειρία του αποκλεισμού και της υποταγής βασίζεται σε πολλαπλούς παράγοντες που μπορεί να είναι προσθετικοί ή εγκάρσιοι. Για παράδειγμα, μια μετανάστρια μαθήτρια μπορεί να έχει παρόμοιο κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο με ένα αγόρι μαθητή, αλλά και πάλι να έχει άνιση μεταχείριση αν έρθει αντιμέτωπη με τις προσδοκίες των εκπαιδευτικών λόγω της μικρότερης υποστήριξης από τους γονείς της ή των διαφορετικών προσδοκιών για τον ρόλο του φύλου στην εθνοτική της κοινότητα (OECD, 2010).

Από την άποψη του εκπαιδευτών είναι σημαντικό ότι για ορισμένες κατηγορίες, οι διαφορές στο μαθησιακό στυλ, την προσωπικότητα, την ψυχική υγεία και άλλα είναι συχνά παρούσες χωρίς να είναι ορατές.

Τα μέλη ορισμένων κοινωνικών ταυτοτήτων μπορεί να αντιδρούν διαφορετικά ή να είναι πιο ευαίσθητα σε ψευδείς ειδήσεις και παραπληροφόρηση του συγκεκριμένου τύπου. Οι ομάδες, τα χαρακτηριστικά και τα μέλη τους αποτελούν επίσης συχνό αντικείμενο παραπληροφόρησης ή ψευδών ειδήσεων.

Ετερογένεια Ικανοτήτων

Η ικανότητα ορίζεται ως η ποιότητα ή η κατάσταση της ικανότητας. Η ποικιλομορφία των ικανοτήτων αναφέρεται σε διαφορετικές ικανότητες και αναπηρίες. Οι διαφορές στις γνωστικές, κοινωνικές-συναισθηματικές και σωματικές ικανότητες προσθέτουν στα στρώματα της ποικιλομορφίας ικανοτήτων. Οι άνθρωποι έχουν διαφορετικές ικανότητες και καμία δεν είναι «καλύτερη» από την άλλη. Το να είσαι «ικανός» δεν σε κάνει «φυσιολογικό», σε κάνει «κοινό», καθώς απλά υπάρχουν περισσότεροι άνθρωποι που είναι ικανοί από όσους δεν είναι ([The Last Frontier in Diversity and Inclusion: Ability Diversity | LifeSpeak](#)).

Σήμερα το φαινόμενο της νευροδιαφορετικότητας στην κοινωνική και σχολική ζωή είναι όλο και πιο έντονο. Η φύση του προέρχεται από την ποικιλομορφία του ανθρώπινου πληθυσμού όσον αφορά την πορεία ανάπτυξης και λειτουργίας του εγκεφάλου και τους συναφείς τρόπους βίωσης του κόσμου και λειτουργίας στο σχολείο, στο πανεπιστήμιο, στην εργασία ή στις διαπροσωπικές σχέσεις. Τόσο η γενετική ποικιλομορφία όσο και οι περιβαλλοντικοί παράγοντες αποτελούν πηγές αυτής της ποικιλομορφίας. Υπολογίζεται ότι περίπου το 15-20% του πληθυσμού ανήκει στην ομάδα των ατόμων που διαγιγνώσκονται με νευροτυπία, συμπεριλαμβανομένων των ατόμων που ανήκουν στο φάσμα του αυτισμού με ΔΕΠΥ (διαταραχή ελλειμματικής προσοχής/υπερκινητικότητας/διαταραχή ελλειμματικής προσοχής), δυσλεξία, δυσαριθμησία, δυσπραξία ή σύνδρομο Tourette. Μπορεί να υπάρχουν πολύ περισσότερα άτομα που δεν έχουν διαγνωστεί αλλά εκδηλώνουν νευροτυπικά χαρακτηριστικά σε βαθμό που να τους επηρεάζει σημαντικά (Pisula et al., 2024).

Η συνειδητοποίηση και η γνώση της νευροδιαφορετικότητας ανοίγει νέες προοπτικές στον τρόπο με τον οποίο σκεφτόμαστε για τους άλλους ανθρώπους και τις κοινωνικές σχέσεις, και συχνά και για τον εαυτό μας. Η έννοια της νευροδιαφορετικότητας μας απελευθερώνει από μια καθαρά ιατρική θεώρηση του φάσματος του αυτισμού, της ΔΕΠΥ, των ειδικών μαθησιακών δυσκολιών και άλλων παρόμοιων φαινομένων. Αντίθετα, αναδεικνύει τη σημασία της προσαρμογής του περιβάλλοντος, ώστε να ανταποκρίνεται στις ποικίλες ατομικές ανάγκες και τον ρόλο που διαδραματίζει αυτή η προσαρμογή στο πλαίσιο της ανάπτυξης και υλοποίησης των προθέσεων ζωής των ατόμων και, τελικά, των κοινωνικών στόχων και διαδικασιών. Για τα σχολεία η παρουσία τέτοιων μαθητών/τριών παρουσιάζει πολλές ευκαιρίες, καθώς η πρωτοτυπία, η δημιουργικότητα, η ευαισθησία και οι μοναδικές ικανότητες πολλών από αυτά τα άτομα εμπνέουν και προσδίδουν μοναδικές αξίες στην εκπαιδευτική διαδικασία και στην κοινωνική αλληλεπίδραση [Pisula].

Από την άλλη πλευρά, αυτά τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας μπορούν να επηρεάσουν τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι επεξεργάζονται και αξιολογούν τις πληροφορίες, καθιστώντας τους πιο πιθανό να πιστέψουν και να μοιραστούν ψευδείς πληροφορίες. Τα άτομα με σχιζοτυπικά, παρανοϊκά και οιστριονικά χαρακτηριστικά προσωπικότητας δυσκολεύονται να εντοπίσουν τις ψευδείς ειδήσεις. Επιπλέον, τα άτομα αυτά υπέστησαν περισσότερο άγχος και εμπλέκονται σε περισσότερες γνωστικές προκαταλήψεις. Όμως οι ψευδείς ειδήσεις από μόνες τους δεν προκαλούν άμεσα σχιζοτυπία, αλλά ορισμένα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας μπορεί να κάνουν τα άτομα πιο επιρρεπή στο να πιστεύουν και να μοιράζονται ψευδείς πληροφορίες. Είναι σημαντικό να αντιμετωπιστούν τόσο οι

ψυχολογικοί παράγοντες όσο και η διάδοση της παραπληροφόρησης για την προώθηση μιας πιο ενημερωμένης κοινωνίας (Escola-Gascón et al., 2023).

Το σημαντικό σε σχολικό επίπεδο είναι η εκμάθηση της διαφορετικότητας. Στην τάξη, κάθε εκπαιδευόμενος/η έχει τη δική του στρατηγική και το δικό του στυλ μάθησης, τα οποία πρέπει να λάβει υπόψη του και ο/η εκπαιδευτής/ρια και τα οποία έχουν σημαντικό αντίκτυπο στην αποτελεσματικότητα της διδασκαλίας. Για παράδειγμα, οι Κινέζοι εκπαιδευόμενοι/ες τείνουν να αποφεύγουν τις κριτικές συζητήσεις λόγω του πολιτισμικού αντίκτυπου της κοινωνικής αρμονίας, αλλά η τροποποίηση των διαλογικών στρατηγικών στα πλαίσια της διδασκαλίας μπορεί να βελτιώσει τις δεξιότητες κριτικής σκέψης τους (Chiu, 2014).

Η μαθησιακή ετερογένεια μπορεί να εξεταστεί σε ορισμένες διαστάσεις:

- **Ετερογένεια των μαθησιακών στυλ:** διαφορές των τυπικών τρόπων μάθησης του ατόμου και καθοδηγούνται από γνωστικούς και προσωπικούς παράγοντες,
- **Ετερογένεια στρατηγικών μάθησης:** διαφορές των εκπαιδευόμενων που διαχειρίζονται συνειδητά τις μαθησιακές τους εμπειρίες και προσπάθειες,
- **Ετερογένεια κινήτρων:** διαφορές στην ένταση και τον προσανατολισμό των κινήτρων που μπορεί να διαθέτουν και να επιδεικνύουν οι μεμονωμένοι/ες εκπαιδευόμενοι/ες. Επίσης επιδεικνύουν ποικιλομορφία με τη μορφή ενοποιητικών και εργαλειακών κινήτρων, με τα ενοποιητικά κίνητρα να αναγνωρίζονται ευρέως ως συνδεδεμένα με τη βελτίωση των ακαδημαϊκών επιδόσεων.

Ηλικιακή ετερογένεια

Σε γενικές γραμμές, η ηλικία δεν φαίνεται να έχει μεγάλη σημασία όσον αφορά την παραπληροφόρηση, ότι τόσο οι νέοι/ες όσο και οι ηλικιωμένοι/ες είναι επιρρεπείς στην παραπληροφόρηση και την παραπληροφόρηση (Guillory & Geraci, 2010). Στο πείραμα οι συμμετέχοντες/ουσες διαφορετικών ηλικιών διάβασαν ένα απόσπασμα που περιείχε ψευδείς πληροφορίες οι οποίες αργότερα διορθώθηκαν. Μετά τη διόρθωση, τόσο οι νέοι/ες όσο και οι ηλικιωμένοι/ες συμμετέχοντες/ουσες ήταν σε θέση να ανακαλέσουν τα διορθωμένα γεγονότα. Ωστόσο, όλες οι ηλικιακές ομάδες εξακολουθούσαν να διατηρούν τα συμπεράσματα που είχαν βγάλει με βάση τις αρχικές ψευδείς πληροφορίες

Οι Millennials και η Generation Z διαφέρουν από τις προηγούμενες γενιές. Ασχολούνται με την εξελιγμένη τεχνολογία και είναι περισσότερο συνηθισμένοι/ες στην πολυδιεργασία από ό,τι οι προηγούμενες γενιές. Είναι πρόθυμοι/ες να μάθουν αλλά με τρόπους που ευθυγραμμίζονται και συμβαδίζουν με την ψηφιακή εποχή (Shatto & Erwin, 2017).

Οι μαθητές/ριες και οι φοιτητές/ριες των νεότερων ετών είναι, κατά κάποιο τρόπο, προγραμματισμένοι/ες να απορροφούν πληροφορίες χωρίς να τις αναλύουν κριτικά. Τα παιδιά του σχολείου δεν αναλύουν την αλήθεια των φυσικών τύπων, των βιολογικών θεμάτων ή των ημερομηνιών παρελθουσών μαχών που δίνονται στα

σχολικά βιβλία, αλλά τις αποδέχονται ως αληθινές και τις απορροφούν άκριτα. Δυστυχώς, αυτό μπαίνει στον πειρασμό της τυφλής πίστης και της έλλειψης κριτικής σε κάθε πηγή που συναντούν, είτε στον τομέα της βιολογίας και της ιατρικής είτε στον τομέα της (πολύ) εναλλακτικής ιατρικής - ένα σχεδόν παράδειγμα κραυγαλέας αφέλειας εκ μέρους των συγγραφέων. Μια αφέλεια που είναι επίσης οδυνηρά εντυπωσιακή όταν αποδεικνύεται ότι ακόμη και ένα αγαπημένο δημοφιλές επιστημονικό ιστολόγιο αποδεικνύεται γεμάτο ανακρίβειες, ανεπιβεβαίωτες ή ακόμη και λανθασμένες πληροφορίες (Rosińska & Jedynak, 2023).

Ετερογένεια φύλου

Αναφέρεται στον βαθμό στον οποίο η ταυτότητα, ο ρόλος ή η έκφραση του φύλου ενός ατόμου διαφέρει από τα πολιτιστικά πρότυπα που προβλέπονται για τα άτομα ενός συγκεκριμένου φύλου. Ο όρος αυτός γίνεται όλο και πιο δημοφιλής ως ένας τρόπος να περιγραφούν άτομα χωρίς αναφορά σε μια συγκεκριμένη πολιτισμική νόρμα, με τρόπο που είναι πιο επιβεβαιωτικός και ενδεχομένως λιγότερο στιγματιστικός από τη μη συμμόρφωση με το φύλο.

Η γλώσσα σχετικά με το φύλο και τη σεξουαλικότητα συνεχίζει να εξελίσσεται ραγδαία. Οι λέξεις και οι ορισμοί τους αλλάζουν ή βελτιώνονται καθώς εξελίσσεται η κατανόηση των πολύπλοκων δομών που σχετίζονται με τη σεξουαλικότητα και το φύλο. Δεδομένου του πόσο γρήγορα αλλάζει η ορολογία, ο κατάλογος των όρων και των ορισμών μπορεί να αλλάξει σημαντικά στο μέλλον. Η κατανόηση των σχετικών όρων θα πρέπει να αποτελεί αντικείμενο συνεχούς διερεύνησης. Μπορείτε να βασιστείτε στον κατάλογο των όρων, για παράδειγμα, εδώ [[key-terms.pdf \(apa.org\)](#)].

Ο στόχος της παραπληροφόρησης είναι να προκαλέσει συναισθηματικές αντιδράσεις στο κοινό. Η έμφυλη παραπληροφόρηση βασίζεται στις παραδοσιακές κοινωνικές κατασκευές της θηλυκότητας, κάτι που ισχύει ακόμη περισσότερο για την έμφυλη παραπληροφόρηση. Η γλώσσα της είναι συχνά υπερβολική ή χρησιμοποιείται για να μεταφέρει ανακρίβειες ή παραπλανητικούς ισχυρισμούς, για παράδειγμα η ρητορική κατά των αμβλώσεων που εξισώνει τα αναπαραγωγικά δικαιώματα με την παιδοκτονία. Οι επιθέσεις με βάση το φύλο ακούγονται τόσο *ad hominem* κατά του στόχου όσο και γενικά, παίζοντας με στερεότυπα και δισδιάστατους λογαριασμούς.

Η παραπληροφόρηση με βάση το φύλο αφορά τη δημιουργία και τη διάδοση περιεχομένου που περιλαμβάνει επιθέσεις με βάση το φύλο ή οπλοποιεί τις αφηγήσεις για το φύλο για την επίτευξη πολιτικών, κοινωνικών ή οικονομικών στόχων. Η ψηφιακή μισογυνιστική παρενόχληση εμφανίζεται με πολλές μορφές, συμπεριλαμβανομένων των ρητών εικόνων, των γραφικών σχολίων και του χειραγωγημένου υλικού που βλάπτει τη φήμη ενός ατόμου. Ο όρος προϋποθέτει ψευδολογία, κακόβουλη πρόθεση και κάποιο βαθμό συντονισμού. Σε πολλές περιπτώσεις αφορά διασημότητες και πολιτικούς, ιδίως γυναίκες, που τελικά αποτρέπει τις γυναίκες από το να συμμετέχουν στη δημόσια σφαίρα. Τρία στοιχεία που ευθύνονται για τις επιθέσεις με βάση την ταυτότητα στο διαδίκτυο, υπολογίζοντας τις έμφυλες περιλαμβάνουν ένα συνδυασμό φεμινιστικών αξιών ή μη συμμόρφωσης με τα πρότυπα των φύλων, την κατάληψη ήδη αποκλειστικά ανδρικών χώρων (από νομοθετικά θέματα έως τον αθλητισμό) και την ενθάρρυνση

του διαχωρισμού από τη συμμαχία με πολλές περιθωριοποιημένες κοινωνικές ομάδες. Η τελευταία αναφορά αναδεικνύει την πολυεπίπεδη φύση της παραπληροφόρησης και την ικανότητά της να σπέρνει διαμάχες επιδεινώνοντας τις κοινωνικές διαιρέσεις και αντιπαραθέσεις. Από αυτή την άποψη, η GBD αντικατοπτρίζει αρνητικά τη διατομεακότητα των δικαιωμάτων των γυναικών του τετάρτου κύματος, δεδομένης της κατάχρησης των διαδικτυακών χώρων και των διαφορετικών σταδίων, καθώς και της αυξημένης κακοποίησης με επίκεντρο την εθνικότητα, τη θρησκεία, την ανικανότητα ή την ομοφυλοφιλία. Εντός του μέλλοντος, θα είναι ζωτικής σημασίας για τους ορισμούς των διαφωνούντων - που χρησιμοποιούνται για τη σκόπιμη ανάπτυξη της πληροφόρησης και της δέσμευσης μεταξύ των μελών - να ξεπεράσουν μια εντελώς διττή ταξινόμηση του σεξουαλικού προσανατολισμού, προκειμένου να εγγυηθούν την αναγνώριση και την ασφάλεια όλων των προσωπικοτήτων.

Η έκθεση 2019 Impact Threats and Landscape Report διαπίστωσε ότι το 96 τοις εκατό της βαθυπαραποίησης ήταν μη συναινετικές σεξουαλικές πράξεις και το 99 τοις εκατό από αυτές γίνονταν σε βάρος γυναικών. Η βαθυπαραποίηση είναι μια σχετικά νέα μέθοδος βίας με βάση το φύλο, που χρησιμοποιεί την τεχνητή νοημοσύνη για να εκμεταλλευτεί, να ταπεινώσει και να παρενοχλήσει τις γυναίκες μέσω της πανάρχαιας τακτικής της αφαίρεσης της σεξουαλικής τους αυτονομίας. Ένα από τα παραδείγματα παρατηρήθηκε κατά τη διάρκεια των γερμανικών εκλογών. Οι εκστρατείες παραπληροφόρησης είχαν ως στόχο την υποψήφια των Πρασίνων Annalena Baerbock. Η διάδοση παραποιημένων γυμνών φωτογραφιών που υποδήλωναν ότι ήταν νέα και ότι είχε ανάγκη από χρήματα τη σεξουαλικοποίησε, ενώ οι ψευδείς ισχυρισμοί ότι η Baerbock δεν είχε ολοκληρώσει ποτέ τις σπουδές της ή η απόδοση ενός επινοημένου αποσπάσματος που περιείχε μια ανούσια εξήγηση για την κλιματική αλλαγή έθεσε υπό αμφισβήτηση την ικανότητά της. Μια άλλη αφορά τη Rana Ayyub, μια δημοσιογράφο στην Ινδία που μίλησε κατά της αντίδρασης της κυβέρνησης στον βιασμό ενός οκτάχρονου κοριτσιού, έγινε αντικείμενο ενός βίντεο βαθυπαραποίησης που δημιουργήθηκε στο πλαίσιο μιας συντονισμένης διαδικτυακής εκστρατείας μίσους. Η Noelle Martin, μια νεαρή γυναίκα στην Αυστραλία που έχει υποστηρίξει το θέμα της σεξουαλικής κακοποίησης με βάση την εικόνα, έγινε επίσης αντικείμενο κατασκευασμένων σεξουαλικών εικόνων και βίντεο βαθυπαραποίησης. Πιο πρόσφατα, η Βρετανίδα ποιήτρια και ραδιοτηλεοπτικός παραγωγός Helen Mort βρήκε βίντεο βαθυπαραποίησης του εαυτού της στο διαδίκτυο. Τα βίντεο αυτά, εκτός του ότι βλάπτουν τις γυναίκες με τη συνδιαμόρφωση της σεξουαλικής τους ταυτότητας, χρησιμοποιούνται ως μορφή εκφοβισμού για να φιμώσουν τις γυναίκες που απεικονίζονται και να τις αποθαρρύνουν από το να δρουν ως δημόσια πρόσωπα (Dunn, 2021).

Τα αγόρια και τα κορίτσια στο επίπεδο του σχολείου διαφέρουν ως προς τις επιδόσεις, με τα αγόρια σε όλες τις ηλικίες να τα καταφέρνουν λιγότερο καλά από τα κορίτσια. Είναι πιο πιθανό να τιμωρούνται πειθαρχικά και να διαγιγνώσκονται με μαθησιακές δυσκολίες. Οι βαθμολογίες τους στις εξετάσεις και οι βαθμοί τους είναι χαμηλότεροι και έχουν λιγότερες πιθανότητες να ολοκληρώσουν τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Το ίδιο παρατηρείται και σε πανεπιστημιακό επίπεδο, όπου οι γυναίκες υπερτερούν των ανδρών κατά 16%.

Τα αγόρια και τα κορίτσια διαφέρουν επίσης όσον αφορά την παρουσία τους σε ορισμένες εφαρμογές των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Όπως δείχνει η αμερικανική μελέτη, περισσότερα κορίτσια έχουν σχεδόν συνεχή παρουσία στο TikTok, το SnapChat, το Instagram και το Facebook, ενώ τα αγόρια προτιμούν το YouTube (Survey of US teens, 2023). Επίσης, στην Ευρώπη, τα αγόρια επιλέγουν το YouTube, ενώ τα κορίτσια το Instagram, όπου δημοσιεύουν διπλάσιες αναφορές από τους άνδρες και τα σχόλιά τους αναφέρουν τη σημασία της αυτοεκτίμησης σε σχέση με τα πρότυπα ομορφιάς και την έκθεση σε εξιδανικευμένες εικόνες σώματος (Aran-Rampsott et al., 2024).

Εθνοτική ετερογένεια

Η εθνότητα είναι μια κατηγορία που βασίζεται στην κοινή ομιλούμενη γλώσσα, τη θρησκεία, την εθνικότητα, την ιστορία και άλλους πολιτιστικούς παράγοντες που δίνουν στους ανθρώπους την αίσθηση της ένταξης σε μια ομάδα και του αποκλεισμού από μια άλλη.

Ενώ κατά την εξέταση της εθνικότητας συνήθως δίνεται μεγάλη έμφαση στην ιδιότητα του μετανάστη, ο όρος μπορεί επίσης να οριστεί εξετάζοντας τη φυλή των συμμετεχόντων/ουσών και τα γενετικά μεταδιδόμενα φυσικά χαρακτηριστικά των ανθρώπινων ομάδων. Η πρώτη προσέγγιση χρησιμοποιείται κυρίως στην Ευρώπη, ενώ η δεύτερη στην Αμερική, και αυτό μπορεί να αποδοθεί στα διαφορετικά πρότυπα μεταναστευτικών κινήσεων στις δύο ηπείρους. Οι διασταυρώσεις μεταξύ γεωγραφικών, οικονομικών, πολιτιστικών, θρησκευτικών, εθνοτικών και φυλετικών παραγόντων έχουν αντίκτυπο σε πολλά ζητήματα, συμπεριλαμβανομένων των αρνητικών στάσεων, του στίγματος και του ρατσισμού. Παρά το γεγονός ότι ζούμε σε ένα περιβάλλον που είναι ποικιλόμορφο όσον αφορά την εθνικότητα και τον πολιτισμό, ο άνθρωπος νους βασίζεται συχνά σε διαδικασίες κατηγοριοποίησης για να οργανώσει, να απλοποιήσει και να κάνει την πραγματικότητα πιο προβλέψιμη. Άμεση συνέπεια της κατηγοριοποίησης είναι η επιείκεια σε κοινωνικές προκαταλήψεις και στερεότυπα, τα οποία συνήθως βασίζονται σε προκατάληψη και έχουν ως αποτέλεσμα την προνομιακή μεταχείριση των μελών της εσωτερικής ομάδας και τις διακρίσεις εις βάρος των μελών της εξωτερικής ομάδας (Basilici et al., 2022).

Γίνεται μια δημοφιλής διαλεκτική στρατηγική για τη συγκάλυψη του ρατσισμού, καθώς και ένα ισχυρό μέσο για να εξαπολύονται κύματα ψεύτικων ειδήσεων και εξοργισμένων σχολίων στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Μπορεί να είναι λανθάνουσα για μεγάλο χρονικό διάστημα, να αναδύεται περιοδικά με την ευρεία διάδοση αρνητικών στερεοτύπων και να καλλιεργεί έναν λόγο αποκλεισμού για τους πρόσφυγες και άλλες μειονότητες (Pararicco et al., 2022). Ο τρόπος με τον οποίο η παραπληροφόρηση κατά τη διάρκεια της κρίσης του COVID-19 έδειχνε τις ασιατικές, μουσουλμανικές ή εβραϊκές κοινότητες ως υπεύθυνες για την εξάπλωση του ιού σε διάφορες περιοχές είναι ένα σαφές παράδειγμα του τρόπου με τον οποίο τα ψέματα τέθηκαν στην υπηρεσία της ξενοφοβίας και του αντισημιτισμού.

Οι εκπαιδευόμενοι/ες συχνά υιοθετούν πρότυπα σκέψης σχετικά με την εθνικότητα από την οικογένειά τους. Η οικογενειακή κοινωνικοποίηση αξιών περιλαμβάνει τη διάκριση μεταξύ της προσωπικής εφαρμογής αυτών των κοινωνικών κρίσεων από τους γονείς και των αξιών που οι γονείς θέλουν να υιοθετήσουν τα παιδιά τους, και συχνά αυτές οι αξίες δεν είναι οι ίδιες.

Ένα στοιχείο που επηρεάζει τη διακύμανση και αυξάνει τον κίνδυνο μίσους είναι επίσης ο ίδιος ο τρόπος ομιλίας και η μορφή της γλώσσας που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευόμενοι/ες. Η γλώσσα έχει πολλά επίπεδα στον τρόπο με τον οποίο γίνεται κατανοητή, προφέρεται και χρησιμοποιείται. Η διερεύνηση της πολιτισμικής ποικιλομορφίας επισημαίνει την ισχυρή σύνδεση με τη γλωσσική ποικιλομορφία. Η γλωσσική ποικιλομορφία περιλαμβάνει τον προφορικό λόγο, για παράδειγμα, ένα παιδί ή μια οικογένεια που μιλάει μια γλώσσα, αλλά περιλαμβάνει επίσης την ομιλία πολλαπλών γλωσσών. Η γλώσσα και η επικοινωνία μπορεί επίσης να απαιτούν προσαρμοστικά υλικά ή υποστηρικτική τεχνολογία, όπως η νοηματική γλώσσα ή η γραφή Braille, που προσθέτουν το καθένα στρώματα στη γλωσσική ποικιλομορφία. Οι ομιλητές/ριες μη τυποποιημένων ποικιλιών αντιμετωπίζουν γλωσσικές και κοινωνικές διακρίσεις, επειδή οι τυποποιημένες ποικιλίες, οι οποίες έχουν χρηστική αξία, θεωρούνται σωστή χρήση της γλώσσας. Με αυτή τη χρηστική αξία συνεπάγεται υψηλό κύρος, προσφέροντας (κοινωνικο)οικονομική και ατομικιστική ισχύ. Οι περιφερειακές και ξένες προφορές που χρησιμοποιούνται από τους μετανάστες/στρίες συνήθως αποκλίνουν από την πρότυπη μορφή και ο στιγματισμός αυτών των ποικιλιών είναι μερικές φορές συνηθισμένος. Αυτό δεν ισχύει μόνο για την πρώτη γενιά, αλλά και για τα επόμενα παιδιά που μεγαλώνουν ακούγοντας και χρησιμοποιώντας τη δική τους ποικιλία της γλώσσας που μπορεί να μιλούν στο σχολείο.

Οι έφηβοι/ες είναι ευαίσθητοι/ες στο θέμα της μετανάστευσης, σε ορισμένες περιπτώσεις, αντιπαραβάλλοντας τις αξίες της οικογένειάς τους αναγνωρίζοντας την έντονα χειριστική πρόθεση των φάρσες. Είναι επίσης πολύ δραστήριοι/ες στην καταγγελία των άδικων κινήτρων της διάδοσης και της διάχυσης των χειραγωγημένων ειδήσεων κατά των μεταναστών, αλλά ότι δυσκολεύονται να τις ανακαλέσουν στη μνήμη τους (Pararicco et. al, 2022).

Θρησκευτική ετερογένεια

Είναι σημαντικό να κατανοήσουμε ότι οι άνθρωποι έχουν διαφορετικές θρησκευτικές πεποιθήσεις ή δεν έχουν θρησκευτικές πεποιθήσεις και αυτό μπορεί να επηρεάσει τη συμμετοχή τους στην τάξη. Οι εκπαιδευόμενοι/ες μπορεί να αντιδρούν διαφορετικά στα μαθήματα με βάση τη θρησκεία τους ή μπορεί να μην μπορούν να είναι παρόντες/ούσες σε ορισμένες θρησκευτικές γιορτές. Ο αριθμός των εκπαιδευόμενων για τους οποίους η θρησκεία είναι προσωπικά σημαντική έχει αυξηθεί τόσο από τη μετανάστευση, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών που γεννιούνται σε τέτοιες οικογένειες, όσο και από τις φονταμενταλιστικές τάσεις που συναντώνται σε πολλές θρησκείες τις τελευταίες δεκαετίες. Επιπλέον, τα θρησκευτικά ζητήματα φαίνεται πλέον να είναι πιο εμφανή τόσο όσον αφορά τη χρήση θρησκευτικής ενδυμασίας (π.χ. μπούρκα) όσο και θρησκευτικών συμβόλων (π.χ. σταυρός). Οι εκπαιδευόμενοι/ες αναφέρουν ότι επικεντρώνονται από τις αλάνθαστες εικόνες που

φορούν σε συμφωνία με τις ευσεβείς πεποιθήσεις τους. Για παράδειγμα, τα εβραϊκά αγόρια που φορούν *garmlukes* και τα παιδιά των Sikh που φορούν *patka* ή *dastaar* (κάλυμμα κεφαλής), αντιμετωπίζουν εκφοβισμό με βάση την ενδυμασία τους. Τα μουσουλμανικά παιδιά είναι πολύ πιο πιθανό από εκείνα άλλων πεποιθήσεων να έχουν βιώσει εκφοβισμό στο σχολείο λόγω της θρησκείας τους. Νεαρές μουσουλμάνες νεαρές κοπέλες που φορούν συμβατικό χιτζάμπ (μαντήλια κεφαλής). Αυτά τα πράγματα σε ορισμένες περιπτώσεις εκκενώνονται επιβλητικά από άλλες μαθήτριες ως ένδειξη εκφοβισμού και τρομοκρατίας. Οι περισσότεροι εκφοβισμοί μουσουλμάνων γίνονται από άλλους εκπαιδευόμενοι/ες και σε ορισμένα περιστατικά εμπλέκονται καθηγητές/τριες.

Η θρησκεία και οι ψευδείς ειδήσεις είναι στενά συνυφασμένες στον σημερινό κόσμο με τρεις σημαντικούς τρόπους (Douglas, 2018):

- Η θρησκεία αποτελεί συχνά αντικείμενο ψευδών ειδήσεων.
- Οι θρησκευόμενοι/ες πιστοί/ες είναι συχνά ανάμεσα στα στοχευμένα ακροατήρια των ψεύτικων ειδήσεων.
- Η θρησκεία με τη συγκεκριμένη μορφή του προτεσταντικού φονταμενταλισμού αποτελεί σημαντική ιστορική προέλευση των ψευδών ειδήσεων.

Η θρησκευτική παραπληροφόρηση εξαπλώνεται πολύ γρήγορα στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Αυτά τα άρθρα είναι πιο δύσκολο να αντικρουστούν και συνήθως θεωρούνται ευαίσθητο θέμα για συζήτηση, επειδή οι άνθρωποι μπορούν να σας κατηγορήσουν ότι είστε αντι-ισλαμιστές. Επιπλέον, ο συντονισμός της πλατφόρμας δεν θα εντοπίσει αυτόν τον συγκεκριμένο τύπο παραπληροφόρησης, καθώς είναι ακόμη πιο δύσκολο για τους αλγόριθμους και τους ανθρώπινους συντονιστές να εντοπίσουν και να χειριστούν το θρησκευτικό περιεχόμενο. (Διαδικτυακοί πειρασμοί: Covid 19 and Religious Misinformation' Social Media + Society, Alimardani Elswah).

Η αυξημένη πίστη στη θρησκευτικότητα και την πολιτική ταυτότητα θα συνέβαλε σε ισχυρότερες πεποιθήσεις στην ψευδοεπιστήμη και το παραφυσικό. Τα αποτελέσματα αποκάλυψαν ότι η πίστη στο παραφυσικό ήταν σημαντικά υψηλότερη για τους θρησκευόμενους/ες προπτυχιακούς φοιτητές/τριες σε σύγκριση με τους μη θρησκευόμενους/ες συμφοιτητές/ριες τους (Therriault et al., 2022).

Η πανδημία Covid 19 προκάλεσε πολλές παραπληροφορήσεις σχετικά με τον κορονοϊό, οι οποίες διαδόθηκαν από θρησκευτικούς ηγέτες. Οι χριστιανικές κοινότητες της Λατινικής Αμερικής, ο Μεξικανός πάστορας Oscar Gutierrez μετέδωσε ένα από τα βίντεο με τη μεγαλύτερη τηλεθέαση στο Facebook σχετικά με το διάλυμα διοξειδίου του χλωρίου, μια βιομηχανική χλωρίνη που προωθεί ως θεραπεία και προληπτική θεραπεία για τον ιό Covid-19, προωθώντας αναπόδεικτες και δυνητικά επικίνδυνες θεραπείες και εκμεταλλευόμενος τον φόβο για να προωθήσει το αντιεμβολιαστικό συναίσθημα. Μετά από αυτό το μήνυμα ελέγχθηκε και χαρακτηρίστηκε ως ψευδής πληροφορία (βλ. [Peligroso Dioxido de... - Ministerio del Buen Discernimiento | Facebook](#)). Στην Ισπανία, ο καρδινάλιος Antonio Cañizares Llovera κήρυξε τις προσπάθειες για την εξεύρεση εμβολίου ως «έργο του διαβόλου» που θα περιλαμβάνει «αμβλωμένα έμβρυα» σε μια κινηματογραφημένη λειτουργία που μοιράστηκε σε όλο τον κόσμο. Οι ηγέτες της Εκκλησίας στην Αυστραλία εξέφρασαν πρόσφατα παρόμοιες ανησυχίες, αγνοώντας προφανώς ότι η πρακτική

της χρήσης κυτταρικών σειρών που αναπτύχθηκαν από έμβρυο το 1972 αποτελεί κοινό τόπο στην ανάπτυξη εμβολίων εδώ και δεκαετίες. Στην Ινδία, ινδουιστές θρησκευτικοί και πολιτικοί ηγέτες προώθησαν τα ούρα αγελάδας ως θεραπεία για το Covid-19, εμπνευσμένοι από το ιερό καθεστώς των αγελάδων στον ινδουισμό, και δήλωσαν ότι ο κορονοϊός θα φύγει από την Ινδία μόλις ολοκληρωθεί ένας αμφιλεγόμενος ναός. Ισχυρισμοί ότι ένα εμβόλιο κατά της πολιομυελίτιδας περιείχε προϊόντα χοιρινού κρέατος ή τοξικά συστατικά, που συχνά διακινούνται από μουσουλμάνους κληρικούς, έχουν βλάψει τον αγώνα κατά της νόσου στο Πακιστάν με μουσουλμανική πλειοψηφία. («Μια αδιαμφισβήτητη αλήθεια»: Η θρησκευτική παραπληροφόρηση στην πανδημία του κοροναϊού (firstdraftnews.org)).

Στην περίπτωση που το Ισλάμ απαγορεύει τη διάδοση φημών και ενθαρρύνει τους πιστούς να επαληθεύουν τις πληροφορίες, αυτό δεν σταμάτησε την εξάπλωση της θρησκευτικής παραπληροφόρησης στην περιοχή, αλλά στην περιοχή MENA η θρησκευτική παραπληροφόρηση συνέβαλε στην επιδείνωση του Covid-19 infodemic σε παγκόσμιο επίπεδο.

Βιωματική ετερογένεια

Οι εκπαιδευόμενοι/ες όλων των εθνοτήτων αισθάνθηκαν τα πλεονεκτήματα της ετερογένειας - αλλά κάποιοι/ες περισσότερο από άλλους/ες. Η εθνοτική ετερογένεια μπορεί να αποτελεί παράγοντα κινδύνου, ιδίως στην Ευρώπη, όπου η έμφαση δίνεται στις μεταναστευτικές καταβολές. Θυματοποίηση, η εθνοτική ετερογένεια αποτελεί παράγοντα κινδύνου σε μικρότερες ηλικίες και μετατρέπεται σε πιο προστατευτικό παράγοντα στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (Basilici et al., 2022).

Ορισμένα από τα πιο συνηθισμένα και καλύτερα περιγραφόμενα προβλήματα λειτουργίας των παιδιών με προσφυγική εμπειρία, περιλαμβάνουν τη χρόνια διαταραχή μετατραυματικού στρες (PTSD), το άγχος μάχης (combat stress), το σύνδρομο της Στοκχόλμης και το σύνδρομο του επιζώντος. Ως συνέπεια των τραυματικών εμπειριών τις περισσότερες φορές το άτομο αισθάνεται τρόμο και αδυναμία. Αυτό συνοδεύεται από παρεμβατικές σκέψεις, αναμνήσεις, όνειρα, ξαφνικά συναισθήματα, φόβο, εμφανίζεται συχνά μούδιασμα, δηλαδή μείωση της σωματικής και πνευματικής δραστηριότητας, σωματικό πόνο δύσκολο έως δύσκολο να διαγνωστεί, ή συμπτώματα συνεχούς διέγερσης που συνοδεύουν τη συνεχή αναπαραγωγή ή αποφυγή σκέψεων των τραυματικών εμπειριών, δηλαδή ευερεθιστότητα, ξεσπάσματα θυμού, υπερευαισθησία σε εξωτερικά ερεθίσματα, δυσκολία συγκέντρωσης, κρίσεις πανικού (Badowska, 2015).

Οι ψευδείς πληροφορίες που στοχεύουν στους/στις μετανάστες/ριες και τους/τις πρόσφυγες δεν προκαλούν μόνο αίσθηση λόγω της αξίας τους ως σοκ, αλλά παρέχουν επίσης στερεοτυπικά, προκατειλημμένα και προκαταληπτικά ψεύδη. Από ψυχολογολογική άποψη, οι ρατσιστικές φάρσες μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να μεταφέρουν στερεότυπα και προκαταλήψεις μέσω της χειραγώγησης της γλώσσας. Υπάρχουν τυπικές γλωσσικές μορφές στερεοτύπων και προκαταλήψεων που αποσκοπούν στην απομυθοποίηση και την απόδοση σε αυτές στις ψεύτικες ειδήσεις. Υπό αυτή την έννοια, οι φυλετικές φάρσες μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να επηρεάσουν τις αντιμεταναστευτικές στάσεις, όπως αποδεικνύεται στους ενήλικες καθώς- οι άνθρωποι έχουν σχηματικές αντιλήψεις για τους/τις

μετανάστες/ριες και τους/τις πρόσφυγες/γισσες, ιδίως με την παρουσία κοινωνικών αναπαραστάσεων που διαμεσολαβούνται από ψευδείς ειδήσεις (Pararicco et al., 2022).

Ετερογένεια σεξουαλικού προσανατολισμού

Η ταυτότητα φύλου και ο σεξουαλικός προσανατολισμός είναι διαφορετικές δομές. Τα τρανσέξουαλ άτομα, όπως και τα cisgender άτομα, μπορεί να είναι σεξουαλικά προσανατολισμένα προς άνδρες, γυναίκες, και τα δύο φύλα ή κανένα από τα δύο φύλα, και όπως οι περισσότεροι άνθρωποι, συνήθως βιώνουν την ταυτότητα φύλου τους (ποιοι/ες αισθάνονται ότι είναι) και τον σεξουαλικό προσανατολισμό τους (από ποιους/ες έλκονται) ως ξεχωριστά φαινόμενα). Πολλοί διαφυλικό άνθρωποι βιώνουν κάποια στιγμή μια αλλαγή στα σεξουαλικά τους αισθήματα έλξης), γεγονός που υποδηλώνει ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός μπορεί να είναι πιο δυναμικός από ό,τι πιστεύαμε προηγουμένως (διαβάστε περισσότερα: [key-terms.pdf](#), [apa.org](#)). Μεγάλο μέρος των ψευδών ειδήσεων που κυκλοφορούν στα κοινωνικά δίκτυα στρέφεται κατά ευάλωτων ομάδων, όπως η κοινότητα ΛΟΑΤΚΙ+ (Carratala, 2023).

Γεωγραφική ετερογένεια

Η κατανόηση του τύπου καταγωγής των εκπαιδευόμενων μπορεί να προσφέρει πληροφορίες σχετικά με το πολιτισμικό μείγμα, τις ευκαιρίες δικτύωσης και τη συνολική ελκυστικότητα ενός σχολείου, καθώς και το βαθμό στον οποίο ένα σχολείο δίνει προτεραιότητα στη γεωγραφική ετερογένεια.

Τα στοιχεία αυτά αναδεικνύουν σταθερά σημαντικές διαφορές στις επιδόσεις των μαθητών/τριών στα αγροτικά σχολεία σε σύγκριση με τους/τις συνομηλικούς/ες τους στα μητροπολιτικά σχολεία για πολλές χώρες.

Επιβεβαιώνεται ότι η κοινωνικοοικονομική κατάσταση ενός σχολείου συνδέεται με τη συμμετοχή και τις επιδόσεις στα προγράμματα φυσικών επιστημών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, με τα μη μητροπολιτικά σχολεία να έχουν χειρότερες επιδόσεις από τα μητροπολιτικά σχολεία σε αυτούς τους τομείς. Τα μη μητροπολιτικά σχολεία είναι λιγότερο πιθανό να προσφέρουν προηγμένα μαθηματικά μαθήματα από τα μητροπολιτικά σχολεία, και όπου το κάνουν, οι εκπαιδευόμενοι/ες τους είναι λιγότερο πιθανό να επιλέξουν αυτές τις επιλογές. Η μη μητροπολιτική τοποθεσία έχει μετριοπαθή επίδραση στην επίδραση της SES, δείχνοντας το δρόμο για δυνητικά γόνιμες μελλοντικές μελέτες.

Στιγματισμένες μειονότητες

Ο στιγματισμός είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο που οδηγεί στην περιθωριοποίηση ενός συγκεκριμένου μέλους ή μιας ομάδας της κοινότητας. Το φαινόμενο αυτό παρατηρείται συχνά μεταξύ των παιδιών και των νέων στα σχολεία. Οι ψευδείς ειδήσεις και η παραπληροφόρηση μπορούν να γίνουν αιτία μεγαλύτερου στιγματισμού.

Το στίγμα οδηγεί σε διακρίσεις και απώλεια αξιοπρέπειας ως αποτέλεσμα των προκαταλήψεων από άλλα μέλη της κοινωνίας (Pingani et al., 2015). Το στίγμα εμποδίζει μοναδικά την εκπαιδευτική επίδοση, απαιτώντας από τα σχολεία την ικανότητα να προσαρμόζουν τις υπηρεσίες, ώστε να ανταποκρίνονται στους ποικίλους τρόπους με τους οποίους το στίγμα επηρεάζει ατομικά την επίδοση. Επιπλέον, ενώ το στίγμα περιλαμβάνει γενικά την εκπαιδευτική τύχη των μειονοτήτων σε ολόκληρη την τάξη, επηρεάζει διαφορετικά τα μεμονωμένα παιδιά. Τα παιδιά έχουν διαφορετικές ικανότητες να υπερασπιστούν τον εαυτό τους από τη στιγματική βλάβη. Κάποια έχουν πρόσβαση σε πολιτιστικούς πόρους που έρχονται σε αντίθεση με την οντολογική πρόκληση του στίγματος- αυτοί οι πόροι ενδεχομένως προστατεύουν τις μειονότητες από την εσωτερίκευση του στίγματος (Jeffries, 2006). Στο στιγματισμένο άτομο αποδίδεται μια ιδιότητα που το καθιστά διαφορετικό και συνήθως λιγότερο επιθυμητό από τους άλλους. Το άτομο υποβαθμίζεται έτσι από ένα πλήρες άτομο σε ένα απαξιωμένο άτομο. Ως αποτέλεσμα, το στιγματισμένο άτομο απομονώνεται και περιθωριοποιείται. Το στίγμα κατά των ατόμων με ψυχική ασθένεια παραμένει η ισχυρότερη αρνητική χροιά όλων των κοινωνικών σχέσεων (Pingani et al., 2015).

Τα άτομα που ανήκουν σε στιγματισμένες μειονότητες, συμπεριλαμβανομένων των νευροτύπων, συχνά αναμένουν ότι θα απορριφθούν ή θα υποστούν διακρίσεις, γεγονός που τους οδηγεί στην απόσυρση από την κοινωνική αλληλεπίδραση και μειώνει τις πιθανότητές τους να επωφεληθούν από ευκαιρίες εκπαίδευσης ή απασχόλησης, να λάβουν υποστήριξη ή να ακολουθήσουν πάθη και ενδιαφέροντα. Η έρευνα δείχνει ότι η βίωση διακρίσεων που βασίζονται σε στερεότυπα μπορεί να οδηγήσει στην εσωτερίκευση αυτών των στερεοτύπων. Κάποιος/α που αποτελεί αντικείμενο προκατάληψης αρχίζει να συμφωνεί με το περιεχόμενο της και αντιμετωπίζει τα στερεότυπα ως ουσιαστική αλήθεια για τον εαυτό του/της, γεγονός που επηρεάζει αρνητικά την αυτοεκτίμηση και τη διάθεσή του. Για παράδειγμα, αν ένα στερεότυπο που γράφει: «Ένα άτομο στο φάσμα του αυτισμού/της ΔΕΠΥ δεν μπορεί να ανταπεξέλθει στη ζωή», ένα μέλος αυτής της ομάδας που έχει εσωτερικεύσει αυτή την πεποίθηση θα σκεφτεί “Δεν μπορώ να ανταπεξέλθω στη ζωή”, γεγονός που θα επηρεάσει τη λήψη αποφάσεων και την αυτοεικόνα του.

Είναι πιθανό η εθνικότητα να λειτουργεί ως χαρακτηριστικό κατάστασης και να προκαλεί ανισορροπία ισχύος, ιδίως όταν οι εκπαιδευόμενοι/ες ανήκουν σε μειονοτική ομάδα. Ο εθνοτικός εκφοβισμός είναι μια υποκατηγορία του εκφοβισμού με βάση τις προκαταλήψεις και αναφέρεται στη στοχοποίηση κάποιου λόγω της εθνοτικής καταγωγής ή της πολιτισμικής του ταυτότητας. Μπορεί να περιλαμβάνει άμεσες (π.χ. ρατσιστικές κοροϊδίες και ρητές αναφορές σε συνήθειες και φορεσιές που αφορούν συγκεκριμένη κουλτούρα) και έμμεσες μορφές. Η συμπεριφορά αυτή έχει αρνητικό αντίκτυπο στην προσαρμογή των νέων, όπως δυσκολίες εσωτερικοποίησης και εξωτερίκευσης. Ο εθνοτικός εκφοβισμός οδηγεί τα θύματα να πιστεύουν ότι η δική τους εθνική καταγωγή και κοινωνική ταυτότητα είναι η αιτία της θυματοποίησης, με επακόλουθο την αυτοκατηγορία και το αίσθημα ανεπάρκειας. Ο ρόλος της ευνοιοκρατίας της εσωτερικής ομάδας αναδύεται από την ηλικία των έξι ετών, ενώ οι διακρίσεις της εξωτερικής ομάδας γίνονται εμφανείς σε μεγαλύτερες ηλικίες. Επομένως, είναι δυνατόν να υποθέσουμε ότι η συσχέτιση μεταξύ της εθνοτικής ποικιλομορφίας και του εκφοβισμού θα μπορούσε να είναι διαφορετική σε σχέση με το επίπεδο του σχολείου (Basilici et al., 2022).

Αξίζει να σημειωθεί ότι το εσωτερικευμένο στίγμα (βιωμένο, εσωτερικευμένο, δηλαδή το αυτοστίγμα) και το δημόσιο στίγμα (βιωμένο από άλλους, εξωτερικό στίγμα) είναι ξεχωριστά ζητήματα (Vogel et al., 2013). Είναι οι εσωτερικευμένες πεποιθήσεις που συνδέονται με το περιεχόμενο των στερεοτύπων που έχουν ισχυρότερο αρνητικό αντίκτυπο στην ευημερία και την ευημερία από ό,τι ο στιγματισμός από την ίδια την κοινωνία). Το να βιώνει κάποιο άτομο το στίγμα σημαίνει ότι έχει επίγνωση των στερεοτύπων για την ομάδα στην οποία ανήκει, αλλά δεν συμφωνεί απαραίτητα με το περιεχόμενό τους - δεν είναι ασυνήθιστο για τα μέλη των μειονοτήτων να αντιδρούν με διαμαρτυρίες, κινήματα αυτοπροάσπισης ή υπερηφάνειας. Το να ανήκει κάποιο άτομο σε μια στιγματισμένη ομάδα και να φοβάται τις διακρίσεις μπορεί να οδηγήσει σε αισθήματα ντροπής και στην επιθυμία να κρύψει την ταυτότητά του: τα νευροτυπικά άτομα συχνά αναφέρουν ότι προτιμούν να μην ενημερώνουν τους άλλους/ες ότι ανήκουν στο φάσμα του αυτισμού ή ότι έχουν διαγνωστεί με ΔΕΠΥ, καθώς αυτό μπορεί να έχει αρνητικό αντίκτυπο στον τρόπο με τον οποίο τους αντιμετωπίζουν ή τους αξιολογούν τα νευροτυπικά άτομα). Η απροθυμία να διερευνήσει κάποιο άτομο την ταυτότητά του (το λεγόμενο «outing») μπορεί να παρακινήσει περαιτέρω τη χρήση κοινωνικού καμουφλάζ, π.χ. με τη μίμηση της συμπεριφοράς των νευροτυπικών ατόμων, οδηγώντας σε αυξημένη ένταση και αίσθημα ανεπάρκειας.

Δραστηριότητες

1. Γλώσσα για τη συζήτηση πολυπολιτισμικών θεμάτων και θεμάτων κοινωνικής δικαιοσύνης

Διάρκεια: 30 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Με την ολοκλήρωση αυτής της δραστηριότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να κατανοούν τις λέξεις (προκατάληψη, διακρίσεις, ρατσισμός, σεξισμός, ομοφοβία, κουλτούρα, πολυπολιτισμικότητα) και να διερευνήσουν τις ιδιαιτερότητες και τις επιπτώσεις των διαφορετικών ορισμών για κάθε λέξη.
- Να μάθουν να εκτιμούν τη σημασία της γλώσσας στη συζήτηση για θέματα πολυπολιτισμικότητας και κοινωνικής δικαιοσύνης και πώς η διαδικασία συζήτησης των ορισμών συμβάλλει στην κατανόηση των όρων.
- Το σημαντικότερο σημείο αυτής της δραστηριότητας είναι να κάνει τους/τις εκπαιδευόμενους/ες να συζητήσουν για αυτούς τους όρους και να συνειδητοποιήσουν ότι διαφορετικοί άνθρωποι εννοούν διαφορετικά πράγματα, παρόλο που χρησιμοποιούν τις ίδιες λέξεις.

Πόροι και εξοπλισμός:

Περιγραφή:

Ο/Η εκπαιδευτής/ρια θα πρέπει να χωρίσει τους/τις εκπαιδευόμενους/ες σε ομάδες λίγων συμμετεχόντων/ουσών (μία λέξη - μία ομάδα). Εάν είναι δυνατόν, οι ομάδες θα πρέπει να έχουν συμμετέχοντες/ουσες από διαφορετικές κοινωνικές ομάδες, τουλάχιστον διαφοροποιημένους ως προς το φύλο. Ο/Η εκπαιδευτής/ρια κάθε ομάδας θα ξεκινήσει ζητώντας από κάθε/καθεμία εκπαιδευόμενο/η να μοιραστεί έναν ορισμό για την έννοια «προκατάληψη». Η ομάδα θα προχωρήσει με τους υπόλοιπους ορισμούς προσπαθώντας, αν είναι δυνατόν, να καταλήξει σε συναίνεση σε έναν ορισμό για κάθε λέξη. Όλοι οι ορισμοί θα πρέπει να συζητηθούν στη συνέχεια στην ολομέλεια της ομάδα.

Σημειώσεις του/της εκπαιδευτή/ριας:

Ορισμοί (χρησιμοποιήστε το λεξικό της χώρας σας):

- **Προκατάληψη:** μια στάση για ένα άλλο άτομο ή μια ομάδα ανθρώπων που βασίζεται σε στερεότυπα.
- **Διακρίσεις:** ενέργεια ή συμπεριφορά που βασίζεται σε προκατάληψη.
- **Ρατσισμός:** οι συστημικές συνθήκες που παρέχουν σε ορισμένους ανθρώπους πιο σταθερή και ευκολότερη πρόσβαση σε ευκαιρίες με βάση την (θεωρούμενη) φυλή ή την εθνικότητα.
- **Πολιτισμός:** ο τρόπος ζωής, ιδίως τα γενικά ήθη και έθιμα και οι πεποιθήσεις, μιας συγκεκριμένης ομάδας ανθρώπων σε μια συγκεκριμένη χρονική στιγμή.
- **Πολυπολιτισμικότητα:** περιλαμβάνει ανθρώπους που έχουν πολλά διαφορετικά ήθη και έθιμα και πεποιθήσεις, ή αφορά μια κοινωνία, έναν οργανισμό, μια πόλη κ.λπ.
- **Σεξισμός:** οι συστημικές συνθήκες που παρέχουν σε ορισμένους ανθρώπους πιο σταθερή και ευκολότερη πρόσβαση σε ευκαιρίες με βάση το (αντιληπτό) φύλο, το φύλο ή την έκφραση του φύλου.
- **Ετεροσεξισμός:** οι συστημικές συνθήκες που παρέχουν σε ορισμένα άτομα πιο σταθερή και ευκολότερη πρόσβαση σε ευκαιρίες με βάση τον (αντιληπτό) σεξουαλικό προσανατολισμό.
- Μπορούν να εφαρμοστούν και άλλοι ορισμοί.

Οι σημειώσεις του/της εκπαιδευτή/ριας περιλαμβάνονται στο [ΣΥ9.3](#).

Σημείωση: η δραστηριότητα βασίζεται στο Exploring Language: Definitions Activity (edchange.org) και Understanding «Multicultural» (edchange.org).

2. Κουίζ μεροληπτικής γλώσσας

Διάρκεια: 10 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Με την ολοκλήρωση αυτής της δραστηριότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να αναγνωρίζουν τη μεροληπτική γλώσσα (η μεροληπτική γλώσσα αποτελείται από λέξεις ή φράσεις που μπορεί να κάνουν ορισμένους ανθρώπους ή ομάδες να αισθάνονται αποκλεισμένοι ή υποεκπροσωπούμενοι).

Πόροι και εξοπλισμός: Υπολογιστής, πρόσβαση σε πλατφόρμα ηλεκτρονικής μάθησης

Περιγραφή:

Online test

Παραδείγματα:

A. Η «μαύρη λίστα» είναι μια λέξη που μπορεί να θεωρηθεί ως παράδειγμα προκατάληψης:

- Προκατάληψη λόγω αναπηρίας
- Φυλετική προκατάληψη
- Ηλικιακή προκατάληψη
- Μεροληψία λόγω εθνικότητας

B. Ο όρος «καθελωμένος/η σε αναπηρικό καροτσάκι» μπορεί να θεωρηθεί ως παράδειγμα προκατάληψης:

- Προκατάληψη λόγω αναπηρίας
- Φυλετική προκατάληψη
- Ηλικιακή προκατάληψη
- Μεροληψία λόγω εθνικότητας

Γ. Ο όρος «Ψηφιακός Ιθαγενής» είναι ο όρος που μπορεί να θεωρηθεί ως παράδειγμα προκατάληψης:

- Προκατάληψη λόγω αναπηρίας
- Φυλετική προκατάληψη
- Ηλικιακή προκατάληψη
- Μεροληψία λόγω εθνικότητας

Δ. Ο όρος «φυσικός ομιλητής/ρια» αγγλικής είναι ο όρος που μπορεί να θεωρηθεί ως παράδειγμα προκατάληψης:

- Προκατάληψη λόγω αναπηρίας
- Φυλετική προκατάληψη

- Ηλικιακή προκατάληψη
- Μεροληψία λόγω εθνικότητας

Ε. Οι «παράνομοι αλλοδαποί» είναι ο όρος που μπορεί να θεωρηθεί ως παράδειγμα προκατάληψης:

- Προκατάληψη λόγω αναπηρίας
- Φυλετική προκατάληψη
- Ηλικιακή προκατάληψη
- Μεροληψία λόγω εθνικότητας

Σημείωση: Στην ηλεκτρονική δοκιμή θα εμφανιστεί μια επεξήγηση σχετικά με τη φράση που συνιστάται.

Η δραστηριότητα βασίζεται σε [25 Examples of Biased Language | Onqig Blog](#)

Προαιρετικά: Μπορείτε να εξασκηθείτε στο λογισμικό ανάλυσης κειμένου του Onqig, το οποίο επισημαίνει αυτές και πολλές άλλες αποκλειστικές λέξεις και φράσεις και παρέχει προτάσεις για εναλλακτικές λύσεις σε τέτοιες μεροληπτικές λέξεις.

3. Ποιες είναι οι κοινωνικές σας ταυτότητες;

Διάρκεια: 40 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Με την ολοκλήρωση αυτής της δραστηριότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να κατανοούν και να εκτιμούν τον πολιτισμό των εκπαιδευόμενων.
- Να μάθουν να εκτιμούν τον πολιτισμό των άλλων εκπαιδευόμενων.
- Να κατανοούν την ετερογένεια στην τάξη.

Πόροι και εξοπλισμός: χαρτί και στυλό ή ηλεκτρονικός υπολογιστής με επεξεργαστή κειμένου.

Περιγραφή:

«Για να κατανοήσουν και να εκτιμήσουν πλήρως την ετερογένεια που υπάρχει μεταξύ των οικογενειών που εξυπηρετούνται, οι πάροχοι υπηρεσιών πρέπει πρώτα να κατανοήσουν και να εκτιμήσουν τη δική τους κουλτούρα».

Η κατανόηση του εαυτού σας βοηθά στην κατανόηση των άλλων.

Το πρώτο στάδιο που οδηγεί στην πολιτισμική κατανόηση είναι ο προβληματισμός σχετικά με τις δικές μας αξίες και τον πολιτισμό μας. Κάθε άτομο, εκπαιδευτής/ρια ή εκπαιδευόμενος/η έχει το δικό του σύστημα αντίληψης του κόσμου και των άλλων ανθρώπων. Ο αναστοχασμός του δικού του πολιτισμού και των δικών του αξιών και αντιλήψεων μπορεί να βοηθήσει να χτιστούν γέφυρες για την κατανόηση του πολιτισμού και των αξιών των άλλων, παρόμοιων ή διαφορετικών από τον δικό του.

Βήμα 1

Ζητήστε από τους/τις εκπαιδευόμενους/ες να σκεφτούν τις ομάδες, τις ταυτότητες και τις διαστάσεις στις οποίες ανήκουν με βάση την ταξινόμηση που εξηγήθηκε.

Προτείνετε τους να εξετάσουν το φύλο, την εθνικότητα, τη φυλή, τη θρησκεία, την περιοχή/τις ρίζες (όπου γεννήθηκαν και έζησαν/όπου έζησε άλλη οικογένεια πριν), την οικογενειακή δομή, την οικογενειακή σχέση (μητέρα, κόρη κ.λπ.), τη γλώσσα (τις γλώσσες), τις ικανότητες, τις αναπηρίες, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, τη σειρά γέννησης, τα πολιτικά ιδεώδη, την εργασιακή εμπειρία, την εκπαίδευση, τη γλώσσα που μιλούν, τα χόμπι.

Βήμα 2

Ζητήστε από τους/τις εκπαιδευόμενους/ες να σκεφτούν τις διάφορες ομάδες, ταυτότητες και διαστάσεις που τους/τις περιγράφουν καλύτερα. Θα πρέπει να καταγράψουν όσες περισσότερες μπορούν να σκεφτούν.

Βήμα 3

Ζητήστε από τους/τις εκπαιδευόμενους/ες να σκεφτούν τις ακόλουθες ερωτήσεις και να καταγράψουν τις απαντήσεις τους:

1. Ποια κομμάτια είναι τα πιο σημαντικά για τη διαμόρφωσή σας; Προσπαθήστε να σχεδιάσετε ένα σχήμα.
2. Γνωρίζετε άλλους που έχουν παρόμοια κομμάτια; Σε ποιο βαθμό τα κομμάτια είναι τα ίδια;
3. Γνωρίζετε άλλους που έχουν διαφορετικά κομμάτια; Πώς διαφέρουν τα κομμάτια;
4. Σε ποιες κοινωνικές ομάδες νομίζετε ότι ανήκετε;
5. Θυμάστε κάποια πληροφορία (ψευδείς ειδήσεις, παραπληροφόρηση, εσφαλμένη πληροφόρηση) που σας επηρέασε ιδιαίτερα επειδή ανήκετε σε μια συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα;

Βήμα 4

Προσδιορίστε τις κοινωνικές ομάδες που υπάρχουν στην τάξη.

Ζητήστε από έναν/μία εκπαιδευόμενο/η να μοιραστεί τις σημειώσεις του και να γράψει τον κατάλογο στον μαύρο/άσπρο πίνακα. Ρωτήστε ποιος έχει εντοπίσει παρόμοιες ομάδες, στη συνέχεια ζητήστε για διαφορετικές ομάδες.

Δημιουργήστε έναν κατάλογο με ψευδείς ειδήσεις, παραπληροφόρηση, ελλιπή πληροφόρηση που συνδέονται με τη συγκεκριμένη ομάδα.

Σημειώσεις εκπαιδευτή/ριας:

Δώστε έμφαση στο πόσο σημαντικό είναι να κατανοήσετε τον πολιτισμό σας. Επισημάνετε πόσο πολλές διαφορετικές ομάδες μπορούν να εντοπιστούν ακόμη και σε μια μικρή ομάδα.

Σημείωση: η δραστηριότητα βασίζεται σε:

[https://extension.psu.edu/programs/betterkidcare/news/clad-cultural-linguistic-ability-diversity-are-you-self-aware\)](https://extension.psu.edu/programs/betterkidcare/news/clad-cultural-linguistic-ability-diversity-are-you-self-aware)

Αξιολόγηση

1. Ανακοίνωση Ανάρτησης για την Καταπολέμηση Μύθων/Στερεοτύπων

Διάρκεια: 55 λεπτά στην τάξη (συν 150 λεπτά για την εργασία στο σπίτι)

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Με την ολοκλήρωση αυτής της δραστηριότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να κάνουν χρήση εργαλείων ελέγχου γεγονότων για την επαλήθευση πληροφοριών.
- Να εφαρμόζουν τις γνώσεις και τις δεξιότητες του μαθήματος.
- Να καταρρίπτουν μύθους/στερεότυπα, στην προκειμένη περίπτωση που συνδέονται με ομάδες διαφορετικότητας (νοητικές ικανότητες ή ρατσισμός, φύλο κ.α.).
- Να χρησιμοποιούν μορφή οπτικοποίησης για την καταπολέμηση της παραπληροφόρησης και των ψευδών ειδήσεων.

Πόροι και εξοπλισμός: υπολογιστής, διαδίκτυο, πρόσβαση στις πλατφόρμες Canva PowerPoint ή οποιοδήποτε άλλο εργαλείο σχεδίασης.

Περιγραφή:

Η αξιολόγηση είναι μια εργασία. Οι εκπαιδευόμενοι/ες αναπτύσσουν αφίσες κατάρριψης μύθων/στερεοτύπων και στη συνέχεια αξιολογούν τον αντίκτυπο μιας σύντομης παρουσίασης αυτών των αφισών στην ομάδα.

Βήμα 1 (15 λεπτά στην τάξη)

Εξηγήστε την ιδέα του σχεδίου διάψευσης. Δημιουργήστε ομάδες εκπαιδευόμενων: 4-5 εκπαιδευόμενοι/ες (αν η ομάδα είναι 30 άτομα - 5-6 ομάδες). Συνιστάται η τυχαία επιλογή. Κάθε ομάδα θα εργαστεί πάνω σε έναν μύθο/στερεότυπο.

Ο κατάλογος των μύθων/στερεοτύπων (ο/η εκπαιδευτής/ρια μπορεί να προετοιμάσει τον κατάλογο ή να ζητήσει από τους/τις εκπαιδευόμενους/ες να περιηγηθούν στο διαδίκτυο και να αναζητήσουν το θέμα που θέλουν να

επεξεργαστούν. Ο παρακάτω κατάλογος είναι μια πρόταση που μπορεί να αλλάξει από τον/την εκπαιδευτή(ρια):

- **Ικανότητα:**
  - α. Τα άτομα με ψυχική ασθένεια είναι απρόβλεπτα, επικίνδυνα και ανίατα.
  - β. Τα άτομα με προβλήματα ψυχικής υγείας δεν μπορούν να εργαστούν.
  - γ. Τα προβλήματα ψυχικής υγείας αποτελούν ένδειξη αδυναμίας.
- **Φύλο:**
  - α. Υπάρχουν βιολογικές διαφορές στον εγκέφαλο των ανδρών και των γυναικών ([Busting Myths About Sex and Gender – SAPIENS](#))
  - β. Στερεότυπες λέξεις που σχετίζονται με τα φύλα περιλαμβάνουν τις λέξεις bubbly και bossy για τις γυναίκες και dominator ή επιθετικός για τους άνδρες.
  - γ. Οι διατροφικές διαταραχές επηρεάζουν μόνο τις γυναίκες.
- **Εθνοτική:** Το DNA των λευκών και των μαύρων είναι εντελώς διαφορετικό.
- **Θρησκευτική και εθνοτική:** όλοι οι μουσουλμάνοι είναι Άραβες.
- **Κοινωνικοοικονομικά:**
  - α. Τα άτομα που προέρχονται από περιβάλλοντα με χαμηλότερο επίπεδο κοινωνικής θέσης είναι λιγότερο ικανά από εκείνα που προέρχονται από περιβάλλοντα με υψηλότερο επίπεδο κοινωνικής θέσης (εδώ υπάρχει ένα παράδειγμα που μπορείτε να επαληθεύσετε το γεγονός [Educators' Beliefs About Students' Socioeconomic Backgrounds as a Pathway for Supporting Motivation - David M. Silverman, Ivan A. Hernandez, Mesmin Destin, 2023 \(sagepub.com.\)](#))
  - β. Οι μετανάστες επιβαρύνουν τις οικονομίες.
  - γ. Οι μετανάστες μεταδίδουν ασθένειες.

Οι εκπαιδευόμενοι/ες θα πρέπει να ενθαρρύνονται να τροποποιούν την εμφάνιση και το κείμενο του προτύπου, ώστε να ταιριάζουν στα μηνύματά τους.

Κατά την κατασκευή των αφισών τους και την παροχή στοχευμένης ανατροφοδότησης, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα πρέπει να εστιάζουν σε:

- Ακρίβεια πληροφοριών.
- Σαφήνεια πληροφοριών και διάταξη (με βάση τα προηγούμενα θέματα, μπορείτε επίσης να χρησιμοποιήσετε [The Debunking Handbook 2020. Available at https://sks.to/db2020. DOI:10.17910/b7.1182](#) available in different languages, [ΣΥ9.4](#)).
- Χρήση εικόνων ή εφέ που συμπληρώνουν το μήνυμα και βοηθούν στην αποσαφήνιση των εννοιών.
- Το μήνυμα τράβηξε την προσοχή, ενώ ήταν ευαίσθητο στις διαφορετικές οπτικές γωνίες και ενδεχομένως σε κάποιον που μπορεί να επηρεαστεί από αυτή την παρανόηση.
- Χωρίς ορθογραφικά λάθη, τυπογραφικά λάθη ή θολές/κακής ποιότητας εικόνες.

εκπαιδευτής/ρια μπορεί να δημιουργήσει μια δραστηριότητα στην πλατφόρμα για να ψηφίσουν για την καλύτερη.

(Σημείωση: Ο/Η εκπαιδευτής/ρια μπορεί να αποφασίσει να εργαστεί με μία αφίσα ανά ομάδα από την αρχή και να παραλείψει την ψηφοφορία).

Μετά την ανατροφοδότηση από τους συνομηλίκους, ο/η εκπαιδευτής/ρια θα πρέπει επίσης να παρέχει την ανατροφοδότηση.

(Ο/Η εκπαιδευτής/ρια θα πρέπει να κλείσει τα τελευταία 10 λεπτά της συνάντησης για την ανατροφοδότηση ανά ομάδα).

Βήμα 4 (20 λεπτά στην τάξη συν 30 λεπτά εργασία για το σπίτι)

Μοιραστείτε την ενημερωμένη αφίσα με τις άλλες ομάδες.

Ο/Η εκπαιδευτής/ρια θα πρέπει να δημιουργήσει ειδικό χώρο στην πλατφόρμα και να προγραμματίσει τη συνάντηση.

Οι εκπαιδευόμενοι/ες θα πρέπει να συλλέξουν τα σχόλια από τις άλλες ομάδες και να επικαιροποιήσουν την τελική έκδοση της αφίσας.

Κατά τη διάρκεια της συζήτησης ρωτήστε τους/τις εκπαιδευόμενους/ες αν έχουν συναντήσει ποτέ έναν συγκεκριμένο μύθο/στερεότυπο στα μέσα μαζικής ενημέρωσης και αν προσπάθησαν να μάθουν το γεγονός ή την ανάρτηση εναντίον του.

Όλες οι αναρτημένες αφίσες θα πρέπει να είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθούν από άλλους χρήστες. Ενθαρρύνετε τους/τις εκπαιδευόμενους/ες να τις κοινοποιήσουν μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης.

Το φύλλο αξιολόγησης περιλαμβάνεται στο [ΣΥ 9.5](#).

Πηγή: η δραστηριότητα είναι βασισμένη στο LaCaille, R. A., and Hessler, E. E. (2021). To refute or not refute, that is the question: The case for creating myth debunking posters with psychology learners in K. Lassonde, and M. Burkett (Eds.), *Psychological Myths, Mistruths and Misconceptions: Curriculum-based Strategies for Knowledge Change* (pp. 62-70). Society for the Teaching of Psychology ([ΣΥ9.6](#)).

Πρόσθετες δραστηριότητες

(προαιρετικά)

2. Επαλήθευση των πληροφοριών στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και στο διαδίκτυο

Διάρκεια: 15 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Με την ολοκλήρωση αυτής της δραστηριότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να επαληθεύουν τις πληροφορίες που μπορούν να διαβάσουν σε αναρτήσεις στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ή στον ιστό, χρησιμοποιώντας αξιόπιστες πηγές πληροφοριών και ιστότοπους ελέγχου γεγονότων.

Πόροι και εξοπλισμός: Σύνδεση στο Διαδίκτυο, υπολογιστής/φορητός υπολογιστής/κινητό τηλέφωνο.

Περιγραφή:

Εφαρμόστε διάφορες καλές πρακτικές για την επαλήθευση των πληροφοριών.

Βήμα 1

Πατήστε το : <http://www.thedogisland.com>

History of the Fisher-Price Airplane (Tu-164 / FP-72) (weathergraphics.com)

Βήμα 2

1. Ελέγξτε τα **διαπιστευτήρια**. Είναι ο/η αρθρογράφος ειδικευμένος/η στο θέμα που πραγματεύεται το άρθρο ή η ανάρτηση;
2. Εργάζεται επί του παρόντος ο/η **αρθρογράφος** στον συγκεκριμένο τομέα; Ελέγξτε το LinkedIn ή κάντε μια γρήγορη αναζήτηση στο Google για να δείτε αν ο/η αρθρογράφος μπορεί να μιλήσει για το θέμα με κύρος και ακρίβεια.
3. Ψάξτε για **μεροληψία**. Μήπως το άρθρο ή η ανάρτηση φαίνεται να κλίνει προς μια συγκεκριμένη άποψη; Μήπως παραπέμπει σε ιστότοπους, αρχεία ή εικόνες που φαίνεται να δίνουν μια μονόπλευρη άποψη; Τα προκατειλημμένα άρθρα μπορεί να μη σας δίνουν ολόκληρη την ιστορία.
4. Ελέγξτε τις **ημερομηνίες**. Οι ειδήσεις και τα άρθρα μπορεί να έχουν ημερομηνία λήξης. Αυτό που είναι σχετικό τη μια μέρα μπορεί να μην είναι την επόμενη μέρα. Χρησιμοποιήστε τις πιο ενημερωμένες πληροφορίες που μπορείτε να βρείτε.
5. Ελέγξτε την **πηγή**. Όταν ένα άρθρο ή μια ανάρτηση παραθέτει πηγές, φροντίστε να τις ελέγξετε. Έχετε υπόψη σας ότι οι πηγές και τα ιδρύματα που ακούγονται επίσημα μπορεί στην πραγματικότητα να είναι προκατειλημμένες δεξαμενές σκέψης ή να εκπροσωπούν μόνο μια περιορισμένη οπτική. Διαβάστε όσα περισσότερα μπορείτε για το θέμα για να είστε σε θέση να δηλώσετε μόνοι σας αν οι πληροφορίες είναι ακριβείς ή όχι.
6. Ελέγξτε τα **urls**. Η χειραγώγηση του τομέα υπάρχει. Για παράδειγμα, αυτό που μοιάζει με domain .edu, ακολουθούμενο από .co ή «lo» είναι πιθανότατα ένας ψεύτικος ή παραπλανητικός ιστότοπος. Αν δείτε μια ελαφρώς παραλλαγμένη έκδοση μιας γνωστής διεύθυνσης URL, κάντε μια μικρή έρευνα.
7. Υποψιαστείτε το **εντυπωσιακό**. Οι υπερβολικοί και προκλητικοί τίτλοι με υπερβολική χρήση κεφαλαίων γραμμάτων ή συναισθηματικής γλώσσας αποτελούν σοβαρές κόκκινες σημαίες.
8. Επαληθεύστε τις **εικόνες**. Οι εικόνες μπορεί να είναι επεξεργασμένες ή επεξεργασμένες, μερικές φορές είναι ψηφιακά επεξεργασμένες. Μια

αντίστροφη αναζήτηση εικόνας στο Google μπορεί να βοηθήσει στην ανακάλυψη της πηγής μιας εικόνας και των πιθανών παραλλαγών της

Σημειώσεις του/της εκπαιδευτή/ριας: Αναλύστε την απάντηση μαζί με τους/τις εκπαιδευόμενους/ες. Το σύντομο τεστ ναι/όχι για 8 ερωτήσεις μπορεί να εμφυτευτεί στην πλατφόρμα. Εστιάστε περισσότερο στις λανθασμένες απαντήσεις.

3. Ετερογένεια και ένταξη στα σχολεία της Ευρώπης

Διάρκεια: 15 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Με την ολοκλήρωση αυτής της δραστηριότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να κατανοούν και να εξοικειώνονται με την ποικιλομορφία στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ).

Πόροι και εξοπλισμός:

Περιγραφή:

Χρησιμοποιήστε τις δημοσιεύσεις της ΕΕ για να μάθετε ορισμένα στοιχεία και δεδομένα σχετικά με την ποικιλομορφία στα σχολεία στην Ευρώπη. Κατεβάστε το αρχείο [Promoting diversity and inclusion in schools in Europe - Publications Office of the EU \(europa.eu\)](#) or you can open [ΣΥ9.2](#).

Βρείτε απαντήσεις στις παρακάτω ερωτήσεις:

1. Ποιοι είναι οι κύριοι **λόγοι** στους οποίους βασίζονται οι υποθέσεις διακρίσεων στα σχολεία; (Κεφάλαιο 2.2)
2. Σε ποια **ατομικά χαρακτηριστικά των μαθητών/ριών** έχουν πρόσβαση οι ανώτατες εκπαιδευτικές αρχές σε όλη την Ευρώπη; (Κεφάλαιο 2.3)
3. Σε ποιους **τύπους κοινωνικών ομάδων μαθητών/ριών** απευθύνονται τα σχολικά προγράμματα σπουδών που αφορούν την πολυμορφία και την ένταξη; (Κεφάλαιο 5.3)
4. Ποιες είναι οι **ικανότητες των εκπαιδευτικών** που σχετίζονται με τη διαφορετικότητα και την ένταξη και προωθούνται μέσω των πλαισίων ικανοτήτων υψηλού επιπέδου για την ΤΕΕ ή/και των προγραμμάτων επιμόρφωσης υψηλού επιπέδου; (Κεφάλαιο 7.2)

(Ελέγξτε ορισμένα άλλα στατιστικά στοιχεία σχετικά με τη χώρα σας).

4. Εικονικό παιχνίδι: ψεύτικη απόδραση

Διάρκεια: 150 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Με την ολοκλήρωση αυτής της δραστηριότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να κατανοούν και να εξοικειώνονται με την ποικιλομορφία στην ΕΕ.

Πόροι και εξοπλισμός: κινητό τηλέφωνο ή tablet, λήψη εφαρμογής από <https://escapefake.org/>

Περιγραφή:

Το παιχνίδι, το μάθημα και η παρουσίαση είναι διαθέσιμα μετά τη σύνδεση. Μπορεί στη συνέχεια να χρησιμοποιηθεί ως υλικό για την τάξη σε σχολεία - συνιστούμε ηλικίες 12 έως 18 ετών. Είναι διαθέσιμο επίσης για ταμπλέτες και τηλέφωνα, μπορεί να παιχτεί εκτός σύνδεσης.

Χρόνος δραστηριότητας του παιχνιδιού: περίπου 6 ώρες. Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε μόνο ένα μέρος (διατίθενται 3 μέρη).

Το Escape Fake αντλεί από την τεχνογνωσία στην παιγνιώδη και βιωματική μάθηση. Μέσα από μια συναρπαστική ιστορία, αφήγηση και χαρακτήρες, εμπλέκει βαθιά τους/τις εκπαιδευόμενους/ες. Πρόκειται για ένα δωρεάν παιχνίδι επαυξημένης πραγματικότητας, που καθοδηγεί τους παίκτες σε ψηφιακά δωμάτια διαφυγής, όπου λύνουν γρίφους, απαντούν σε κουίζ και συνδυάζουν τρισδιάστατα αντικείμενα για να αποκαλύψουν την αλήθεια και να «αποδράσουν από το fake». Συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω του προγράμματος «Δημιουργική Ευρώπη».

Το παιχνίδι είναι διαθέσιμο σε διάφορες γλώσσες, συμπεριλαμβανομένων των ιταλικών και των αγγλικών. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως μέρος των πιστωτικών μονάδων για ολόκληρο το μάθημα ή ως προαιρετικό σχέδιο μαθήματος. Κάποια εκπαίδευση είναι διαθέσιμη κατά παραγγελία.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Aran-Ramspott, S., Korres-Alonso, O., Elexpuru Albizuri, I., Moro-Inchaurtieta, Á., & Bergillos-García, I. (2024). Young users of social media: an analysis from a gender perspective. *Front. Psychol.* 15:1375983. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1375983>.

Badowska, M. (2015). Różnorodność kulturowa uczniów wyzwaniem dla współczesnej szkoły [Cultural Diversity of Students Is a Challenge for Contemporary of the School]. *Kultura – Społeczeństwo – Edukacja*, 1(7), 179–192. DOI:[10.14746/kse.2015.1.12](https://doi.org/10.14746/kse.2015.1.12)

Basilici, M.C., Palladino, B.E., & Menesini E. (2022). Ethnic diversity and bullying in school: A systematic review. *Aggression and Violent Behavior*, 65(4), <https://doi.org/10.1016/j.avb.2022.101762>.

Black, S., Krahmer, D. , & Allen, J.D. (2018). Part 6: Diversity and Inclusion. *The Reference Librarian*, 59(1), 92-106.

<http://dx.doi.org/10.1080/02763877.2018.1451425>

Carratalá, A. (2023). Disinformation and Sexual and Gender Diversity in Spain: Twitter Users' Response, and the Perception of LGBTQI+ Organisations. *Social Sciences*, 12. 206.

<https://doi.org/10.3390/socsci12040206>

Chiu, J.Y. (2014). Modifying dialogical strategy in asynchronous critical discussions for cross-strait Chinese learners. *Informatics*, 1(2), 174-189; <https://doi.org/10.3390/informatics1020174>

Davies, M.J., Highfield, C., & Foreman-Brown, G. (2023). Secondary teachers' beliefs about the relationship between students cultural identity and their ability to think critically. *Journal of Pedagogical Research*, 1(4), 75-90.

<https://doi.org/10.33902/JPR.202320538>

Douglas, C. (2018). Religion and Fake News: Faith-Based Alternative Information Ecosystems in the US and Europe. *The Review of Faith & International Affairs*, 16(1), 61-73.

<https://doi.org/10.1080/15570274.2018.1433522>

Escolà-Gascón, A., Dagnall, N., Denovan, A., Drinkwater, K., & Diez-Bosch, M. (2023). Who falls for fake news? Psychological and clinical profiling evidence of fake news consumers. *Personality and Individual Differences*, 200, 111893. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2022.111893>

Fontenelle-Tereshchuk, D. (2020). Diversity in the Classrooms: A Human-Centered Approach to Schools. *Interchange*, 51, 429-439. <https://doi.org/10.1007/s10780-020-09402-4>

Guillory, J. J., & Geraci, L. (2010). The persistence of inferences in memory for younger and older adults: Remembering facts and believing inferences. *Psychonomic Bulletin & Review*, 17(1), 73–81.

<https://doi.org/10.3758/PBR.17.1.73>

- Hidalgo, N. (1993). Multicultural teacher introspection. In T. Perry & J. Fraser (Eds.), *Freedom's Plow: Teaching in the Multicultural Classroom*. Routledge
- Iniesto, F., & Bossu, C. (2023). Equity, diversity, and inclusion in open education: A systematic literature review. *Distance Education, 44*(4), 694–711. <https://doi.org/10.1080/01587919.2023.2267472>
- Jeffries, S.D. (2006). The structural inadequacy of public schools for stigmatized minorities: the need for institutional remedies. *Hastings Constitutional Law Quarterly*, Forthcoming Seton Hall Public Law Research Paper No. 934147. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=934147
- Min, S., & Goff, P. T. (2016). The relations of a school's capacity for institutional diversity to student achievement in socio-economically, ethnically, and linguistically diverse schools. *International Journal of Inclusive Education, 20*(12), 1310–1325. <https://doi.org/10.1080/13603116.2016.1168876>
- Kang'ethe, & S.M. Muhuro, P. (2014). Exploring the state of diversity as an opportunity to strengthen student tutoring in institutions of higher learning: The case of two higher education institutions in South Africa. *Mediterranean Journal of Social Sciences, 5*(15), 241-248 . <https://doi.org/10.5901/MJSS.2014.V5N15P241>
- OECD. (2010). *Educating Teachers for Diversity: Meeting the Challenge, Educational Research and Innovation*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264079731-en>
- Papapicco, C.; Lamanna, I.; & D'Errico, F. (2022). Adolescents' Vulnerability to Fake News and to Racial Hoaxes: A Qualitative Analysis on Italian Sample. *Multimodal Technol. Interact.*, 6(20). DOI:[10.3390/mti6030020](https://doi.org/10.3390/mti6030020)
- Pingani, L., Evans-Lacko, S., Del Vecchio, V., Luciano, M., Catellani, S., Hamati, A., Rigatelli, M., & Fiorillo, A. (2015), University students' identification of stigmatizing schizophrenia in Italian newspapers. *Am J Orthopsychiatry, 85*(2), 139-144. <https://doi.org/10.1037/ort0000053>
- Pisula, E., Płatos, M., Banasiak, A., Danielewicz, D., Gosztyła, T., Podgórska-Jachnik, D., Pyszkowska, A., Rumińska, A., & Winczura, B. (2024). *Neuroróżnorodność na polskich uczelniach. Doświadczenia osób studiujących: w spektrum autyzmu, z ADHD i z dysleksją*. Wydawnictwo Impuls.Kraków.
- Rosińska K., Jedynak P., 2023, Jak nauczyć studentów krytycznego myślenia i poprawnego dobierania źródeł, PWN, [Infodżungla.pdf \(pwn.pl\)](https://infodzungla.pwn.pl): the material in Polish with some good examples how to identify proper references (should be changed while translating into the other resources)
- Shatto, B., & Erwin, K. (2017). Teaching Millennials and Generation Z: Bridging the Generational Divide. *Creative Nursing, 23*(1), 24-28. <https://doi.org/10.1891/1078-4535.23.1.24>

Therriault, D., Zabolski, B., & Jankovsky, A. (2022). What Can Fake News, Politics, and Religion Tell Us About Pseudoscience?. *Journal of Health & Social Policy*, 9(1), 12-24. DOI: 10.30845/jesp.v9n1p2

United Nations High Commissioner for Refugees. (2019). *Education 2030: A Strategy for Refugee Education*. United Nations High Commissioner for Refugees.

<https://www.unhcr.org/media/education-2030-strategy-refugee-education>

Vogel, D., Bitman-Heinrichs, R., Hammer, J., Wade, Nathaniel. (2013). Is Stigma Internalized? The Longitudinal Impact of Public Stigma on Self-Stigma. *Journal of counseling psychology*, 60(2), 311–316.

DOI:[10.1037/a0031889](https://doi.org/10.1037/a0031889)

Πολυμέσα

[25 Examples of Biased Language](#)

[CLAD – Cultural, Linguistic, Ability Diversity – Are you self-aware?](#)

[Busting Myths About Sex and Gender – SAPIENS\)](#)

Dunn, S. (2021, March 3). Women, Not Politicians, Are Targeted Most Often by Deepfake Videos. <https://www.cigionline.org/articles/women-not-politicians-are-targeted-most-often-deepfake-videos/>

Educators' Beliefs About Students' Socioeconomic Backgrounds as a Pathway for Supporting Motivation - David M. Silverman, Ivan A. Hernandez, Mesmin Destin, 2023

[Gen-Z-Diversity-and-Fake-News-3.pdf \(ilctr.org\)](#)

[Exploring Language: Definitions Activity \(edchange.org\)](#)

Ongig's Text Analyzer software

SOE. (2023, January, 27). Diversity in the Classroom: Teaching, Types, and Examples. American University's School of Education.

<https://soeonline.american.edu/blog/diversity-in-the-classroom/>

The Debunking Handbook 2020. <https://sks.to/db2020>. DOI:10.17910/b7.1182

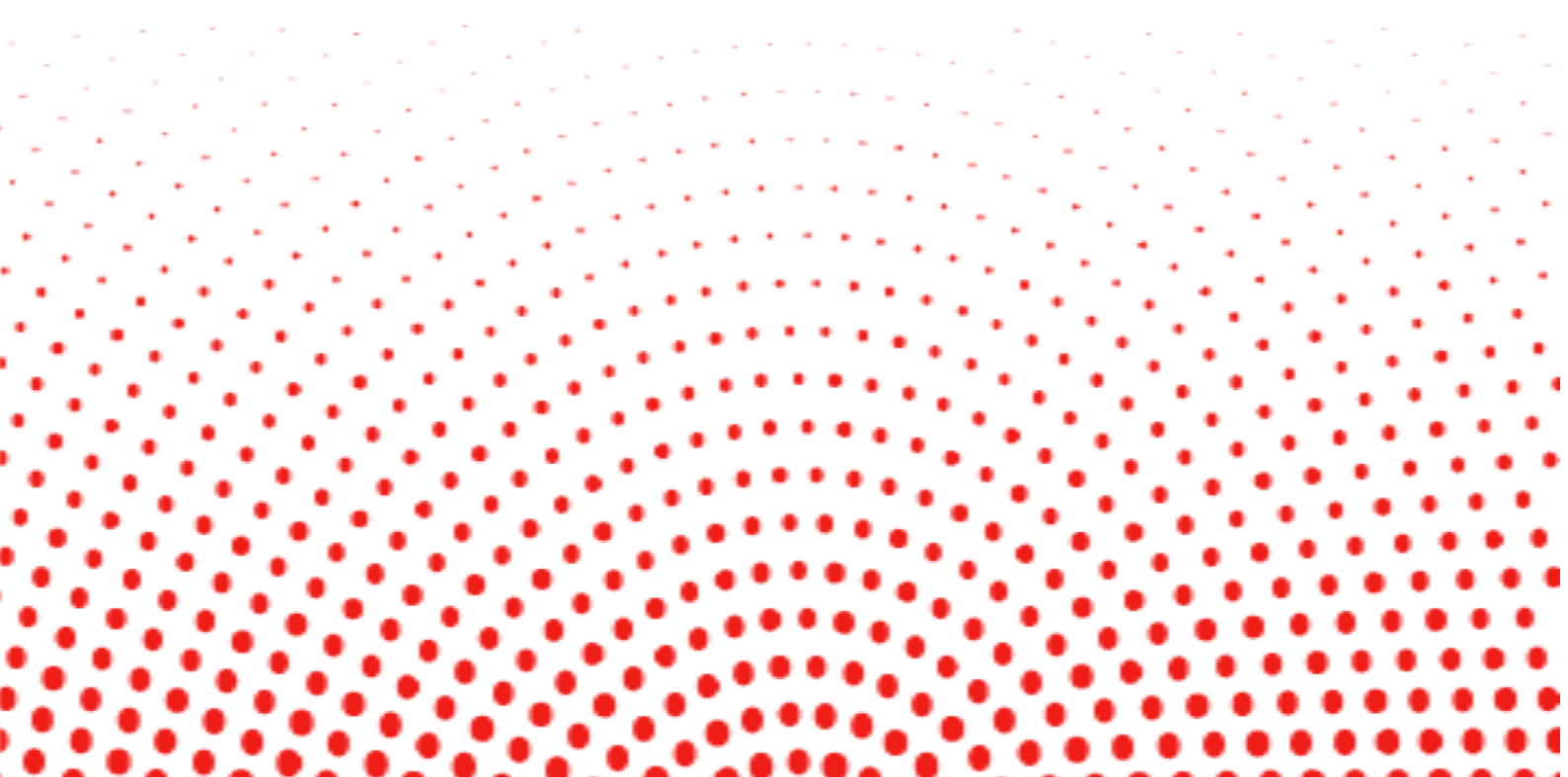
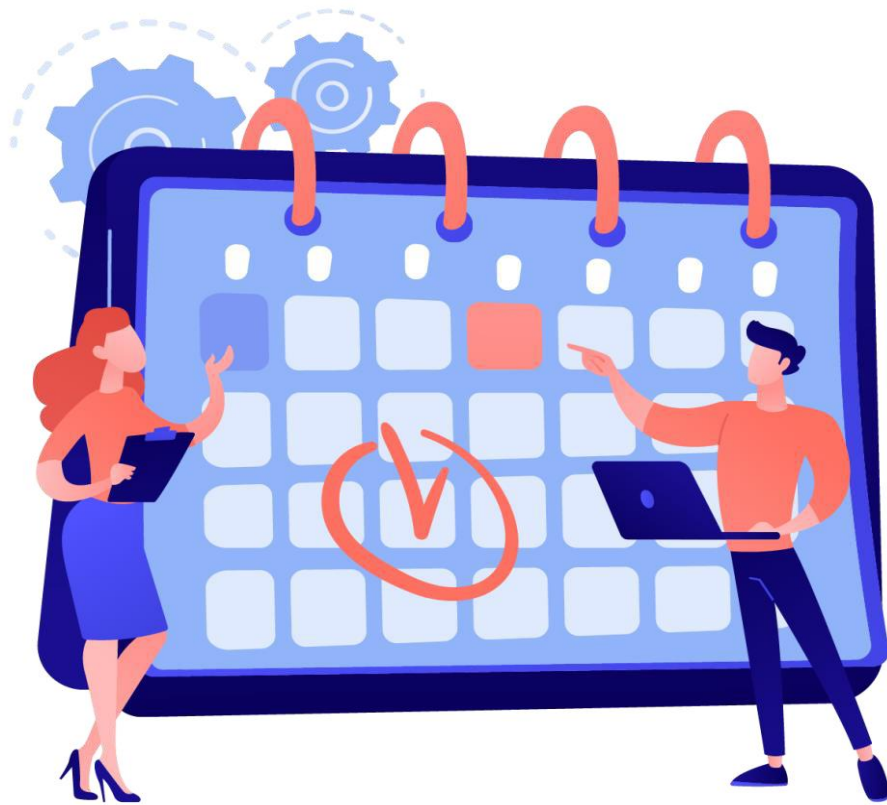
[Understanding "Multicultural" \(edchange.org\)](#).

Πρόσθετες Βιβλιογραφικές Αναφορές και Πηγές

LaCaille, R. A., & Hessler, E. E. (2021). To refute or not refute, that is the question: The case for creating myth debunking posters with psychology students. In K. Lasonde, & M. Burkett (Eds.), *Psychological Myths, Mistruths and Misconceptions: Curriculum-based Strategies for Knowledge Change* (pp. 62-70). Society for the Teaching of Psychology. <http://teachpsych.org/ebooks/mythsmistruths> (ΣΥ9.6)

Study.com (primary school [Levels of Culture: National, International & Subcultural - Lesson](#)): some examples of powerpoint presentation you can use in the classroom teaching young children.

10. Πρακτικά παραδείγματα σχεδίων μαθήματος

Η ενότητα με μια ματιά

10. Πρακτικά Παραδείγματα σχεδίων μαθήματος	
<i>Περίληψη</i>	<p>Η εκπαιδευτική διαδικασία απαιτεί προσεκτικό σχεδιασμό, τόσο αναφορικά με το περιεχόμενο, όσο και στην επιλογή των καλύτερων μεθόδων, υλικών και χώρων για την υλοποίησή της. Η παραπληροφόρηση είναι ένα ιδιαίτερα δύσκολο θέμα που απαιτεί πιο σύνθετα εργαλεία και μεθόδους διδασκαλίας συγκριτικά με την εκπαίδευση γύρω από πιο συνηθισμένες θεματικές. Για να υποστηρίξει τους εκπαιδευτικούς στην προσπάθειά τους να μετατρέψουν τους/τις εκπαιδευόμενους/ες σε υπεύθυνους χρήστες του διαδικτύου, η ενότητα αυτή προτείνει ένα μοντέλο για τον αποτελεσματικό σχεδιασμό μαθημάτων, καθώς και πρακτικά παραδείγματα που μπορούν να χρησιμοποιηθούν, να προσαρμοστούν ή να χρησιμεύσουν ως πηγή έμπνευσης.</p>
<i>Μαθησιακά αποτελέσματα</i>	<p>Με την ολοκλήρωση αυτής της ενότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Να κατανοούν τα βασικά χαρακτηριστικά των σχεδίων μαθήματος. - Να εξοικειωθούν με την εκπαιδευτική μέθοδο για την εκπόνηση σχεδίων μαθήματος. - Να καλλιεργήσουν την ικανότητα ανάπτυξης ενός σχεδίου μαθήματος για την καθοδήγηση των εκπαιδευόμενων στην αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης.
<i>Πόροι & εξοπλισμός</i>	<p><i>Πόροι:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - <u>Κατευθυντήριες γραμμές για διδάσκοντες και εκπαιδευτές/ριες σχετικά με την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης και την προώθηση του ψηφιακού γραμματισμού μέσω της εκπαίδευσης και της κατάρτισης</u> - <u>EU citizen Handbook of instructional strategies on evidence based foundation for teaching in primary schools.</u> <p>Οι πόροι αυτοί εντοπίζονται επίσης στο: <u>ΣΥ10.8</u></p> <p><i>Εξοπλισμός:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Σύνδεση στο Διαδίκτυο, βιντεοπροβολέας - Ψηφιακές συσκευές (φορητοί υπολογιστές, τάμπλετ ή κινητά τηλέφωνα) για τους/τις εκπαιδευόμενους/ες
<i>Συνολική διάρκεια</i>	195 λεπτά

Εισαγωγή

Διάρκεια: 20 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να αποκτήσουν βασικές γνώσεις σχετικά με το περιεχόμενο και τις δραστηριότητες της ενότητας.

Πόροι και εξοπλισμός: φορητός υπολογιστής, πλατφόρμα ηλεκτρονικής μάθησης

Περιγραφή:

α) Εισαγωγή στο θέμα.

β) Παρουσίαση των δραστηριοτήτων της ενότητας.

Θεωρητικό Πλαίσιο

Διάρκεια: 60 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να κατανοήσουν τα βασικά χαρακτηριστικά ενός σχεδίου μαθήματος.
- Να εξοικειωθούν με την εκπαιδευτική μέθοδο για την εκπόνηση σχεδίων μαθήματος.

Πόροι και εξοπλισμός: φορητός υπολογιστής, παρουσιάσεις μέσω PowerPoint (PPT).

Περιγραφή:

Σε έναν κόσμο καταιγισμού πληροφοριών και άκρατης πληροφόρησης, οι ερευνητές/ριες και οι αρχές ενθαρρύνουν τις δράσεις που συνδράμουν στην αντιμετώπιση της εσφαλμένης πληροφόρησης (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2018- Wardle & Derakhshan, 2017- Zarocostas, 2020). Στην πρόσκληση αυτή, η εκπαίδευση παρουσιάζεται ως η βασική άμυνα κατά της παραπληροφόρησης (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2018).

Οι νέοι/ες που έρχονται σε επαφή με τον ψηφιακό κόσμο, πρέπει να κατέχουν επικαιροποιημένες γνώσεις και δεξιότητες και να χρησιμοποιούν τα νέα μέσα με σύνεση (Carlsson, 2019- Μιχαηλίδης, 2018).

Σήμερα, κάθε έφηβος/η μεταξύ 11 και 16 ετών εκτίθεται και έχει την ίδια πρόσβαση με οποιονδήποτε ενήλικα στο περιεχόμενο των μέσων ενημέρωσης. Το 94,8% των εφήβων διαθέτει κινητό τηλέφωνο με σύνδεση στο διαδίκτυο και η μέση ηλικία στην οποία αποκτούν πρόσβαση σε αυτές τις συσκευές είναι περίπου τα 11 έτη αν όχι νωρίτερα (UNICEF, 2021).

Το 2012, άτομα ηλικίας 15 ετών περνούσαν στο διαδίκτυο 21 ώρες την εβδομάδα, αριθμός που έφτασε τις 35 ώρες την εβδομάδα το 2018, σύμφωνα με τα στοιχεία του ΟΟΣΑ. Τα στοιχεία αυτά καταδεικνύουν την ανάγκη σχετικής εκπαίδευσης, ώστε

να μπορούν να διακρίνουν μεταξύ πληροφοριών και απόψεων και να ενισχύσουν την κριτική τους σκέψη δεδομένης της «ασάφειας» των πληροφοριών (PISA in Focus, 2021). Με άλλα λόγια, η εκπαίδευση γύρω από τα μέσα ενημέρωσης περιλαμβάνει «κριτική ανάλυση των μηνυμάτων, ηθική και υπεύθυνη δημιουργία περιεχομένου και αλληλεπίδραση με τους πολίτες» (Marta-Lazo, 2018: 48).

Η εξάπλωση της εσφαλμένης πληροφόρησης και της παραπληροφόρησης στα πλαίσια των ψηφιακών μέσων προκαλούν αυτό που έχει ονομαστεί «αποσύνθεση της αλήθειας», όπου παρατηρείται αύξηση των διαφωνιών μεταξύ των πολιτών σχετικά με το τι αποτελεί άποψη κάποιου και τι γεγονός, καθώς και μείωση της εμπιστοσύνης σε προηγουμένως σεβαστές πηγές αποδείξεων και πραγματικών πληροφοριών (Rich & Kavanagh, 2018).

Ενώ έρευνες από όλο τον κόσμο υποδεικνύουν εδώ και καιρό την ανάγκη διδασκαλίας δεξιοτήτων ψηφιακού γραμματισμού από τα πρώτα κιόλας χρόνια της σχολικής εκπαίδευσης (π.χ. Batool & Webber, 2019- Bowler et al., 2001- Moore & Kearsley, 2005), η διαδεδομένη πρακτική διδασκαλίας K-12, παραμένει ελλιπής και ασυνεπής. Πάνω από μια δεκαετία πριν, μία από τις σημαντικότερες ανησυχίες που ανέφεραν οι εκπαιδευτικοί σε μια πρώιμη μελέτη ήταν ότι πολλοί «μαθητές/ριες δεν διαθέτουν δεξιότητες κριτικής αξιολόγησης των πληροφοριών στο διαδίκτυο» (Vega & Robb, 2019). Πιο πρόσφατα, μελέτες έδειξαν ότι οι μαθητές/ριες μπορούν πλέον να αναζητούν γρήγορα και εύκολα διαδικτυακές πληροφορίες για οποιοδήποτε θέμα τους ενδιαφέρει, αλλά ένα σημαντικό ποσοστό δεν διακρίνει με ακρίβεια τις αληθείς από τις ψευδείς πληροφορίες (Kahne & Bowyer, 2017; Wineburg et al., 2016).

Ταυτόχρονα, υπάρχει ουσιαστική έρευνα που δείχνει ότι οι διδακτικές πρακτικές που αναπτύσσουν τον ψηφιακό γραμματισμό στα μέσα έχουν αποτέλεσμα. Πράγματι, αρκετές μελέτες δείχνουν ότι όταν δίνονται στους/στις εκπαιδευόμενους/ες τέτοιες ευκαιρίες εκμάθησης όπου παράλληλα μπορούν να εξασκήσουν τις δεξιότητές τους, σημειώνεται σημαντική βελτίωση και των ικανοτήτων τους (Echeverria et al., 2018- Kohnen et al., 2020- McGrew, 2020).

Για παράδειγμα, η υποστήριξη των εκπαιδευόμενων στην αξιολόγηση πληροφοριών στο διαδίκτυο έχει τεκμηριωθεί ότι προάγει τόσο την αυξημένη πολιτική δέσμευση στο διαδίκτυο και την έκθεση σε διαφορετικές απόψεις, όσο και τη βελτίωση των ικανοτήτων των εκπαιδευόμενων σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης (Kahne et al., 2012- McGrew et al., 2018- Walraven et al., 2013- Wiley et al., 2009- Zhang & Duke, 2011). Επιπλέον, έχει βρεθεί ότι η ρητή διδασκαλία του ψηφιακού γραμματισμού και του γραμματισμού στα μέσα ενημέρωσης αυξάνει την πιθανότητα οι εκπαιδευόμενοι/νες να διακρίνουν σωστά μεταξύ ακριβούς και ανακριβούς διαδικτυακού περιεχομένου (Kahne & Bowyer, 2017).

Στο σύνολό τους, οι μελέτες αυτές δείχνουν ότι οι εκπαιδευόμενοι/ες στο γυμνάσιο, στο λύκειο και στο πανεπιστήμιο που έλαβαν μαθήματα σχεδιασμένα να βελτιώσουν τις δεξιότητές τους ως προς την κριτική αξιολόγηση του ψηφιακού περιεχομένου έγιναν πιο ικανοί χρήστες.

Αυτές οι έρευνες δείχνουν ότι η διδασκαλία ανεπαρκών μεθόδων αξιολόγησης πληροφοριών στο διαδίκτυο, όπως η κρίση μόνο από τη διεύθυνση ιστοτόπου ή την ευκολία πρόσβασης, μπορεί να οδηγήσει τους/τις μαθητές/τριες σε επιφανειακές ή

λανθασμένες αναλύσεις των πηγών. (Kohnen et al., 2020; Lynch, 2016; McGrew, 2021, 2022; McGrew & Byrne, 2022; McGrew & Chinoy, 2022).

Σε αυτή τη μελέτη, το 90,6% των εκπαιδευτικών αναγνώρισαν ότι σχεδίασαν λίγες ή καθόλου δραστηριότητες σχετικά με την παραπληροφόρηση. Έτσι, η κοινωνία της γνώσης δίνει τη θέση της στην κοινωνία της παραπληροφόρησης και της υπερφόρτωσης πληροφοριών (Amorós, 2018).

Για να βοηθήσουν τους/τις εκπαιδευόμενους/ες να αποκτήσουν αυτές τις δεξιότητες, οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει πρώτα να είναι οι ίδιοι ψηφιακά εγγράμματοι.

Σύμφωνα με την Cebrián-Robles (2019), το γεγονός ότι οι εκπαιδευόμενοι/ες έχουν ψηφιακές δεξιότητες δεν σημαίνει ότι είναι υπεύθυνοι/ες, κριτικοί χρήστες του διαδικτύου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Οι Romero- Rodríguez κ.ά. (2019) έχουν επινοήσει τον όρο «analfanautas» (αναφέρεται σε ένα ψηφιακά αναλφάβητο δίκτυο που συναντά δυσκολίες σχετικά με το περιεχόμενο στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ή στις ψηφιακές πλατφόρμες και κατά την πλοήγησή του σε αυτά) για να αναφερθούν στους χρήστες των τεχνολογιών της πληροφορίας και της επικοινωνίας που δεν διαθέτουν τις απαραίτητες δεξιότητες για την κατάλληλη χρήση τους (σ. 387). Οι **analfanautas**: **(α) είναι ικανοί/ες να χειρίζονται σωστά την τεχνολογία**- έχουν επίγνωση **των πλατφορμών, των συσκευών και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης** που υφίστανται- **(β) επεξεργάζονται** περισσότερο περιεχόμενο από αυτό που μπορούν να διαχειριστούν, κατάσταση που μπορεί να οδηγήσει σε υπερφόρτωση πληροφοριών, **(γ) προτιμούν την ψευδο-πληροφόρηση**, και **(δ) τείνουν να μοιράζονται** περιεχόμενο χωρίς να το έχουν αναλύσει πρώτα (Romero-Rodríguez et al., 2019).

Τόσο ο Lee (2018) όσο και οι Shu κ.ά. (2020) υποστηρίζουν ότι ο γραμματισμός στα μέσα και στην πληροφόρηση σε νεαρή ηλικία μπορεί να συμβάλει στον μετριασμό των επιπτώσεων της παραπληροφόρησης και της εσφαλμένης πληροφόρησης.

Ο Ennis ορίζει την κριτική σκέψη ως «λογική αναστοχαστική σκέψη που επικεντρώνεται στην απόφαση για το τι πρέπει να πιστέψουμε ή να κάνουμε» (1996, σ. 166). Οι Machete & Turpin (2020) ερμηνεύουν την ίδια έννοια ως «την ικανότητα κάποιου να αναλύει και να αξιολογεί επιχειρήματα ανάλογα με την ορθότητα και την αξιοπιστία τους, να ανταποκρίνεται σε αυτά τα επιχειρήματα και να διεξάγει συμπεράσματα από πληροφορίες που υπάρχουν στο διαδίκτυο» (σ. 4). Και στους δύο ορισμούς, η έμφαση δίνεται στη λογική, στον αναστοχασμό και στη διαδικασία λήψης αποφάσεων (Ritchhart & Church, 2020).

Η χρήση της κριτικής σκέψης κατά των ψευδών ειδήσεων, της παραπληροφόρησης, της εσφαλμένης πληροφόρησης, των δημοσιεύσεων που προσελκύουν κλικ και της υπερφόρτωσης πληροφοριών έχει απασχολήσει την παγκόσμια βιβλιογραφία (Díaz & Hall, 2020- Gallardo-Camacho & Marta-Lazo, 2020- Herrero-Diz, Jiménez, Frade & Aramburu, 2019- Machete & Turpin, 2020- Weiss, Alwan, García & García, 2020).

Η κριτική σκέψη προάγει «την ενεργό, υπεύθυνη και κριτική πολιτειότητα, καθώς και τις ηθικές αξίες που απαιτούνται για την πρόοδο, τόσο ατομικά όσο και κοινωνικά» (Ventura, 2019, σ. 71). Σύμφωνα με τα λόγια του Jiménez (2020), «αν οι εκπαιδευόμενοι/ες δεν αναπτύξουν τις διαθέσεις και τις δεξιότητες που απαιτούνται για την αντιμετώπιση αυτού του είδους των πληροφοριών, οι κοινωνίες

του μέλλοντος θα πέσουν εύκολα θύματα χειραγώγησης, ανίκανες να αναγνωρίσουν τις ψευδείς ειδήσεις» (σ. 13).

Ο Εκπαιδευτικός, Επιστημονικός και Πολιτιστικός Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών (UNESCO) έχει δημοσιεύσει ένα πρόγραμμα σπουδών για τον γραμματισμό στα ψηφιακά μέσα και την πληροφόρηση (MIL) για εκπαιδευτικούς και εκπαιδευόμενους/ες υπό τον τίτλο «Πολίτες με γνώση των ψηφιακών μέσων και της πληροφόρησης: Σκέψου κριτικά, κάνε κλικ με σύνεση!» (Grizzle et al., 2021).

Τα μαθησιακά αποτελέσματα του MIL περιλαμβάνουν:

- κριτική αξιολόγηση πληροφοριών, μέσων και ψηφιακού περιεχομένου
- ανάλυση, διαμοιρασμό, οργάνωση και αποθήκευση πληροφοριών, μέσων και ψηφιακού περιεχομένου
- σύνθεση ή επεξεργασία των ιδεών που προέρχονται από πληροφορίες και ψηφιακά μέσα, και
- ικανότητα προστασίας από κινδύνους στο διαδίκτυο σε σχέση με το λογισμικό, το περιεχόμενο, τις επαφές και την αλληλεπίδραση.

Καθώς το Διαδίκτυο και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης έχουν γίνει αναπόσπαστο μέρος της καθημερινότητάς μας, πλέον υπάρχει και μεγαλύτερη πρόσβαση στη γνώση και την επικοινωνία. Ωστόσο, παράλληλα, υφίστανται μεγαλύτεροι κίνδυνοι όσον αφορά στις παραπλανητικές πληροφορίες, τις ψευδείς ειδήσεις και τις δημοσιεύσεις που προσελκύουν κλικς (Romero-Rodríguez et al., 2019). Παρομοίως, η UNESCO απαριθμεί επτά δεξιότητες γραμματισμού στα ψηφιακά μέσα και στην πληροφόρηση (MIL) για τους/τις εκπαιδευτικούς (Grizzle et al., 2021):

1. **Κατανόηση του ρόλου που κατέχουν οι πληροφορίες και τα ψηφιακά μέσα και οι επικοινωνίες** στη βιώσιμη ανάπτυξη και τη δημοκρατία.
2. **Κατανόηση του περιεχομένου** και των χρήσεών του.
3. **Έγκαιρη και αποτελεσματική πρόσβαση στην πληροφορία με παράλληλη εφαρμογή της δεοντολογίας.**
4. **Κριτική αξιολόγηση των πληροφοριών**, των πηγών πληροφόρησης και των δεοντολογικών πρακτικών.
5. **Χρήση ψηφιακών και παραδοσιακών μέσων ενημέρωσης.**
6. **Προσαρμογή** των πληροφοριών, των ψηφιακών μέσων και του ψηφιακού περιεχομένου **στο κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο.**
7. **Πρώθηση του MIL μεταξύ των εκπαιδευόμενων/πολιτών** και διαχείριση των απαιτούμενων αλλαγών.

Οι Weiss κ.ά. (2020) εντοπίζουν διάφορους παράγοντες που εξηγούν τη διάδοση της παραπληροφόρησης μεταξύ των πολιτών:

- α) Η **«αρχή της ελάχιστης προσπάθειας»** και η **άνοδος του ψευδούς περιεχομένου**: Οι χρήστες προτιμούν τους εύκολα προσβάσιμους πόρους, ανεξάρτητα από την πνευματική τους αξία ή τη συνάφειά τους.
- β) Η **χρήση «λογικών πλανών» και η υπερβολική εμπιστοσύνη**: Η συνεχής επανάληψη παραποιημένων επιχειρημάτων στη βάση

παραπλανητικών ή επινοημένων ειδήσεων ενθαρρύνει την παραπληροφόρηση. Το φαινόμενο Kruger-Dunning υποδηλώνει ότι οι άνθρωποι μπορούν να υπερεκτιμήσουν τις πληροφοριακές τους δεξιότητες και τις γνώσεις τους για ένα θέμα, οδηγώντας τους με ευκολία σε λανθασμένες εκτιμήσεις.

γ) Χρήση **προπαγάνδας**: Χρησιμοποιείται για τη μερική παρουσίαση γεγονότων, τη διαστρέβλωση της πραγματικότητας και την εξαγωγή μεροληπτικών και ανακριβών συμπερασμάτων.

δ) Εύκολη αποδοχή **φήμης**: Οι φήμες αποτελούν διαστρεβλωμένα γεγονότα που προέρχονται από άγνοια και επανάληψη εσφαλμένης πληροφόρησης με ακούσιο τρόπο.

ε) Εκμετάλλευση της **παρωδίας και της σάτιρας για πολιτικούς σκοπούς**: Ένα ανέκδοτο, μια καρικατούρα ή κάποια σαρκαστική αναφορά, λόγω της έλλειψης συμφραζομένων, χρησιμοποιούνται συχνά για να παραπλανήσουν το κοινό και να προωθήσουν συγκεκριμένες ιδεολογίες. Ακόμα και όταν είναι προφανές ότι πρόκειται για σατιρικό περιεχόμενο, μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως κομματική δικαιολογία για την επίθεση στον ιδεολογικό αντίπαλο.

Τα αποτελέσματα της συστηματικής ανασκόπησης που πραγματοποίησαν οι Valverde-Berrosoco, Gonzalez – Fernandez and Acevedo – Borrega (2022) μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι μια επαρκής εκπαιδευτική προσέγγιση του φαινομένου της παραπληροφόρησης απαιτεί:

- α) Μια διδακτική προσέγγιση που εξετάζει όλες τις πτυχές του φαινομένου της παραπληροφόρησης και ενισχύει την κριτική σκέψη προωθώντας μία πολιτική παιδεία.
- β) Συνεχή κατάρτιση των εκπαιδευτικών προάγοντας τον γραμματισμό στα μέσα και την πληροφόρηση και την ενίσχυση των ψηφιακών δεξιοτήτων.
- γ) Την ανάπτυξη διεπιστημονικών ομάδων εκπαίδευσης και επικοινωνίας για έρευνα και διδασκαλία.

Παραδείγματα αποτελεσματικών παιδαγωγικών προσεγγίσεων

- **Διδάσκοντας τους/τις εκπαιδευόμενους/ες να σκέφτονται σαν υπεύθυνοι επαλήθευσης πληροφοριών.** Η διδασκαλία των εκπαιδευόμενων σχετικά με το πώς να αντιμετωπίζουν φαινόμενα (κακόβουλης) παρα/πληροφόρησης απαιτεί περισσότερο την ανάπτυξη δεξιοτήτων από ότι την απλή χρήση μίας λίστας ελέγχου ή ένα κατάλογο βημάτων (Brodsky et al., 2021- Caulfield, 2017a, 2017b- Wineburg & McGrew, 2017). Στοιχεία έχουν αποδείξει ότι ο συγκεκριμένος τρόπος **μια αποτελεσματική παιδαγωγική στρατηγική**, καθώς οι εκπαιδευόμενοι/ες μαθαίνουν να βλέπουν πέρα από τα άρθρα και τις ιστορίες που συναντούν στο διαδίκτυο και να διαπιστώνουν αν έχει ήδη ελεγχθεί ως προς την αξιοπιστία του (π.χ. «πλευρική ανάγνωση»). **(Breakstone κ.ά., 2018- Brodsky κ.ά., 2021- Wineburg & McGrew, 2017).**

- **Διδασκαλία της τριγωνοποίησης: Απομυθοποιώντας την «Επιβεβαίωση της Προκατάληψης» και Διαχωρισμός των Αποτελεσμάτων Αναζήτησης.** Εκτός από το να βοηθήσουν τους/τις εκπαιδευόμενους/νες να σκέφτονται περισσότερο σαν υπεύθυνοι επαλήθευσης πληροφοριών, οι ερευνητές/ριες και οι παιδαγωγοί της ομάδας ιστορικής εκπαίδευσης του Στάνφορντ (2017) προτείνουν **να διδάξουν στους/στις εκπαιδευόμενους/ες για την επιβεβαίωση της προκατάληψης** (confirmation bias), η οποία συμβαίνει όταν οι άνθρωποι αναζητούν πληροφορίες που επιβεβαιώνουν τις υπάρχουσες πεποιθήσεις τους (Nickerson, 1998). Επιπλέον, οι εκπαιδευόμενοι/ες χρειάζονται βοήθεια για τον εντοπισμό αξιόπιστων πληροφοριών από τα αποτελέσματα αναζήτησης. Για παράδειγμα, η γνώση ότι οι ιστότοποι που παρατίθενται δεν εμφανίζονται με σειρά κατάταξης βάσει της ποιότητας, αλλά μπορεί να εμφανίζονται πρώτοι λόγω της βελτιστοποίησης της αναζήτησης επί πληρωμή, μπορεί να βοηθήσει τους χρήστες να αφιερώσουν περισσότερο χρόνο για να εξερευνήσουν και να εξετάσουν προσεκτικά τους εμφανιζόμενους ιστότοπους αντί να επιλέξουν τον πρώτο που εμφανίζεται. Επιπλέον, οι McGrew κ.ά. (2017) τονίζουν την ανάγκη για *τριγωνοποίηση* της έρευνας, ενθαρρύνοντας τους/τις εκπαιδευόμενους/νες να συγκρίνουν πολλαπλές πηγές.
- **Εφαρμογή της μεθόδου SIFT:** Ο Caulfield προτείνει μερικά βήματα για την ασφαλή πλοήγηση στον τεράστιο όγκο των διαθέσιμων πληροφοριών στο διαδίκτυο. Ο όρος κλειδί είναι το «λίγα», καθώς ο Caulfield υποστηρίζει ότι η απαίτηση μακροσκελών καταλόγων ελέγχου για την αξιολόγηση μπορεί να οδηγήσει σε «γνωσιακή υπερφόρτωση», κακή λήψη αποφάσεων και λιγότερες πιθανότητες οι άνθρωποι να υιοθετήσουν μακροπρόθεσμα τις προβλεπόμενες συμπεριφορές (Caulfield, 2017a). Η πρόταση του Caulfield είναι να **διδάξουμε στους/στις εκπαιδευόμενους/νες τέσσερις κινήσεις, που ονομάζονται SIFT** και οι οποίες περιλαμβάνουν τα εξής :
  - 1) **Σταματήστε,**
  - 2) **ερευνήστε** την πηγή,
  - 3) **βρείτε** καλύτερη κάλυψη από άλλη πηγή και
  - 4) **εντοπίστε** τους ισχυρισμούς, τα αποσπάσματα και τα μέσα ενημέρωσης στην αρχική πηγή και το πλαίσιο.
- **Διάφορα ψηφιακά εργαλεία και πλατφόρμες** (Πίνακας 1, βλ. [ΣΥ10.12](#)).
- **Παιχνιδοποίηση για τη διδασκαλία των εννοιών της παραπληροφόρησης και της εσφαλμένης παραπληροφόρησης.** Η παιχνιδοποίηση έχει αναδειχθεί ως μια ισχυρή και αποτελεσματική προσέγγιση για τη διδασκαλία των εννοιών της παραπληροφόρησης και της εσφαλμένης πληροφόρησης, εμπλέκοντας τους/τις εκπαιδευόμενους/νες μέσω διαδραστικών παιχνιδιών για να ενισχύσουν τις δεξιότητές τους σχετικά με τα ψηφιακά μέσα. Οι παιχνιδοποιημένες ασκήσεις περιλαμβάνουν στρατηγικές όπως: διαδικτυακό ή δια ζώσης κυνήγι θησαυρού, σενάρια βασισμένα σε ιστορίες, γρίφους, κουίζ και προσομοιώσεις. Τα παιχνίδια μπορούν να ενθαρρύνουν τους/τις εκπαιδευόμενους/ες να εξετάζουν την

αξιοπιστία των πηγών που συναντούν, να αναλύουν τα μηνύματα που απορρέουν από αυτές και να προβαίνουν σε τεκμηριωμένες κρίσεις (Roozenbeek et al., 2020). [π.χ. κακές ειδήσεις και δωμάτια διαφυγής (escape rooms)].

- Στο Junior (2020), προτάθηκε το «**The Fake News Detective**», ένα παιχνίδι που βασίζεται στις αρχές της παιδαγωγικής της κριτικής σκέψης. Σε αυτό το παιχνίδι, οι παίκτες/ριες συμπεριφέρονται ως επαγγελματίες που ελέγχουν τα γεγονότα, οι οποίοι/ες πρέπει να αξιολογήσουν και να κρίνουν ως ψευδείς ή όχι, τις ιστορίες που στέλνουν οι ακόλουθοί τους μέσω ενός κοινωνικού δικτύου. Το παιχνίδι βαθμολογεί τις επιδόσεις των παικτών/ριών ανάλογα με την επιτυχία τους στην ταξινόμηση των ιστοριών.
- Στην Katsaounidou et al. (2019), οι παίκτες/ριες διδάσκονται πρώτα κάποιες **διαδικασίες ελέγχου των γεγονότων** για τον εντοπισμό ψευδών ειδησεογραφικών άρθρων. Στη συνέχεια, οι παίκτες/ριες καλούνται να μπουν στο παιχνίδι «**MathE The Game DEG**». Το παιχνίδι αυτό παρουσιάζει ειδησεογραφικά άρθρα τα οποία πρέπει να ελεγχθούν και να ταξινομηθούν ως ψευδή ή όχι από τους/τις παίκτες/ριες.
- Το παιχνίδι ρόλων **Cheque Isso**, που προτάθηκε από τους Abreu et al. (2018), δημιουργήθηκε από το «Factchekers.it» για την εκδήλωση International Fact Checking Networking (IFCN). Σκοπός του παιχνιδιού είναι να ενθαρρύνει τους/τις νέους/ες να ελέγχουν τις πληροφορίες που συναντούν στα ψηφιακά μέσα.
- Στο **DEG Fake It to make It** που προτάθηκε από τους Urban κ.ά. (2018), οι παίκτες/ριες πρέπει να συμπεριφέρονται ως επαγγελματίες της παραπληροφόρησης, δηλαδή να διαδίδουν ψευδείς ειδήσεις χρησιμοποιώντας κάποιες τεχνικές χειραγώγησης, μεταξύ των οποίων και τεχνικές που επικαλούνται το συναίσθημα. Οι αντιδράσεις που προκαλούνται απέναντι στα άρθρα ειδήσεων χρησιμοποιούνται για τον υπολογισμό των οικονομικών κερδών των συμμετεχόντων/ουσών (δηλαδή των βαθμολογιών τους).

Τι είναι ο σχεδιασμός μαθήματος;

Το μάθημα ορίζεται ως ένα σύστημα δομημένων εκπαιδευτικών δράσεων που αποσκοπούν στην επίτευξη προκαθορισμένων μαθησιακών στόχων (Ilie et al., 2012, σ. 58). Τα σχέδια μαθήματος αποτελούν ένα σημαντικό εργαλείο που διευκολύνει την δουλειά των εκπαιδευτικών, και τους βοηθά στην καλύτερη οργάνωση της διδακτικής διαδικασίας όσον αφορά στους διδακτικούς στόχους, στο μαθησιακό περιεχόμενο, στις στρατηγικές που θα ακολουθήσουν κατά την διδασκαλία (μέθοδοι και διδακτικό υλικό) και τη στρατηγική αξιολόγησης (μέθοδοι και εργαλεία αξιολόγησης).

Ποια μοντέλα διδασκαλίας υφίστανται και πρέπει να χρησιμοποιούνται;

Τα σχέδια μαθήματος ποικίλλουν, καθώς όλοι οι εκπαιδευτικοί σχεδιάζουν ένα μάθημα προσαρμοσμένο και κατάλληλο για το συγκεκριμένο πλαίσιο στο οποίο εφαρμόζεται, ανάλογα με τις προτιμήσεις, το αντικείμενο και τα χαρακτηριστικά των εκπαιδευόμενων κ.λπ. Ωστόσο, για να είναι αποτελεσματικό ένα σχέδιο μαθήματος συνιστάται να σχεδιάζεται με βάση διδακτικά μοντέλα που έχουν αποδειχθεί εμπειρικά ότι αποδίδουν. Σε αυτό το πλαίσιο, υπάρχει πληθώρα διαθέσιμων μοντέλων για τους εκπαιδευτικούς να επιλέξουν.

Για αρχή, ένα από τα παλαιότερα και πιο γνωστά διδακτικά μοντέλα είναι η Άμεση Διδασκαλία (ΑΔ) που προτάθηκε από τους Bereiter και Engelmann (1966). Τα βασικά στοιχεία της ΑΔ περιλαμβάνουν «μοντελοποίηση, ενίσχυση, ανατροφοδότηση και διαδοχικές προσεγγίσεις» (Joyce, Weil, & Calhoun, 2000, σ. 337).

Ο Joyce και οι συνεργάτες του προσδιόρισαν τις αρχές σχεδιασμού της διδακτικής διαδικασίας, οι οποίες περιλαμβάνουν τη διαμόρφωση της απόδοσης των εκπαιδευόμενων σε στόχους και δραστηριότητες, τη διάσπαση αυτών των δραστηριοτήτων σε μικρότερα επιμέρους καθήκοντα, το σχεδιασμό εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων για την κατάκτηση και τη διάταξη των μαθησιακών γεγονότων σε ακολουθίες που προωθούν τη μεταφορά και την κατάκτηση της προαπαιτούμενης μάθησης πριν από τη μετάβαση σε πιο προχωρημένο επίπεδο μάθησης. Η γενική διαδικασία στην ΑΔ περιλαμβάνει: (α) μια εισαγωγή στο νέο περιεχόμενο που πρόκειται να διδαχθεί, (β) την κύρια παρουσίαση του μαθήματος και (γ) την εξάσκηση με άμεση ανατροφοδότηση. Με την πάροδο του χρόνου ήρθαν στο φως παραλλαγές αυτού του μοντέλου, προτείνοντας πρόσθετα διδακτικά μοντέλα. Τέσσερα τέτοια μοντέλα που αναφέρουν υψηλά ποσοστά επιτυχίας ήταν: (α) το μοντέλο DI του Engelmann (1980), (β) το μοντέλο ρητής διδασκαλίας του Rosenshine (1979), (γ) το μοντέλο στρατηγικών για αποτελεσματική διδασκαλία των Good και Grouws (1979) και (δ) το μοντέλο σχεδιασμού αποτελεσματικών μαθημάτων του Hunter (1982). Οι διαφορετικές προσεγγίσεις που χρησιμοποιούνται από καθένα από αυτά τα μοντέλα σε σύγκριση με το κλασικό μοντέλο ΑΔ αποδίδονται σχηματικά στον **Πίνακα 2** και στον **Πίνακα 3**.

Πίνακας 2 - Σύγκριση μεταξύ του βασικού μοντέλου ΑΔ, του ΑΔ του Engelmann και του μοντέλου του Rosenshine

Βασική Άμεση Διδασκαλία	Το μοντέλο Άμεσης Διδασκαλίας του Engelmann	Το μοντέλο Ρητής Διδασκαλίας του Rosenshine
Εισαγωγή	1. Εισαγωγή νέων εννοιών με βάση δεξιότητες και γνώσεις που έχουν κατακτηθεί προηγουμένως.	1. Αναθεώρηση: Επανάληψη της εργασίας για το σπίτι. Επανάληψη της σχετικής προηγούμενης μάθησης.

		Επανάληψη των προαπαιτούμενων δεξιοτήτων και γνώσεων για το μάθημα.
Κύρια παρουσίαση του μαθήματος	<p>2. Παρουσίαση: Γρήγορη εξήγηση ή επίδειξη που είναι βασισμένη σε σενάρια και έχει σχεδιαστεί για να προκαλέσει μόνο μία ερμηνεία της έννοιας. Η έννοια-στόχος πρέπει να ενισχύεται με κατάλληλα παραδείγματα και αντιπαραδείγματα.</p>	<p>2. Παρουσίαση: Αναφέρετε τους στόχους του μαθήματος ή/και δώστε το περίγραμμά του. Διδάξτε ακολουθώντας απλά βήματα και μοντελοποιώντας τις διαδικασίες. Παρέχετε συγκεκριμένα θετικά και αρνητικά παραδείγματα. Χρησιμοποιήστε σαφή γλώσσα. Ελέγξτε το επίπεδο κατανόησης των εκπαιδευόμενων. Αποφυγή παρεκκλίσεων.</p>
Άσκηση	<p>3. Οι εκπαιδευόμενοι/ες έχουν την ευκαιρία να αποδείξουν την κατάρκτηση των νέων εννοιών και την ικανότητα σύνδεσής τους με άλλες, απαντώντας προφορικά, είτε μέσω μιας σειράς ερωτήσεων, είτε μέσω πρακτικών αναθέσεων.</p> <p>4. Ανατροφοδότηση: Ο/Η εκπαιδευτής/ρια είτε επιβεβαιώνει τη σωστή απάντηση του/της εκπαιδευόμενου/ης είτε παρέχει διορθώσεις και ζητά την επανάληψη των στοιχείων που δεν έχουν απαντηθεί σωστά.</p> <p>5. Ανεξάρτητη άσκηση: Μετά την ομαδική εργασία, οι εκπαιδευόμενοι/ες ασχολούνται με την</p>	<p>3. Καθοδηγούμενη άσκηση: Περισσότερος χρόνος. Υψηλή συχνότητα ερωτήσεων ή καθοδηγούμενης άσκησης. Όλοι οι εκπαιδευόμενοι/ες ανταποκρίνονται και λαμβάνουν ανατροφοδότηση. Υψηλό ποσοστό επιτυχίας. Συνεχίστε την εξάσκηση μέχρι οι μαθητές/ριες να νιώθουν άνετα.</p> <p>4. Διορθώσεις και σχόλια: Δώστε ανατροφοδότηση της διαδικασίας όταν οι απαντήσεις είναι σωστές αλλά διστακτικές. Δώστε συνεχή ανατροφοδότηση, ενδείξεις ή επαναλάβετε την διδασκαλία των στοιχείων όταν οι απαντήσεις είναι λανθασμένες. Επανάληψη της διδασκαλίας όταν είναι απαραίτητο.</p> <p>5. Ανεξάρτητη άσκηση:</p>

	<p>αυτοκαθοδηγούμενη άσκηση σε τετράδια εργασίας. Ο/Η εκπαιδευτικός παρακολουθεί την πρόοδο και παρέχει καθοδήγηση όταν χρειάζεται.</p>	<p>Οι εκπαιδευόμενοι/ες λαμβάνουν βοήθεια κατά το αρχικό στάδιο.</p> <p>Η εξάσκηση συνεχίζεται έως ότου οι εκπαιδευόμενοι/ες λειτουργούν αυτόματα (κατά περίπτωση).</p> <p>Ο/Η εκπαιδευτής/ρια εποπτεύει καθ' όλη την διάρκεια της άσκησης (όπου είναι δυνατόν).</p> <p>Εφαρμόζονται σταθερές διαδικασίες για την βοήθεια των εκπαιδευόμενων που λειτουργούν με πιο αργούς ρυθμούς.</p> <p>6. Εβδομαδιαίες και μηνιαίες αξιολογήσεις</p>
--	---	---

Πίνακας 3 - Σύγκριση μεταξύ του βασικού μοντέλου ΑΔ, του μοντέλου των Good & Grouw και του μοντέλου του Hunter

<p><i>Βασική Άμεση Διδασκαλία</i></p>	<p><i>Το μοντέλο «Στρατηγικές για Αποτελεσματική Διδασκαλία» των Good & Grouw</i></p>	<p><i>Το μοντέλο Hunter's Design of Effective Lessons (Σχεδιασμός Αποτελεσματικών Μαθημάτων)</i></p>
<p>Εισαγωγή</p>	<p>1. Καθημερινή ανασκόπηση (τα πρώτα 8 λεπτά εκτός από τις Δευτέρες):</p> <p>Επανάληψη εννοιών και δεξιοτήτων που σχετίζονται με την εργασία για το σπίτι.</p> <p>Συλλογή και εξέταση των εργασιών για το σπίτι.</p> <p>Κάνετε διάφορες ερωτήσεις νοητικού υπολογισμού.</p>	<p>1. Εισαγωγική δραστηριότητα:</p> <p>Δημιουργεί ένα νοητικό πλαίσιο που προσανατολίζει τους/τις εκπαιδευόμενους/ες στο θέμα που θα μελετήσουν.</p> <p>Χρησιμοποιείται για να συλλέξει διαγνωστικές πληροφορίες σχετικά με την ικανότητα των εκπαιδευομένων να συνδέονται με τα θέματα.</p> <p>2. Στόχος και σκοπός:</p> <p>Παρουσιάστε τον στόχο στους/στις εκπαιδευόμενους/ες. Ενημερώστε τους για το συγκεκριμένο μαθησιακό αποτέλεσμα που πρέπει να επιτύχουν.</p> <p>Παρουσίαση του σκοπού στους/στις εκπαιδευόμενους/ες. Εξηγήστε τους τη σημασία και τη</p>

		χρησιμότητα των νέων εννοιών.
Κύρια παρουσίαση του μαθήματος	<p>2. Ανάπτυξη (περίπου 20 λεπτά):</p> <p>Παρουσιάστε εν συντομία τις προαπαιτούμενες δεξιότητες και έννοιες.</p> <p>Επικεντρωθείτε στο νόημα και την κατανόηση των εκπαιδευόμενων χρησιμοποιώντας ζωντανές εξηγήσεις, επιδείξεις, αναλύσεις διαδικασιών, εικονογραφήσεις κ.λπ.</p> <p>Αξιολογήστε το επίπεδο κατανόησης των εκπαιδευόμενων χρησιμοποιώντας ερωτήσεις διαδικασίας/προϊόντος (ενεργή αλληλεπίδραση). Χρήση ελεγχόμενης εξάσκησης. Επαναλάβετε και επεξεργαστείτε το νοητικό μέρος, εφόσον είναι απαραίτητο.</p>	<p>3. Εισαγωγή:</p> <p>Αναλύστε τις εργασίες που πρέπει να γίνουν για να επιτευχθεί ο τελικός στόχος. Με αυτόν τον τρόπο προσδιορίστε τις απαραίτητες γνώσεις και δεξιότητες που χρειάζονται.</p> <p>Χρησιμοποιήστε τις κατάλληλες παιδαγωγικές μεθόδους που θα διευκολύνουν τον τύπο μάθησης που επιδιώκετε (π.χ. ανακάλυψη, συζήτηση, ανάγνωση, ακρόαση, διάλεξη, παρατήρηση).</p> <p>4. Μοντελοποίηση:</p> <p>Επίδειξη των διαδικασιών και των εργαλείων/μοντέλων που διευκολύνουν τη μάθηση. Αυτά μπορούν να είναι ζωντανές επιδείξεις ή μαγνητοσκοπημένα βίντεο, αλλά πρέπει να επιτρέπουν στους/στις εκπαιδευόμενους/ες να αντιλαμβάνονται άμεσα τι πρόκειται να μάθουν.</p>
Άσκηση	<p>5. Ατομική εργασία (περίπου 15 λεπτά): Παρέχετε αδιάκοπη ευκαιρία για επιτυχημένη εξάσκηση.</p> <p>Ορμή - Διατηρήστε τη ροή της διδασκαλίας, εμπλέξτε όλους τους/τις εκπαιδευόμενους/ες και προσπαθήστε να διατηρήσετε τη συμμετοχή.</p> <p>Ειδοποίηση - ενημερώστε τους/τις εκπαιδευόμενους/ες ότι η εργασία τους θα ελεγχθεί στο τέλος της μαθήματος.</p> <p>Υπευθυνότητα - ελέγξτε την εργασία των εκπαιδευόμενων.</p> <p>6. Ανάθεση εργασιών στο σπίτι:</p> <p>Αναθέστε οικιακή εργασία σε τακτική βάση στο τέλος κάθε μαθήματος μαθηματικών εκτός από τις Παρασκευές. Θα πρέπει</p>	<p>5. Έλεγχος για την κατανόηση:</p> <p>Καθορίστε αν οι εκπαιδευόμενοι/ες καταλαβαίνουν τι πρέπει να κάνουν στην εργασία του μαθήματος μέσω ερωτήσεων.</p> <p>6. Καθοδηγούμενη άσκηση:</p> <p>Εφαρμογή των νέων γνώσεων και δεξιοτήτων με την άμεση επίβλεψη του/της εκπαιδευτικού.</p> <p>7. Ατομική άσκηση:</p> <p>Ανατίθεται μόνο αφού ο/η εκπαιδευτικός είναι βέβαιος/α ότι οι εκπαιδευόμενοι/νες δεν θα κάνουν σοβαρά λάθη.</p>

	<p>να περιλαμβάνει περίπου 15 λεπτά εργασίας για το σπίτι. Θα πρέπει να περιλαμβάνει μία ή δύο επαναληπτικές ασκήσεις.</p> <p>7. Ειδικές ανασκοπήσεις</p> <p>Διεξάγετε εβδομαδιαία ανασκόπηση κατά τη διάρκεια των πρώτων 20 λεπτών κάθε Δευτέρα, με έμφαση στις δεξιότητες και τις έννοιες που καλύφθηκαν κατά τη διάρκεια της προηγούμενης εβδομάδας.</p> <p>Διεξάγετε μηνιαία ανασκόπηση κάθε τέταρτη Δευτέρα, με έμφαση στις δεξιότητες και τις έννοιες που καλύφθηκαν από την τελευταία μηνιαία ανασκόπηση.</p>	
--	---	--

Από όλα τα παραπάνω, το διδακτικό μοντέλο του Robert Gagné προσέφερε τη μεγαλύτερη συμβολή στη βιβλιογραφία της διδακτικής θεωρίας. Στον τομέα του διδακτικού σχεδιασμού, το μοντέλο του Gagné είναι ένα από τα πιο γνωστά και χρησιμοποιούμενα διδακτικά μοντέλα (Smith and Ragan, 2000). Οι Gagné και Briggs (1974, σ. 135) πρότειναν «9 διδακτικά γεγονότα», τα οποία φαίνονται στον πίνακα 4 όπου συγκρίνονται με το βασικό μοντέλο ΑΔ. Ο Gagné δήλωσε ότι αυτά τα 9 γεγονότα μπορούν να εφαρμοστούν σε κάθε είδους διδακτική δραστηριότητα, ακόμη και αν η χρήση και η σειρά τους είναι διαφορετική. Είναι δυνατόν να διαφοροποιηθεί η χρήση αυτών των γεγονότων ανάλογα με τους στόχους, τον/την εκπαιδευτικό, τον/την εκπαιδευόμενο/νη και το διδακτικό υλικό: «Τα γεγονότα εφαρμόζονται στη μάθηση όλων των τύπων μαθησιακών αποτελεσμάτων. Η σειρά αυτών των γεγονότων για ένα μάθημα ή τμήμα μαθήματος είναι κατά προσέγγιση και μπορεί να διαφέρει ανάλογα με τον στόχο. Δεν χρησιμοποιούνται πάντα όλα από αυτά. Κάποια είναι χρήσιμα να εφαρμοστούν από το/την εκπαιδευτικό, κάποια από τον/την εκπαιδευόμενο/νη και κάποια από το διδακτικό υλικό» (Gagné και Briggs 1974, σ. 135).

Πίνακας 4 - Σύγκριση μεταξύ του βασικού μοντέλου ΑΔ και του διδακτικού μοντέλου του Gagné

Βασική Άμεση Διδασκαλία	Το μοντέλο «Γεγονότα Διδασκαλίας» του Gagné
Εισαγωγή	<ol style="list-style-type: none"> 1. Προσέλκυση προσοχής 2. Ενημέρωση του/της εκπαιδευόμενου/ης σχετικά με τον στόχο
Κύρια παρουσίαση του μαθήματος	<ol style="list-style-type: none"> 3. Ενθάρρυνση ανάκλησης της προαπαιτούμενης μάθησης 4. Παρουσίαση του διδακτικού υλικού 5. Παροχή καθοδήγησης στους/στις εκπαιδευόμενους/ες

Άσκηση	6. Εξέλιξη των επιδόσεων 7. Παροχή ανατροφοδότησης σχετικά με την επίδοση 8. Αξιολόγηση της απόδοσης 9. Ενίσχυση της διατήρησης και της σωστής μεταφοράς (της γνώσης)
---------------	--

Το διδακτικό μοντέλο του Gagné αναπτύχθηκε περαιτέρω από τους Ilie et al. (2012, σσ. 61 - 63). Ο συγγραφέας προσαρμόσε το μοντέλο σε μια έκδοση με 12 διδακτικά γεγονότα, συγκεκριμένα:

1. Προσέλκυση **προσοχής**
2. **Ενημέρωση** του/της εκπαιδευόμενου/ης σχετικά με τον στόχο
3. Ενθάρρυνση της **ανάκλησης** της προαπαιτούμενης μάθησης
4. **Παρουσίαση του διδακτικού υλικού**
5. Παροχή **καθοδήγησης** στους/στις εκπαιδευόμενους/ες
6. Εξέλιξη των **επιδόσεων**
7. Παροχή **ανατροφοδότησης** σχετικά με την επίδοση
8. **Αξιολόγηση** της απόδοσης
9. Ενίσχυση της **διατήρησης** (της γνώσης)
10. Ενίσχυση της σωστής **μεταφοράς** (της γνώσης)
11. **Οργάνωση** μάθησης
12. Τελική **εκτίμηση**

Το μοντέλο αυτό δοκιμάστηκε και αποδείχθηκε ότι αυξάνει την αποτελεσματικότητα της διδασκαλίας (Ilie, 2014a). Επίσης, το μοντέλο κρίθηκε κατάλληλο να χρησιμοποιηθεί σε προπανεπιστημιακά εκπαιδευτικά περιβάλλοντα (Ilie, 2014b, σσ. 25-26).

Μια σε βάθος περιγραφή των **12 γεγονότων του μαθήματος** αποτυπώνεται στο [ΣΥ10.1](#). Αυτά τα 12 γεγονότα ταξινομούνται σε τρεις διακριτές κατηγορίες, όπως φαίνεται **στον Πίνακα 5**. Η πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει 3 γεγονότα μαθήματος τα οποία θεωρούνται υποχρεωτικά για όλα τα σχέδια μαθήματος, ανεξάρτητα από τον τύπο τους (Ilie, 2014a). Όσον αφορά στον τύπο του σχεδίου μαθήματος, οι Ilie κ.ά. (2012, σ. 65-68) προτείνουν 4 τύπους μαθημάτων ανάλογα με το σημαντικότερο γεγονός που υλοποιείται (δεύτερη κατηγορία), αυτοί είναι οι εξής:

1. **Μάθημα απόκτησης γνώσεων.** Το σημαντικότερο γεγονός είναι η «Παρουσίαση του διδακτικού υλικού», ο στόχος αυτού του μαθήματος είναι να τονώσει τη νοητική ανάπτυξη των εκπαιδευόμενων βοηθώντας τους να αποκτήσουν νέες γνώσεις σχετικά με συγκεκριμένο ένα θέμα.
2. **Μάθημα εμπέδωσης.** Το σημαντικότερο γεγονός είναι η «Ενθάρρυνση της ανάκλησης της προαπαιτούμενης μάθησης», ο στόχος είναι να διασφαλιστεί ότι οι πληροφορίες που έμαθαν οι εκπαιδευόμενοι/νες σε ένα προηγούμενο μάθημα έχουν αποτυπωθεί.

3. **Μάθημα ανάπτυξης δεξιοτήτων και ικανοτήτων.** Το σημαντικότερο γεγονός είναι «Παροχή καθοδήγησης στους/στις εκπαιδευόμενους/ες», στόχος είναι η εκτέλεση ανεξάρτητων δραστηριοτήτων με σκοπό την ανάπτυξη ορισμένων διανοητικών ή μη διανοητικών εργασιακών δεξιοτήτων και ικανοτήτων.
4. **Μάθημα αξιολόγησης.** Το μείζον γεγονός είναι η «Αξιολόγηση της απόδοσης», στόχος είναι η αξιολόγηση του επιπέδου κατανόησης των πληροφοριών από τον/την εκπαιδευόμενο/νη και του τρόπου με τον οποίο τις επεξεργάζεται.
5. Η τρίτη κατηγορία, τα προαιρετικά γεγονότα, υλοποιούνται όπως κρίνει ο/η εκπαιδευτικός με βάση τους στόχους του εκάστοτε μαθήματος.

Πίνακας 5 - Ταξινόμηση των γεγονότων του μαθήματος σύμφωνα με το προσαρμοσμένο μοντέλο του Gagné

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ	ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ
Πρώτη κατηγορία Υποχρεωτικά γεγονότα (σε κάθε τύπο μαθήματος)	Οργάνωση μάθησης Ενημέρωση του/της εκπαιδευόμενου/ης σχετικά με τον στόχο Τελική εκτίμηση
Δεύτερη κατηγορία Σημαντικά γεγονότα (υποχρεωτικά ανάλογα με το είδος του μαθήματος)	Παρουσίαση του διδακτικού υλικού (Μάθημα απόκτησης γνώσεων) Ενθάρρυνση της ανάκλησης της προαπαιτούμενης μάθησης (Μάθημα εμπέδωσης) Παροχή καθοδήγησης στους/στις εκπαιδευόμενους/ες (Μάθημα απόκτησης δεξιοτήτων και ικανοτήτων) Αξιολόγηση της απόδοσης (Μάθημα αξιολόγησης) OBS: εκτός από το μάθημα για την κύρια ακολουθία, οποιαδήποτε άλλη ακολουθία από τη δεύτερη κατηγορία μπορεί να είναι προαιρετική.
Τρίτη κατηγορία Προαιρετικά γεγονότα	Προσέλκυση προσοχής Ενίσχυση της σωστής μεταφοράς (της γνώσης) Εξασφάλιση της απόδοσης Παροχή ανατροφοδότησης σχετικά με τη απόδοση Ενίσχυση της διατήρησης (της γνώσης)

Τα σχέδια μαθήματος που θα παρουσιαστούν ως παραδείγματα θα βασίζονται σε αυτό το προσαρμοσμένο διδακτικό μοντέλο.

Επομένως, πριν από την εισαγωγή των δραστηριοτήτων, ο/η εκπαιδευτής/ρια πρέπει να καθορίσει την προσέγγιση που θα ακολουθήσει κατά τη σύνταξη των σχεδίων μαθήματος.

Έτσι, ο/η εκπαιδευτής/ρια ξεκινά τονίζοντας ότι για να σχεδιάσει ένα αποτελεσματικό σχέδιο μαθήματος ο/η εκπαιδευτικός θα πρέπει πάντα να διασφαλίζει ότι υπάρχει σύνδεση μεταξύ των βασικών στοιχείων ενός μαθήματος:

- Λειτουργικοί στόχοι
- Εκπαιδευτικό περιεχόμενο
- Στρατηγική διδασκαλίας
- Μέθοδοι αξιολόγησης

Για να διασφαλιστεί ότι λαμβάνονται υπόψη όλα τα στοιχεία, ο Ilie (2012, σσ. 60-63) προτείνει έναν αλγόριθμο 6 βημάτων για το σχεδιασμό του μαθήματος. Ο/Η εκπαιδευτής/ρια καθιστά τα βήματα του αλγορίθμου ορατά χρησιμοποιώντας PowerPoint και βιντεοπροβολέα για να τα βλέπουν όλοι/ες οι εκπαιδευόμενοι/νες.

Τα βήματα έχουν ως εξής:

- I. Καθορισμός **της θέσης του μαθήματος** στο πλαίσιο της μαθησιακής ενότητας και προσδιορισμός του τύπου του μαθήματος που θα διεξαχθεί από τα τέσσερα πιθανά (μάθημα απόκτησης γνώσεων- μάθημα εμπέδωσης- μάθημα απόκτησης δεξιοτήτων και ικανοτήτων και μάθημα αξιολόγησης).
- II. Καθορισμός **λειτουργικών στόχων** με βάση το περιεχόμενο και τον τύπο του μαθήματος. Για να είναι έγκυρος, ένας στόχος πρέπει να είναι «SMART»: συγκεκριμένος (Specific), μετρήσιμος (Measurable), εφικτός (Achievable), σχετικός (Relevant) και χρονικά προσδιορισμένος (Time-bound) (εφικτός κατά τη διάρκεια του μαθήματος). Για μια πιο εμπειριστατωμένη περιγραφή κάθε έννοιας, ελέγξτε [ΣΥ10.6](#).
- III. Επιλογή και επεξεργασία **του αναλυτικού προγράμματος σπουδών** σύμφωνα με το σχολικό πρόγραμμα σπουδών, αλλά λαμβάνοντας, επίσης, υπόψη ορισμένες πτυχές όπως: τα κίνητρα, τα ενδιαφέροντα, οι ικανότητες, οι προηγούμενες γνώσεις των μαθητών/ριών κ.λπ. Σε αυτό το πλαίσιο, ο/η εκπαιδευτικός πρέπει να προσδιορίσει το περιεχόμενο που σχετίζεται με την **παραπληροφόρηση το οποίο επιθυμεί να αντιμετωπίσει** και να φροντίσει να το συνδέσει κατάλληλα με τις ιδιαιτερότητες του γνωστικού αντικειμένου.
- IV. Ανάπτυξη της **στρατηγικής διδασκαλίας** με την επιλογή του συστήματος **μεθόδων** (π.χ. συζήτηση, ανάκριση, άσκηση κ.λπ.), **υλικών** (π.χ. παρουσιάσεις PowerPoint, πρόσβαση στην τεχνολογία) και μορφών **οργάνωσης** της ομάδας των εκπαιδευόμενων, καθώς και των τύπων μάθησης που τους αφορούν. Στο [ΣΥ10.7](#) οι εκπαιδευτές/ριες και οι εκπαιδευόμενοι/νες μπορούν να βρουν περιγραφές μεθόδων διδασκαλίας προσαρμοσμένες στους/στις ίδιους/ες, που θα χρησιμεύσουν ως έμπνευση για τον σχεδιασμό του μαθήματος.

- V. Καθορισμός της δομής του μαθήματος, σύμφωνα με τον τύπο που θα ακολουθήσουν ο/η εκπαιδευτικός και οι εκπαιδευόμενοι/ες και τα συγκεκριμένα στάδια του.
- VI. Καθιέρωση **της στρατηγικής αξιολόγησης/αυτοαξιολόγησης** με συνεχή σύγκριση των αποτελεσμάτων που λαμβάνονται με τους προκαθορισμένους λειτουργικούς στόχους.

Όσον αφορά στο βήμα 5, το διδακτικό μοντέλο που προτείνουμε να χρησιμοποιηθεί είναι το προσαρμοσμένο διδακτικό μοντέλο του Gagne (Ilie, 2014a). Τα 12 διδακτικά γεγονότα που προτείνει το μοντέλο περιγράφονται λεπτομερώς στο [ΣΥ10.1](#). Επίσης, το πλαίσιο που εξηγεί ποιο σημαντικό διδακτικό γεγονός από το μοντέλο αυτό πρέπει να χρησιμοποιηθεί περιγράφεται **στον Πίνακα 5** με βάση τον τύπο του μαθήματος που αποτελεί στόχο. Αφού ληφθούν υπόψη αυτές οι πτυχές, η δομή των σχεδίων μαθήματος μπορεί να λάβει διάφορες μορφές ανάλογα με τις μεταβλητές που ο/η εκπαιδευτικός επιθυμεί να ενσωματώσει. Δική μας πρόταση αποτελεί η δομή που προτείνουν οι Ilie et al. (2012, σ. 146-147). Η συγκεκριμένη δομή του σχεδίου μαθήματος περιλαμβάνει δύο μέρη:

1. **Την εισαγωγή**, η οποία περιέχει τον χώρο διεξαγωγής της δραστηριότητας, την τάξη, το αντικείμενο της διδασκαλίας, το θέμα του μαθήματος, τον τύπο του μαθήματος με βάση το βασικό διδακτικό έργο, τους λειτουργικούς στόχους, τις διδακτικές στρατηγικές που χρησιμοποιούνται κατά τη διάρκεια του μαθήματος και η βιβλιογραφία που χρησιμοποιείται. Ένα υπόδειγμα για αυτό το στοιχείο παρουσιάζεται στον **Πίνακα 6**. Ο/Η εκπαιδευτής/ρια παρουσιάζει εν συντομία κάθε ενότητα και το είδος των πληροφοριών που πρέπει να εισαχθούν σε κάθε μία από αυτές. Μια περιγραφή των πληροφοριών που πρέπει να προστεθούν σε κάθε ενότητα μπορεί να βρεθεί στο [ΣΥ10.2](#).

Πίνακας 6 - Εισαγωγική συνιστώσα ενός σχεδίου μαθήματος

Σχέδιο Μαθήματος	
Φορέας Εκπαίδευσης:	
Εισηγητής-ρια/ Εκπαιδευτής-ρια:	
Ημερομηνία:	
Βαθμίδα Εκπαίδευσης και τάξη:	
Τομέας Σπουδών:	
Γνωστικό αντικείμενο:	
Θεματική ενότητα:	
Τύπος μαθήματος:	
Λειτουργικοί στόχοι:	
Στρατηγική διδασκαλίας:	
Μέθοδοι και διαδικασίες διδασκαλίας:	
Μέσα και υλικά διδασκαλίας:	
Τρόποι οργάνωσης της τάξης:	
Τύποι μάθησης:	
Αξιολόγηση:	
Βιβλιογραφικές Αναφορές:	

2. **Την περιγραφή** που επικεντρώνεται στην πραγματική εξέλιξη των γεγονότων του μαθήματος. Η δομή αυτής της συνιστώσας ποικίλλει ανάλογα με τον θεμελιώδη στόχο, τη φύση του επιστημονικού περιεχομένου, τον τύπο των διδακτικών στρατηγικών, το επίπεδο προετοιμασίας των εκπαιδευόμενων και συχνά ακόμη και το αντικείμενο/το γνωστικό αντικείμενο της μελέτης. Υπάρχουν διάφορα πιθανά μοντέλα, αλλά αυτό που επιλέξαμε να χρησιμοποιήσουμε είναι το ακόλουθο, το οποίο παρουσιάζεται στον **Πίνακα 7**.

Πίνακας 7 - Περιγραφικό στοιχείο ενός σχεδίου μαθήματος

Διδακτικό ή Γεγονός	Διάρκεια	Λειτουργικοί Στόχοι	Εκπαιδευτικό Περιεχόμενο	Στρατηγική Διδασκαλίας						Αλληλεπίδραση εκπαιδευτικού - εκπαιδευόμενων
				Μέθοδοι διδασκαλίας	Υλικό Διδασκαλίας	Τύπος μάθησης	Οργάνωση τάξης			
							Σ	Ο	Α	

Μια λεπτομερής περιγραφή κάθε τμήματος από τον πίνακα 6 μπορεί να ελεγχθεί στο [ΣΥ10.3](#). Επίσης, ένα πρακτικό παράδειγμα ενός σχεδίου μαθήματος συμπληρωμένο σύμφωνα με τις δομές που παρουσιάζονται στους πίνακες 6 και 7 μπορεί να βρεθεί στα [ΣΥ10.4.1](#), [ΣΥ10.4.2](#), [ΣΥ10.4.3](#) και [ΣΥ10.4.4](#). Το εκπαιδευτικό υλικό που

χρησιμοποιήθηκε για την παράδοση του παραδείγματος σχεδίου μαθήματος από το [ΣΥ10.4.1](#) είναι προσβάσιμο στο [ΣΥ10.5](#).

Μια τελευταία πτυχή που πρέπει να εκφράσει ο/η εκπαιδευτικός είναι ότι, ενώ τα σχέδια μαθήματος μπορούν να βοηθήσουν τους/τις εκπαιδευτικούς να δημιουργήσουν μια συνολική άποψη για το πώς μπορεί να οργανωθεί η διαδικασία διδασκαλίας, από το περιεχόμενο που θα προσεγγιστεί μέχρι τον τρόπο με τον οποίο θα παραδοθεί και θα αξιολογηθεί, όταν πρόκειται για την πραγματική εφαρμογή του εν λόγω σχεδίου μαθήματος, εναπόκειται στον/στην εκπαιδευτικό να προσδιορίσει τις καλύτερες παιδαγωγικές προσεγγίσεις, να καθορίσει τον τρόπο με τον οποίο οι εκπαιδευόμενοι/ες θα πρέπει να ασχοληθούν κατά τη διάρκεια του μαθήματος (ανεξάρτητα ή συνεργατικά) ή το βαθμό ελευθερίας που θα έχουν. Για το λόγο αυτό, για να υποστηριχθούν οι εκπαιδευτικοί στη διαδικασία της διδασκαλίας, υπάρχουν διάφορες αρχές που προτείνονται από ειδικούς για να καθοδηγήσουν τη διδακτική διαδικασία. Ορισμένες από τις πιο θεμελιώδεις διδακτικές αρχές είναι οι εξής: Οι κλασικές αρχές του J. A. Comenius (1970), οι Πρώτες αρχές της διδασκαλίας του David M. Merrill (2002) και οι Αισθητικές αρχές για τον διδακτικό σχεδιασμό του Patrick E. Parrish (2009). Όλες αυτές οι αρχές παρουσιάζονται σε μεγαλύτερο βάθος στο [ΣΥ10.9](#) για να χρησιμεύσουν ως έμπνευση για το σχεδιασμό του μαθήματος. Ενώ κάθε μοντέλο φέρνει τη δική του μοναδική προσέγγιση στην οργάνωση της διδακτικής δραστηριότητας, μια έννοια που υπάρχει σε όλα είναι η ιδέα ότι οι εκπαιδευόμενοι/ες πρέπει να συμμετέχουν ενεργά στην εκπαιδευτική διαδικασία, είτε μέσω της επίλυσης προβλημάτων, είτε μέσω του παιχνιδιού ρόλων, είτε μέσω ερωτήσεων κ.λπ. Έτσι, για να διασφαλίσουμε ότι αυτή η αρχή τηρείται, προβάλλουμε δύο εκπαιδευτικές προσεγγίσεις που συνιστώνται από τον Τομέ και τους συνεργάτες του (2022) ως ιδιαίτερα αποτελεσματικές στη διδασκαλία σχετικά με την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης, και συγκεκριμένα: τη μάθηση μέσω της πράξης και μάθηση βασισμένη στα παιχνίδια. Η μάθηση μέσω της πράξης προωθεί την ενεργό συμμετοχή των εκπαιδευόμενων μέσω διαφόρων πρακτικών, δημιουργικών δραστηριοτήτων (π.χ. δημιουργία υλικού, παιχνίδι ρόλων, εννοιολογική χαρτογράφηση κ.λπ.), ενώ, με παρόμοιο τρόπο, η μάθηση με βάση το παιχνίδι ενθαρρύνει τη συμμετοχή των εκπαιδευόμενων με τη χρήση διαδικτυακών και μη διαδικτυακών παιχνιδιών για τη βελτίωση της μάθησης και την αύξηση της ελκυστικότητάς της για τα άτομα.

Αφού καθορίσει τις κύριες συνιστώσες του σχεδίου μαθήματος (εισαγωγική και περιγραφική), ο/η εκπαιδευτής/ρια ανακοινώνει ότι οι ακόλουθες δραστηριότητες θα επικεντρωθούν γύρω από την εισαγωγική συνιστώσα. Συγκεκριμένα, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα οργανωθούν σε ομάδες 3-5 μελών και θα τους ανατεθεί να ολοκληρώσουν τις διάφορες ενότητες του εισαγωγικού μέρους. Στη συνέχεια, η ολοκλήρωση της περιγραφικής συνιστώσας θα ανατεθεί ως τελική αξιολόγηση, η οποία θα πρέπει να ολοκληρωθεί εκτός της ενότητας.

Δραστηριότητες

1. Σχεδιασμός ενός σχεδίου μαθήματος - Καθορισμός του πλαισίου

Διάρκεια: 20 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Με την ολοκλήρωση αυτής της δραστηριότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να γνωρίζουν για τα βασικά χαρακτηριστικά των σχεδίων μαθήματος.
- Να μπορούν να αναπτύξουν ένα σχέδιο μαθήματος για την καθοδήγηση των εκπαιδευόμενων στην αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης.

Πηγές και εξοπλισμός: [ΣΥ10.2](#), προσωπικές συσκευές των μαθητών (κινητά τηλέφωνα ή φορητοί υπολογιστές), έγγραφα Google, Google drive.

Περιγραφή:

Σε αυτή τη δραστηριότητα οι εκπαιδευόμενοι/ες θα συμπληρώσουν το πρώτο μέρος του εισαγωγικού μέρους, από την εκπαιδευτική μονάδα έως τον τύπο του μαθήματος, προκειμένου να καθορίσουν το γενικό πλαίσιο μέσα στο οποίο θα πραγματοποιηθεί το μάθημα. Χρησιμοποιώντας το [ΣΥ10.2](#), ο/η εκπαιδευτικός θα παρουσιάσει το είδος των πληροφοριών που πρέπει να συμπληρωθούν σε κάθε τμήμα, χρησιμοποιώντας σχετικά παραδείγματα και απαντώντας σε πιθανές ερωτήσεις, ώστε να διασφαλιστεί η κατανόηση της εργασίας. Κάθε ομάδα πρέπει να συμπληρώσει μόνο μία φορά αυτή την ενότητα, ακόμη και αν τα μέλη της ομάδας έχουν διαφορετικές ειδικότητες, θα πρέπει να αποφασίσουν για έναν μόνο κλάδο για τον οποίο θα συμπληρώσουν τις ενότητες. Οι εκπαιδευόμενοι/νες μπορούν να χρησιμοποιήσουν το διαδίκτυο για να αναζητήσουν συγκεκριμένες πληροφορίες σχετικά με τον τομέα σπουδών τους και τις πληροφορίες από τον πίνακα 5 για να καθορίσουν τον τύπο του μαθήματος που προτιμούν. Όλες οι ομάδες πρέπει να αποφασίσουν για ένα θέμα/θέμα ειδικό για την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης (π.χ. ορισμός της παραπληροφόρησης, προ-διαψεύδωση, διάψευση κ.λπ.).

Εν ολίγοις, χρησιμοποιώντας το [ΣΥ10.2](#), τις προσωπικές γνώσεις για το διδασκόμενο γνωστικό αντικείμενο και τις πληροφορίες από το διαδίκτυο, οι εκπαιδευόμενοι/νες θα συμπληρώσουν το πρώτο μέρος της εισαγωγικής ενότητας χρησιμοποιώντας έγγραφα Google (έτσι ώστε ο/η εκπαιδευτής/ρια να μπορεί να ελέγχει την πρόοδο και να συλλέγει τις πληροφορίες). Όλα τα έγγραφα θα δημιουργηθούν σε ένα Google drive που έχει φτιάξει ο/η εκπαιδευτής/ρια. Ο/Η εκπαιδευτής/ρια θα παίξει το ρόλο του υποστηρικτή και θα δώσει υποδείξεις και θα απαντήσει σε ερωτήσεις όπως είναι απαραίτητο.

2. Σχεδιασμός σχεδίου μαθήματος - Δημιουργία επιχειρησιακών στόχων

Διάρκεια: 20 λεπτά

Με την ολοκλήρωση αυτής της ενότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να γνωρίζουν για τα βασικά χαρακτηριστικά των σχεδίων μαθήματος.
- Να μπορούν να αναπτύξουν ένα σχέδιο μαθήματος για την καθοδήγηση των εκπαιδευόμενων στην αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης.

Πηγές και εξοπλισμός: [ΣΥ10.2](#), [ΣΥ10.6](#), προσωπικές συσκευές των εκπαιδευόμενων (κινητά τηλέφωνα ή/και φορητοί υπολογιστές), έγγραφα Google, Google drive

Περιγραφή:

Σε αυτή τη δραστηριότητα οι εκπαιδευόμενοι/ες θα συνεχίσουν να εργάζονται στις ίδιες ομάδες για να δημιουργήσουν έναν επιχειρησιακό στόχο με βάση το μοντέλο SMART. Για να είναι έγκυρος, ο στόχος πρέπει να είναι ευθυγραμμισμένος με τα στοιχεία περιεχομένου που καθορίστηκαν στην προηγούμενη δραστηριότητα. Αρχικά, ο/η εκπαιδευτής/ρια θα παρουσιάσει το μοντέλο SMART και θα εξηγήσει τη σημασία κάθε στοιχείου. Το ακρωνύμιο περιγράφεται εν συντομία στο [ΣΥ10.2](#) (Συγκεκριμένα, μετρήσιμα, εφικτά, ρεαλιστικά και χρονικά περιορισμένα), αλλά η κύρια πηγή για αυτή τη δραστηριότητα είναι το [ΣΥ10.6](#), όπου περιγράφεται λεπτομερέστερα κάθε στοιχείο και δίνονται παραδείγματα επιχειρησιακών στόχων SMART για την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης. Για άλλη μια φορά, το ίδιο αρχείο εγγράφων Google χρησιμοποιείται από κάθε ομάδα, ώστε ο/η εκπαιδευτής/ρια να μπορεί να παρατηρεί και να παρεμβαίνει ανάλογα με τις ανάγκες. Ο/Η εκπαιδευτής/ρια θα χρησιμοποιήσει βιντεοπροβολέα για να παρουσιάσει τους στόχους και να συζητήσει με τους/τις εκπαιδευόμενους/ες σχετικά με τα δυνατά και αδύνατα σημεία των στόχων. Η δραστηριότητα ολοκληρώνεται όταν όλες οι ομάδες έχουν έναν σωστά δομημένο στόχο.

3. Σχεδιασμός ενός σχεδίου μαθήματος - Επεξεργασία της διδακτικής στρατηγικής

Διάρκεια: 25 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Με την ολοκλήρωση αυτής της ενότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να γνωρίζουν για τα βασικά χαρακτηριστικά των σχεδίων μαθήματος.
- Να μπορούν να αναπτύξουν ένα σχέδιο μαθήματος για την καθοδήγηση των εκπαιδευόμενων στην αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης.

Πηγές και εξοπλισμός: [ΣΥ10.7](#), προσωπικές συσκευές των εκπαιδευόμενων (κινητά τηλέφωνα ή/και φορητοί υπολογιστές), έγγραφα Google, Google drive.

Περιγραφή:

Σε αυτή τη δραστηριότητα, με βάση το περιεχόμενο και τον στόχο που καθορίστηκαν νωρίτερα, οι εκπαιδευόμενοι/νες θα αναπτύξουν τη στρατηγική διδασκαλίας που είναι απαραίτητη για την παροχή του περιεχομένου και την

επίτευξη του εν λόγω στόχου. Η διδακτική στρατηγική περιλαμβάνει 4 ενότητες: **Διδακτικές μέθοδοι και διαδικασίες- Διδακτικά μέσα και υλικά- Μορφές οργάνωσης της τάξης και τύποι μάθησης.** Ο/Η εκπαιδευτής/ρια ξεκινά εξηγώντας τη μεγάλη ποικιλία των πιθανών διδακτικών μεθόδων και τονίζει τη στενή σχέση μεταξύ αυτών και του περιεχομένου και των επιχειρησιακών στόχων. Για παράδειγμα, εάν παραδίδονται εντελώς νέες πληροφορίες σχετικά με την παραπληροφόρηση, θα πρέπει να τεθεί ένας στόχος που να στοχεύει στην κατανόηση των νέων εννοιών από τους/τις εκπαιδευόμενους/ες. Για να εξασφαλιστεί η επίτευξη του στόχου, ο/η εκπαιδευτικός χρησιμοποιεί μεθόδους που προωθούν την ενεργό αναζήτηση ή χρήση των νέων πληροφοριών από τους/τις εκπαιδευόμενους/ες (π.χ. ασκήσεις όπου οι εκπαιδευόμενοι/ες αναζητούν στο διαδίκτυο ή παίζουν ένα παιχνίδι σχετικά με την παραπληροφόρηση, καταιγισμός ιδεών ή χαρτογράφηση του νου για τη συζήτηση των νέων εννοιών κ.λπ.) Το κύριο σημείο είναι ότι δεν υπάρχει καθολική λύση, η σωστή μέθοδος αποφασίζεται λαμβάνοντας υπόψη διάφορες πτυχές που αφορούν τον/την εκπαιδευτικό και τους/τις εκπαιδευόμενους/νες του (π.χ. πρόσβαση στο υλικό, προηγούμενες γνώσεις των εκπαιδευόμενων, ψηφιακές ικανότητες των εκπαιδευτικών κ.λπ.) Για να βοηθηθούν οι εκπαιδευόμενοι/νες να αποφασίσουν για τις μεθόδους που θα χρησιμοποιήσουν, το [ΣΥ10.7](#) παρουσιάζει διάφορες μαθητοκεντρικές μεθόδους διδασκαλίας που μπορούν να εφαρμόσουν και να προσαρμόσουν. Τα διδακτικά μέσα και υλικά περιλαμβάνουν τα αντικείμενα, το λογισμικό, τις εφαρμογές, τα υλικά κ.λπ. που απαιτούνται για την παράδοση του μαθήματος. Για παράδειγμα, η μέθοδος της χαρτογράφησης του νου απαιτεί είτε μια εφαρμογή που μπορούν να χρησιμοποιήσουν οι εκπαιδευόμενοι/νες (π.χ. Coggle, Mindomo, Padlet κ.λπ.) είτε φυσικά αντικείμενα (π.χ. στυλό και χαρτί). Οι μορφές οργάνωσης της τάξης υποδεικνύουν με ποιον τρόπο οι εκπαιδευόμενοι/ες θα αλληλεπιδρούν με τον/την εκπαιδευτή/ρια και μεταξύ τους. Οι πιθανοί τρόποι είναι **Συλλογικός** (όλοι οι εκπαιδευόμενοι/ες ταυτόχρονα), **Ατομικός** (κάθε εκπαιδευόμενος/η εργάζεται μόνος του/της) και **Ομαδικός** (οι εκπαιδευόμενοι/ες σχηματίζουν μικρές ομάδες), και μέσα σε κάθε έναν από αυτούς οι εκπαιδευόμενοι/ες εργάζονται είτε με **ανεξάρτητο** (ελάχιστη έως καθόλου υποστήριξη από τον/την εκπαιδευτικό) είτε με **κατευθυνόμενο** (υψηλή, σχεδόν συνεχής, υποστήριξη από τον/την εκπαιδευτικό) **τρόπο**. Στον πίνακα 8 παρουσιάζονται όλοι οι δυνατοί τρόποι οργάνωσης των δραστηριοτήτων με βάση τους δύο δείκτες που αναφέρθηκαν (οργάνωση της τάξης και υποστήριξη από τους/τις εκπαιδευτικούς).

Πίνακας 8 - Μορφές οργάνωσης της τάξης

Υποστήριξη των εκπαιδευτικών	Οργάνωση της τάξης		
	Συλλογικά	Ατομικά	Ομαδικά
Ανεξάρτητα	Συλλογικά-ανεξάρτητα	Ατομικά-ανεξάρτητα	Ομαδικά-ανεξάρτητα
Κατευθυνόμενα	Συλλογικά κατευθυνόμενα	Ατομικά κατευθυνόμενα	Ομαδικά κατευθυνόμενα

Τέλος, οι εκπαιδευτές/ριες θα πρέπει να καθορίσουν ακριβώς το είδος της μάθησης που αναμένεται να βιώσουν οι εκπαιδευόμενοι/νες κατά την εκτέλεση ορισμένων δραστηριοτήτων. Οι τέσσερις τύποι μάθησης είναι: **προσληπτικός-αναπαραγωγικός** (οι εκπαιδευόμενοι/ες απομνημονεύουν και επαναλαμβάνουν τις πληροφορίες), **κατανοητός** (οι εκπαιδευόμενοι/ες κατανοούν το νόημα του παρεχόμενου περιεχομένου, όντας σε θέση να μεταφέρουν τις πληροφορίες σε νέα πλαίσια), **λειτουργικός** (οι εκπαιδευόμενοι/ες μπορούν να χρησιμοποιήσουν τις πληροφορίες για την επίλυση συγκεκριμένων προβλημάτων) και **δημιουργικός** (οι εκπαιδευόμενοι/ες μπορούν να χρησιμοποιήσουν τις γνώσεις για τη δημιουργία νέων νοημάτων και υλικών).

Τέλος, με βάση τις πληροφορίες που παρουσιάστηκαν από τον/την εκπαιδευτή/ρια και την υποστήριξη του SM που αναφέρθηκε προηγουμένως, κάθε ομάδα θα συμπληρώσει τις τέσσερις ενότητες στο αρχείο εγγράφων Google. Ο/Η εκπαιδευτής/ρια θα δώσει υποδείξεις εφόσον χρειάζεται και θα φροντίσει ώστε στο τέλος όλες οι ομάδες να έχουν αναπτύξει μια στρατηγική διδασκαλίας ικανή να επιτύχει τους επιχειρησιακούς στόχους που έχουν τεθεί.

4. Σχεδιασμός σχεδίου μαθήματος - Διαμορφωτική και αθροιστική αξιολόγηση

Διάρκεια: 30 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Με την ολοκλήρωση αυτής της ενότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να γνωρίζουν για τα βασικά χαρακτηριστικά των σχεδίων μαθήματος,
- Να μπορούν να αναπτύξουν ένα σχέδιο μαθήματος για την καθοδήγηση των εκπαιδευόμενων στην αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης.

Πηγές και εξοπλισμός: [ΣΥ10.10](#), [ΣΥ10.11](#), προσωπικές συσκευές των μαθητών (κινητά τηλέφωνα ή/και φορητοί υπολογιστές), έγγραφα Google, Google drive.

Περιγραφή:

Η αξιολόγηση μπορεί να λάβει πολλές μορφές ανάλογα με τους παράγοντες που εμπλέκονται (π.χ. χρόνος, στόχος που έχει τεθεί, περιβάλλον, πόροι κ.λπ.). Ωστόσο, για τους σκοπούς αυτής της δραστηριότητας οι εκπαιδευόμενοι/ες θα πρέπει να εφαρμόσουν μεθόδους **διαμορφωτικής και αθροιστικής** αξιολόγησης για να διασφαλίσουν την ολοκλήρωση του επιχειρησιακού στόχου που τέθηκε προηγουμένως. Η **διαμορφωτική αξιολόγηση** αναφέρεται στις ενέργειες που πραγματοποιεί ο/η εκπαιδευτικός κατά τη διάρκεια του μαθήματος για να ελέγξει την κατανόηση του περιεχομένου και την εμπλοκή των εκπαιδευόμενων στις δραστηριότητες. Η αξιολόγηση αυτή χρησιμοποιεί σύντομες παρεμβάσεις που αποσκοπούν στη συλλογή πληροφοριών απαραίτητων για την προσαρμογή της διδακτικής διαδικασίας στις ανάγκες των εκπαιδευόμενων. Η **αθροιστική αξιολόγηση** πραγματοποιείται στο τέλος του μαθήματος και καθορίζει τους/τις εκπαιδευόμενους/ες για να αποδείξουν ότι έχουν αποκτήσει τις γνώσεις, τις δεξιότητες, τις στάσεις κ.λπ. που διδάξε ο/η εκπαιδευτικός, με άλλα λόγια τα

συνολικά αποτελέσματα. Για αυτού του είδους την αξιολόγηση, ανεξάρτητα από τη μορφή της (π.χ. προφορική, γραπτή εξέταση, εργασία κ.λπ.) ο/η εκπαιδευτικός θα πρέπει πάντα να διαθέτει ένα πλέγμα αξιολόγησης και να το κάνει γνωστό σε όλους τους/τις εκπαιδευόμενους/ες.

Για τη δραστηριότητα αυτή, όλες οι ομάδες πρέπει να περιγράψουν με λίγες προτάσεις πώς θα εφαρμόσουν μεθόδους διαμορφωτικής και αθροιστικής αξιολόγησης για τα σχέδια μαθήματός τους. Ο/Η εκπαιδευτής/ρια τονίζει τη σημασία του να βρίσκονται οι μέθοδοι αξιολόγησης σε άμεση αντιστοιχία με τον επιχειρησιακό στόχο που έχει τεθεί. Όλες οι μέθοδοι πρέπει να γραφτούν στο αρχείο εγγράφων Google. Για να βοηθήσουμε τους/τις εκπαιδευόμενους/ες στην ολοκλήρωση της δραστηριότητας, συγκεντρώσαμε μια σειρά από διαμορφωτικές και συνοπτικές μεθόδους αξιολόγησης στα [ΣΥ10.10](#), και [ΣΥ10.11](#), αντίστοιχα. Ο/Η εκπαιδευτής/ρια θα παρατηρεί την πρόοδο κάθε ομάδας και θα δίνει βοήθεια όπου χρειάζεται.

Αξιολόγηση

1. Σχεδιασμός ενός σχεδίου μαθήματος - Συγγραφή ολόκληρου του σχεδίου

Διάρκεια: 20 λεπτά

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Με την ολοκλήρωση αυτής της ενότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση:

- Να μπορούν να αναπτύξουν ένα σχέδιο μαθήματος για την καθοδήγηση των εκπαιδευόμενων στην αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης.

Πηγές και εξοπλισμός: Το εισαγωγικό στοιχείο που αναπτύχθηκε κατά τη διάρκεια της ενότητας, Έγγραφο που περιέχει ένα ελλιπές περιγραφικό στοιχείο, Παραδείγματα σχεδίων μαθήματος (βλ. Συμπληρωματικό Υλικό), Έγγραφο Google, Google drive, Φόρμα Google.

Περιγραφή:

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων 20 λεπτών της ενότητας, ο/η εκπαιδευτής/ρια εξηγεί την τελική εργασία που πρέπει να ολοκληρωθεί από τους/τις εκπαιδευόμενους/ες. Κάθε εκπαιδευόμενος/η θα πρέπει να συμπληρώσει το εισαγωγικό και το περιγραφικό στοιχείο για το σχέδιο μαθήματος χρησιμοποιώντας για έμπνευση το εισαγωγικό στοιχείο που γράφτηκε σε ομάδες και τα παραδείγματα σχεδίων μαθήματος που δίνονται στα [ΣΥ10.4.1](#), [ΣΥ10.4.2](#), [ΣΥ10.4.3](#), [ΣΥ10.4.4](#). Αυτή η δραστηριότητα λαμβάνει χώρα εκτός της ενότητας, όλοι οι εκπαιδευόμενοι/ες θα πρέπει να σχεδιάσουν και να ανεβάσουν ατομικά το ολοκληρωμένο έγγραφο στο Google drive που δημιούργησε ο/η εκπαιδευτής/ρια ως έγγραφο word. Για τη δραστηριότητα αυτή θα οριστεί προθεσμία περίπου μίας εβδομάδας από τη στιγμή που θα ολοκληρωθεί η ενότητα.

Αυτή τη στιγμή, ο/η εκπαιδευτής/ρια θα συλλέξει επίσης ανατροφοδότηση από τους/τις εκπαιδευόμενους/ες σχετικά με τις εμπειρίες τους κατά τη διάρκεια της ενότητας, εάν υπάρχουν ακόμη αναπάντητα ερωτήματα και θα τους ζητήσει να

προτείνουν πτυχές που θα πρέπει να αλλάξουν ή αντίθετα απαιτούν μεγαλύτερη προσοχή στο μέλλον. Για τη συλλογή αυτής της ανατροφοδότησης, θα δημιουργηθεί μια φόρμα google για τη συλλογή ανοικτών απαντήσεων.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Abreu, R., Leal, A., Figueiredo, P. (2018). EEG-informed fMRI: a review of data analysis methods. *Frontiers in human neuroscience*, 12, 29.
- Amorós, M. (2018). *Fake news. La verdad de las noticias falsas*. Plataforma Actual.
- Batool, S. H., & Webber, S. (2019). Mapping the state of information literacy education in primary schools: The case of Pakistan. *Library & Information Science Research*, 41(2), 123–131. <https://doi.org/10.1016/j.lisr.2019.04.006>
- Bereiter, C., & Engelmann, S. (1966). *Teaching disadvantaged children in the preschool*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Bowler, L., Large, A., & Rejskind, G. (2001). Primary school students, information literacy and the Web. *Education for Information*, 19(3), 201–223. <https://doi.org/10.3233/EFI-2001-19302>
- Breakstone J., McGrew S., Smith M., Ortega T., Wineburg S. (2018). Why we need a new approach to teaching digital literacy. *Phi Delta Kappan*, 99(6), 27–32. <https://doi.org/10.1177/0031721718762419>
- Brodsky J. E., Brooks P. J., Scimeca D., Todorova R., Galati P., Batson M., Grosso R., Matthews M., Miller V., Caulfield M. (2021). Improving college students' fact-checking strategies through lateral reading instruction in a general education civics course. *Cogn. Research*, 6, 23. <https://doi.org/10.1186/s41235-021-00291-4>
- Carlsson, U. (Ed.). (2019). *Understanding media and information literacy (MIL) in the digital age. A question of democracy*. Department of Journalism, Media and Communication (JMG).
- Caulfield M. (2017a, March 20). How 'news literacy' gets the web wrong. *Hapgood (blog)*. <https://hapgood.us/2017/03/04/how-news-literacy-gets-the-web-wrong>
- Caulfield M. (2017b). *Web literacy for student fact-checkers... and other people who care about facts*. Pressbooks. <https://webliteracy.pressbooks.com/>
- Cebrián-Robles, D. (2019). Identificación de noticias falsas sobre ciencia y tecnológica por estudiantes del grado de Primaria. *Pixel-Bit: Revista de Medios y Educación*, 55, 23-36. <https://doi.org/10.12795/pixelbit.2019.i55.02>
- Comenius, J., A., (1970), *Didactica Magna*, Editura Didactică și Pedagogică, București.
- Diaz, S., & Hall, R. (2020). Fighting *fake news*. Inspiring critical thinking with memorable learning experiences. *College & Research Libraries News*, 81(5), 239-249. <https://doi.org/10.5860/crln.81.5.239>
- Early, J. O., Robillard, A., Rooks, R., & Smith, R. L. (2024). Pedagogy and Propaganda in the Post-Truth Era: Examining Effective Approaches to Teaching About Mis/DisInformation. *Pedagogy in Health Promotion*, 10(3), 152-165. <https://doi.org/10.1177/23733799231218936>.
- Echeverri, G. L., Rodríguez, L. M. R., & Rodríguez, M. A. P. (2018). Fact-checking vs. Fake news: Periodismo de confirmación como componente de la competencia

mediática contra la desinformación. Index. comunicación: Revista científica en el ámbito de la Comunicación Aplicada, 8(2), 295-316.

Engelmann, S. (1980). *Direct instruction*. Englewood Cliffs, NJ: Educational Technology.

Ennis, R. (1996). Critical Thinking Dispositions: Their Nature and Assessability, *Informal Logic*, vol. 18, no 2, <https://doi.org/10.22329/il.v18i2.2378>

European Commission. (2018). *Action Plan against Disinformation. Joint communication to the European parliament, the European council, the council, the European economic and social committee and the committee of the regions. Action Plan against Disinformation*. Brussels. https://ec.europa.eu/information_society/newsroom/image/document/2018-49/action_plan_against_disinformation_26A2EA85-DE63-03C0-25A096932DAB1F95_55952.pdf.

Gagné, R. and Briggs, L.J. (1974) *Principles of Instructional Design*. Holton, Rinehart & Winston.

Gallardo-Camacho, J., & Marta-Lazo, C. (2020). La verificación de hechos (fact checking) y el pensamiento crítico para luchar contra las noticias falsas: alfabetización digital como reto comunicativo y educativo. *Revista De Estilos De Aprendizaje*, 13(26), 4–6. <https://bit.ly/3JjErW8>

Good, T. L., & Grouws, D. A. (1979). The Missouri mathematics effectiveness project. *Journal of Educational Psychology*, 71, 355–362.

Grizzle, A., et al. (2021). *Media and Information Literate Citizens: Think Critically, Click Wisely*. Organización de las Naciones Unidas. <https://bit.ly/3w5hxvW>

Herrero-Diz, P., Jiménez, J. C., Frade, A., & Aramburu, D. (2019). La credibilidad de las noticias en Internet: una evaluación de la información por estudiantes universitarios. *Cultura y Educación*, 31(2), 420-434. <https://doi.org/10.1080/11356405.2019.1601937>

Hunter, M. (1982). *Mastery teaching*. El Segundo, CA: Theory Into Practice.

Ilie, M. (2014b). *EU citizen Handbook of instructional strategies on evidence based foundation for teaching in primary schools*. Eikon Editure.

Ilie, M. D., Petrescu, M., Domilescu, G., Harkai, M., Strungă, C., & Țîru, C. M. (2012). *Teoria și metodologia instruirii* (Ediția a II-a revizuită și adăugită). Eikon Editure.

Ilie, M. D. (2014a). An adaption of Gagné's instructional model to increase the teaching effectiveness in the classroom: the impact in Romanian Universities. *Educational Technology Research and Development*, 62, 767-794.

Jiménez, A. (2020). La competencia informacional y el pensamiento crítico en la enseñanza no universitaria: una revisión sistemática. *Revista Interuniversitaria de Investigación en Tecnología Educativa*, 9, 1-18. <https://doi.org/10.6018/riite.431381>

Joyce, B., Weil, M., & Calhoun, E. (2000). *Models of teaching (6th ed.)*. Boston: Allyn & Bacon.

- Junior, R. B. (2020). The Fake News Detective: A Game to Learn Busting Fake News as Fact Checkers using Pedagogy for Critical Thinking, *Masters Project*, <https://repository.gatech.edu/server/api/core/bitstreams/c52eef59-f4f6-4aea-a179-dab4d0f1fbf6/content>
- Kahne, J., & Bowyer, B. T. (2017). Educating for democracy in a partisan age: Confronting the challenges of motivated reasoning and misinformation. *American Educational Research Journal*, 54(1), 3–34. <https://doi.org/10.3102/0002831216679817>
- Kahne, J., Lee, N., & Fezzell, J. (2012). Digital media literacy education and online civic and political participation. *International Journal of Communication*, 6, 1–24. <https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/999/675>
- Katsaounidou, A., Vrysis, L., Kotsakis, R., Dimoulas, C., Veglis, A. (2019). MAtHE the Game: A Serious Game for Education and Training in News Verification. *Educ. Sci.*, 9, 155. <https://doi.org/10.3390/educsci9020155>
- Kohnen, A. M., Mertens, G. E., & Boehm, S. M. (2020). Can middle schoolers learn to read the web like experts? Possibilities and limits of a strategy-based intervention. *Journal of Media Literacy Education*, 12(2), 64–79. <https://doi.org/10.23860/JMLE-2020-12-2-6>
- Lee, N.M. (2018). *Fake news*, phishing, and fraud: A call for research on digital media literacy education beyond the classroom. *Communication Education*, 67(4), 460-466. <https://doi.org/10.1080/03634523.2018.1503313>
- Lynch, M. (2016, June 29). The Five attributes of successful schools. Retrieved March 3, 2017, from Education Week, <https://www.edweek.org/leadership/social-emotional-learning-states-collaborate-to-craft-standards-policies/2016/08>
- Machete, P., & Turpin, M. (2020). The Use of Critical Thinking to Identify *Fake news*: A Systematic Literature Review. *Responsible Design, Implementation and Use of Information and Communication Technology*, 12, 235-249. <https://bit.ly/32i8uwQ>
- Marta-Lazo, C. 2018. El marco teórico de la alfabetización mediática: Orígenes, fundamentos y evolución conceptual. In C. Fuente-Cobo, C. García-Galera, & C. Camilli-Trujillo, C. (Eds.),. *La educación mediática en España: Artículos seleccionados.* (pp. 47-54). Universitas. <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=6411964>
- McGrew, S., & Byrne, V. L. (2022). Conversations after lateral reading: Supporting teachers to focus on process, not content. *Computers & Education*, 185, 104519. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2022.104519>
- McGrew, S., & Chinoy, I. (2022). Fighting misinformation in college: Students learn to search and evaluate online information through flexible modules. *Information and Learning Sciences*, 123(1/2), 45–64. <https://doi.org/10.1108/ILS-09-2021-0081>
- McGrew, S., Breakstone, J., Ortega, T., Smith, M., & Wineburg, S. (2018). Can students evaluate online sources? Learning from assessments of civic online reasoning. *Theory & Research in Social Education*, 46(2), 165–193. <https://doi.org/10.1080/00933104.2017.1416320>

- McGrew, S. (2020). Learning to evaluate: An intervention in civic online reasoning. *Computers & Education*, 145, 103711. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2019.103711>
- McGrew, S. (2021). Challenging approaches: Sharing and responding to weak digital heuristics in class discussions. *Teaching and Teacher Education*, 108, 103512. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2021.103512>
- McGrew, S. (2022). Internet or archive? Expertise in searching for digital sources on a contentious historical question. *Cognition and Instruction*, 40(4), 488–516. <https://doi.org/10.1080/07370008.2021.1908288>
- McGrew S., Ortega T., Breakstone J., Wineburg S. (2017). The challenge that's bigger than fake news: Civic reasoning in a social media environment. *American Educator*, 4, 4–9.
- Merrill D. M. (2002). First principles of instruction. *Educational Technology Research and Development*. 50, 43-59.
- Mihailidis P. (2018). Civic media literacies: Re-imagining engagement for civic intentionality. *Learning, Media and Technology*, 43(2), 152–164. <https://doi.org/10.1080/17439884.2018.1428623>
- Moore, M. G., & Kearsley, G. (2005). *Distance education: A systems view*. Thomson Wadsworth.
- Nickerson R. S. (1998). Confirmation bias: A ubiquitous phenomenon in many guises. *Review of General Psychology*, 2(2), 175–220. <https://doi.org/10.1037/1089-2680.2.2.175>
- Parrish, P. E. (2009). Aesthetic principles for instructional design. *Educational Technology Research and Development*. 57, 511- 528.
- PISA in Focus (Ed.) (2021). Están preparados los jóvenes de 15 años para enfrentarse a las noticias falsas y a la desinformación? Ministerio de Educación y Formación Profesional. <https://bit.ly/3GxGjrB>
- Rich, M. D., & Kavanagh, J. (2018). *Truth decay: A threat to policy making and democracy*. RAND Corporation.
- Ritchhart, R., & Church, M. (2020). *The power of making thinking visible. Practices to engage and empower all learners*. Jossey-Bass.
- Romero-Rodríguez, L.M., Ramírez-Montoya, M.S., González, J.U.R.V. (2019). Gamification in MOOCs: Engagement Application Test in Energy Sustainability Courses. *IEEE Access*, 7, 32093-32101. DOI:[10.1109/ACCESS.2019.2903230](https://doi.org/10.1109/ACCESS.2019.2903230)
- Roozenbeek, J., Schneider, C. R., Dryhurst, S., Kerr, J., Freeman, A. L., Recchia, G., ... & Van Der Linden, S. (2020). Susceptibility to misinformation about COVID-19 around the world. *Royal Society open science*, 7(10), 201199, <https://royalsocietypublishing.org/doi/full/10.1098/rsos.201199>
- Rosenshine, B. (1979). Content, time, and direct instruction. In P. Peterson & H. Walberg (Eds.), *Research on teaching: Concepts, findings, and implications*. Berkeley, CA: McCutchan.

- Shu, K., Bhattacharjee, A., Alatawi, F., Nazer, T., Ding, K., Karami, M. & Liu, H. (2020). Combating Disinformation in a Social Media Age. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Data Mining and Knowledge Discovery*, 10(6), 1-23. <https://bit.ly/3JhpPXf>
- Smith, P. L., & Ragan, T. J. (2000). Impact of R. M. Gagne 's work on instructional theory. In R. C. Richey (Ed.), *The Legacy of Robert M. Gagné* (pp. 147–181). Syracuse, NY: ERIC Clearinghouse on Information and Technology.
- Tomé, V., Kılıç, A. M., Bargaoanu, A., Varanauskas, A., Hague, C., Sádaba, C., ... & Markovski, V. (2022). Guidelines for teachers and educators on tackling disinformation and promoting digital literacy through education and training.
- UNICEF (Ed.) 2021.
https://www.unicef.es/sites/unicef.es/files/comunicacion/Res_Ejec_Impacto_de_la_tecnologia_en_la_adolescencia.pdf
- Valverde-Berrocoso, J., González-Fernández, A., & Acevedo-Borrega, J. (2022). Disinformation and multiliteracy: A systematic review of the literature. *Comunicar*, 30(70), 97-110.
- Vega, V., & Robb, M. B. (2019). *The Common Sense census: Inside the 21st-century classroom*. Common Sense Media.
- Ventura, J. (2019). *Fake news*. *Aula de innovación educativa*, 279, 71-74.
- Walraven, A., Brand-Gruwel, S., & Boshuizen, H. (2013). Fostering students' evaluation behaviour while searching the internet. *Instructional Science*, 41(1), 125–146. <https://doi.org/10.1007/s11251-012-9221-x>
- Wardle, C., & Derakhshan, H. (2017). Information Disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policy making. Council of Europe. <https://edoc.coe.int/en/media/7495-information-disorder-toward-an-interdisciplinary-framework-for-research-and-policy-making.html>
- Weiss, A., Alwan, A., García, E., & García, J. (2020). Surveying *fake news*: Assessing University faculty 's fragmented definition of *fake news* and its impact on teaching critical thinking. *International Journal for Educational Integrity*, 16(1), 1-30. <https://doi.org/10.1007/s40979-019-0049-x>
- Wiley, J., Goldman, S. R., Graesser, A. C., Sanchez, C. A., Ash, I. K., & Hemmerich, J. A. (2009). Source evaluation, comprehension, and learning in Internet science inquiry tasks. *American Educational Research Journal*, 46(4), 1060–1106. <https://doi.org/10.3102/0002831209333183>
- Wineburg, S., McGrew, S., Breakstone, J., & Ortega, T. (2016). *Evaluating information: The cornerstone of civic online reasoning*. Stanford Digital Repository. <http://purl.stanford.edu/fv751yt5934>
- Wineburg, S., McGrew, S. (2017). Lateral Reading: Reading Less and Learning More When Evaluating Digital Information, Stanford History Education Group Working Paper No. 2017-A1, <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3048994>
- Wineburg S., McGrew S. (2017, October 6). *Lateral Reading: reading less and learning more when evaluating digital information*. Stanford History Education Group Working Paper. No. 2017-A1.

<https://sheg.stanford.edu/about/updates/2018/lateral-reading-reading-less-and-learning-more-online>

Zarocostas, J. (2020). How to fight an infodemic. *The Lancet*, 395(10225), 676. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30461-X](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30461-X)

Zhang, S., & Duke, N. K. (2011). The impact of instruction in the WWWDOT framework on students' disposition and ability to evaluate websites as sources of information. *The Elementary School Journal*, 112(1), 132–154. <https://doi.org/10.1086/660687>

Πολυμέσα

Τα ακόλουθα χρησιμοποιήθηκαν για την αναγνώριση παραδειγμάτων εσφαλμένης πληροφόρησης, παραπληροφόρησης και κακόβουλης πληροφόρησης.

Carbon Market Watch (<https://carbonmarketwatch.org/>): An organization that monitors and advocates for fair and effective climate policies, particularly focusing on carbon markets, carbon pricing, and environmental justice. They provide reports, analyses, and campaign resources to ensure that carbon markets contribute to meaningful climate action.

EU vs Disinfo (<https://euvdisinfo.eu/>): An initiative by the European Union aimed at combating disinformation, particularly related to EU policies and the broader European region. The platform provides resources, news, and analysis to help citizens identify and counteract misinformation, especially that which is spread by foreign actors.

NBC News (<https://www.nbcnews.com/>): A major American news organization that provides breaking news, analysis, and reports on a wide range of topics, including politics, world events, business, technology, and entertainment. NBC News is a trusted source for comprehensive news coverage in the U.S.

The Guardian - Europe Section (<https://www.theguardian.com/europe>): The Europe section of The Guardian, a British news outlet, offering news, analysis, and in-depth reports on European affairs. The coverage includes politics, economics, culture, and social issues across European countries.

Τα ακόλουθα χρησιμοποιήθηκαν για τη δημιουργία εκπαιδευτικού υλικού:

Mentimeter - <https://www.mentimeter.com/>: Mentimeter is an interactive presentation software that allows users to create dynamic presentations with real-time audience engagement. By using smartphones or other devices, audience members can participate in polls, quizzes, word clouds, and Q&A sessions, providing instant feedback and enhancing the overall presentation experience. It's widely used in educational settings, corporate meetings, and events to foster interaction and gather valuable insights.

Padlet - <https://padlet.com/> : Padlet is a digital collaboration tool that allows users to create and share virtual bulletin boards. Users can post notes, images, links, and other content to a shared space, facilitating interactive and visual collaboration.

QR code generator - <https://www.qr-code-generator.com/>: This online free resource can be used to create QR codes for any online resource, making the distribution of materials much easier by using students' mobile devices scan function.

Τα ακόλουθα αποτελούν προτάσεις χρήσιμων πόρων για το σχεδιασμό μαθημάτων (παρουσιάζονται επίσης στον Πίνακα 1, ΣΥ10.12), και περιλαμβάνουν μία ποικιλία πόρων, από εκπαιδευτικά παιχνίδια ως ενημερωτικά άρθρα:

AllSides (<https://www.allsides.com/>): A website that presents news from multiple perspectives by showing articles from the left, center, and right viewpoints. It aims to reduce bias and help readers understand different political perspectives.

Check Please Starter Course (<https://checkpleasecc.notion.site/Check-Please-Starter-Course-ae34d043575e42828dc2964437ea4eed>): An online course designed to teach people how to verify the credibility of online information, recognize misinformation, and develop digital literacy skills.

Center for an Informed Public (<http://cip.uw.edu>): A research center based at the University of Washington that focuses on combating misinformation and promoting an informed public through research, education, and outreach.

Countering Digital Hate (<http://counterhate.com/our-work/>): An organization that focuses on combating online hate and misinformation. Their work involves research, advocacy, and campaigns aimed at reducing the spread of harmful digital content.

Critical Thinking about Sources Cookbook (<http://alastore.ala.org/content/critical-thinking-about-sources-cookbook>): A resource from the American Library Association that offers strategies and activities for teaching critical thinking and evaluating sources, particularly in an academic setting.

Verification Handbook (<http://datajournalism.com/read/handbook/verification-1>): A comprehensive guide for journalists and researchers on how to verify information in real-time during emergencies or breaking news events. It provides best practices for fact-checking and source validation.

FactCheck.org (<https://factcheck.org/>): A non-partisan website that monitors the factual accuracy of statements made by politicians, public figures, and media outlets. It aims to reduce the level of deception and confusion in U.S. politics.

First Draft (<https://firstdraftnews.org/>): A non-profit organization that focuses on research, training, and resources to combat misinformation and improve the quality of online information, especially in journalism.

Gapminder (<http://gapminder.org/>): A non-profit organization that provides tools, resources, and data visualizations to promote a fact-based view of the world. It aims to reduce global ignorance by providing accurate global statistics and trends.

Bad News (<https://getbadnews.com/>): An online game designed to teach players how misinformation and fake news are spread. It helps users recognize tactics used in the creation and dissemination of fake news.

Loki's Loop (<https://www.lokisloop.org/>): A website focused on critical thinking and digital literacy, offering tools and activities to help users navigate and question the information they encounter online. It promotes the development of skepticism and analytical skills.

ROFT (<https://roft.io/>): A game that tests your ability to distinguish AI-generated text from human-written content across different categories like short stories, news articles, and speeches. It's designed to improve awareness of AI capabilities and potential biases.

Poynter's MediaWise (<http://poynter.org/mediawise>): A digital literacy project by The Poynter Institute that aims to teach people how to spot misinformation and fake news online, especially targeting young audiences, educators, and the elderly.

Livresq (<https://livresq.com/ro/>): An eLearning authoring tool that allows users to create and publish interactive courses and lessons in multiple languages. It features advanced capabilities such as AI-generated images and videos to enhance the learning experience.

Human or Not (<https://humanornot.so/>): A game that challenges players to determine whether a given text is written by a human or generated by AI, aiming to sharpen users' skills in distinguishing between AI and human communication.

Human or AI (<https://humanorai.io/>): A website dedicated to exploring the impact of AI on humanity, featuring articles, interviews, and various resources that discuss the ethical, societal, and technological implications of AI.

Google AI Music Quiz Article (<https://www.abc.net.au/news/2023-02-15/google-ai-music-quiz-musiclm-humans-artificial-intelligence/101967746>): An article about a quiz developed by Google that tests whether people can tell the difference between AI-generated music and human-composed music, highlighting the advancements in AI's creative abilities.

MediaWise Romania (<https://mediawise.ro/resurse-educationale/>): A collection of educational resources in Romanian focused on media literacy, designed to help users critically evaluate media content and develop informed perspectives.

OER Commons Courseware (<http://oercommons.org/courseware/lesson/78295/student/?section=0>): An Open Educational Resource (OER) that provides lesson plans and educational materials, freely available for educators and students, focusing on a wide range of subjects.

Web Literacy for Student Fact-Checkers (<https://pressbooks.pub/webliteracy/>): An open-access book that teaches students how to critically evaluate the credibility of information found online, with practical tips on fact-checking and verifying sources.

Public Health Collaborative (<https://publichealthcollaborative.org/>): An organization providing evidence-based information and resources to public health professionals, particularly focused on improving communication strategies and public health outcomes.

RAND Corporation Research Report (http://rand.org/pubs/research_reports/RR2314.html#download): A research report from RAND Corporation offering in-depth analysis and findings on specific policy issues, available for download. The focus of this report might vary, depending on the title.

Stanford History Education Group (SHEG) (<https://sheg.stanford.edu/>): An initiative at Stanford University that develops history education resources, including assessments and curriculum materials designed to enhance critical thinking and historical understanding.

Shorenstein Center on Media, Politics and Public Policy (<https://shorensteincenter.org/>): A research center at Harvard University that studies the impact of media on politics and public policy, offering research, events, and resources on media literacy and political communication.

Snopes (<https://snopes.com/>): A fact-checking website that investigates and debunks myths, rumors, and misinformation circulating online, providing reliable information to help users discern the truth.

Πρόσθετες Βιβλιογραφικές Αναφορές

<https://eavi.eu/lesson-plans/> - Lesson plans on media literacy and critical thinking from the European Association for Viewers Interests.

<https://euvdisinfo.eu/> - A European Union initiative to counter pro-Kremlin disinformation.

<https://prebunking.withgoogle.com> - A website focused on prebunking, which aims to inoculate people against misinformation by exposing them to weakened versions of misleading arguments.

Oliveira Moreira, T. D., Passos, C. A., Matias da Silva, F. R., Souza Freire, P. M., Fernandes de Souza, I., Bosaipo Sales da Silva, C. R., & Goldschmidt, R. R. (2023). JEDi-a digital educational game to support student training in identifying portuguese-written fake news: Case studies in high school, undergraduate and graduate scenarios. *Education and Information Technologies*, 29, 11815–11845. <https://doi.org/10.1007/s10639-023-12309-z>

Λίστα συγγραφέων

Martina	Albanese	Ερευνήτρια, Τμήμα Ψυχολογίας, Παιδαγωγικών Επιστημών και Ανθρώπινης Κίνησης, Πανεπιστήμιο του Παλέρμο, Ιταλία
Thomas	Babalis	Καθηγητής Παιδαγωγικής και Δια Βίου Μάθησης, Παιδαγωγικό Τμήμα Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, ΕΚΠΑ, Ελλάδα
Diana Alexandra	Badea	Υπεύθυνη Έργου στο EAVI - Media Literacy for Citizenship, Βρυξέλλες, Βέλγιο
Radu	Balan	Ερευνητής, Τμήμα Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών, Δυτικό Πανεπιστήμιο της Τιμισοάρα, Ρουμανία
Gianna	Cappello	Καθηγήτρια, Τμήμα Ψυχολογίας, Παιδαγωγικών Επιστημών και Ανθρώπινης Κίνησης, Πανεπιστήμιο του Παλέρμο, Ιταλία
Xenofon	Chalatsis	Επικεφαλής Ερευνητής, Υπεύθυνος Έργου, Ελλάδα
Giuseppa	Compagno	Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τμήμα Ψυχολογίας, Παιδαγωγικών Επιστημών και Ανθρώπινης Κίνησης, Πανεπιστήμιο του Παλέρμο, Ιταλία
Giorgia	Coppola	Διδάκτωρ, Τμήμα Ψυχολογίας, Παιδαγωγικών Επιστημών και Ανθρώπινης Κίνησης, Πανεπιστήμιο του Παλέρμο, Ιταλία

Danail	Danov	Καθηγητής, Σχολή Εκπαιδευτικών Σπουδών και Τεχνών, Πανεπιστήμιο Σόφιας, Βουλγαρία
Ioanna	Katsiampoura	Επίκουρη Καθηγήτρια Ιστορίας της Επιστήμης και Κριτικής Εκπαίδευσης, Παιδαγωγικό Τμήμα Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, ΕΚΠΑ, Ελλάδα
Marta	Kędzia	Ερευνήτρια, εκπαιδύτρια κι Ειδικός στη Διαχείριση Έργων (PMP), Τμήμα Επιχειρηματικότητας και Βιομηχανικής Πολιτικής, Σχολή Διοίκησης, Πανεπιστήμιο του Λοτζ, Πολωνία
Eirini	Kontostavlou	Υποψήφια διδάκτωρ για τον Κριτικό Ψηφιακό Γραμματισμό στο Παιδαγωγικό Τμήμα Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, ΕΚΠΑ, Ελλάδα
George	Koutromanos	Αναπληρωτής Καθηγητής Πληροφορικής και Τεχνολογιών Επικοινωνίας (ΤΠΕ) στην Εκπαίδευση, Τμήμα Παιδαγωγικής και Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, ΕΚΠΑ, Ελλάδα.
Renata	Lisowska	Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τμήμα Επιχειρηματικότητας και Βιομηχανικής Πολιτικής, Σχολή Διοίκησης, Πανεπιστήμιο του Λοτζ, Πολωνία.
Paola	Macaluso	Υποψήφια Διδάκτωρ, Τμήμα Ψυχολογίας, Παιδαγωγικών Επιστημών και Ανθρώπινης Κίνησης, Πανεπιστήμιο του Παλέρμο, Ιταλία.
Maria	Moscato	Υποψήφια Διδάκτωρ, Τμήμα Ψυχολογίας, Παιδαγωγικών Επιστημών και Ανθρώπινης Κίνησης, Πανεπιστήμιο του Παλέρμο, Ιταλία.
Anna	Pamula	Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τμήμα Επιστήμης Υπολογιστών, Σχολή Διοίκησης, Πανεπιστήμιο του Λοτζ, Πολωνία.

Stella	Panagiotou	Απόφοιτη Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, Υπεύθυνη Έργου στο Athens Lifelong Learning Institute, Ελλάδα
Chara	Papoutsis	Μεταδιδακτορική ερευνήτρια στο Τμήμα Παιδαγωγικής και Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, ΕΚΠΑ, Ελλάδα. Διδακτορικό δίπλωμα στην Συναισθηματική Νοημοσύνη και Ψηφιακές Τεχνολογίες.
Livia	Romano	Καθηγήτρια, Τμήμα Ψυχολογίας, Παιδαγωγικών Επιστημών και Ανθρώπινης Κίνησης, Πανεπιστήμιο του Παλέρμο, Ιταλία.
Constantine	Skordoulis	Καθηγητής Επιστημολογίας/Διδακτικής Μεθοδολογίας της Φυσικής, Προϊστάμενος του Τμήματος Παιδαγωγικής και Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, ΕΚΠΑ, Ελλάδα.
Semih	Solmaz	Επικεφαλής Έργων, Ανάπτυξης και Επικοινωνίας στο EAVI - Media Literacy for Citizenship, Βρυξέλλες, Βέλγιο.
Georgia	Solomonidou	Συνεργάτιδα Ερευνήτρια στη Σχολή Ανθρωπιστικών, Κοινωνικών και Εκπαιδευτικών Επιστημών, Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου.
Daniela	Sortino	Υποψήφια Διδάκτωρ, Τμήμα Ψυχολογίας, Παιδαγωγικών Επιστημών και Ανθρώπινης Κίνησης, Πανεπιστήμιο του Παλέρμο, Ιταλία.
Katya	Stoyanova	Ανώτερη Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Σχολή Εκπαιδευτικών Σπουδών και Τεχνών, Πανεπιστήμιο Σόφιας, Βουλγαρία.
Mihaela	Tomita	Καθηγήτρια, Σχολή Κοινωνιολογίας και Ψυχολογίας, Δυτικό Πανεπιστήμιο της Τιμισοάρα, Ρουμανία.

Konstantina Tsoli	Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Σχολικής Παιδαγωγικής και Διδακτικής Πρακτικής, Τμήμα Παιδαγωγικής και Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, ΕΚΠΑ, Ελλάδα.
Roxana Ungureanu	Επίκουρη Καθηγήτρια, Σχολή Κοινωνιολογίας και Ψυχολογίας, Δυτικό Πανεπιστήμιο της Τιμισοάρα, Ρουμανία.
Anca Velicu	Εκπαιδύτρια - Ερευνήτρια, Mediawise Society, Ρουμανία.
Maria Vinciguerra	Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τμήμα Ψυχολογίας, Παιδαγωγικών Επιστημών και Ανθρώπινης Κίνησης, Πανεπιστήμιο του Παλέρμο, Ιταλία.
Marios Vryonides	Αντιπρύτανης, Έρευνα κι Εξωτερικές Υποθέσεις, Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου.
Izabela Warwas	Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τμήμα Εργασίας και Κοινωνικής Πολιτικής, Σχολή Οικονομικών και Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο του Λοτζ, Πολωνία.
Charis Xinari	Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Κριτική και Πολιτισμική Θεωρία, Τμήμα Ανθρωπιστικών Σπουδών, Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου.
Ourania Xylouri	Κοινωνιολόγος, Διευθύντρια του Athens Lifelong Learning Institute, Ελλάδα.